

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КЗ «ХАРКІВСЬКА ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ»
ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ

ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД «ЛУГАНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА»

Кваліфікаційна наукова
праця на правах рукопису

ЗОЗУЛЯ Оксана Вікторівна

УДК 378.011-051:373.2:004.823(045)

ДИСЕРТАЦІЯ

**ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ДО НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗАКЛАДІВ
ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ЗАСОБОМ ФРЕЙМОВОЇ ТЕХНОЛОГІЇ**

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Подається на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук
Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ О. В. Зозуля

Науковий керівник **Шапаренко Христина Андріївна**, доктор педагогічних
наук, доцент

Харків – 2021

АНОТАЦІЯ

Зозуля О. В. Формування готовності до навчально-пізнавальної діяльності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти засобом фреймової технології. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради. – Державний заклад «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка» Міністерства освіти і науки України. – Харків, 2021.

У дисертації здійснено цілісний науковий аналіз проблеми формування готовності до навчально-пізнавальної діяльності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти засобом фреймової технології. Доведено актуальність розв'язання означеної проблеми у зв'язку з впровадженням нових педагогічних технологій, серед яких особливе місце посідає фреймова технологія.

Розкрито психолого-педагогічну сутність поняття «навчально-пізнавальної діяльності» через обґрунтування взаємозв'язку з поняттями «діяльність», «активність», «навчальна діяльність», «пізнавальна діяльність». У зв'язку з цим, уточнено зміст поняття «навчально-пізнавальна діяльність майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти» як складника професійної компетентності, яким відображається спроможність майбутніх фахівців до діяльності з оволодіння узагальненими способами саморозвитку, застосування отриманих знань у професійній діяльності й виражається в уміннях передавати способи творчого перетворення дійсності дітям дошкільного віку.

Розглянуто види, структуру, ознаки готовності до навчально-пізнавальної діяльності, які свідчать про полісемантичний характер

досліджуваного феномену і трактується як прояв здібностей; результат цілеспрямованої підготовки; передумова ефективності різних видів діяльності; інтегроване особистісне утворення; суб'єктивний стан особистості; сукупність професійно зумовлених вимог до фахівця.

З цих позицій поняття «готовність до навчально-пізнавальної діяльності майбутніх вихователів ЗДО» визначено як інтегроване особистісне утворення, яким відображено прагнення майбутніх фахівців до саморозвитку, самовираження, самовдосконалення, до вибудовування індивідуальної навчально-пізнавальної стратегії в майбутній професійній діяльності, до високого рівня розвитку та реалізації професійних і особистісних якостей у роботі з дітьми дошкільного віку.

У структурі готовності до навчально-пізнавальної діяльності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти виокремлено такі компоненти: мотиваційний (мотиви, мотиваційні орієнтації особистості, потреби, прагнення до саморозвитку, самовираження, самовдосконалення); когнітивний (розумові здібності, знання алгоритмів та стратегій навчально-пізнавальної діяльності); діяльнісний (готовність до вибудовування індивідуальної навчально-пізнавальної стратегії, оперування пізнавальними інструментами в діяльності).

Розроблено та описано критерії формування готовності до навчально-пізнавальної діяльності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти: потребнісно-мотиваційний, показниками якого є мотиви засвоєння і реалізації різних видів навчально-пізнавальної діяльності; педагогічна спрямованість особистості; наявність навчально-пізнавальних інтересів, пізнавальні потреби; інформаційно-пізнавальний, показниками якого є система професійно-педагогічних знань; навчально-пізнавальні вміння; сформованість розумових операцій (аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, систематизація); рефлексивно-процесуальний, показниками якого є вміння та навички аналізу, планування, організації та контролю процесу і результатів навчально-пізнавальної діяльності; вміння самостійно

розв'язувати нестандартні завдання в процесі професійно-педагогічної діяльності; саморефлексія готовності до навчально-пізнавальної діяльності, усвідомленість необхідності формування навчально-пізнавальних інтересів та їх задоволення на рівні особистісних цінностей). Схарактеризовано рівні готовності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до навчально-пізнавальної діяльності: високий; середній; низький.

У дисертації визначено та схарактеризовано основні напрями оптимізації та інтенсифікації освітнього процесу у закладі вищої освіти через застосування інноваційних форм, методів і технологій навчання, серед яких провідне місце належить фреймовій технології.

Обґрунтовано фреймову технологію як засіб формування готовності до навчально-пізнавальної діяльності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти, що передбачає структурування та візуалізацію навчально-пізнавальної інформації за певним алгоритмом у спеціально організованій часовій послідовності. Доведено, що застосування фреймової технології в процесі формування готовності до навчально-пізнавальної діяльності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти сприяє формуванню позитивного ставлення здобувачів освіти до процесу пізнання й оволодіння студентами найбільш раціональними способами засвоєння навчальної інформації. Визначено, що упровадження фреймової технології в освітній процес здійснюється на основі представлення предметної інформації у вербальній і графічній формах; моделювання її способом згортання – розгортання предметного змісту; здійснення контролю і самоконтролю за результатами навчальної діяльності для формування пізнавальних потреб та інтересів здобувачів освіти.

Розроблено діагностувальний комплекс для емпіричного дослідження сучасного стану розвитку цієї якості фахівця, що включав, окрім стандартизованих методик, засоби анкетування, спостереження за навчально-пізнавальною діяльністю студентів, відповідно до кожного показника. У результаті узагальнення даних, отриманих у процесі

діагностування, виявлено низький (43,4%) та середній (30,2%) рівні готовності до навчально-пізнавальної діяльності у переважній більшості студентів. Це свідчить про наявність у реальній навчально-виховній практиці вищої школи низки суперечностей, проблем і недоліків. Необхідність їхнього подолання актуалізувала удосконалення змісту професійної підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти у цьому контексті.

Здійснено теоретичне обґрунтування методики формування готовності до навчально-пізнавальної діяльності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти засобом фреймової технології як цілеспрямованого процесу, що репрезентується через відповідний зміст, форми, методи, засоби освітньої діяльності і спрямований на формування готовності до навчально-пізнавальної діяльності шляхом оволодіння майбутніми фахівцями закладів дошкільної освіти загальнопедагогічними і професійними знаннями, а також знаннями про сутність та можливості застосування фреймів у процесі навчально-пізнавальної діяльності та вміннями їх практичної розробки під час вивчення фахових дисциплін.

Розроблену методику конкретизовано в проблемно-цільовому, організаційно-методичному та критеріально-результативному компонентах, які знаходяться у логічному взаємозв'язку.

До структури проблемно-цільового компоненту, який скеровує процес формування готовності до навчально-пізнавальної діяльності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти і прогнозує очікуваний ідеальний кінцевий результат, включено мету та принципи організації освітнього процесу.

Організаційно-методичний компонент, що відображає спрямованість методики на розвиток компонентів готовності до навчально-пізнавальної діяльності здобувачів освіти засобом фреймової технології, обумовлених критеріями та показниками представлених у першому розділі вміщено завдання, систему форм і методів педагогічної взаємодії, засобів

практичної реалізації методики формування готовності до навчально-пізнавальної діяльності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти засобом фреймової технології.

Основні складові критеріально-результативного компоненту спрямовані на визначення ефективності методики і передбачають діагностику рівня готовності здобувачів освіти. Комплексна діагностика включає в себе: критеріальні характеристики освітнього процесу; методи дослідження та обробки результатів; показники ефективності процесу навчально-пізнавальної діяльності здобувачів вищої освіти; процедуру виокремлення рівнів ефективності навчання.

Схарактеризовано напрями удосконалення змісту професійної підготовки у процесі упровадження методики формування готовності до навчально-пізнавальної діяльності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти засобом фреймової технології: підвищення рівня мотивації до засвоєння і застосування різних видів навчально-пізнавальної діяльності у професійній діяльності, формування навчально-пізнавальних потреб та умінь, розширення знань про способи візуалізації інформації, особливості створення фреймів; розвиток умінь самостійного вирішення навчально-пізнавальних нестандартних завдань у практичній педагогічній діяльності, формування умінь фреймування навчально-пізнавальної інформації, саморефлексію готовності до навчально-пізнавальної діяльності; залучення до процесів саморозвитку та самовдосконалення.

Методику формування готовності до навчально-пізнавальної діяльності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти засобом фреймової технології представлено: діяльністю педагогічної студії «Оптимізація освітнього процесу» для науково-педагогічних працівників з розробкою методичних рекомендацій «Формування готовності до навчально-пізнавальної діяльності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти засобом фреймової технології»; оптимізацією навчальних дисциплін шляхом введення додаткових змістовних модулів,

що розкривають сутність понять «фреймова технологія», «фреймування навчального матеріалу», «фреймові опори», «способи активізації позааудиторної самостійної роботи», «візуальне структурування знань»; організацією мотиваційних тренінгів для здобувачів вищої освіти; упровадженням в освітній процес спецкурсу «Засоби візуалізації та фреймування навчального матеріалу» та комплексу практичних завдань для формування готовності до навчально-пізнавальної діяльності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти (алгоритми, вправи з використанням різних засобів візуалізації навчального матеріалу, тренувальні завдання тощо); організацією науково-дослідної та самостійної діяльності студентів в процесі роботи творчої групи; насичення змісту педагогічної практики елементами фреймової технології; методиками психолого-педагогічної діагностики кожного компонента готовності до навчально-пізнавальної діяльності здобувачів освіти.

Описано результати діагностування рівнів готовності до навчально-пізнавальної діяльності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти перед початком та після формувального етапу педагогічного експерименту в експериментальній та контрольній групах за показниками кожного з критеріїв для перевірки ефективності розробленої методики.

Констатовано наявність різниці в розподілах студентів за рівнями готовності до навчально-пізнавальної діяльності у контрольній та експериментальній групах після завершення формувального етапу експерименту. Визначено відсутність певного прогресу у показниках першої та наявність суттєвих змін у розподілі за рівнями у другій. Так в експериментальній групі кількість студентів, які досягли високого рівня збільшилась на 22,7%, а у контрольній лише на 10,3%; середнього рівня на 22,6% в експериментальній та 20,5% у контрольній.

Доведено вірогідність результатів педагогічного експерименту щодо ефективності методики формування готовності до навчально-пізнавальної діяльності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти засобом

фреймової технології за допомогою критерію К. Пірсона, емпіричні значення якого виявили наявність достовірної різниці між рівнями розвитку компонентів готовності до навчально-пізнавальної діяльності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти у контрольній та експериментальній групах. Підтверджено наявність позитивних якісних та кількісних змін у стані готовності до навчально-пізнавальної діяльності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти в результаті реалізації розробленої методики.

Практичне значення результатів дослідження полягає в їхній достатній готовності до впровадження в освітній процес ЗВО методики формування готовності до навчально-пізнавальної діяльності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти засобом фреймової технології шляхом оновлення змісту професійно зорієнтованих освітніх компонентів («Вступ до спеціальності», «Дошкільна педагогіка», «Методика формування елементарних математичних уявлень», «Дошкільна лінгводидактика», «Нові інформаційні технології»); розробки та впровадження спецкурсу вибіркового освітнього компонента «Засоби візуалізації та фреймування навчального матеріалу», комплексу практичних завдань (алгоритми, вправи з використанням різних засобів візуалізації та фреймування навчального матеріалу, тренувальні завдання тощо), методичних рекомендацій для викладачів та здобувачів вищої освіти «Формування готовності до навчально-пізнавальної діяльності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти засобом фреймової технології», методичних рекомендацій для вихователів закладів дошкільної освіти «Діти і фрейми»; розробки діагностичного інструментарію для вивчення рівнів готовності до навчально-пізнавальної діяльності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти.

Результати дослідження можуть бути використані викладачами ЗВО під час оновлення освітніх програм підготовки фахівця за спеціальністю 012 Дошкільна освіта, програм освітніх компонентів інваріантної та

варіативної частин; у системі підвищення кваліфікації педагогів закладами післядипломної педагогічної освіти, самоосвітній діяльності студентів. Виконане дослідження не вичерпує всіх аспектів аналізованої проблеми. Подальші наукові пошуки вбачаємо в дослідженні проблем формування готовності до навчально-пізнавальної діяльності у процесі неформальної та інформальної освіти.

Ключові слова: майбутні вихователі, заклади дошкільної освіти, готовність, навчально-пізнавальна діяльність, фреймова технологія, методика.

Zozulia O. V. Formation of readiness for educational and cognitive activity of future educators of preschool educational institutions by means of frame technology. – Qualifying scientific work on the rights of manuscript.

The dissertation for obtaining the degree of Candidate of Pedagogical Sciences in specialty 13.00.04 – Theory and Methodology of Professional Education. – Municipal Establishment «Kharkiv Humanitarian and Pedagogical Academy» of Kharkiv Regional Council. – State Institution «Luhansk Taras Shevchenko National University» of the Ministry of Education and Science of Ukraine. – Kharkiv, 2021.

In the dissertation the integral scientific analysis of a problem of formation of readiness for educational and cognitive activity of future educators of preschool educational institutions by means of frame technology is carried out. The urgency of solving this problem in connection with the introduction of new pedagogical technologies, among which a special place is occupied by frame technology.

The psychological and pedagogical essence of the concept of «educational and cognitive activity» is revealed through the substantiation of the relationship with the concepts of «activity», «educational activity», «cognitive activity». In this regard, the content of the concept of «educational and cognitive activities of future educators of preschool educational institutions» as a component of professional competence, which reflects the ability of future professionals to master generalized methods of self-development, application of knowledge in their professional

activity and expressed in the ability to transfer creative transformation of reality for preschool children.

The types, structure, signs of readiness for educational and cognitive activity are considered, which testify to the polysemantic character of the studied phenomenon and are interpreted as a manifestation of abilities; the result of purposeful training; prerequisite for the effectiveness of various activities; integrated personal education; subjective state of personality; a set of professionally determined requirements for a specialist.

From these positions, the concept of «readiness for educational and cognitive activities of future educators of preschool educational institutions» is defined as an integrated personal education, which reflects the desire of future professionals to self-development, self-expression, self-improvement, to build an individual educational and cognitive strategy in future professional activity, to realization of professional and personal qualities in work with preschool children.

The following components are distinguished in the structure of readiness for educational and cognitive activity of future educators of preschool educational institutions: motivational (motives, motivational orientations of personality, needs, aspiration to self-development, self-expression, self-improvement); cognitive (mental abilities, knowledge of algorithms and strategies of educational and cognitive activities); active (readiness to build an individual educational and cognitive strategy, operating with cognitive tools in the activity).

The criteria of formation of readiness for educational and cognitive activity of future educators of preschool educational institutions are developed and described: need-motivational, indicators of which are motives of mastering and realization of different types of educational and cognitive activity; pedagogical orientation of the individual; presence of educational and cognitive interests, cognitive needs; information-cognitive, the indicators of which are the system of professional and pedagogical knowledge; educational and cognitive skills; formation of mental operations (analysis, synthesis, comparison, generalization, systematization); reflexive-procedural, the indicators of which are the ability and

skills of analysis, planning, organization and control of the process and results of educational and cognitive activities; ability to solve non-standard tasks in the process of professional and pedagogical activity independently; self-reflection of readiness for educational and cognitive activities, awareness of the need to form educational and cognitive interests and their satisfaction at the level of personal values). The levels of readiness of future educators of preschool educational institutions for educational and cognitive activity are characterized: high; average; low.

The dissertation identifies and characterizes the main directions of optimization and intensification of the educational process in higher education through the use of innovative forms, methods and technologies of teaching, among which the leading place belongs to frame technology.

It is substantiated that frame technology as a means of forming readiness for educational and cognitive activity of future educators of preschool educational institutions, which provides for structuring and visualization of educational and cognitive information according to a certain algorithm in a specially organized time sequence. It is proved that the use of frame technology in the process of formation of readiness for educational and cognitive activities of future educators of preschool educational institutions contributes to the formation of students' positive attitude to the process of learning and mastering the most rational ways of learning information. It is determined that the introduction of frame technology in the educational process is based on the presentation of subject information in verbal and graphic forms; modeling it by the method of folding – unfolding the subject content; exercising control and self-control over the results of educational activity for the formation of students' cognitive needs and interests.

A diagnostic complex has been developed for the empirical study of the current state of development of this quality of a specialist, which included, in addition to standardized methods, questionnaires, observation of students' educational and cognitive activity, according to each indicator. As a result of the data generalization obtained in the process of diagnosis, low (43.4%) and medium

(30.2%) levels of readiness for educational and cognitive activity were found in the vast majority of students. This indicates the presence of a number of contradictions, problems and shortcomings in the real educational practice of higher education. The need to overcome them has actualized the improvement of the content of professional training of future educators of preschool educational institutions in this context.

Theoretical substantiation of the method of formation of readiness for educational and cognitive activity of future educators of preschool educational institutions by means of frame technology as a purposeful process represented by the appropriate content, forms, methods, means of educational activity and aimed at forming readiness for educational and cognitive activity by mastering general pedagogical and professional knowledge by future educators of preschool educational institutions, as well as knowledge about the nature and possibilities of using frames in the process of educational and cognitive activity and the skills of their practical development during the study of professional disciplines.

The developed methodology is specified in the problem-target, organizational-methodical and criterion-effective components, which are in a logical relationship.

The purpose and principles of the educational process are included in the structure of the problem-target component, which directs the process of formation of readiness for educational and cognitive activity of future educators of preschool educational institutions and predicts the expected ideal end result.

Organizational and methodological component that reflects the focus of the methodology on the development of components of students' readiness for educational and cognitive activity by means of frame technology, due to the criteria and indicators, presented in the first section, contains tasks, system of forms and methods of pedagogical interaction.

The main components of the criterion-effective component are aimed at determining the effectiveness of the methodology and provide for the diagnosis of the level of students' readiness. Comprehensive diagnostics includes: criterion

characteristics of the educational process; research methods and processing of results; indicators of the effectiveness of the process of students' educational and cognitive activity; the procedure for identifying levels of learning effectiveness.

The directions of the content improvement of professional training in the process of introduction of a technique of formation of readiness for educational and cognitive activity of future educators of preschool educational institutions by means of frame technology are characterized: increase of level of motivation for mastering and application of various types of educational and cognitive activity in professional activity, expansion of knowledge about ways of information visualization, features of frames creation; development of skills of independent solution of educational-cognitive non-standard tasks in practical pedagogical activity, formation of skills of framing of educational and cognitive information, self-reflection of readiness for educational and cognitive activity; involvement in the processes of self-development and self-improvement.

Methodology of forming readiness for educational and cognitive activity of future educators of preschool educational institutions by means of frame technology are presented: the activity of pedagogical studio «Optimization of the educational process» for research and teaching the staff with the development of guidelines «Formation of readiness for educational and cognitive activity of future educators of preschool educational institutions by means of frame technology»; optimization of academic disciplines by introducing additional content modules that reveal the essence of concepts: «frame technology», «framing of educational material», «frame supports», «ways to activate extracurricular independent work», «visual structuring of knowledge»; organization of motivational trainings for students; introduction of a special course «Means of visualization and framing of educational material» and a set of practical tasks for the formation of readiness for educational and cognitive activity of future educators of preschool educational institutions (algorithms, exercises with various means of visualization of educational material, training tasks, etc.); organization of students' research and independent activity in the process of creative group work; saturation of the

pedagogical practice content with elements of frame technology; methods of psychological and pedagogical diagnostics of each component of students' readiness for educational and cognitive activity.

The results of diagnosing the levels of readiness for educational and cognitive activity of future educators of preschool educational institutions before and after the formative stage of the pedagogical experiment in the experimental and control groups on the indicators of each of the criteria to test the effectiveness of the developed methodology are described.

The presence of the difference in the distribution of students by levels of readiness for educational and cognitive activity in the control and experimental groups after the completion of the formative stage of the experiment. The absence of some progress in the indicators of the first and the presence of significant changes in the distribution of levels in the second is denoted. Thus, in the experimental group the number of students who reached a high level is increased by 22.7%, and in the control group only by 10.3%; the average level – by 22.6% in the experimental and 20.5% in the control groups.

The probability of the results of the pedagogical experiment on the effectiveness of the method of forming readiness for educational and cognitive activity of future educators of preschool educational institutions by means of frame technology using K. Pearson's test, the empirical values of which revealed a significant difference between the levels of development of the components of readiness for educational and cognitive activity of future educators of preschool educational institutions in control and experimental groups. The presence of positive qualitative and quantitative changes in the state of readiness for educational and cognitive activity of future educators of preschool educational institutions as a result of the implementation of the developed methodology has been confirmed.

The practical significance of the research results lies in their sufficient readiness to introduce into the educational process of higher education methods of formation of readiness for educational and cognitive activity of future educators of

preschool educational institutions by means of frame technology by updating the content of professionally oriented educational components («Introduction to the specialty», «Preschool pedagogy», «Methods of forming elementary mathematical concepts», «Preschool language didactics», «New information technologies»); development and implementation of a special course of the selective educational component «Means of visualization and framing of educational material», a set of practical tasks (algorithms, exercises with various means of visualization and framing of educational material, training tasks, etc.), guidelines for teachers and students of higher education «Formation of readiness for educational and cognitive activity of future educators of preschool educational institutions by means of frame technology», methodical recommendations for educators of preschool educational institutions «Children and frames»; development of diagnostic tools for studying the levels of readiness for educational and cognitive activity of future educators of preschool educational institutions.

The results of the study can be used by teachers of higher educational institutions during the update of educational programs for specialist training in the specialty 012 Preschool education, programs of educational components of invariant and variable parts; in the system of professional development of teachers by institutions of postgraduate pedagogical education, self-educational activity of students. The study does not cover all aspects of the analyzed problem. We see further scientific research in the study of the problems of formation of readiness for educational and cognitive activity in the process of non-formal and informal education.

Key words: future educators, preschool educational institutions, readiness, educational and cognitive activity, frame technology, methodology.

Список публікацій здобувача

Статті в наукових фахових виданнях України

1. **Зозуля О.В.** Фреймова технологія як засіб оптимізації навчальної діяльності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. *Педагогічні науки* : зб. наук. праць. 2017. № 80. С. 144–147.

2. **Зозуля О.В.** Навчально-пізнавальна діяльність майбутніх фахівців дошкільної ланки як система організаційного забезпечення освітнього процесу у закладі вищої освіти. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова* ; Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. 2018. №60. С. 183–186.

3. **Зозуля О.В.** Шляхи підвищення мотивації під час лекцій як умова організації навчально-пізнавальної діяльності майбутніх вихователів дошкільної ланки освіти. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова* ; Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. 2018. №61. С. 88–91.

4. **Зозуля О.В.** Ефективна лекція як форма організації навчально-пізнавальної діяльності майбутніх фахівців. *Інноваційна педагогіка*. 2018. № 6. С. 61–64.

5. **Зозуля О.В.** Діагностика готовності до навчально-пізнавальної діяльності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. *Актуальні питання гуманітарних наук* : міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені І. Франка. Вип. 27. Дрогобич, 2020. С. 244–249.

Статті в періодичних виданнях зарубіжних країн

6. **Зозуля О.В.** Навчально-пізнавальна діяльність майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти як психолого-педагогічна проблема. *East European Scientific Journal*. 2020. № 52. С. 66–71.

Опубліковані праці апробаційного характеру

7. **Зозуля О.В.** Використання фреймових схем для формування понятійного апарату навчальних дисциплін у підготовці майбутніх вихователів дітей дошкільного віку. *Педагогічна освіта: стан розвитку,*

проблеми, перспективи : матеріали регіональної наук.-практ. конф., 22 березня 2012 р. Стаханов, 2012. С. 69–70.

8. **Зозуля О.В.** Оптимізація навчального процесу у вищому навчальному закладі на засадах фреймового підходу до організації учбового матеріалу. *Актуальні проблеми дошкільної освіти* : зб. матеріалів Відкритої кафедральної наук.-практ. конф. за участі науково-педагогічних працівників, аспірантів та студентів навчальних закладів та представників закладів освіти, 27 лютого 2012 року, Харків, 2012. 90 с.

9. **Зозуля О.В.** Інноваційна взаємодія учасників освітнього процесу як запорука їх особистісно-професійного зростання. *Розвиток виховної роботи у сучасному вищому навчальному закладі: змістовні домінанти та тенденції* : матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф., 22 листопада 2016 р, КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія». Харків, 2016. С. 141-143.

10. **Зозуля О.В.** Способи активізації позааудиторної самостійної роботи студентів із дошкільної педагогіки. *Проблеми саморозвитку та самовдосконалення особистості в умовах модернізації педагогічної освіти* : матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф., 22 листопада 2017 р. / КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія». Харків, 2017. С. 131–133.

11. **Зозуля О.В.** Деякі прийоми інтенсифікації навчального процесу у закладі вищої освіти. *Психологія та педагогіка: необхідність впливу науки на розвиток практики в Україні* : зб. тез наук. робіт Міжнародної наук.-практ. конф., 23-24 лютого 2018 р. / Громадська організація «Львівська педагогічна спільнота». Львів, 2018. С. 81–84.

12. **Зозуля О.В.** Візуалізація навчального матеріалу як засіб розвитку навчально-пізнавальної діяльності студентів на заняттях з дошкільної педагогіки. *Нове та традиційне у дослідженнях сучасних представників психологічних та педагогічних наук* : зб. матеріалів до Міжнародної наук.-практ. конф., 23-24 березня 2018 р. / Громадська організація «Львівська педагогічна спільнота». Львів, 2018. С. 61–64.

13. **Зозуля О.В., Полуніна К.М.** Педагогічна взаємодія під час вивчення навчальної дисципліни «Дошкільна педагогіка». *Психологія та педагогіка: необхідність впливу науки на розвиток практики в Україні* : матеріали Міжнародної наук.-практ. конф., 22-23 лютого 2019 р. м. Львів, 2019. С. 78–81.

14. **Зозуля О.В., Кузьміна К.** Фреймування навчального матеріалу як сучасна технологія підготовки майбутніх фахівців. *Педагогіка та психологія: сучасний стан розвитку наукових досліджень та перспективи* : матеріали Міжнародної наук.-практ. конф., 15-16 листопада 2019 р. м. Запоріжжя : Класичний приватний університет, 2019. С. 95–97.

15. **Зозуля О.В., Болдир Л.О.** Візуальне структурування знань як один із шляхів організації навчально-пізнавальної діяльності здобувачів вищої освіти. *Психолого-педагогічні проблеми соціалізації особистості в сучасних умовах* : матеріали Міжнародної наук.-практ. конф., 31 січня – 1 лютого 2020 р. м. Київ, 2020. С. 113–116.

16. **Шапаренко Х.А., Зозуля О.В.** Розробка і впровадження методики формування готовності до навчально-пізнавальної діяльності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. *Розвиток національної педагогічної освіти у подіях і персоналіях: особливості, здобутки та перспективи* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 19 листопада 2020 р., Харків : ФОП Петров В. В., 2020. С. 375–376.

Перелік умовних скорочень

НПД – навчально-пізнавальна діяльність

ЗДО – заклади дошкільної освіти

ЗВО – заклади вищої освіти

ЗМІСТ

ВСТУП	21
РОЗДІЛ 1. Проблема готовності до навчально-пізнавальної діяльності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти в педагогічній теорії та практиці	31
1.1. Навчально-пізнавальна діяльність майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти як психолого-педагогічна проблема.....	31
1.2. Сутність готовності до навчально-пізнавальної діяльності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти.....	45
1.3. Структурні компоненти готовності до навчально-пізнавальної діяльності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти.....	61
1.4. Фреймова технологія як засіб формування готовності до навчально-пізнавальної діяльності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти.....	80
Висновки до першого розділу.....	98
РОЗДІЛ 2. Теоретичне обґрунтування та експериментальна перевірка методики формування готовності до навчально-пізнавальної діяльності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти засобом фреймової технології	101
2.1. Діагностика стану готовності до навчально-пізнавальної діяльності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти засобом фреймової технології.....	101
2.2. Упровадження методики формування готовності до навчально-пізнавальної діяльності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти засобом фреймової технології	124
2.3. Аналіз результатів дослідження.....	165
Висновки до другого розділу.....	178
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	182
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	185
ДОДАТКИ	218

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Сучасне українське суспільство висуває нові вимоги до професійної підготовки педагогічних кадрів, зокрема фахівців з дошкільної освіти, що потребує модернізації вищої педагогічної освіти, розробки та впровадження інноваційних стратегій професійної підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти (ЗДО), розвитку в них навчально-пізнавальних здібностей як підґрунтя формування професійної компетентності, особистісних якостей, які забезпечують мобільність, здатність швидко адаптуватися до мінливих умов професійної діяльності, самостійність у прийнятті рішень у процесі організації освітньої діяльності з дітьми дошкільного віку.

Зазначені позиції задекларовано в низці нормативних документів, зокрема: Законах України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про дошкільну освіту», Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, Концепції розвитку педагогічної освіти, Концепції розвитку професійної освіти і навчання в Україні на 2015 – 2025 рр. (проект), Стандарти і рекомендаціях щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (ESG).

В умовах стрімкого зростання інформаційного простору, становлення «суспільства знань» («knowledge society») (П. Друкер, Д. Белл) актуалізовано проблему опрацювання значних обсягів навчальної і професійної інформації. У зв'язку з цим особливого значення набуває пошук шляхів оптимізації й інтенсифікації освітнього процесу в закладах вищої освіти (ЗВО) шляхом формування в студентів готовності до навчально-пізнавальної діяльності як передумови підвищення якості їхньої фахової підготовки. Вирішення цього важливого завдання уможлиблюється завдяки впровадженню нових педагогічних технологій, серед яких особливе місце посідає фреймова технологія (Р. Гуріна, О. Спірін, В. Шарко та ін.), сутність якої полягає у викладі навчального матеріалу у вигляді графічних змістових структур, що забезпечують образно-понятійне засвоєння навчальної інформації шляхом її візуалізації за певним алгоритмом у спеціально організованій часовій послідовності.

Підґрунтям для розв'язання цього стратегічного завдання є теоретико-методологічні засади модернізації сучасної освіти в Україні (В. Андрущенко, І. Бех, В. Кремень, В. Курило, Н. Ничкало, І. Прокопенко, С. Сисоєва та ін.), зокрема фундаменталізації освіти (А. Аданніков, С. Баляєва, В. Баранівський, В. Кремень, А. Ольнева, Ю. Панфілов, Л. Ребуха, С. Семеріков, О. Сергєєв та ін.); концептуальні положення організації освітнього процесу в сучасних ЗВО (Н. Волкова, О. Караман, О. Кучерявий, В. Лозова та ін.); теоретичні засади концептуалізації феномену навчально-пізнавальної діяльності (В. Бондар, Р. Габдрєєв, В. Давидов, О. Катеруша, Г. Кашканова, В. Лозова, П. Лузан та ін.), формування навчальної діяльності та її окремих компонентів (А. Ахаян, В. Давидов, Д. Ельконін, В. Михайличенко, В. Рєпкін, О. Тарнопольський та ін., зокрема, оптимізації процесу навчання та активізації самостійної пізнавальної діяльності студентів (Ю. Бабанський, Р. Бессонов, М. Єрецький, І. Лернер, О. Матюшкін, О. Молчанюк та ін.).

У сучасній науково-педагогічній літературі репрезентовано численні студії, які створюють теоретичні засади досліджуваної проблеми, а саме: концептуальні положення загальнопедагогічної підготовки та становлення професіоналізму особистості педагога (О. Абдулліна, О. Антонова, А. Бойко, Н. Гузій, О. Дубасенюк, І. Зязюн, Л. Кондрашова, З. Курлянд, В. Сластьонін та ін.); професійної підготовки майбутніх вихователів ЗДО (Л. Артемова, С. Бадер, Г. Беленька, А. Богущ, Н. Гавриш, Т. Жаровцева, Л. Зданевич, К. Крутій, Н. Левінець, В. Нестеренко, Г. Підкурманна, Н. Сиротич, Х. Шапаренко та ін.).

Предметом уваги вчених є різні аспекти дослідження феномену готовності майбутніх педагогів, які висвітлено у фундаментальних працях Ф. Гоноболіна, К. Дурай-Новакової, М. Дьяченка, Л. Кандибовича, Н. Кузь-міної, А. Ліненко, В. Сластьоніна та ін.; питання теорії та практики формування готовності фахівців педагогічної галузі до різних видів діяльності представлено в студіюваннях таких науковців, як І. Гавриш, О. Комар, О. Кучерявий, О. Мариновська; особливості формування готовності студентів до навчально-пізнавальної діяльності викладено в працях А. Вербицького, І. Войтович, М. Дьяченка, В. Ільїна,

Л. Кандибовича, С. Кари, В. Мерліна, С. Нікіфорова, В. Сєрикова, В. Сластьоніна та ін., зокрема майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти, що розкрито в розвідках Д. Гірка, І. Гуменюк, Л. Зданевич, В. Коваленко, В. Мізюк, Л. Нечволод, М. Пайкуш, С. Сологубова, О. Челнокова, І. Швець, Н. Щепіної.

Важливими для дослідження стали психолого-педагогічні ідеї відомих вітчизняних і зарубіжних науковців щодо: теорії фреймів (І. Гофман (E. Goffman), Т. ван Дейк (T. Van Dijk), М. Мінський (M. Minsky), Є. Тарасов, Л. Черноватий, Ч. Філмор (Ch. Fillmore) та ін.), теоретичних та методичних засад упровадження фреймового підходу в педагогіці (Р. Гуріна, Т. Колодочка, Л. Лузінова, Л. Панасенко, О. Соколова, М. Холодна та ін.); основ візуалізації навчального матеріалу й ущільнення інформації (А. Остапенко, А. Сохор та ін.); інтенсифікації процесу навчання та теорії продуктивного навчання (Є. Александрова, Г. Андрєєва, М. Башмаков, П. Бегун, С. Лисенкова, В. Мачнева, П. Підкасистий, М. Чошанов Т. Шамова, С. Шевченко та ін.).

У сучасному науковому дискурсі репрезентовано фундаментальні наукові праці, у яких розкрито різноманітні аспекти проблеми формування в майбутніх вихователів *готовності* до: розвитку творчого потенціалу дошкільника засобами авторської казки (М. Замелюк), роботи з дітьми дошкільного віку в умовах інклюзії (О. Касьяненко), використання засобів медіаосвіти в навчально-виховному процесі дошкільних навчальних закладів (О. Кравчишина), виховання відповідальності в дітей старшого дошкільного віку (Р. Кондратенко).

Проте проблема готовності до навчально-пізнавальної діяльності (НПД) як важливий аспект фахової підготовки майбутніх вихователів ЗДО ще недостатньо досліджена в педагогічній теорії, зокрема, не дістала ґрунтового розкриття методика її формування в процесі фахової підготовки здобувачів освіти засобом фреймової технології.

Актуальність дослідження посилюється необхідністю усунення *суперечностей* між: потребою суспільства в удосконаленні підготовки майбутніх вихователів дітей дошкільного віку до професійної діяльності і недостатньою розробленістю педагогічних стратегій, зорієнтованих на розв'язання цієї

проблеми засобами сучасних педагогічних технологій, зокрема фреймової технології; експоненціальним зростанням обсягів навчальної й професійної інформації та недостатньою сформованістю готовності майбутніх фахівців з дошкільної освіти до її засвоєння в процесі професійної підготовки; значним потенціалом фреймової технології як засобу формування готовності майбутніх вихователів ЗДО до навчально-пізнавальної діяльності і нерозробленістю методики її застосування в освітньому процесі ЗВО.

Актуальність проблеми дослідження, її суспільно-педагогічна цінність для системи дошкільної освіти, зазначені суперечності та недостатня теоретична й практична розробленість зумовили вибір теми дисертації – **«Формування готовності до навчально-пізнавальної діяльності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти засобом фреймової технології».**

Зв'язок теми з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу виконано в межах комплексної теми Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради «Реалізація системи фахової підготовки в умовах інноваційного освітнього середовища вищого педагогічного навчального закладу» (державний реєстраційний №0117U007459). Тему дослідження затверджено на засіданні вченої ради Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради (протокол № 2 від 19 вересня 2018 р.).

Об'єкт дослідження – процес професійно-педагогічної підготовки майбутніх вихователів дітей дошкільного віку в закладі вищої освіти.

Предмет дослідження – методика формування готовності до навчально-пізнавальної діяльності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти засобом фреймової технології в процесі фахової підготовки.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність методики формування готовності до навчально-пізнавальної діяльності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти засобом фреймової технології в процесі фахової підготовки.

Гіпотеза дослідження полягає в припущенні, що процес фахової підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти буде успішним за умови розробки та впровадження методики формування готовності до навчально-пізнавальної діяльності засобом фреймової технології, що репрезентується через змодельований зміст, форми, методи, засоби освітньої діяльності, спрямовані на формування готовності до НПД шляхом оволодіння майбутніми фахівцями закладів дошкільної освіти загальнопедагогічними і професійними знаннями, а також знаннями про сутність та можливості застосування фреймів у процесі навчально-пізнавальної діяльності та вміннями їх практичної розробки під час вивчення фахових дисциплін.

Відповідно до об'єкта, предмета, мети й гіпотези визначено такі **завдання дослідження**:

1. Здійснити цілісний аналіз проблеми формування готовності до навчально-пізнавальної діяльності майбутніх вихователів ЗДО засобом фреймової технології.

2. Схарактеризувати сутність і структурні компоненти готовності до НПД майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти.

3. Розкрити педагогічний потенціал фреймової технології та особливості її застосування в процесі формування готовності майбутніх вихователів ЗДО до навчально-пізнавальної діяльності.

4. Визначити ефективність процесу формування готовності до НПД майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти на основі розробленого критеріально-діагностичного інструментарію.

5. Теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність методики формування готовності до навчально-пізнавальної діяльності майбутніх вихователів ЗДО засобом фреймової технології.

Теоретико-методологічні засади дослідження становлять: положення теорії наукового пізнання педагогічних процесів і явищ, методологічні принципи наукової об'єктивності, системності, єдності теорії й практики; фундаментальні ідеї філософії освіти (В. Андрущенко, І. Бех, С. Гончаренко, В. Кремень,

В. Курило, О. Новиков), системного (І. Блауберг, М. Каган, Е. Юдін), діяльнісного (Л. Виготський, П. Гальперін, В. Давидов, О. М. Леонтєв, В. Ляудіс, З. Решетова, Н. Тализіна), компетентнісного (В. Байденко, Е. Зеєр, І. Зимня, О. Овчарук), особистісно зорієнтованого (Г. Балл, І. Бех, О. Пехота, М. Чобітько), комунікативного (Н. Волкова, В. Кан-Калик, О. О. Леонтєв), технологічного (В. Беспалько, М. Кларін, Г. Селевко) підходів; теорія готовності особистості до професійної діяльності (Ф. Гоноболін, М. Дьяченко, К. Дурай-Новакова, Л. Кандибович, Н. Кузьміна, О. Кучерявий, А. Ліненко, Г. Троцко); концептуальні положення професійної підготовки майбутнього вихователя дітей дошкільного віку (Л. Артемова, С. Бадер, Г. Беленька, Н. Гавриш, Л. Зданевич, Н. Лисенко, Н. Кирста, О. Кононко, Г. Пономарьова, Т. Танько, Х. Шапаренко); наукові дослідження з проблеми формування навчально-пізнавальної діяльності здобувачів вищої освіти (Д. Гірка, І. Гуменюк, В. Коваленко, В. Мізюк, Л. Нечволод, М. Пайкуш, С. Сологубова, О. Челнокова, І. Швець, Н. Щепіна); теорія і практика організації освітнього процесу в сучасних ЗВО (А. Алексюк, С. Архангельський, О. Караман, В. Лозова, С. Савченко, С. Харченко); теоретико-методичні засади запровадження інноваційних технологій у ЗВО (С. Вітвицька, І. Дичківська, О. Пехота, С. Семеріков, С. Сисоєва, С. Харченко, Д. Чернілевський, С. Шехавцова); наукові розвідки теоретичних та методичних засад запровадження фреймового підходу в педагогіці (М. Болдирев, Р. Гуріна, Т. Колодочка, Л. Лузінова, Л. Панасенко, О. Соколова).

Для вирішення поставлених завдань, досягнення мети та перевірки висунутої гіпотези використано комплекс **методів дослідження**: *теоретичних* – аналіз, систематизація та узагальнення філософської, психолого-педагогічної, науково-методичної літератури для характеристики ступеня розробленості досліджуваної проблеми, визначення її теоретичних засад, з'ясування базових понять, розкриття потенціалу фреймової технології як засобу формування готовності до НПД майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти; моделювання та метод колективної генерації ідей для обґрунтування методики застосування фреймової технології як засобу формування готовності до

навчально-пізнавальної діяльності майбутніх вихователів ЗДО; *емпіричних*: спостереження, анкетування, тестування, експертне опитування для встановлення вихідного рівня готовності до НПД майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти; педагогічний експеримент для перевірки ефективності розробленої методики формування готовності до НПД майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти засобом фреймової технології; *методи статистичного аналізу* для обробки інформації, кількісного та якісного аналізу.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота проводилася впродовж 2012 – 2021 рр. на базі КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради, Балаклійського педагогічного фахового коледжу КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради, Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка, Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. На різних етапах експериментального дослідження взяли участь 153 здобувачі освіти та 25 викладачів ЗВО, 9 вихователів та керівників ЗДО.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що: *вперше* теоретично обґрунтовано, розроблено, поетапно імплементовано й експериментально перевірено методику формування готовності до НПД майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти засобом фреймової технології, яка складається з проблемно-цільового, організаційно-методичного, критеріально-результативного компонентів, репрезентується через змодельований зміст, форми, методи, засоби освітньої діяльності, спрямовані на формування готовності до НПД шляхом оволодіння майбутніми фахівцями закладів дошкільної освіти загальнопедагогічними і професійними знаннями, а також знаннями про сутність та можливості застосування фреймів у процесі НПД; *удосконалено* зміст, форми, методи та засоби професійної підготовки майбутніх вихователів ЗДО, процес організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності здобувачів освіти шляхом розробки та впровадження

навчально-методичного забезпечення; *набули подальшого розвитку* наукові уявлення про зміст, форми, методи, засоби професійної підготовки майбутніх вихователів ЗДО в контексті ідей технологізації освітнього процесу; зміст і структура готовності до НПД майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти.

Практичне значення результатів дослідження полягає в їхній достатній готовності до впровадження в освітній процес ЗВО методики формування готовності до НПД майбутніх вихователів ЗДО засобом фреймової технології шляхом оновлення змісту професійно зорієнтованих освітніх компонентів («Вступ до спеціальності», «Дошкільна педагогіка», «Методика формування елементарних математичних уявлень», «Дошкільна лінгводидактика», «Нові інформаційні технології»); розробки та впровадження спецкурсу вибіркового освітнього компонента «Засоби візуалізації та фреймування навчального матеріалу», комплексу практичних завдань (алгоритми, вправи з використанням різних засобів візуалізації та фреймування навчального матеріалу, тренувальні завдання тощо), методичних рекомендацій для викладачів та здобувачів вищої освіти «Формування готовності до навчально-пізнавальної діяльності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти засобом фреймової технології», методичних рекомендацій для вихователів закладів дошкільної освіти «Діти і фрейми»; розробки діагностичного інструментарію для вивчення рівнів готовності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до НПД.

Результати дослідження можуть бути **використані** викладачами ЗВО під час оновлення освітніх програм підготовки фахівця за спеціальністю 012 «Дошкільна освіта», програм освітніх компонентів інваріантної та варіативної частин; у системі підвищення кваліфікації педагогів закладами післядипломної педагогічної освіти, самоосвітній діяльності студентів.

Результати дослідження **впроваджено** в освітній процес КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради (довідка про впровадження № 01-13/279 від 29.04.2021 р.), Балаклійського педагогічного фахового коледжу КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради (довідка про впровадження № 01-12/75 від

26.05.2021 р.), Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка (довідка про впровадження № 759 від 28.05.2021 р.), Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (довідка про впровадження № 01-28/659 від 27.05.2021 р.), Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (довідка про впровадження № 533 від 02.06.2021 р.).

Особистий внесок автора в роботах, опублікованих у співавторстві, полягає в характеристиці педагогічної взаємодії під час вивчення навчальної дисципліни «Дошкільна педагогіка» (у співавторстві з К. Полуніною), у розкритті сутності фреймування навчального матеріалу як сучасної технології підготовки майбутніх фахівців (у співавторстві з К. Кузьміною) та специфіки візуального структурування знань як одного зі шляхів організації навчально-пізнавальної діяльності здобувачів вищої освіти (у співавторстві з Л. Болдир), розробці й упровадженні методики формування готовності до НПД майбутніх вихователів ЗДО (у співавторстві з Х. Шапаренко).

Апробація результатів дослідження. Основні положення та висновки дисертаційної роботи доповідалися на науково-практичних конференціях різного рівня, а саме: *міжнародних* – «Психологія та педагогіка: необхідність впливу науки на розвиток практики в Україні» (Львів, 2018), «Нове та традиційне у дослідженнях сучасних представників психологічних та педагогічних наук» (Львів, 2018); «Психологія та педагогіка: необхідність впливу науки на розвиток практики в Україні» (Львів, 2019); «Педагогіка та психологія: сучасний стан розвитку наукових досліджень та перспективи» (Запоріжжя, 2019), «Психолого-педагогічні проблеми соціалізації особистості в сучасних умовах» (Київ, 2020); *всукраїнських*: «Розвиток виховної роботи у сучасному вищому навчальному закладі: змістовні домінанти та тенденції» (Харків, 2016); «Проблеми саморозвитку та самовдосконалення особистості в умовах модернізації педагогічної освіти» (Харків, 2017); *регіональних*: «Педагогічна освіта: стан розвитку, проблеми, перспективи» (Стаханов, 2012), «Актуальні проблеми дошкільної освіти» (Харків, 2012); розширеному засіданні кафедри педагогіки,

психології, початкової освіти та освітнього менеджменту КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради.

Публікації. Основні результати дослідження відображено в 16 публікаціях, з яких 12 одноосібні, зокрема: 6 статей у наукових фахових виданнях, з яких 1 стаття в зарубіжному періодичному виданні та 1 стаття у виданнях, включених до міжнародних наукометричних баз.

Структура й обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (311 найменувань, з них 16 іноземними мовами), 3 додатків на 102 сторінках, містить 15 таблиць, 10 рисунків. Загальний обсяг дисертації становить 320 сторінок.

РОЗДІЛ 1.

**ПРОБЛЕМА ГОТОВНОСТІ ДО НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗАКЛАДІВ
ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В ПЕДАГОГІЧНІЙ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИЦІ**

**1.1. Навчально-пізнавальна діяльність майбутніх вихователів
закладів дошкільної освіти як психолого-педагогічна проблема**

На сучасному етапі однією зі світових тенденцій розвитку суспільства і світу в цілому є питання фундаменталізації освіти (А. Аданніков, С. Баляєва, В. Баранівський, С. Гончаренко, А. Колот, В. Кремень, А. Ольнева, Ю. Панфілов, Л. Ребуха, С. Семеріков, О. Сергєєв, В. Сидоренко, І. Теплицький та ін.). Соціальне замовлення суспільства одним із головних завдань вищої освіти передбачає формування особистості, яка прагне і готова не лише до засвоєння інформації, а й до її творчої трансформації, а також до пошуку нової інформації та її застосування. Таким чином, ціннісним орієнтиром вищої освіти на сьогодні є не тільки пізнавальний, а й перетворювальний інтелект.

Із огляду на викладене вище вважаємо справедливим визнання того, що реальність вимагає адекватних і професійних дій щодо формування в майбутніх фахівців потреби і готовності до безперервної освіти і самоосвіти та саморозвитку, навичок та вмінь навчальної діяльності, самостійного здобуття знань, включення нових знань, способів пізнавальної діяльності у систему вже засвоєних і застосовуваних на практиці.

Розкриття феномену НПД майбутніх вихователів ЗДО вимагає з'ясування змісту таких понять, як «діяльність», «активність», «навчальна діяльність», «пізнавальна діяльність», «навчально-пізнавальна діяльність». Справедливість такого бачення зумовлена тим, що обґрунтування базових понять конструкта «навчально-пізнавальна діяльність» фактично створює нову платформу для організації освітнього процесу. Наголосимо, що НПД ми розглядаємо як цілісну інтегральну категорію, підґрунтям якої є поняття «діяльність».

Узагальнений аналіз поняття «діяльність» з довідкової літератури поданий в таблиці 1.1 (Додаток А.1).

Філософський аспект діяльності підкреслює велику смислову ємність цього поняття в таких її характеристиках, як суб'єктивність, предметність, плановість, цілеспрямованість, усвідомленість, системність і активність тощо. У сучасних дослідженнях (Є. Антонов, В. Бабаєв, В. Беленький, В. Кремень, О. Пономарьов та ін.) аналізують активність як характеристику діяльності, її міру, ступінь прояву сукупності послідовних дій, як показник кількісно-якісного рівня протікання діяльності [262, с. 37–45].

Окрім того, діяльність у філософії розглядається як універсальне середовище, що поєднує людину зі світом, у тому числі – із її особливим духовним універсумом, унаслідок чого сама людська діяльність постає як своєрідно перетворений, трансформований космічний процес, а природні процеси вперше набувають свого яскравого виявлення лише в межах людської діяльності [212, с. 325].

У психології діяльність – найважливіша умова формування, розвитку і прояву психічних властивостей особистості, що розкриває багатство духовного і психологічного світу людини, є процесом взаємодії людини з навколишнім світом, процесом вирішення життєво важливих завдань (Л. Виготський [37], О. Леонт'єв [150], С. Рубінштейн [239] та ін.), внутрішня (психічна) і зовнішня (фізична) активність людини, регульована усвідомлюваною метою, спрямована на особистісні зміни, трансформацію предметів та явищ відповідно до потреб людини, створення нових [1, с. 223], свідомо активність, яка виявляється в системі доцільних дій, спрямованих на досягнення поставленої мети [26, с. 119].

Спираючись на проаналізовані психологічні розвідки К. Абульханової-Славської (методологічні проблеми вивчення особистості як суб'єкта діяльності) [1], Л. Божович (роль мотивів у діяльності) [20], Л. Волошко (самостійна навчальна діяльність студентів) [33; 34], О. Леонт'єва (теорія діяльності або діяльнісний підхід) [149], Г. Троцько (теоретичні та методичні основи підготовки студентів до виховної діяльності у вищих педагогічних

навчальних закладах) [272], у дослідженні *поняття «діяльність»* ми розуміємо як спосіб реалізації активності.

На підставі порівняльного аналізу наукової й довідкової літератури з досліджуваної проблематики сформулюємо базисні положення наукових розвідок: активність виступає у співвіднесенні з діяльністю і визначає характер діяльності суб'єкта; джерела активності бачаться у природних, соціальних і, головне, у суспільно-особистісних потребах; активність пов'язана з проблемами людських здібностей і залежить від особистих якостей, які зумовлюють внутрішню потребу; активність проявляється у творчості, вольових актах і спілкуванні; активність пов'язана з проблемами мотивації (психологи виділяють спонукальну силу, спрямованість поведінки в особливу сторону психічного).

Великий психологічний словник зазначає, що у широкому вжитку навчальна діяльність є досить неоднозначним поняттям. Іноді навчальну діяльність розглядають як синонім «навчання», «учення», «учіння». Навчальна діяльність визначається як особлива форма активності особистості, спрямована на засвоєння (присвоєння, опанування) соціального досвіду пізнання і перетворення світу, що включає оволодіння культурними способами зовнішніх предметних і розумових дій [26, с. 61]. У педагогічному термінологічному словнику навчальна діяльність є одним із основних видів діяльності людини, спрямованих на засвоєння теоретичних знань і способів діяльності у процесі вирішення навчальних завдань. Систематичне здійснення навчальної діяльності сприяє інтенсивному розвитку в її суб'єктів теоретичної свідомості й мислення, основними компонентами якого є змістовні абстракції, узагальнення, аналіз, планування і рефлексія [208]. У педагогічному словнику навчальна діяльність тлумачиться як процес набуття людиною нових знань, умінь і навичок або зміни старих; діяльність із розв'язання навчальних завдань [208]. Словник-довідник з вікової та педагогічної психології тлумачить навчальну діяльність як один з основних видів діяльності людини, спрямований на засвоєння теоретичних знань у процесі вирішення навчальних завдань [251].

З точки зору психології навчальна діяльність потрактовується як такий вид діяльності, продуктом якої є знання, навички і вміння [26, с. 203]. Вона є одним з основних видів діяльності людини. Навчальна діяльність є одним з аспектів педагогічної взаємодії, своєрідним показником доцільності педагогічних прийомів керівника. Навчальна діяльність має той самий предмет, що й діяльність педагогічна, особистість, яка навчається, ту саму мету – надбання знань, навичок, умінь та досягнення інших корисних результатів [26, с. 206].

До того ж, як слушно зауважує В. Дудьєв, навчальна діяльність є одним із провідних видів діяльності. Необхідним компонентом навчальної діяльності є психомоторні дії як засіб, що забезпечує успішність оволодіння необхідними навчальними вміннями і навичками, а також як один із провідних видів діяльності, в основному в попередній трудовій діяльності, що полягає у засвоєнні певного кола знань, у набутті умінь і навичок самостійного навчання і застосування отриманих знань на практиці [70, с. 315].

Специфіка навчальної діяльності, на думку І. Кондакова, це те, що в її межах відбувається контрольоване привласнення основ соціального досвіду, перш за все у вигляді основних інтелектуальних операцій і теоретичних понять [131].

У розумінні І. Зимньої навчальна діяльність є діяльністю суб'єкта з оволодіння узагальненими способами навчальних дій і саморозвитку в процесі вирішення навчальних завдань, спеціально поставлених педагогом, на основі зовнішнього контролю й оцінки, які переходять у самоконтроль і самооцінку [92, с. 93].

У свою чергу Л. Даукша та Л. Чекель розглядають навчальну діяльність як діяльність, спеціально спрямовану на виконання навчальних завдань й оволодіння навчальним матеріалом, у якій засвоюються не окремі практичні поняття і дії, а саме наукові знання і загальні способи дій [61].

У педагогічних наукових розвідках навчальну діяльність розглядають як: один із видів діяльності, що передує в основному трудовій діяльності та полягає

в засвоєнні певного кола знань, у набутті вмінь і навичок самостійно вчитися і застосовувати отримані знання на практиці [35, с. 118]; цілеспрямований процес, за допомогою якого здобувач освіти освоює нові знання і вміння, збагачує розуміння життя і свої творчі здібності [28, с. 351]; вид діяльності, що полягає в засвоєнні певного кола знань, набуттям умінь і навичок, необхідних для життя і діяльності, а також у набутті навичок отримання знань і роботи з ними, тобто навичок самостійної роботи [13]; організовану педагогом з метою підвищення ефективності діяльності учнів, що спрямована на розв'язання різних навчальних завдань, у результаті якої вони оволодівають знаннями, вміннями, навичками і розвивають свої особистісні якості [5, с. 14].

Цінною для дослідження вважаємо тезу С. Вишнякової стосовно того, що доцільність навчальної діяльності полягає у вираженні спрямованості на осмислення і вирішення різного роду проблем практичного й пізнавального плану, а також в орієнтації на сприятливі зміни в соціальному статусі, пов'язані з підвищенням освітнього рівня [28, с. 351].

Приймаючи за основу зазначене в дослідженні, *розглядаємо навчальну діяльність* як визначену форму пізнавально-практичної активності, розв'язання певної частини навчального завдання [26, с. 209], спрямовану на підвищення рівня професійної підготовки.

Аналіз літературних джерел засвідчує, що навчальна діяльність тісно пов'язана з пізнавальною (О. Антоненко, В. Володько, І. Дмитрик, Т. Іванова, Г. Ковтонюк, М. Солдатенко, О. Швай, С. Шевченко). Отже, розглянемо поняття «пізнавальна діяльність» докладніше.

Термін «пізнавальний, когнітивний» означає «пізнання», яке Оксфордський словник визначає як «розумову дію або процес набуття знань і розуміння за допомогою думки, досвіду та почуттів». Словник Вебстера визначає навчання як «здобуття знань чи вмінь за допомогою досвіду, навчання чи викладання». Теорія когнітивного навчання уніфікує ці два поняття та описує процеси, які співпрацюють при обробці інформації, яка рухається від сенсорного введення, проходить через когнітивну систему і знаходить

відгук [314]. IGI Global Disseminator of Knowledge тлумачить пізнавальну діяльність як діяльність, що здійснюється на високому рівні, така як вирішення проблем, прийняття рішень та осмислення, що передбачають використання, роботу з мисленням та інформацією [308]. Merriam-Webster розуміє пізнавальну діяльність як таку, яка стосується усвідомленої інтелектуальної діяльності (наприклад, мислення, міркування чи запам'ятовування); таку, що здатна вивищуватися до емпіричного фактичного знання. Когнітивні вміння та знання передбачають здатність здобувати фактичну інформацію та часто є таким типом знань, який легко перевірити [311].

У класичних психологічних наукових розвідках пізнавальна діяльність характеризується з точки зору формування відчуттів і сприймань з переходом до мислення [211, с. 301]; розвитку інформаційних процесів і мотивації, як спрямована вибіркова активність пошуково-дослідницьких процесів, що лежать в основі опанування та переробки інформації [149, с. 29–32]; у єдності чуттєвого сприйняття, теоретичного мислення і практичної діяльності [250, с. 346].

Під пізнавальною діяльністю В. Дрозіна розуміє процес відображення у психіці людини предметів та явищ навколишнього середовища, на ґрунті якого формуються знання, виникають цілі та мотиви діяльності [69, с. 177], процес відображення в мозку людини предметів та явищ дійсності [263, с. 242–245], єдність чуттєвого сприймання, теоретичного мислення і практичної діяльності тощо [282, с. 150–157].

З точки зору Г. Фадіної, пізнавальна діяльність – це свідомо діяльність, спрямована на пізнання навколишньої дійсності за допомогою таких психічних процесів, як сприйняття, мислення, пам'ять, увага, мовлення [277, с. 44].

Пізнавальна діяльність – це процес відображення в мозку людини предметів та явищ дійсності. Вона складається із серії пізнавальних психічних процесів: відчуття, сприймання, уваги, пам'яті, уяви, мислення і мовлення. Відображення реальності в людській свідомості може відбуватися на рівні чуттєвого та абстрактного пізнання [124, с. 78–79].

Зазначимо, що питання пізнавальної діяльності цікавить сучасних вітчизняних та зарубіжних дослідників.

Об'єктом наукового інтересу сьогодні є самостійна пізнавальна діяльність (О. Антоненко, В. Володько, І. Дмитрик, Т. Іванова, Г. Ковтонюк, М. Солдатенко, О. Швай), формування пізнавальної діяльності студентів технічних ЗВО (Г. Чайковська, Л. Салапак), пізнавальна діяльність у корекційній освіті (А. Сокирко), організація, стимулювання та активізація пізнавальної діяльності (Л. Кайдалова, Н. Кудикіна, О. Липецький, Т. Потапова, І. Репко, О. Ткаченко, І. Шумейко, Н. Щокіна та ін.), формування пізнавальних мотивів (С. Шевченко), організація пізнавального навантаження через застосування різних форм та засобів (доповнена реальність, навчальні відео, тривимірна пізнавальна картографія, дидактичні та спортивні ігри, екскурсії та інші навчальні умови (S. Chen, K. Cheng, C. Chien, F. Claver, C. Dede, S. Doherty, K. Kindermann, J. Kruger, U. Riegel, N. Schroeder, M. Wang та ін.)) тощо.

У такому контексті видаються значущими погляди О. Лушнікової, яка, проаналізувавши підходи до визначення понять «навчальна діяльність» і «пізнавальна діяльність», виокремлює такі їх загальні ознаки: система дій (розумових і практичних); процес навчання, під час якого відбувається оволодіння на рівні відтворення або творчості системою знань і способів діяльності; форма існування здобувачів освіти як суб'єктів навчання [161, с. 205–211].

У фундаментальних працях (Б. Ананьєв, В. Давидов, О. Леонтьєв та ін.) і сучасних дослідженнях (О. Гончар, Н. Дороднева, І. Кулакова, О. Лаврентьєва, Р. Тураєв та ін.) діяльність суб'єкта характеризується термінами «навчальна діяльність», «навчально-пізнавальна діяльність», «пізнавальна діяльність». Процес пізнання здійснюється не лише з метою навчання, а й з метою наукових досліджень, тоді як навчальна діяльність невіддільна від здійснення пізнавальної діяльності.

Варто зазначити, що поняття «навчально-пізнавальна діяльність» у педагогіці існує паралельно з поняттям «навчальна діяльність», у багатьох

контекстах обидва поняття розуміються авторами як синонімічні – тобто навчальна діяльність як власне пізнавальна діяльність для залученої в освітній процес особистості (П. Підкасистий, О. Новіков, В. Сластьонін та ін.). Учені часто розглядають самостійний вид такої діяльності у тісному зв'язку з поняттями «самостійна робота» і «самоосвіта».

Аналіз елементів навчальної та пізнавальної діяльності: мети, предмета, засобів, результату, структури та мотивів поданий у додатку А.2.

Варто зазначити, що відмінності помітні за усіма структурними елементами. Поняття «навчальна діяльність» більш вузьке, предметне, ніж «пізнавальна діяльність», яке характерне для усієї сукупності процесу пізнання. Поняття «пізнавальна діяльність» – більш узагальнене поняття, ніж «навчальна діяльність». Цьому висновку сприяють думки багатьох дослідників (І. Войтович, М. Галатюк, Ю. Галатюк, Г. Ковтонюк, Т. Лазарева, Т. Махомета, О. Попадинець, О. Серняк, О. Стахова, І. Тягай, А. Шапошник та ін.) про те, що здійснення навчальної діяльності невіддільне від здійснення пізнавальної, тоді як процес пізнання здійснюється не лише з метою навчання, а й з метою наукових досліджень.

У сучасних публікаціях (М. Галатюк, А. Гриччина, Т. Єременко, Л. Кайдалова, О. Кисельова, Т. Коса, В. Костіна, Г. Костішина, С. Ліфінцев, Ю. Лук'янова, І. Лук'янченко, Ю. Мішина, І. Оленюк, І. Склярова, О. Трубіцина, О. Швай, Н. Щокіна та ін.) розглядаються сутність, тенденції та особливості НПД здобувачів вищої освіти в сучасних умовах, але мова в основному йде або про навчальну діяльність, або навчально-пізнавальну, при цьому не завжди дається чітке тлумачення означених понять. З цієї причини ми провели порівняльний аналіз і виявили спільне та відмінності пізнавальної діяльності та навчальної діяльності.

Б. Набока визначає НПД як таку, яка має на меті оволодіння узагальненим досвідом людства, і водночас таке засвоєння знання, щоб це сприяло розвитку духовних сил людини, піднімало її в пізнанні на вищий рівень, наближало до глибшого і повнішого оволодіння істиною. Тобто, НПД

спричиняє цілеспрямоване формування і розвиток пізнавального інтересу [186, с. 111–115].

НПД визначається як спеціально організоване ззовні або самим суб'єктом пізнання, предметним результатом якого є наукові знання, вміння, навички, форми поведінки і види діяльності, які опановує той, кого навчають [250]. Таким чином, відбувається перетворення накопичених людством знань і досвіду на досягнення особистості майбутніми вихователями ЗДО, тобто засвоєння інформації. За Б. Блумом, НПД буде успішною, якщо в результаті відбувається перехід студента з одного рівня засвоєння на інший, більш високий рівень, що залежить від ступеня ускладнення характеру НПД [302, с. 20].

Отже, НПД, на нашу думку, синтетично поєднує психічні процеси (відчуття, сприймання, мислення, пам'ять, увага, уява, емоції, воля тощо) та їх наслідки і функції.

За Ю. Бабанським, фактором, що пов'язаний із НПД, а отже з психічними процесами, є забезпечення під час навчання повноцінної НПД (учіння), тобто забезпечення на якісному рівні кожного з її структурних компонентів [10, с. 455].

Принагідно зауважимо, що НПД здобувачів освіти має свої особливості, а саме: своєрідність цілей і результатів (підготовка до самостійної праці, оволодіння необхідними професійними компетенціями, розвиток особистісних якостей), особливий тип об'єкта вивчення (наукові знання, практичний досвід в обраній професії), що вимагає від них високого рівня мотивації, самостійності та пізнавальної активності.

Як слушно зазначає Т. Коса, НПД передбачає співдіяльність викладача і студента, у якій відбувається здійснення розумових дій, формування суб'єктно-діяльнісної компоненти особистісного утворення майбутнього фахівця. На думку дослідниці, НПД як співдіяльність її суб'єктів уможливорює виокремлення операційної основи дидактичної стратегії – тактик дії та операцій, необхідних для виконання навчального завдання чи розв'язання

проблеми і спроектованих у стратегії спільно викладачем та студентами [136, с. 179].

Як справедливо акцентує Г. Кашканова, навчальна діяльність здобувача освіти є професійно спрямованою, специфічною за своєю метою, умовами, мотивами [117]. У свою чергу пізнавальна діяльність майбутніх фахівців у процесі засвоєння системних знань набуває рефлексивного характеру, оскільки знання стають для них особливим «предметом», який функціонує за своїми власними законами. Засвоєний ними метод набуття, присвоєння знань стає способом організації думки про предмет, виражаючи таку психологічну методику, як базальні оперативні схеми [241].

У ході аналізу сучасної наукової літератури фіксуємо, що НПД студентів розглядається як основний спосіб розвитку самостійності та творчої активності у процесі навчання. Різні сторони цієї проблеми висвітлені в роботах А. Ашерова «Методи і моделі оцінки педагогічного впливу на розвиток пізнавальної самостійності студентів», Н. Давидюк «Психологічні умови активізації творчої навчально-пізнавальної діяльності студентів у процесі вивчення психологічних дисциплін», О. Кисельової «Активізація колективної навчально-пізнавальної діяльності майбутніх педагогів засобами технології картування мислення», О. Кобернік «Організація самостійної пізнавальної діяльності студентів з методики навчання географії у контексті розвитку вищої школи в Україні», Т. Коси «Управління навчально-пізнавальною діяльністю студентів коледжу в умовах модернізації вітчизняної освітньої системи», Т. Логвіної-Бик «Організація й управління пізнавальним процесом», І. Оленюк «Методичні основи управління навчально-пізнавальною діяльністю студентів вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації у процесі навчання фізики», А. Ратушинської «Навчально-пізнавальна діяльність у самоосвіті вчителя початкової школи», Т. Тернавської «Проблема активізації пізнавальної діяльності у студентів ВНЗ» та ін.

Можна зробити висновок про те, що НПД – вид діяльності, що найбільш повно розкриває сутність процесу навчання, який характеризується тим, що в

ньому здійснюється спеціально організована спільна діяльність викладачів і майбутніх педагогів, спрямована на оволодіння останніми з них суб'єктивно новими знаннями, вміннями і способами їх набуття. Це особлива форма співпраці, у якій відбуваються як пізнавальні процеси, так і моральне становлення особистості майбутніх педагогів.

Посилення соціального значення процесу професійної підготовки майбутніх вихователів ЗДО у ЗВО щодо роботи з дітьми обумовлено новими соціально-економічними змінами, розвитком системи освіти відповідно до нових ринкових умов [256, с. 68]. Ефективність професійної діяльності майбутніх вихователів ЗДО залежить від якості їх НПД, рівня професійних знань, умінь і навичок використовувати отримані знання на практиці, готовності здійснювати професійну діяльність у сучасних ринкових умовах країни.

Педагогічні орієнтири стосовно проблематики дослідження вбачаємо у формуванні активної позиції майбутніх вихователів в освітньому процесі, що забезпечить діяльнісне ставлення майбутніх вихователів ЗДО до навчання, зокрема до професійно орієнтованого навчання, що виявляється в ефективності їх НПД; готовність майбутніх вихователів ЗДО до самостійного здобуття знань; взаємодію майбутніх вихователів ЗДО з довкіллям.

Безпосереднє практичне значення для нашого дослідження мають наукові висновки Г. Беленької, Н. Давкуш, Т. Жаровцева, Л. Завгородної, Л. Зайцева, І. Княжева, О. Листопада, І. Рогальської-Яблонської, Ю. Руденко, Т. Степанової, Х. Шапаренко, Т. Швець, К. Щербакової, які розглядають окремі сторони професійної підготовки майбутніх вихователів ЗДО.

Зазначимо чималий інтерес до підготовки майбутніх вихователів ЗДО з боку закордонних дослідників: соціальна компетентність, емпатія, комунікаційні навички (E. Ahmetoglu, I. Acar), залучення вихователів ЗДО до професійного розвитку та їхня самоефективність (D. Munez, A. Bautista, E. Khiu, J. Keh, R. Bull), взаємовідносини у системі «вихователь – дитина (S. Yoleri), дослідження рівня готовності до самостійної спрямованості навчання,

контролю особистісних якостей кандидатів ЗДО (D. Balaban, D. Bayindir), оцінка практики вихователів ЗДО щодо сприяння саморегульованому навчанню (F. Adagideli, S. Saraç, E. Ader), професійний розвиток майбутнього фахівця дошкільної ланки освіти (P. Zamora, I. Céspedes, R. Berríos, A. Aldunate, N. Guzmán) та ін.

Прогресивні ідеї щодо професійно-педагогічної підготовки майбутніх вихователів ЗДО знаходимо в роботах таких педагогів, як Л. Зданевич, Н. Колосова, Н. Сайко, О. Шовкопляс, де розкриті питання професійно-педагогічної підготовки майбутніх вихователів до роботи з дезадаптованими дітьми, з дітьми з функціональними порушеннями опорно-рухового апарату, їх соціалізації та педагогічної підтримки; науковці К. Балаєва, К. Віттенберг, С. Дьяченко, І. Мардарова розглядають питання, які стосуються підготовки майбутніх вихователів ЗДО до застосування інформаційно-комунікаційних, комп'ютерних та інноваційних технологій тощо.

Розширюється інтерес до дослідження конкретних видів професійно-педагогічної готовності (Т. Ілларіонова, О. Ключова та ін.). Велику увагу приділено виявленню та обґрунтуванню можливостей педагогічної практики в системі професійної підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти (Л. Кідіна, Н. Колосова, Н. Маковецька, Н. Пангелова, Т. Танько, І. Трубавіна, Х. Шапаренко, О. Шовкопляс, М. Ярославцева та ін.), організаційно-педагогічним умовам моніторингу якості підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів (Н. Гагаріна) тощо.

Досліджують проблему підготовки студентів до виконання завдань з різних напрямків виховання дошкільників: морального виховання (А. Залізняк, Т. Філімонова, В. Яйленко), екологічного та валеологічного виховання (О. Вашак, Т. Книш, І. Трубник), фізичного виховання (А. Курок, Н. Левінець, С. Петренко), патріотичного виховання (А. Курчатова, Н. Пангелова, Н. Чупрун, Е. Яхно), музичного виховання (Г. Аніщенко, Т. Танько), економічного виховання (О. Галахова, Н. Грама), формування математичної компетенції (Г. Грама, І. Підлипняк), мовленнєвої компетенції (Н. Ємельянова,

І. Луценко) тощо. Крім того, значну увагу приділено інтеграції змісту загальнопедагогічної підготовки майбутніх вихователів у педагогічних закладах вищої освіти України (К. Волинець), формуванню дослідницьких умінь майбутніх вихователів ЗДО у фаховій підготовці (Ю. Волинець), психолого-педагогічним умовам розвитку спостережливості в майбутніх вихователів ЗДО у процесі професійної підготовки (Н. Цибуляк), теоретико-методичним засадам формування професійної компетентності вихователів ЗДО в умовах ступеневої підготовки (Г. Беленька), формуванню професійної компетентності майбутніх вихователів ЗДО на засадах акмеологічного підходу (Х. Шапаренко) тощо.

Готовності майбутніх фахівців до творчої інноваційної діяльності присвячено низку наукових досліджень О. Волошенко, О. Виговської, Н. Кичук, Л. Кекух, Л. Мільто, С. Сисоєвої, Н. Устинової, І. Харківців та ін.

Заслужують на увагу дослідження психолого-педагогічної підготовки вихователів у системі неперервної освіти та впровадження особистісно орієнтованих технологій виховання у практику ЗДО (Л. Артемова, І. Бех, А. Богущ, Н. Гавриш, О. Ємчик, І. Заморська, В. Лозова, Л. Лохвицька та ін.) [68, с. 89–92].

На підставі вищезазначеного можемо стверджувати, що НПД майбутніх вихователів ЗДО буде успішною за умови організації певного інформаційно-освітнього середовища, організованого як сукупність засобів передачі даних, інформаційних ресурсів, протоколів взаємодії, апаратно-програмного і організаційно-методичного забезпечення, яка орієнтована на задоволення освітніх потреб користувачів [99].

Узагальнення напрацювань учених різних наукових напрямів дає змогу зробити висновок, що питання навчально-пізнавальної діяльності майбутніх вихователів ЗДО у науковому дискурсі привертає увагу на рівні філософії, психології та педагогіки.

Отже, вищевикладений аналіз наукової літератури забезпечує усвідомлення базових понять дослідження: «діяльність», «активність», «навчальна діяльність», «пізнавальна діяльність», «навчально-пізнавальна

діяльність»; логічне міждисциплінарне дослідження НПД як цілісного конструкта уможлиблює формулювання авторського визначення феномена *«навчально-пізнавальна діяльність майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти»* як *цілеспрямований процес спонукання студентів до навчання, спільної діяльності викладача і студента, що передбачає формування позитивної пізнавальної мотивації, підвищення активності, самостійності у засвоєнні в процесі загальноосвітньої підготовки професійно значущих знань, формуванні вмінь та навичок.*

Для більш ґрунтовного усвідомлення й осмислення досліджуваного явища нагальною є потреба в окресленні сутності готовності до НПД майбутніх вихователів ЗДО.

1.2. Сутність готовності до навчально-пізнавальної діяльності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти

В умовах розширення спектру трансформаційних впливів європейської інтеграції та світової глобалізації, входження України до європейського освітнього простору, актуальність і значущість завдань, що постають у зв'язку з цим перед педагогічними ЗВО, потребують розуміння процесу з підготовки висококваліфікованих та конкурентноспроможних фахівців дошкільної освіти [189, с. 7].

Готовність здобувачів вищої освіти до навчання в ЗВО допомагає їм у майбутньому успішно виконувати свої студентські обов'язки, доцільно застосовувати знання, досвід, зберігати самоконтроль і мати змогу швидко та гнучко пристосовуватися до непередбачених обставин і перешкод. Готовність до навчання у педагогічному ЗВО – це передумова ефективності діяльності майбутніх вихователів ЗДО не лише під час навчання, але й після закінчення ЗВО, у професійній сфері тощо [249, с. 114–119].

Проблема готовності інтенсивно досліджувалась у вітчизняній і зарубіжній психолого-педагогічній думці. Її актуальність обумовлена нерозривним зв'язком із проблемою вивчення діяльності. Як відомо, діяльність фахівця дошкільної ланки освіти має складну структуру, що складається з ряду функцій, головними з яких є освітня і виховна функції. Оскільки поняття «готовність» не включено для тлумачення до педагогічної енциклопедії, філософського і педагогічного словників, ми звернулися до інших словників й узагальнили тлумачення у додатку А.3.

Як бачимо, готовність у зазначених джерелах визначається як стан особистості, завдяки якому вона має бажання діяти та виконувати певну роботу без зовнішніх стимулів та отримувати певну користь чи результат від виконаної роботи.

Варто зазначити, що єдиного визначення цього поняття не існує, оскільки дослідники розглядають його у різних аспектах, зокрема: безпосередній

результат професійної підготовки, складне інтегративне особистісне утворення, що забезпечує доцільність та можливість організації суб'єкт-суб'єктного спілкування й охоплює мотиви, ціннісні орієнтації, відносини, інтереси, професійні знання, уміння та рефлексивну поведінку суб'єкта (І. Глазкова) [44]; чітке і системне оволодіння певними знаннями й уміннями, стійка переконаність, соціально-значуща спрямованість особистості (І. Зимня) [92]; комплекс властивостей особистості, який сприяє успішній діяльності (В. Крутецький) [140]; цілісна інтегрована якість особистості, що характеризує її емоційно-когнітивну і вольову мобілізаційність у момент включення в діяльність визначеної спрямованості, що виникає в результаті певного досвіду людини, що ґрунтується на формуванні її позитивного ставлення до професійної діяльності, усвідомленні мотивів і потреб у ній (Л. Ліненко) [151]; впевненість у своїх силах, здатність керувати своїми діями, думками, почуттями, оптимальний рівень емоційного збудження (А. Пуні) [231]; прояв особистісних якостей, які обумовлені характером майбутньої діяльності (Г. Сорокіна) [258]; внутрішньо-цілісне поєднання всіх структурних складових психіки (П. Харченко) [285] тощо.

Проаналізувавши сутність поняття «готовність», ми беремо до уваги те, що дослідники акцентують свою увагу на двох аспектах готовності: готовність як характеристику особистості та готовність як психічний стан.

Цінним для нашого дослідження готовності до діяльності є висновок, зроблений С. Максименком, який зазначає, що готовність до діяльності є станом мобілізації психологічних і психофізіологічних систем людини, які забезпечують виконання певної діяльності. Дослідник виокремлює декілька аспектів готовності до діяльності:

- а) операційний як володіння певним набором способів дії, знань, умінь та навичок, а також можливості набуття нового досвіду в межах певної діяльності;
- б) мотиваційний як систему спонукальних якостей щодо певної діяльності (мотиви пізнання, досягнення самореалізації тощо);

в) соціально-психологічний як рівень зрілості комунікативної сфери особистості, вміння здійснювати колективну розподілену діяльність, підтримувати стосунки в колективі, уникати деструктивних конфліктів та ін.;

г) психофізіологічний як готовність систем організму діяти в цьому напрямі [163, с. 154–155].

Кожний стан готовності до діяльності визначається сполученням різних факторів, що визначають різні рівні готовності [108, с. 113].

Інтерес до проблем *психологічної готовності*, готовності до професійної діяльності існує вже не перше століття. Проблема досліджується науковцями і акмеологічному, педагогічному, психологічному, психолого-педагогічному, фізіологічному та інших напрямках. У дослідженнях зазначеного феномена використовують такі поняття, як «пильність», «налаштованість», «установка» [185, с. 268–273], «стан оперативного спокою» [276, с. 96–114], «мобілізаційна готовність» [41, с. 24–25; 266, с. 38–81], «особистісне утворення» [71, с. 18; 74, с. 50–51] тощо.

Готовність – це не лише властивість чи ознака окремої особистості, це концентрований показник суті діяльності особи, міра її професійної здібності. Психологічна готовність включає в себе, з одного боку, запас професійних знань, умінь і навичок, з іншого – риси особистості: переконання, педагогічні здібності, інтереси, професійну пам'ять, мислення, увагу, педагогічну спрямованість думки, працездатність, емоційність, моральний потенціал особистості, що забезпечать успішне виконання професійних функцій [133, с. 34–35].

Ядро готовності становлять психічні процеси і властивості. Вона є фундаментом якостей і особливостей. Якості та психологічні властивості особистості, психічні особливості й моральні якості, що є основою установки майбутніх вихователів ЗДО на усвідомлення функцій психологічної праці професійної позиції, оптимальних способів діяльності, співвіднесення своїх здібностей з можливостями – характеристики психологічної готовності. Суть психологічної готовності: моральні та психологічні якості та можливості

особистості, співвідношення свідомості й поведінки, суб'єктивності і об'єктивності свідомості. Зміст психологічної готовності складають інтегральні характеристики особистості, що включають у себе інтелектуальні, емоційні й вольові властивості, професійно-моральні переконання, потреби, звички, знання, вміння і навички, педагогічні здібності [184, с. 351–352].

Під психологічною готовністю традиційно розуміють психічний феномен, за допомогою якого пояснюють стійкість діяльності людини в полімотивованому просторі. Психологічна готовність до професійної діяльності виявляється у формі установок (як проєкції минулого досвіду на ситуацію «тут і зараз»), що передують будь-яким психічним явищам та проявам; у вигляді мотиваційної готовності до «впорядкування» свого образу світу (така готовність дає людині можливість усвідомити сенс і цінність того, що вона робить); у вигляді професійно-особистісної готовності до самореалізації через процес персоналізації [53, с. 100–105].

Інші вчені (К. Дурай-Новакова, М. Дьяченко, Н. Кавуненко, Л. Кандибович, Л. Карамушка, А. Шульга) вважають, що психологічна готовність до професійної діяльності характеризується наявністю в спеціаліста знань, умінь і навичок, що дають йому змогу здійснювати свою діяльність на рівні сучасних вимог науки. Стверджується, наприклад, що стан готовності – це тимчасова готовність, а підготовленість особистості – довготривала готовність. Крім того, підкреслюється, що ці два види готовності знаходяться в тісному зв'язку між собою [112, с. 4].

У сучасній науці психологічну готовність досліджують: В. Дорохін, С. Равіков, В. Моляко, А. Проскура; мотиваційну – Х. Дмитерко-Карабін, Г. Грибенюк, Е. Томас, А. Яблонський; морально-психологічну – Л. Кондрашова, С. Ніколаєнко, Г. Штельмах; особистісну – В. Вишньовський, Н. Гуменюк, А. Книш, Н. Остапчук, Ю. Іванова, М. Поплавська; професійну – Л. Кутепова, Н. Ларіонова, О. Лівшун, Д. Мазоха, А. Приходько, С. Рошіна, В. Сирота, О. Тутова; моральну – М. Омельченко, Є. Шевчук; професійно-

педагогічну – С. Корищенко; і в цілому готовність – В. Бондар, А. Капська, І. Пастир, О. Ярошенко та ін.

На думку Л. Кондрашової, психологічна готовність до професійної діяльності є виявленням сутності властивостей і стану особистості. Психологічна готовність – це не лише властивість особистості, її окремих ознак, це концентрований показник діяльності суті особи, міра її професійної готовності [133, с. 33].

Зараз психологічна готовність розглядається як істотна передумова будь-якої цілеспрямованої діяльності, її регуляції, стійкості та ефективності (див. табл. 1.1). Існує два основних підходи до визначення змісту та структури психологічної готовності: функціональний та особистісний. Функціональний підхід – психологічна готовність як певний стан психічних функцій, який забезпечує високий рівень досягнень під час виконання того чи іншого виду діяльності. Цей стан близький до феномену, який О. Ухтомський назвав «оперативним спокоєм» [276, с. 156]. З точки зору особистісного підходу психологічну готовність розглядають як результат підготовки по певної діяльності. Відповідно до цього підходу готовність розуміється як стійке багатоаспектне та ієрархізоване утворення особистості, яке включає ряд компонентів (мотиваційний, когнітивний, операційний тощо), адекватних вимогам, змісту та умовам діяльності, які в своїй сукупності дозволяють суб'єкту більш або менш успішно здійснювати діяльність [112, с. 7].

Таблиця 1.1.

Тлумачення поняття «готовність» у психології

Н. Левітов [147]	психологічний стан створює той загальний функціональний рівень, на фоні якого протікають процеси
А. Ухтомський [276]	стан «оперативного спокою» перед його переходом до «термінової дії»
Д. Узнадзе [273]	специфічний стан, в основу якого покладено установку особистості до виконання певної діяльності, спрямованої на задоволення її актуальної потреби; утворення психологічних установок відбувається в процесі здатності індивіда відбивати у свідомості вплив зовнішніх умов

Інший підхід трактує готовність як складне багаторівневе утворення, динамічну систему з пізнавальними, вольовими, мотиваційними та емоційними

характеристиками (М. Дьяченко, Л. Кандилович, Є. Козлов, В. Крутецький та ін.). М. Дьяченко, Л. Кандилович характеризують готовність і як стан, і як інтегративну якість особистості. Дослідники стверджують, що стан готовності є «настроєм» – пристосуванням можливостей особистості для успішних дій у певний момент [73, с. 168].

Сучасний науковий рівень вивчення *професійної готовності* містить низку аспектів: педагогічний, дидактичний, історичний, економічний, конкретно-соціологічний, соціально-філософський [81, с. 160–161].

Готовність людини до діяльності стала об'єктом спеціальних досліджень наприкінці ХІХ ст. У контексті психотехніки вивчались різні сторони *психічної готовності* людини до праці. Було введено поняття «установка» як загальна фізіологічна готовність організму до виконання того чи іншого виробничого завдання [273, с. 34–38].

Серед широкого кола наукових праць, присвячених вивченню поняття «готовність», чітко виокремлюється існування трьох основних узагальнювальних підходів у представленій Е. Остапенко послідовності [203, с. 152–157].

Історичний підхід, запропонований І. Гавриш. Досліджуючи означену проблематику, дослідниця вважає, що в історії розв'язання проблеми готовності людини до певних форм реакції, поведінки та діяльності можна виокремити три етапи опрацювання проблеми. На першому з них (з кінця ХІХ – на початку ХХ ст.) готовність ототожнювалась із феноменом настанови та розглядалась як психічний стан суб'єкта, що стає причиною поведінки (діяльності) певного характеру й спрямованості (Д. Узнадзе). На другому етапі (середина ХХ ст.) зазначене поняття розглядалося як якісний показник саморегуляції поведінки людини (Г. Оллпорт (G. Allport)). На третьому етапі (друга половина ХХ ст. – на початку ХХІ ст.) готовність починає вивчатись у контексті теорії діяльності взагалі та професійної діяльності зокрема (Г. Гагаєва, М. Дьяченко, Л. Кандилович, Л. Нерсесян, К. Платонов, В. Пушкін, В. Шариков) [39, с. 16].

У контексті *функціонального* підходу психологічну готовність розглядають у зв'язку з психічними функціями, формування яких вважається необхідним для досягнення потрібних результатів діяльності, тобто «готовність» визначається як психофізіологічний стан, що забезпечує швидкість актуалізації необхідного досвіду [210, с. 19]. На думку вчених, готовність – це налаштованість особистості на певну поведінку, установка на активні дії, пристосування особистості для успішних дій у певний момент, які зумовлені мотивами й психічними особливостями особистості [74, с. 125] (див. Додаток А.4).

За умов *особистісного* підходу готовність (див. додаток А.4) розглядають у контексті особистісних передумов успішної діяльності й таку, що передбачає вдосконалення психічних процесів, станів і властивостей особистості, які необхідні для ефективної діяльності, тобто готовність трактується як особистісне утворення, інтегративна стійка характеристика, що сприяє успішній діяльності [113, с. 77].

Свій погляд на розуміння поняття «готовність» запропонував А. Деркач. Учений, розглядаючи готовність у контексті проблеми розвитку акмеологічної культури майбутнього магістра, зазначив, що дослідження готовності проводилися в трьох площинах: індивідуально-особистісній (готовність представляє собою комплекс різноманітних властивостей; інтегральне, цілісне утворення), функціональній (готовність досліджується як короткотривалий або довготривалий стан, у якому активізуються психічні функції та мобілізуються психічні й фізичні ресурси) та особистісно-діяльнісній (готовність визначається як цілісний прояв усіх сторін особистості, що забезпечують ефективність виконуваної діяльності) [64, с. 7]. Г. Сорокіна поділяє подібну точку зору, розуміючи під особистісною площиною прояв особистісних якостей, які обумовлені характером майбутньої діяльності [258, с. 18].

Функціональна площина виявляється у тимчасовій готовності й працездатності, у якій активізуються психічні функції, уміння мобілізувати усі фізичні й психічні ресурси, які необхідні для реалізації такої діяльності [113,

с. 86]. Це питання стало об'єктом наукового інтересу таких учених, як В. Бочелюк, Д. Войтюк, Г. Дунін, Л. Казміренко, М. Левітов, Л. Нерсесян, В. Пушкін та ін.

Особистісно-діяльнісна площина містить дослідження проблеми готовності до професійної діяльності як особистісно-професійної проблеми [74, с. 50–51]. У цій площині над проблемою працюють А. Деркач, І. Дорошенко, М. Дьяченко, Л. Кандибович, Н. Соколова, В. Погребенський, Т. Усольцева, І. Черемухіна та ін.

Варто зауважити, що за кордоном у другій половині ХХ ст. суттєво активізувалась дослідницька робота у цьому напрямку. У публікаціях низки авторів (Дж. Аткинсон (John Atkinson), Л. Джонс (L. Jones), М. Дункін (M. Duncan), Дж. Луфт (Herbert G. Luft), Дж. Остін (John Langshaw Austin), П. Тилих (Paul Johannes Tillich) та ін.) знайшли відображення основні підходи до виділення системи педагогічних дій, що називаються якостями педагога, уміннями. У них також подано різні пропозиції щодо діяльнісної готовності, природності педагогічної діяльності, професійних функцій, умов та напрямів діяльності, складання плану діяльності, контролю за його реалізацією тощо [248]. С. Петрушкін відзначає, що за всієї широти та різноманітності публікацій з проблеми діяльності в цілому та професійної готовності зокрема більшість зарубіжних авторів тлумачили ці поняття недостатньо системно.

Учена Л. Разборова дотримується схожої точки зору: за її трактуванням, готовність – це складне особистісне утворення, стан, який є обумовлений психологічними особливостями особистості, що забезпечує ефективність професійної діяльності [234, с. 8].

На думку Р. Кубанова, готовність до майбутньої професійної діяльності розуміється як інтегративна характеристика з таким змістом: необхідний набір компетенцій; наявність стійких ціннісних орієнтацій стосовно майбутньої професійної діяльності й комплекс певних сформованих особистісних якостей, що дозволяють ефективно виконувати свою професійну діяльність. На авторський погляд, готовність майбутніх фахівців виступає фундаментальною

основою якісної професійної підготовки, визначає професіоналізм майбутнього фахівця, дає змогу максимально реалізувати себе в конкретній діяльності, сприяє самовдосконаленню, саморозвитку його особистості [141, с. 67–71].

У своєму дисертаційному дослідженні О. Ємчик розкриває сутність поняття «готовність» як первинну умову здійснення будь-якої діяльності. Тобто готовність до будь-якої діяльності, у тому числі й творчої, дослідниця визначає як основу активності, спрямованості особистості, наявність якої є необхідною умовою успішної професійної діяльності фахівця в майбутньому. Професійна діяльність майбутніх вихователів ЗДО буде успішною лише за умови формування готовності до неї [78, с. 244–245].

В. Крутецький розглядає готовність як синтез якостей особистості, які визначають її готовність до діяльності [140, с. 324].

Водночас констатуємо, що в науковій літературі виокремлюють психологічну та практичну готовність (Ю. Васильєв, Б. Райський); мотиваційну (Х. Дмитерко-Карабін, І. Карабаєва); морально-психологічну (Л. Кондрашова); загальну і спеціальну (Б. Ананьєв); готовність до розумової та фізичної діяльності (О. Ковальов, В. Моляко).

В. Семіченко, ґрунтуючись на дослідженнях А. Маркової, визначає готовність до професійної діяльності як психічний стан і виділяє:

- а) операційну готовність – ментальну передстартову активізацію людини, її включення в діяльність з необхідним рівнем активності,
- б) функціональну готовність – усвідомлення людиною своїх цілей, оцінку наявних умов, визначення найбільш імовірних способів діяльності,
- в) особистісну готовність, яка включає пролонговану високу активність людини при включенні в трудовий процес, прогнозування необхідності й розподілу в часі мотиваційних, вольових, інтелектуальних зусиль, оцінку імовірності досягнення життєвих успіхів через діяльність [168, с. 97].

Так, відповідно до висунутої концепції динамічної функціональної структури особистості, К. Платонов розглядає готовність як особливий психічний стан, що забезпечує високу дієздатність, або як психічний стан, що

займає проміжне положення між психічними процесами й властивостями особистості, що утворює функціональний рівень, на тлі якого розвиваються процеси, необхідні для забезпечення результативності професійної діяльності. Крім моральної готовності, дослідник виділяє психологічну й професійну готовність у структурі готовності [218, с. 287].

Ґрунтуючись на аналізі досліджень із психології праці, спорту, інженерної та військової психології, дослідники М. Дьяченко та Л. Кандилович виділяють завчасну (загальну або тривалу) готовність і тимчасову, ситуативну (як стан готовності). Перша являє собою раніше придбані установки, мотиви діяльності, якості, знання, навички, уміння, мотиви діяльності. На її основі виникає стан готовності до виконання тих або інших завдань поточної діяльності [74, с. 47].

Варто зазначити, що готовність здобувачів вищої освіти як професійно важлива якість особистості є складним психологічним утворенням і містить у собі:

- а) позитивне ставлення до професії, досить стійкі мотиви діяльності;
- б) адекватність вимог професійної діяльності до рис характеру, здібностей, проявам темпераменту;
- в) необхідні знання, уміння, навички;
- г) стійкі професійно важливі особливості сприйняття, пам'яті, уваги, мислення, емоційних, вольових процесів і таке інше [73, с. 146–147].

Учені розглядають готовність й у вигляді психічного стану, що, хоча й не є якістю особистості, все-таки може характеризувати можливості здобувача вищої освіти вирішувати в умовах навчання завдання, близькі до реальних завдань майбутньої навчальної та професійної діяльності [264].

Отже, стан психологічної готовності до діяльності М. Дьяченко і Л. Кандилович розуміють як складний, цілеспрямований прояв особистості, який має динамічну структуру і між компонентами якого існує функціональна залежність. Таким чином, стан психологічної готовності має складну динамічну структуру і представляє собою сукупність інтелектуальних, емоційних,

мотиваційних та вольових сторін психіки людини відповідно до зовнішніх умов і майбутніх задач [74, с. 50–51].

На окрему увагу заслуговує питання виділення *видів готовності*. Однією з перших ця проблема привернула увагу М. Левітова, який, визначаючи короткочасну (тимчасову) готовність «як передстартовий стан», виокремлює в ній три види: звичайну готовність (існує перед роботою, звичною для людини, добре знайомої, за умови, що до неї не висуваються додаткові вимоги); підвищену (перед роботою, у якій присутній високий ступінь новизни, творчий характер); занижену (при сильній некерованій емотивності особистості, що виявляється у відволіканні уваги, незібраності, хибних діях) [148, с. 131–138]. М. Левітов класифікував психічні стани за аналогією розділення психічних процесів, розрізняючи стани залежно від психічних функцій, які домінують: пізнавальні, вольові або емоційні [74, с. 50–51].

У науковій літературі значну увагу приділено конкретним *видам готовності*, а саме: до професійного спілкування та діяльності (І. Балімов, Є. Короткова, Л. Моцар, С. Некрасов); до вибору індивідуального освітнього маршруту професійного становлення (В. Сергєєва, А. Туркіна); організації дитячого колективу (Р. Божбанова), педагогічної діяльності (С. Кара, І. Лапченко, В. Сергієнко, В. Ходунова); використання виховних можливостей навчального процесу (О. Башкірова, Р. Кондратенко); профілактично-корекційної роботи (О. Авраменко, О. Касьяненко, Л. Лисуренко, О. Шовкопляс); науково-дослідницької діяльності (Ю. Волинець, Н. Денисенко, О. Лаврентьєва, Г. Омел'яненко, Н. Решетнікова); професійного самовизначення, самореалізації та самовдосконалення (В. Байлук, С. Волгіна, Г. Корінна, Т. Осіпова, М. Ретивих); професійного саморозвитку (Л. Зданевич, Г. Ільїна), духовно-морального виховання в школі (Т. Таскаєва, А. Хентон); професійної мобільності (Т. Мяснікова, В. Триндюк); вирішення творчих фахових завдань (Г. Арзютов, Л. Гаращенко, О. Матвієнко, К. Румянцева); до інноваційної та інтерактивної діяльності (Л. Зімакова, А. Кучай, К. Крохмальна, І. Онищук, О. Хараман); організації різних видів діяльності з дошкільниками

(В. Ворожбіт-Горбатюк, Н. Довгань, Н. Левінець, Т. Савинська, О. Попович); формування компетентностей майбутніх фахівців (Л. Кідіна, О. Косенчук, Н. Кривошея, І. Тимофєєва, С. Семчук, Т. Туркіна, Х. Шапаренко) та ін.

Готовність як психічний стан особистості здобувача вищої освіти – це його внутрішня налаштованість на певну поведінку, установка на активні й доцільні дії. Виникнення й формування стану готовності («настрою») визначається розумінням завдань, усвідомленням відповідальності, бажанням домогтися успіху [22].

У зв'язку з тим, що готовність до здійснення освітньої діяльності є частиною готовності майбутнього фахівця до професійної діяльності, вважаємо необхідним звернути особливу увагу на дослідження готовності спеціаліста педагогічної спрямованості та прослідкувати, як розглядається її сутність та структура [121, с. 110–119].

Так, на думку К. Дурай-Новакової, професійно-педагогічна готовність виступає і як якість особистості, і як актуальний психологічний стан; вона є не лише результатом, але й метою професійної підготовки, початковою та основною умовою ефективної реалізації можливостей кожної особистості. У своєму фундаментальному дослідженні готовності студентів до педагогічної діяльності дослідниця визначає готовність як складне структурне утворення, центральним ядром якого є позитивні установки, мотиви та усвідомлення цінності педагогічної праці [71, с. 28].

Дослідник І. Єрофєєв вважає, що професійна готовність педагога – це регулятор педагогічної діяльності, особистісна передумова її ефективності. Як якість особистості, вона містить у собі позитивне ставлення до професії; риси характеру і здібності; знання, навички, уміння; стійкі професійно важливі якості пізнавальних процесів [76, с. 69–70].

До складу готовності входять також комплекс професійно-педагогічних знань, навичок і вмінь, а також певний досвід їх застосування на практиці. К. Дурай-Новакова пов'язує професійну готовність із спрямованістю на професійну діяльність та стійкими установками на працю. При цьому

готовність не є єдністю якостей та психічного стану особистості. Учена наголошує, що психічний стан хоча і не є якістю особистості, однак він не протилежний йому, крім того, у процесі діяльності він може переходити у якість [76, с. 69–70].

Слід зазначити, що окремі аспекти досліджуваної проблеми вже були предметом уваги дослідників. Так, зокрема, питання становлення та розвитку особистості під час підготовки до професійної діяльності та безпосередньо в її процесі представлені в дослідженнях Б. Ананьєва, Г. Балла, О. Бодальова, В. Бодрова, О. Бондарчук, Б. Братуся, Н. Воляннюк, В. Гордієнко, Е. Зеєра, Є. Клімова, Л. Карамушки, О. Киричука, Г. Ложкіна, П. Лушина, С. Максименка, Л. Мітіної, В. Моргуна, В. Семиченко, Е. Симанюк, Л. Снігур, Т. Яценко та інших науковців.

Вивченню проблеми формування готовності як до вибору професії, так і до майбутньої трудової діяльності присвячено ряд психологічних, філософських, педагогічних і соціологічних досліджень К. Абульханової-Славської, Л. Буєвої, В. Євдокимова, Ф. Іващенко, Д. Кікнадзе, Є. Климова, Я. Коломинського, А. Короткевича, Г. Костюка, Б. Ломова, В. Моляко, В. Мясіщєва, В. Полякова, Г. Троцько, Д. Узнадзе, В. Чебишевої та ін.

Серед численних досліджень, що присвячені готовності до діяльності, варто виокремити ті з них, які пов'язані з формуванням професійної спрямованості (Р. Абдулгалімов, Г. Бас, Д. Біда, Р. Гарбич, П. Єфіменко, Б. Жебровський, М. Козіна, Л. Коржова, Р. Лучечка, Н. Матяш, В. Мачуський, О. Нікітіна, С. Осадчий, О. Осипова, А. Пашинський, Л. Соколова, О. Тополь, Н. Шевченко, В. Ширинський та ін.); готовності молодих фахівців до науково-дослідної та професійної діяльності (М. Краснова, Г. Ларіонова та ін.).

Ф. Генон вважає, що стартовий стан коректніше було б розуміти як адекватний та неадекватний. При цьому адекватна готовність спостерігається за наявності сформованої мобілізаційної готовності, що забезпечує успішність виконання дії; а неадекватна формується за умови підвищеної чи недостатньої мобілізації сил. Злежно від потреби, на основі якої формується готовність,

виділяють: елементарну, неусвідомлену (формується на основі потреб життєзабезпечення і реалізується в найпростіших предметних ситуаціях) та соціальну готовність (виникає під впливом соціальних потреб і спрямована на соціально значущі об'єкти). Частіше за все в таких випадках говорять про різні установки [41, с. 89].

Я. Коломинський у своїй концепції соціально-психологічної готовності до праці визначає її як певний рівень розвитку особистості, що передбачає сформованість цілісної системи ціннісно-орієнтованих, когнітивних, емоційно-вольових, операційно-поведінкових якостей особистості, що забезпечують оптимальне функціонування особистості в колективі. Як критерій сформованості такої готовності він пропонує вважати успішність її соціально-професійного становлення в колективі [129, с. 44–46].

У роботах В. Моляко запропонована класифікація рівнів готовності: 1) високий (самостійність у постановці й розв'язанні нових задач, адекватність оцінки і самооцінки професійно важливих якостей, здатність до ефективного вирішення задач в умовах дефіциту часу і т. д.); 2) середній (середній рівень вияву наведених якостей); 3) низький (невміння самостійно ставити і розв'язувати складні задачі, неадекватна оцінка і самооцінка професійно важливих особливостей і т. д.) [182, с. 8–9].

Г. Троцько у своєму дослідженні готовності майбутніх педагогів до виховної діяльності визначає її як цілісне, складне, особистісне утворення, що забезпечує високий рівень педагогічної діяльності й охоплює професійно-педагогічні погляди і переконання, професійну спрямованість психічних процесів, професійні знання, уміння долати труднощі, оцінювати наслідки своєї праці, професійно самоудосконалюватися [272, с. 15].

Готовність до педагогічної діяльності В. Євдокимов розглядає як таку характеристику особистості, яка передбачає позитивне ставлення до педагогічної професії, має необхідні професійні знання, відповідні навички і вміння, спрямованість почуттів, вольових та інтелектуальних зусиль на учнів [77, с. 98].

Погоджуємося з думкою Д. Біди, яка розглядає готовність педагога до організації навчально-пізнавальної діяльності учнів і трактує її як інтегральне особистісне утворення, комплекс індивідуально-психологічних особливостей, що забезпечують високу ефективність професійного функціонування, і як складову підготовки вчителя до педагогічної діяльності, і як результат підготовки педагога до цього виду діяльності [18, с. 24–26].

З урахуванням розуміння професійного самовдосконалення як невід’ємного компонента професійної підготовки фахівців О. Ігнатюк запропоновано дефініцію «готовність до професійного самовдосконалення особистості майбутнього інженера» – як особистісне новоутворення, що відображає зміни у свідомості людини, найповнішому виявленні вищої потреби в особистісно-професійному розвитку, набутті відповідних знань та оволодінні й використанні сукупності вмінь, та застосуванні своїх здібностей і потенційних можливостей у діяльності зі створення нового, суспільно значущого продукту, метою якого є самоствердження людини у суспільстві [108, с. 113].

Відсутність багатопланового спектра наукових досліджень з питань готовності до НПД майбутніх вихователів ЗДО ускладнює пошук ефективних шляхів розв’язання цієї проблеми, стимулює подолання наявних суперечностей: між новими умовами, що характеризуються потребою підготовки конкурентоспроможного, комунікабельного, мобільного, соціально здібного фахівця та недосконалістю довузівської підготовки студентів у системі фахової передвищої освіти; між визнанням необхідності вдосконалення довузівської підготовки студентів до навчання у педагогічних ЗВО та відсутністю науково-методичного супроводу визначення науково-обґрунтованих організаційно-педагогічних умов формування готовності до НПД майбутніх вихователів ЗДО.

На підставі ґрунтовного порівняльного аналізу наукової й довідкової літератури з дослідницької проблематики *готовність до навчально-пізнавальної діяльності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти визначаємо як інтегративне особистісне утворення, що є результатом відповідної підготовки майбутніх вихователів та характеризується спроможністю*

молодих людей до діяльності з оволодіння узагальненими способами саморозвитку, застосування отриманих знань у професійній діяльності й виражається в уміннях передавати способи творчого перетворення дійсності дітям дошкільного віку.

Для більш ґрунтовного усвідомлення й осмислення процесу формування готовності до НПД майбутніх вихователів ЗДО є нагальною потреба в окресленні структурних компонентів досліджуваного явища.

1.3. Структурні компоненти готовності до навчально-пізнавальної діяльності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти

У сучасній педагогічній думці при виділенні компонентів у структурі готовності чіткої узгодженості немає. На думку більшості науковців готовність – це полікомпонентне особистісне утворення або стійка та динамічна характеристика особистості, яка складається з сукупності певних компонентів [114, с. 100–105]. Зауважимо, що до структури готовності різні дослідники включають понад сорок різних компонентів. Це лише свідчить про неоднорідність цього особистісного утворення та його багаторівневий характер. Розгляд критеріїв та показників видів готовності до навчання, аналіз наукового добутку з цієї проблеми уможлиблює обґрунтування сутності досліджуваного поняття [172, с. 9–10].

Так, психологічний словник (В. Синявський, О. Сергеєнкова) до структури готовності особистості до професійної діяльності відносить такі компоненти: мотиваційний (ставлення до професії, інтерес до неї); орієнтаційний (уявлення про особливості та зміст професійної діяльності, про її вимоги до особистості працівника); операційний (володіння способами і прийомами професійної діяльності, необхідними знаннями, уміннями та навичками); вольовий (самоконтроль, саморегуляція, уміння керувати собою в процесі виконання професійних обов'язків) оціночний (самооцінка своєї професійної підготовки і її відповідності вимогам діяльності) [227].

Більшістю дослідників готовність особистості до певного виду діяльності розглядається в єдності *трьох складових її компонентів*: змістового, процесуального та мотиваційно-цільового (В. Серіков, О. Дмитрієва та ін.). До того ж до останнього компонента готовності входять особистісні якості, які визначають спрямованість майбутньої діяльності та забезпечують її дієвість та інтенсивність на основі функціонування вольових механізмів [248].

На думку В. Серікова, структура та зміст готовності мають відповідати вимогам соціального середовища до рівня загальної та спеціальної підготовки і

визначатися тими функціями, які виконуватимуться у майбутній професійній діяльності [246, с. 144].

Готовність як результат професійного навчання розуміє Т. Філімонова, зазначаючи, що це такий стан сформованості фахової компетентності, яку характеризують наявність когнітивного, мотиваційно-ціннісного та діяльнісного компонентів [279, с. 10].

О. Дмитрієва у готовності майбутніх фахівців до професійної діяльності виділяє комунікативну компетентність, до якої входять динамічність і адекватність встановлення контакту, подолання боязні спілкування з аудиторією, організацію спілкування як співробітництво та розвиток мовленнєвих форм спілкування тощо [67, с. 11].

Розглядаючи готовність майбутніх фахівців до педагогічної діяльності В. Масленнікова особливо підкреслює моральний компонент, що характеризується комплексом якостей особистості, серед яких важливе місце займає потреба працювати з повною віддачею в інтересах суспільства, почуття відповідальності, самостійності, наполегливості у досягненні поставленої мети, творче виконання професійних функцій тощо. Внутрішню сутність готовності, на думку вченої, складають усвідомлення специфіки обраної професії, особистісної здатності виконувати її функції, прагнення досконало володіти нею [169, с. 15–17].

Такий підхід поділяє і Л. Кондрашова. Учена зазначає, що основою професійної готовності є морально-психологічна готовність, яка становить складне особистісне утворення, що забезпечує ефективність педагогічної роботи у майбутніх педагогів [133, с. 57–58]. Дослідниця визначає наступну структуру готовності: мотиваційний (професійно-педагогічна спрямованість: позитивне ставлення до професії, схильність та інтерес до неї, бажання вдосконалювати свою підготовку), орієнтаційний (ціннісно-професійні орієнтації: професійна етика, професійно-педагогічні ідеали, принципи, переконання, готовність діяти відповідно до них), пізнавально-операційний (професійна спрямованість уваги, уявлень, сприймання, пам'яті, педагогічне

мислення, педагогічні здібності, знання дії та операції, необхідні для успішного здійснення діяльності), емоційно-вольовий (почуття, вольові якості, що забезпечують успішний перебіг та результативність діяльності педагога; емоційну чутливість, самовладання, наполегливість, ініціативність, самостійність), психофізіологічний (працездатність, активність, саморегуляція, врівноваженість, витримка), оціночний (самооцінка своєї професійної підготовки, відповідність процесу розв'язання професійних завдань оптимальним педагогічним зразкам) компоненти [132, с. 57–58].

О. Чернічкіна [288, с. 7], Л. Квітова [118, с. 14] у роботах, присвячених дослідженню готовності до оволодіння індивідуальним стилем педагогічної діяльності, одним із її компонентів виокремлюють потребу. Ми поділяємо цю точку зору, адже діяльність починається з усвідомлення потреби, а потім у результаті може спонукати до досягнення мети.

Особливої уваги заслуговує дослідження характеристик поняття готовності до професійної діяльності Є. Зеєра. учений тлумачить готовність як складне особистісне утворення, розглядає його з точки зору двох рівнів. На першому готовність розглядається як бажання, прагнення оволодіти якоюсь професією, спеціальністю, на другому – як готовність, підготовленість до професійної діяльності. Відповідно до першого рівня, компонентний склад визначають наступним:

- мотиваційний: потреба у праці, зацікавленість обраною професією, спеціальністю; уявлення про соціальний статус, престижність професії, матеріальна зацікавленість;
- пізнавальний: розуміння соціальної значущості, необхідності обраної професії, знання шляхів досягнення мети;
- емоційний: гордість за професією, естетичне ставлення до професійної майстерності;
- вольовий: уміння мобілізувати свої сили, долати труднощі на шляху досягнення мети.

На другому рівні готовність до професійної діяльності розглядається як уже сформованість необхідних для її успішного здійснення якостей (професійних, особистісних), умінь, навичок, знань [91, с. 23–30].

Розглянемо погляди інших учених на компоненти готовності. Так, у змістовний компонент готовності В. Сластьонін включає «професійну компетентність спеціаліста». До показників готовності він відносить здатність ідентифікувати себе з іншими; психологічний стан, що відображає динамізм особистості, багатство її внутрішньої енергії, ініціативність, волю, винахідливість, емоційну стійкість, яка забезпечує витримку; професійно-педагогічне мислення, що дозволяє проникати в причинно-наслідкові зв'язки освітнього процесу, аналізувати свою діяльність, відшукувати науково обґрунтовані пояснення успіхів та невдач, навички прогнозування результатів роботи [250, с. 146–148]. Водночас розглядаючи особистісний компонент структури готовності, В. Сластьонін відзначає, що до складу основних властивостей і характеристик особистості, що визначають її готовність до виховної роботи, входять спрямованість особистості, соціальна зрілість і громадянська активність, принциповість, любов до дітей, педагогічний професіоналізм; організаторські, комунікативні, перцептивно-гностичні та експресивні якості. Відповідно до позиції В. Сластьоніна, особистісний компонент варто розглядати як наявність у студентів мотиваційно-ціннісного ставлення до педагогічної діяльності, де ставленням виступає спрямованість особистості педагога, що сприяє розвитку соціальної та професійної активності в педагогічній діяльності [250, с. 149–154].

На думку дослідника, професійно-педагогічна готовність – це складний синтез взаємопов'язаних структурних компонентів:

- психологічна готовність (сформована спрямованість на педагогічну діяльність, установка на роботу в закладі освіти);
- науково-теоретична готовність (наявність необхідного обсягу педагогічних, психологічних, соціальних знань, необхідних для компетентної педагогічної діяльності);

- практична готовність (наявність сформованих на належному рівні професійних знань і вмінь);
- психофізіологічна готовність (наявність відповідних передумов для оволодіння педагогічною діяльністю, сформованість професійно значущих якостей);
- фізична готовність (відповідність стану здоров'я та фізичного розвитку вимогам педагогічної діяльності та професійної працездатності) [250, с. 344–346].

У структурі готовності фахівців з фізичної реабілітації до професійної діяльності на основі міжпредметних зв'язків Т. Бугеря виділяє мотиваційний (прагнення студентів до пізнання нових понять, фактів, суті явищ, їх походження в процесі навчання професійно орієнтованих дисциплін, прагнення до самовдосконалення), когнітивний (уміння оперувати законами, поняттями, які вивчаються в змінених ситуаціях, під час вирішення завдань комплексного характеру на основі аналізу міжпредметних зв'язків; уміння логічно мислити, знаходити й обробляти отриману інформацію; наявність знань з професійно орієнтованих дисциплін для побудови реабілітаційних програм та реабілітаційної діяльності на основі аналізу міжпредметних зв'язків) та технологічний (володіти організаційно-діяльнісними, діагностичними, комунікативними, проєктно-конструктивними, спеціальними професійними вміннями) компоненти [25, с.17–20].

До компонентів готовності С. Вітвицька відносить мотиваційно-ціннісний, когнітивний, операційно-діяльнісний, інтегративно-творчий, комунікативно-емпатійний, культурологічно-світоглядний, аналітико-рефлексивний, результативно-продуктивний [30, с. 8–11].

Конструктивним, на нашу думку, є визначення структурних компонентів готовності, запропоновані С. Волгіною, а саме: мотиваційно-вольовий (сформованість пізнавальних мотивів, налаштування на досягнення професійної мети, психологічні механізми налаштування на діяльність), когнітивний (рівень засвоєння галузевих понять, застосування отриманих знань при вирішенні

професійних питань, володіння методами та формами реалізації майбутньої професійної діяльності), організаційно-діяльнісний (наявність знань, умінь та навичок для ефективної самостійної роботи, критичне мислення, навички систематизації та реалізації опрацьованого матеріалу) та рефлексивний (наявність рефлексивних здібностей, здатність до аналізу власної навчальної діяльності, вміння саморегуляції самоосвітньої діяльності) [32].

Дослідники О. Главник, С. Максименко, В. Рибалка виділяють п'ять обов'язкових компонентів готовності: потребнісно-мотиваційний, інформаційно-пізнавальний, цілеутворюючо-програмуєчий, операційно-результативний, емоційно-чуттєвий [163, с. 83].

У дисертаційній роботі О. Губенка готовність визначається як психологічний стан суб'єкта, який характеризується компонентами інтелектуальної та операційно-технічної сфер (здібностями, творчим технічним мисленням; відповідними знаннями, вміннями, навичками; досвідом трудової діяльності тощо), визначеними орієнтаціями на професійну діяльність (вираженими професійними інтересами, професійними намірами, сформованими мотивами вибору професії) і підкріпленими вольовими проявами (рішеннями про вибір професії, зусиллями та цілеспрямованими діями, спрямованими на реалізацію рішення) [50, с. 16].

Дослідник С. Гриншпун [49, с. 89–95] визначає три складові готовності: моральну, психологічну, професійну; Л. Сохань, І. Єрмакова, Г. Несен виділяють мотиваційний (відповідальність за виконання завдань, почуття обов'язку), орієнтаційний (знання й уявлення про особливості та умови діяльності, її вимоги до особистості), операційний (володіння способами та прийомами діяльності, необхідними ключовими компетенціями), вольовий (самоконтроль, самообілізація, вміння управляти діями), оцінний (самооцінка своєї підготовленості й відповідність процесу розв'язання завдань оптимальним зразкам) компоненти [82, с. 398].

На думку дослідниці К. Дурай-Новакової, компонентами готовності є мотиваційний, пізнавально-оцінний, емоційно-вольовий, операційно-дієвий, мобілізаційний [71, с. 22].

У своїх дослідженнях М. Дьяченко і Л. Кандилович готовність розглядають як складне психологічне утворення з мотиваційним (позитивне ставлення до професії, інтерес до неї й інші стійкі професійні мотиви), орієнтаційним (знання й уявлення про особливості й умови професійної діяльності, її вимоги до особистості), операційним (володіння засобами і прийомами професійної діяльності, її вимогами до особистості); вольовим (самоконтроль, уміння керувати діями, з яких складається виконання трудових обов'язків); оцінним (самооцінка своєї професійної підготовленості, встановлення відповідності процесу розв'язання професійних завдань оптимальним трудовим зразкам) структурними компонентами [73, с. 20].

Поряд із цим Д. Закатнов виділяє мотиваційний, когнітивний та практичний компоненти у структурі готовності старшокласників до професійного самовизначення [226, с. 56].

Як стратегія навчання у ЗВО розглядається формування готовності майбутніх фахівців до застосування знань у майбутній професійній діяльності. Дослідниця Г. Ларіонова визначає її як складне особистісне утворення, що є сукупністю ціннісно-мотиваційного, інтелектуального, змістовно-процесуального й операційного компонентів [146, с. 198].

Цікавим є погляд на структуру готовності О. Ігнатюк та І. Сладких, які досліджували готовність груп довузівської підготовки студентів-іноземців до навчання у технічних ЗВО. Науковцями були виділені ціннісно-особистісний (внутрішня та зовнішня мотивація), соціально-психофізіологічний (психологічна, фізіологічна, соціальна, академічна, культурна, правова адаптація), когнітивно-семантичний (зміст, обсяг, якість знань, уявлення про методи наукового пізнання), процесуально-діяльнісний (мовно-комунікативні, організаційні, операційні, технологічні якості) компоненти [109, с.38–44].

Досліджуючи готовність студентів університету до педагогічної діяльності, С. Кара визначає мотиваційний, операційно-виконавчий та рефлексивно-оцінний компоненти, причому мотиваційному компоненту характерний підвищений інтерес до педагогічної професії в системі ціннісних орієнтацій, висока активність і самостійність у навчальній діяльності, орієнтація на творчість (креативність), у період педагогічної практики чітко виявляється педагогічна спрямованість: на розвиток, освіту, своєї індивідуальності, свого предмета, перевага пізнавальних мотивів учіння й діяльності [116, с. 86–90].

Відповідно рефлексивно-оцінний компонент передбачає вільну орієнтацію здобувачів вищої освіти у своїх інтересах і можливостях, здібностях, уміння дати самооцінку в різноманітних ситуаціях, співвідносити вимоги педагогічної професії зі своїми індивідуальними особливостями, володіння способами самодіагностики і саморозвитку, здатність до самостійного визначення мети діяльності, формування стратегії поведінки й діяльності адекватно власним можливостям [16, с. 24–28; 110, с. 135–148; 283, с. 219–222].

Н. Колосова виділяє такі компоненти готовності майбутніх вихователів до різних видів діяльності, як мотиваційний (потреба в наданні педагогічної підтримки дошкільникам; спрямованість на встановлення співробітництва з дітьми; орієнтація на потреби та внутрішні можливості дитини), когнітивний (володіння базовими психолого-педагогічними знаннями; обсяг знань про педагогічну підтримку дітей дошкільного віку; міцність і гнучкість засвоєння знань), операційний (уміння здійснювати діагностику розвитку дитини; добирати ефективні методи та тактики до розв'язання проблем дошкільника; доцільність реалізації дій із надання педагогічної підтримки), рефлексивний (самоконтроль і самооцінка дій із реалізації педагогічної підтримки; уміння організувати процес рефлексії та контролю змін у розвитку дитини; орієнтація на самопізнання та вдосконалення) [130, с. 11–12].

На думку Л. Линенко, готовність включає в себе емоційно-інтелектуальний, вольовий, мотиваційний компоненти, інтерес, ставлення до

діяльності, почуття відповідальності, потребу у виконанні поставлених завдань на високому професійному рівні, керування своїми почуттями тощо [151, с. 33].

У дисертаційному дослідженні В. Мачуського, який вивчає готовність старшокласників до професійного самовизначення у сфері технічної діяльності, виділені когнітивний, мотиваційний, практично-дієвий, психологічний, креативний та самооціночний компоненти [172, с. 6].

У структурі готовності О. Мельник окреслює мотиваційний, когнітивний, практичний та «Я» (компонент самосвідомості) компоненти [174, с. 82–87], а Н. Ковтуненко виділяє мотиваційно-ціннісний, когнітивний та діяльнісно-практичний компоненти [122, с. 86].

Р. Лучечко розуміє готовність до трудової діяльності як інтегральну освіту, яка включає наявність індивідуальних нахилів, спеціальних знань, умінь і навичок, а також комплекс індивідуальних психологічних, психічних та характерологічних особливостей, що забезпечують високу ефективність професійного функціонування людини [159, с. 21].

Ми погоджуємося зі структурою готовності, запропонованою В. Моляко та М. Смульсон. На думку дослідників, готовність є цілісним утворенням, що включає властивості різних особистісних сфер: мотиваційні (потреба успішно виконувати поставлене завдання, інтерес до виконуваної діяльності, прагнення домогтися успіху, показати себе з кращого боку), пізнавальні (розуміння обов'язків, трудового завдання, оцінка їх значущості для досягнення кінцевих результатів діяльності і для себе особисто, уявлення ймовірних змін обставин), емоційні (почуття професійної та соціальної відповідальності, наснага, упевненість в успіху), волеві (управління собою, мобілізація сил, зосередження на завданні, подолання сумнівів і страху) [182, с. 6–7].

Компоненти готовності, на наш погляд, мають включати в себе ознаки, які дозволяють виявити у майбутніх вихователів ЗДО наявність або відсутність кожного з названих аспектів готовності. Крім цього, компоненти мають бути задані в такому вигляді, щоб можна було виділити рівні готовності [156].

Зміст і структура професійної готовності педагога дошкільної освіти аналізується у професіограмах І. Єрофєєва, У. Ібрагімова та ін., де подані численні характеристики готовності, докладно розкриті необхідні якості особистості, знання й уміння педагога для його успішної діяльності [76, с. 189; 79, с. 15–18].

У монографії М. Опачко готовність до НПД визначає як рівень інтелектуального розвитку, сформованість системи пізнавальних процесів; наявність мотивації; рівень самооцінки, домагань; сформованість навичок самостійної роботи і пізнавальної діяльності; наявність досвіду творчої діяльності тощо [201, с. 244–251].

Структура готовності до різних видів діяльності розглядається О. Пехотою як єдність п'яти складових компонентів: цілемотиваційного, пізнавально-операційного, емоційно-вольового, психофізіологічного та оцінного [213, с. 23].

У структурі готовності О. Попович виділяє гностичний, конструктивно-проектувальний, організаторський і комунікативний функціональні компоненти, які охоплюють усі найбільш значущі її сторони [222, с. 45].

А. Пуні акцентує увагу на пізнавальному, емоційному та вольовому компонентах і підкреслює, що вони не є ізольованими характеристиками особистісної якості, що розглядають, а динамічною системою взаємопов'язаних елементів [231, с. 38].

В. Рибалка виділяє п'ять основних компонентів готовності у діяльнісному вимірі особистості: потребнісно-мотиваційний, інформаційно-пізнавальний (прийом, пошук, переробка інформації), цілеутворюючий (прийняття рішення), результативний (виконання рішення, досягнення результату діяльності), емоційно-почуттєвий [236, с. 78].

Цікаву структуру готовності виділяють Л. Чернікова та Е. Саф'янц, що передбачає такі компоненти: мотиваційний (сукупність мотивів, адекватних до цілей та завдань педагогічної діяльності), когнітивний (пов'язаний із пізнавальною сферою людини і являє собою сукупність знань, необхідних для

продуктивної педагогічної діяльності), особистісний (сукупність особистісних якостей, важливих для виконання професійної діяльності) [6, с. 196].

У своєму дисертаційному дослідженні стосовно формування готовності до академічної мобільності у студентів вищого технічного навчального закладу В. Триндюк виокремлює мотиваційний (спрямованість, потреби, сформована система цінностей), когнітивно-комунікативний (наявність соціально-психологічних знань, розуміння важливості формування готовності, знання її змісту, способів вирішення фахових завдань, правил та норм поведінки), особистісно-діяльнісний (перетворення світу суб'єктом і зміна самого себе при інтеріоризації набутих знань, умінь і навичок; відкритість до змін, динамічна адаптивність, упевненість у собі, соціальна відповідальність, толерантність, організованість, цілеспрямованість, наполегливість) компоненти структури готовності [271, с. 58–60].

У дослідженні готовності педагогів до експериментально-дослідницької діяльності Н. Хацаюк виокремлює мотиваційно-ціннісну (ставленні особистості до цього виду діяльності, зокрема у постійній потребі та власній цільовій спрямованості до її здійснення, творчої самореалізації як включенні в педагогічну творчість, здійснення творчих задумів у вирішенні поставлених завдань, що дозволяють особистості максимально повно реалізувати свої здібності), змістово-технологічну (готовність до ефективно реалізації експериментально-дослідницької діяльності, що розкривається рівнем знань, уміннями застосовувати отримані знання на практиці та виробленням індивідуального стилю діяльності) та рефлексивно-прогностичну (уміння оцінювати власні особистісні якості й можливості, аналіз власного стилю щодо здійснення діяльності, осмислювати, коректувати, прогнозувати й усвідомлювати проблеми, що можуть виникнути у процесі її реалізації) складові, що притаманні особистості майбутнього фахівця та відповідають певному рівню сформованості [282, с. 149–162].

О. Шпак, Г. Романова та Н. Примаченко визначають такі компоненти готовності: мотиваційний (мотиви, адекватні цілям та завданням), особистісний

(значущі здібності та якості особистості), змістовий (сукупність знань, необхідних для здійснення діяльності), процесуальний (сукупність умінь, що дають змогу здійснювати діяльність) [292, с. 20–26].

Конструктивним, на нашу думку, є виділення компонентів готовності Т. Яковцем, зокрема: уміння мотивувати і здійснювати самоосвіту; спеціальна освіченість у вигляді обізнаності, свідомості, дієвості, умілості; вміння працювати з основними джерелами інформації; організаційно-управлінські вміння тощо [298, с. 13–14].

На основі результатів вивчення психолого-педагогічної літератури Г. Ярощук виділяє три компоненти готовності: мотиваційний (усвідомлення мотивів навчальної та професійної діяльності, орієнтація на формування професійної та комунікативної компетентності; усвідомлення мотивів професійно-комунікативної діяльності та прийняття їх як стимулів), змістовий (наявність концептуальних знань про сутність та специфіку діяльності; комунікативні методи та прийоми діяльності, їх специфіку й обмеження, про систему гуманітарних знань для ефективного здійснення навчально-професійної діяльності) та операційно-процесуальний (система знань, отриманих у процесі вивчення блоків професійно спрямованих і гуманітарних дисциплін, необхідних для з'ясування взаємозв'язку освітньої та професійної діяльності) [300, с. 66–73].

У своєму дисертаційному дослідженні, присвяченому формуванню готовності майбутнього вчителя музики до виконавсько-інтерпретаційної діяльності у процесі інструментального навчання, Бо Чень виділяє мотиваційно-спрямований (зацікавленість діяльністю), когнітивно-оцінювальний (сформованість професійного тезаурусу, усвідомлення значущості набуття умінь), виконавсько-самостійний (наявність навичок, ступінь рефлексивної й контрольної-оцінювальної спроможності), творчо-продуктивний (ступінь підготовленості до здійснення діяльності, уміння здійснювати вербальне повідомлення та показ) компоненти [286, с. 49].

Крім цього, у психолого-педагогічній літературі є інші підходи до виділення структурних компонентів НПД (Ю. Бабанський, В. Давидов, Д. Ельконін, А. Маркова, Т. Шамова та ін.). Найпоширенішою є така структура:

- мотиваційно-цільовий компонент;
- змістово-операційний компонент;
- контрольню-оціночний компонент [164, с. 25–30].

Узагальнення матеріалів дослідження щодо взаємозв'язку компонентів, критеріїв та показників готовності до НПД майбутніх педагогів представлено у додатку А.5.

НПД студента – складне за структурою утворення. У неї входять навчально-пізнавальні мотиви, навчальні завдання і навчальні операції (дії), що складають їх операційний зміст, контроль та оцінка [294, с. 389].

Формування повноцінної (цілісної) НПД студентів під час навчального процесу передбачає відпрацювання і забезпечення кожного з названих структурних компонентів для кожного учасника на кожному етапі навчання, на високому якісному рівні.

Внаслідок аналізу наукових позицій та поглядів вітчизняних і закордонних дослідників стосовно визначення структури готовності до НПД ми прийшли до визначення власних *структурних компонентів готовності до навчально-пізнавальної діяльності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти*: мотиваційний, когнітивний, діяльнісний.

Наочно структуру готовності до НПД майбутніх вихователів ЗДО представлено на рисунку 1.1.

Мотиваційний компонент готовності до НПД є важливим у структурі цього складного особистісного утворення майбутніх вихователів ЗДО, до змісту якого відносимо мотиви засвоєння і застосування різних видів НПД; педагогічна спрямованість особистості; наявність навчально-пізнавальних інтересів, сформованість пізнавальної потреби.

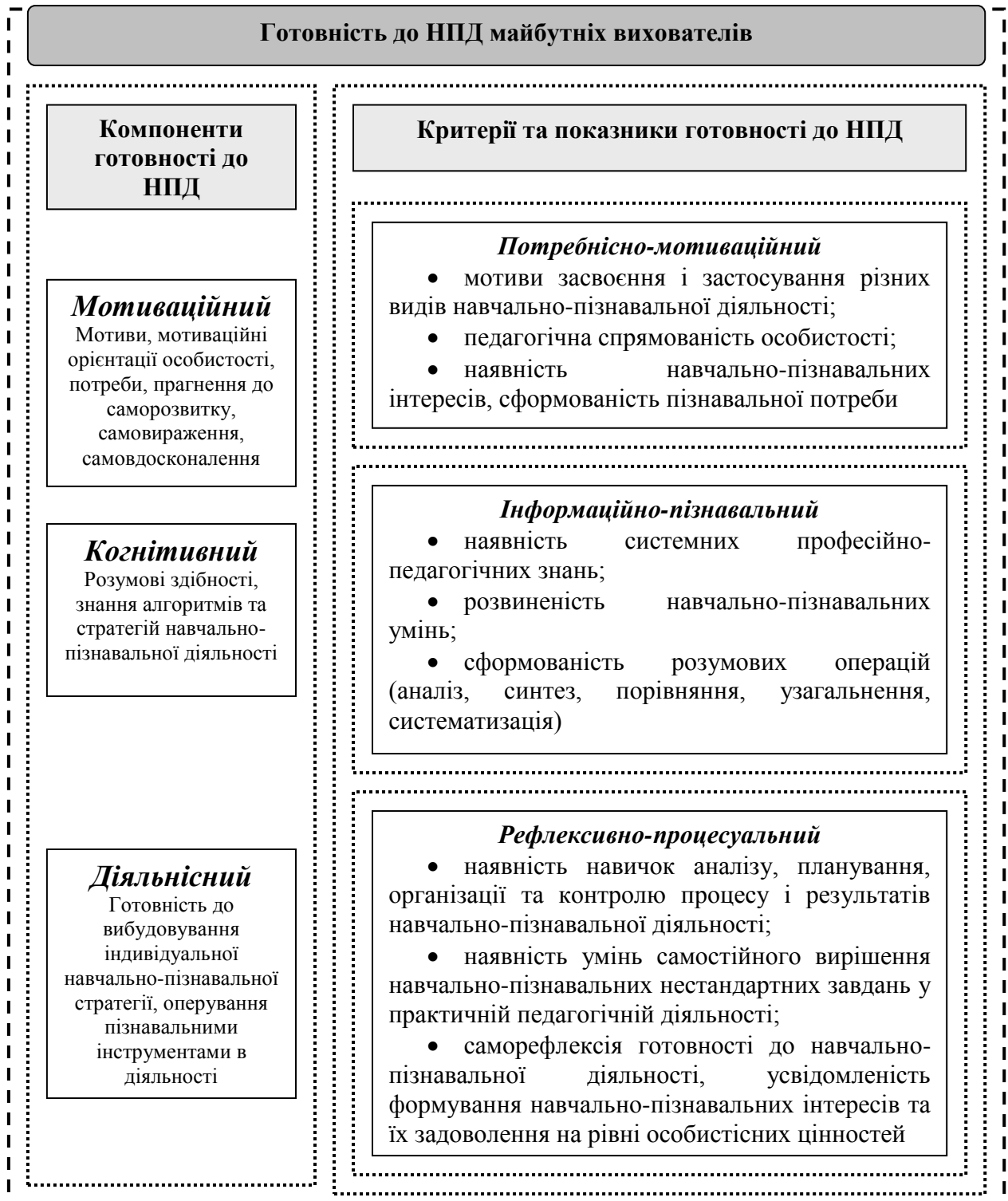

Рис. 1.1. Структура готовності до НПД майбутніх вихователів ЗДО

Потреби і мотиви нерозривно пов'язані. Розвиток і зміцнення мотивів забезпечує стійке формування мотивації. Дослідження специфіки мотиваційної складової відіграє важливу роль для прогнозування ефективної діяльності, для якої необхідні: розвинені мотиви, що зумовлюють позитивне ставлення до діяльності особистості, необхідна сила і перманентність.

Потреба, будучи станом особистості, як правило, обумовлена почуттям незадоволеності, пов'язаним із дефіцитом того, що необхідне організму. Потреба мобілізує ресурси організму, концентрує необхідні зусилля в потрібному напрямку, призводить до активного стану окремі психічні процеси, а також органи, які забезпечують стан підвищеної готовності організму доти, поки бажаний об'єкт не стає досягнутим [47, с. 74–75].

Особливої уваги потребує характеристика *мотивів* навчальної діяльності, тому що вони впливають на якість підготовки професіонала. Деякі з них: пізнавальні, професійні, мотиви творчого досягнення, широкі соціальні мотиви, мотиви особистого престижу, мотив самореалізації, матеріальні мотиви.

Одним із важливих мотивів навчання майбутніх вихователів дітей дошкільного віку є *пізнавальна потреба*. Студенти намагаються розширити знання, набути компетентності, розвинути здібності оперування фактами. Поступово з набуттям професійних знань студенти краще, глибше пізнають тонкощі, особливості майбутньої професії, у них формується певне ставлення до майбутньої професії. Професійний мотив навчання студентів формується за певними етапами. Самостійний та свідомий вибір молодою людиною професійного трудового шляху – необхідна умова успішності всього життєвого шляху [24].

Виділяють такі пізнавальні мотиви [72, с. 33; 119, с. 498; 223, с. 5; 265, с. 24] і потреби майбутніх фахівців дошкільної ланки освіти:

1. Відкриття нового. Пошук і розкриття сучасних дидактичних можливостей, актуальних сьогодні, їх інтеграція у свою професійну діяльність послужить стимулом для оволодіння новими знаннями і вміннями.

2. Саморозвиток, оволодіння новими способами діяльності. Потреба в формуванні, розвитку або вдосконаленні готовності до НПД як однієї з ключових передумов особистісного зростання, професійного саморозвитку і самовизначення; прагнення поліпшити власні результати навчання.

3. Інтерес до професійних знань, процесу пізнання Осмислення, педагогічний інтерес до знань, пошук потенційних можливостей включитися у процес пізнання раніше невідомого, актуального і значущого.

4. Самовираження в пізнанні. Зовнішня актуалізація внутрішньої потреби професійного зростання, виражена в необхідності НПД.

5. Співпраця. Потреба в здійсненні процесу пізнання в колі однодумців, одногрупників, колег.

6. Дослідження (дослідницький інтерес). Освоєння нових знань, умінь, навичок у майбутній професійній діяльності через нові форми пізнання.

7. Відповідальність за результати навчальної діяльності. Відповідальне й дисципліноване ставлення до процесу пізнання, його результатів, їх майбутньої інтеграції у власну педагогічну діяльність.

8. Досягнення в пізнанні. Націленість на позитивні результати процесу пізнання, усвідомлення їх значущості у власному професійному зростанні.

Серед професійних мотивів і потреб виділяють наступні [12]:

1. Теоретичне осмислення основ професійної діяльності. Професійний інтерес майбутніх вихователів дітей дошкільного віку до НПД є універсальним засобом з високою педагогічною ефективністю.

2. Професійне зростання, саморозвиток. Професійне визнання майбутніх вихователів дітей дошкільного віку педагогічним співтовариством, кар'єрне зростання, саморозвиток, методична компетентність.

3. Самовираження, самореалізація в майбутній професії. Потреба в професійному самовираженні й самореалізації, що сприяють досягненню поставлених цілей, визначення подальших траєкторій розвитку і самовдосконалення, підвищення самооцінки, побудови коректних моделей взаємодії з усіма учасниками освітнього процесу ЗДО.

4. Співпраця з колегами. Потреба у співпраці та комунікації з усіма учасниками освітнього процесу (адміністративними органами різного рівнів, колегами, батьками) на основі задоволення загальних професійних інтересів, досягнення цілей, взаємоповаги, взаємодопомоги.

5. Удосконалення діяльності. Потреба покращувати свої професійно-педагогічні навички, зокрема здійснювати безперервне самовдосконалення, що буде сприяти професійній активності.

6. Відповідальність за результати професійної діяльності. Потреба в наявності професійних ресурсів, завдяки яким майбутні вихователі ЗДО будуть здатні підготувати дітей до дорослого життя, забезпечити соціальне замовлення, відповідати критеріям Базового компоненту дошкільної освіти й інших нормативних документів тощо.

7. Прагматичні (престиж, кар'єра, гроші). Потреба стати конкурентоспроможним фахівцем, мати певний статус, повагу і визнання в робочому колективі; наявність в освітній установі системи заохочень.

Основу *педагогічної спрямованості особистості* вихователя ЗДО становить інтерес до професії вихователя, який знаходить своє вираження в позитивному емоційному ставленні до дітей, їхніх батьків, педагогічної діяльності в цілому і до конкретних її видів, у прагненні до оволодіння педагогічними знаннями і вміннями.

Когнітивний компонент розглядається нами як характеристика, що відображає володіння теоретичними знаннями, необхідними для застосування, потребу в освоєнні змісту навчання як особистісної цінності, в освоєнні теоретичного і практичного матеріалу; пізнавальна активність під час навчальних занять, у позазанятійний час, під час педагогічної практики; самостійне виконання завдань підвищеного ступеня складності тощо. Показниками, що дозволяють оцінити стан і розвиток інформаційно-пізнавального критерію, будуть виступати наявність системних професійно-педагогічних знань; розвиненість навчально-пізнавальних умінь; сформованість розумових операцій (аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, систематизація).

Професійно-педагогічні знання (психолого-педагогічні, предметно-наукові, методологічні, загальнокультурні і т. д.) з основ людино- та суспільствознавчих наук, відомості про відповідний досвід практичної діяльності у галузі дошкільної освіти, що забезпечують спадкоємність у

професійній діяльності майбутніх вихователів ЗДО, складають основу їхнього професійного розвитку. Серед них особливого значення набувають знання про сутність праці вихователя в сучасний період, про особливості педагогічної діяльності й спілкування з дітьми дошкільного віку, їхніми батьками, про особистісні якості вихователя, про психічний розвиток дошкільників, їхні вікові та індивідуально-типологічні особливості тощо.

Усвідомлення і засвоєння структури НПД, застосування наукових методів пізнання, використання методів дослідження в галузі конкретної педагогічної науки вказують на *розвиненість навчально-пізнавальних умінь* майбутніх вихователів ЗДО, що передбачає розвиток узагальнених способів діяльності, загальнонавчальних і спеціальних навчальних умінь, що дозволяють удосконалювати власну НПД, а також використовувати їх з метою продовження освіти та самоосвіти.

Сформованість розумових операцій у майбутніх вихователів ЗДО проявляється в умінні виявляти педагогічні факти, ситуації, явища, розуміти їх природу, сутність, створювати моделі таких фактів і ситуацій, проєктувати або прогнозувати можливі результати їх прояву або протікання і розуміти свою роль у цьому процесі тощо.

Діяльнісний компонент розуміється нами як характеристика, що передбачає наполегливість у досягненні поставлених цілей і особистісно-значущих результатів НПД; застосування умінь і навичок активного перетворення засвоєного досвіду в навчальних, навчально-проєктних і соціально-проєктних ситуаціях і т. д.; потребу в самоаналізі власної НПД, що відображає розвинену готовність до НПД майбутніх вихователів ЗДО. Показниками, що дозволяють оцінити стан і розвиток рефлексивно-процесуального критерію, будуть виступати наявність навичок аналізу, планування, організації та контролю процесу і результатів НПД; наявність умінь самостійного вирішення навчально-пізнавальних нестандартних завдань у практичній педагогічній діяльності; саморефлексія готовності до НПД,

усвідомленість формування навчально-пізнавальних інтересів та їх задоволення на рівні особистісних цінностей.

Наявність навичок аналізу, планування, організації та контролю процесу і результатів навчально-пізнавальної діяльності передбачає здатність до постановки цілей і завдань НПД, її планування та вдосконалення. Зазначені навички мають особливу значущість, адже через висування цілей здобувач освіти може чітко уявляти те, що йому необхідно досягти. Правильне планування визначає шлях досягнення цілей. Здатність майбутнього фахівця дошкільної освіти до планування, організації та контролю власної НПД є важливою умовою реалізації його професійного саморозвитку.

Ще однією складовою діяльнісного компонента є *уміння самостійно вирішувати навчально-пізнавальні нестандартні завдання у практичній педагогічній діяльності*, що виражається у глибоких теоретичних знаннях, уміннях самостійно застосовувати їх у нестандартних, постійно змінюваних професійних і життєвих ситуаціях.

Саморефлексія готовності до навчально-пізнавальної діяльності, усвідомленість формування навчально-пізнавальних інтересів та їх задоволення на рівні особистісних цінностей проявляється у застосуванні індивідуальних ефективних способів здійснення професійної діяльності для свідомого управління власним професійним зростанням та особистим життям. Головна мета саморефлексії полягає в тому, щоб максимально використовувати власні можливості, свідомо управляти ходом свого життя, долати перешкоди як у професійній, так і в особистій сфері, досягати успіху найефективнішим шляхом.

Структурні компоненти готовності до НПД майбутніх вихователів ЗДО як системи мають власну внутрішню побудову, організацію, сукупність елементів. Усі структурні компоненти готовності до НПД взаємопов'язані та становлять повний цикл формування особистості майбутнього фахівця дошкільної освіти. Усвідомлення здобувачами освіти структури готовності до НПД сприятиме особистісному й професійному зростанню майбутніх вихователів ЗДО.

1.4. Фреймова технологія як засіб формування готовності до навчально-пізнавальної діяльності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти

У сучасних умовах діяльність ЗВО спрямована на створення умов, що сприяють формуванню різнобічної, соціально активної та професійно мобільної особистості фахівця і забезпечують високу якість його підготовки. Вирішення цієї проблеми охоплює всі складові елементи освітнього процесу в ЗВО і багато в чому визначається успішністю управління на всіх етапах підготовки майбутнього професіонала. Орієнтація системи освіти на сучасні й перспективні види діяльності обумовлюють пошук нових освітніх форм, створення реальних можливостей для вільного вибору форм, змісту освіти, різних технологій навчання. Протиріччя між необхідністю підготовки майбутніх вихователів ЗДО нового типу і неможливістю це здійснювати сформованою системою педагогічної освіти дало поштовх до пошуку шляхів його розв'язання, основним з яких називають технологізацію педагогічної освіти. Використання педагогічних технологій в освітньому процесі допомагає забезпечити перехід педагогічного процесу на більш високий рівень ефективності, наукоємності, гуманістичної спрямованості та оптимальності.

У нашому дослідженні ми спираємося на роботи сучасних педагогів, які вивчають дидактичний аспект педагогічної технології (В. Беспалько, І. Дмитрик, М. Кларін, М. Левін та ін.), що виявляє шляхи оптимізації професійної підготовки майбутніх вихователів ЗДО, а також на роботи педагогів В. Коротова, В. Пітюкова, Ю. Турчанінова, Н. Цуркової та ін., які розглядають виховний аспект педагогічної технології, пов'язаний з виявленням системи професійно значущих умінь майбутніх вихователів ЗДО з організації педагогічного впливу.

Термін «технологія» походить від грецької *techne* – мистецтво, майстерність і *logos* – учіння, і в буквальному перекладі «педагогічна технологія» означає вчення про педагогічне мистецтво, майстерність [299, с. 5].

Немає одностайності серед дослідників і в підходах до визначення самого поняття «педагогічна технологія» [8]. Розтлумачимо деякі з них.

Б. Лихачов розглядає педагогічну технологію як сукупність психолого-педагогічних установок, що визначають спеціальний набір і компонування форм, методів, способів, прийомів навчання, виховних засобів; вона є організаційно-методичним інструментарієм педагогічного процесу [155, с. 75].

Педагогічна (освітня) технологія, на думку І. Дичківської, це система функціонування всіх компонентів педагогічного процесу, яка побудована на науковій освіті, запрограмована у часі й просторі та приводить до належних результатів [66, с. 34].

ЮНЕСКО визначає педагогічну технологію як системний метод створення, застосування і визначення усього процесу викладання і засвоєння знань з урахуванням технічних і людських ресурсів та їх взаємодій, що ставить своїм завданням оптимізацію форм освіти [45, с. 331].

За І. Підласим педагогічна технологія – це зв'язані в одне ціле методи, форми, засоби, способи, матеріальні ресурси, які забезпечують досягнення мети, тобто все, що знаходиться між метою і результатом [219, с. 23–24].

В. Монахов розглядає педагогічну технологію як продуману в усіх деталях модель спільної педагогічної діяльності з проєктування, організації та проведення освітнього процесу із забезпеченням комфортних умов як для учнів, так і для вчителя [183, с. 57].

Педагогічна технологія має на меті підвищення ефективності процесу навчання за рахунок проєктування цілей навчання відповідно до розробленої моделі підготовки педагога; планування процесу навчання, програмування діяльності викладача і студента, забезпечення максимальної організованості і як наслідок – досягнення необхідного результату; перенесення акценту в навчанні з викладання на спрямоване засвоєння знань, тобто визначення структури і змісту НПД того, хто навчається; структуризації змісту навчання, яка зумовлює його гнучкість, тобто можливість оновлення відповідно до замовлення

суспільства та вимог практики; відтворення процесу навчання і його результатів на основі блокової побудови навчальних курсів [8, с. 8–15].

Технології навчання також часто трактують як галузь застосування системи наукових принципів до програмування процесу навчання й використання їх у навчальній практиці з орієнтацією на детальні цілі навчання, які припускають їх оцінювання [45, с. 329, 331].

Ми спираємося на розуміння педагогічної технології, запропонованої Н. Наволоковою, а саме: *педагогічна технологія* – один із спеціальних напрямків педагогічної науки (прикладна педагогіка), покликаний забезпечити досягнення певних завдань, підвищувати ефективність освітнього рівня, гарантувати його високий рівень. Отже, організація різних видів педагогічної діяльності передбачає використання варіативних технологій на рівні творчості та майстерності [75, с. 5–17].

У зв'язку із зростаючим обсягом навчальної та професійної інформації особливого значення набуває проблема оптимізації й інтенсифікації навчального процесу. Обмеженість часу на засвоєння містких вузівських програм, інформаційне перенавантаження студентів зумовлює необхідність використання інтенсивних методів і технологій навчання, які б дозволили розширити обсяг знань, що засвоюються, без збільшення часу, відведеного на їх опанування. Усунути це протиріччя, на наш погляд, здатні нові педагогічні технології, серед яких важливе місце посідає фреймова технологія [125, с. 71–74], сутність якої ґрунтується на подачі навчального матеріалу у вигляді змістових структур у графічному вигляді (Р. Гуріна, О. Спірін, В. Шарко та ін.).

Важливим вважаємо дослідження М. Мінського, який не проводить межі між теорією людського мислення і теорією побудови «думаючих» машин (штучного інтелекту). Він вважає, що процеси «людського мислення базуються на численних матеріалізованих запам'ятованих структурах даних – фреймах, що зберігаються в її пам'яті та за допомогою яких вона усвідомлює зорові образи (фрейми візуальних образів), розуміє слова (семантичні фрейми), міркування, дії (фрейми-сценарії), оповідання і т. д. Процес розуміння при

цьому супроводжується активізацією у пам'яті відповідного фрейма й узгодженням його термінальних вершин з поточною ситуацією. У разі невдачі із пам'яті за допомогою мережі пошуку інформації, яка об'єднує системи фреймів, «обирається» інший фрейм, слоти якого, можливо, виявляться більш сумісними між собою стосовно тієї ж ситуації, що розглядається [181, с. 30–34].

Процес послідовної заміни одного фрейма на інший особливо наочно проявляється у таких областях людського мислення, як розуміння рідної мови, міркування, висновки за аналогією тощо. Це впливає з людських інтуїтивних уявлень про процес мислення, який починається з образів, що наводять на думку, які є недосконалими, але прогресивно замінюються на кращі, хоча все ще недосконалі ідеї [180, с. 124–125].

Фрейм у сучасному розумінні – це структура даних для представлення стереотипних ситуацій, особливо при організації великих обсягів пам'яті [128, с. 50–53]. Термін фрейм асоціюється з англійським словом «framework» (каркас) і вказує на «аналітичні структури», підпори, за допомогою яких ми розуміємо свій власний досвід. Фрейм – стереотип, стандартна ситуація або структура даних для представлення стереотипних ситуацій. Фрейм – бланк, який має пусті рядки, графи, вікна – слоти, які мають бути заповнені [142, с. 187–189]. Іншими словами, кожен фрейм вважається пристосованим до ситуації, якщо він включений до більшого фрейму як завдання його слота і якщо його слоти заповнені завданнями, що задовольняють маркери.

У процесі розуміння міркування, розповіді, так само, як і сприйняття образу, ключові слова, ідеї міркування, елементи образу викликають з пам'яті різні сукупності фреймів, більшість слотів яких ще не узгоджені з реальністю, а заповнені завданнями відсутності. У міру надходження нової навчальної інформації з'ясовується, що деякі субфрейми, які спочатку обрані з пам'яті, не узгоджуються з реальністю. Вони замінюються іншими, більш придатними субфреймами, що задовольняють дві вищенаведені умови [180, с. 124–125].

У найпростішому випадку така заміна здійснюється шляхом так званої операції узгодження. Вона має місце, коли відсутні спеціальні знання щодо

того, як діяти при зміні фрейма, крім деякої загальної стратегії. Ця стратегія полягає у виборі чергової порції вхідної інформації такого фрейму після її надходження, для якого вся раніше отримана інформація, наприклад, текст у разі розуміння мови, і порція нової інформації задовольняють маркери його слотів.

Слід зазначити, що у фреймі обов'язково присутня інваріантність визначальних характеристик, параметрів і величин саме як рамкових структур. Існує різноманіття форм фреймів того або іншого виду – від виділених стійких об'єктів до світу в цілому, від фундаментальних понять і констант до наукових теорій і парадигм.

Таким чином, розуміння деякої нової ситуації або висловлювання зводиться насамперед до спроби знайти у пам'яті знайому ситуацію, подібну до нової. Людина може обробляти нові дані, звернувшись до пам'яті про раніше накопичений досвід.

У сучасній педагогіці для такого явища, як «фрейм», запропоновано досить багато різних термінів: «фрейм» (Р. Гуріна, М. Мінський), «сценарій» (Р. Шенк, Р. Абельсон), «когнітивна модель» (Дж. Лакофф), «сцена» (Ч. Філлмор), «ідеограма» (В. Нахаєва, О. Савицька), «алгоритмічна мова» (В. Параджанов), «інтелект-карта» (Д. Безуглий, Т. Б'юзен, О. Кисельова, В. Осадчий), «знаково-символічна схема» (Е. Вишнякова, І. Зорков, С. Маланов, Н. Смірнова), «дидактичні багатовимірні інструменти» (С. Доценко, Т. Койчева, В. Штейнберг, О. Шурупов), «опорні конспекти» (Л. Волошко, О. Заїка, А. Мартинюк, В. Шаталов, І. Шевченко), «кластер» (Н. Бірюкова, С. Гузенков, Л. Мірошніченко, А. Нікітіна), «пиктограма» (Л. Макарук, М. Осоріна, Л. Панченко), «метаплан» (Л. Колмакова, О. Овчиннікова, С. Савельєва), денотатні графи (О. Баліна, Д. Безуглий, Т. Крюкова), «фішбоун» (Д. Новоселова, О. Подберезіна, І. Устінова) та інші. Деякі вчені користуються декількома термінами, розрізняючи їх за статичністю та динамічністю (якщо фрейм – статична структура, то динамічний сценарій – це скрипт, елементи

якого скануються, «пробігають» подумки поглядом у певній послідовності), за типом висновків, які вони дозволяють зробити [55, с. 186].

С. Жаботинська класифікує фрейм-структури залежно від виду слотів та їх взаємозв'язків [80, с. 10–13]:

- предметно-центричний фрейм, у центрі уваги якого перебуває сам предмет; до одного й того ж логічного суб'єкта приєднується декілька логічних предикатів; фрейм складається із системи пропозицій;

- акціональний фрейм, у якому акцент зміщується на взаємодію одного предмета з іншими; його конститuentами є декілька предметів, які наділяються семантичними ролями;

- партонімічний фрейм, у якому предметні сутності співвідносяться між собою як ціле і його елементи;

- гіпотонімічний фрейм, у якому предметні сутності поєднуються родовидовими відношеннями;

- асоціативний фрейм, який ілюструє відношення схожості, яке базується на зближенні концептів у мисленні самого індивіда.

Л. Бондаренко, Н. Могіна вважають фреймовий підхід необхідним для систематизації, узагальнення знань, розвитку аналітично-синтетичних умінь студентів структурування навчального матеріалу, які використовуються протягом всього курсу, схем-алгоритмів, фрейм-сценаріїв, де увага фокусується на стереотипній повторювальній послідовності ситуації. Учені вважають, що для здійснення такого виду діяльності необхідний високий рівень розуміння, узагальнення тексту і вміння передавати зміст стисло, логічно, інформативно [20, с. 20–24].

Е. Вишнякова, І. Зорков, Н. Смірнова розуміють фрейм як знаково-символічну методику раціонального конспектування за допомогою зорових образів чи знаків штучної візуальної мови. Фреймова модель являє собою абстрактний образ стандартних стереотипних ситуацій у символах – своерідну жорстку конструкцію (каркас), що містить як елементи пусті вікна – слоти, які багаторазово заповнюються повторюваною інформацією, на відміну від

класичної табличної наочності, яка являє собою статичні картинки, які включають візуальний і вербальний контекст навчального матеріалу [254, с. 1–7].

О. Соколова визначає фреймування як високоефективний спосіб стиснення інформації у вигляді схем, моделей, алгоритмів-сценаріїв [255, с. 231–236].

У розумінні О. Максимової, фрейм є структурою даних для представлення ситуації, що аналізується, формально знаково, у вигляді графа. Для дослідниці важливо, що фрейм є статичною структурою, оскільки всі його компоненти представлені одномоментно, описуючи об'єкт, що вивчається, за межами його суб'єктивної динаміки. Він дозволяє враховувати контекст, аналізувати причини змін, прогнозувати розвиток досліджуваного об'єкта/процесу, створювати передумови для розв'язання актуальних завдань тощо [165, с. 55–61].

Застосування фреймів можливе, якщо навчальну одиницю навчального матеріалу можна представити у вигляді каркаса. При цьому схематичний каркас дозволить не лише скомпонувати теоретичний матеріал, але і легко маніпулювати «стисненим» матеріалом за запланованим сценарієм навчальної діяльності. Також можна припустити, що фреймовій педагогічній технології характерна повторюваність структури викладу теоретичного матеріалу (концепт) у вигляді каркасної рамки, з інших тем навчального матеріалу і внаслідок цього презентація навчальних тем можлива за певним сценарієм.

Будь-який фрейм складається зі слотів (терміналів), які обов'язково повинні бути заповнені конкретним змістом або даними. В одній системі фрейми можуть мати однакові слоти, що необхідно для встановлення зв'язків між інформацією, що міститься у цих фреймах. Структуруванню навчальної інформації фреймовим методом характерний процес зіставлення – процес, у ході якого перевіряється правильність вибору слота. Іншими словами, фрейм містить умови, що обмежують значення слота.

Кожен фрейм має мати ім'я (ідентифікатор), єдиний у даній фреймовій структурі. Слот, у свою чергу, повинен мати ім'я, унікальне у своєму фреймі. Так як слотів у кожному фреймі може бути багато, то різноманітність і варіативність слотів можна також систематизувати.

Як бачимо, в усіх наведених вище визначеннях фрейма вказується на його основну властивість – стереотипність. Таким чином, під *фреймом* ми розуміємо періодично повторюваний спосіб організації навчального матеріалу (фрейм як концепт) і навчального часу (фрейм як сценарій) для освітніх компонентів, теоретичний і практичний матеріал яких піддається «ущільненню» і має універсальну каркасну структуру.

Інноваційний процес поширення фреймових методів у педагогіці закономірний: про використання фреймових опор та їх ефективність заявляють А. Остапенко, Т. Колодочка (великоблочні опори фреймового типу), В. Штейнберг (логіко-сміслові моделі та семантичні фрактали), Н. Колетвінова (конструювання та використання тест-фреймів). Фреймова технологія подання знань в освітньому процесі дозволяє істотно підвищити якість і швидкість навчання, активізувати НПД майбутніх вихователів ЗДО тощо.

Головна відмінність фреймового підходу від інших – його очевидна антропоцентричність. Такий підхід пропонує навчальний матеріал одразу в тому вигляді, у якому він буде зручним для людини, а значить, здатний полегшити процес його засвоєння. Вважаємо, майбутнє за підручниками фреймового типу [255, с. 231–236].

Застосування фреймової технології вперше в педагогіці була продемонстрована М. Уразовою та Ш. Ешпулатовим [274, с. 163–165]. На думку І. Олійник, цінність застосування фреймової технології в процесі формування готовності майбутніх вихователів ЗДО до НПД є, безумовно, високою, оскільки вона спонукає здобувачів вищої освіти до:

- систематизації, узагальнення, закріплення теоретико-методологічних умінь;
- поглиблення й розширення інформаційного наукового поля;

- формування вміння застосовувати спеціальну, фахову літературу;
- розвитку навчально-пізнавальних здібностей, творчої ініціативи, відповідальності; самоорганізованості, самостійності;
- розвитку самостійності науково-критичного мислення, готовності до науково-дослідницької діяльності тощо [200, с. 107–109].

Під *фреймовою педагогічною технологією* Т. Колодочка розуміє вивчення навчального матеріалу (концепт), структурованого певним чином у спеціально організованій періодичній часовій послідовності (сценарій), основною ознакою якої є збільшення обсягів знань без збільшення навчального часу, відведеного на їх засвоєння. Учена відносить фреймову технологію до числа інтенсивних педагогічних технологій [127, с. 19–20]. Фреймова технологія, на думку вченої, дозволяє вирішувати проблему інтенсифікації освітнього процесу та проблему активізації пізнавальних процесів майбутніх вихователів ЗДО. Т. Колодочка зазначає, що фреймова технологія дозволяє інтенсифікувати й візуалізувати навчальний процес, що відбувається за двома напрямками: шляхом систематизації (схематизації, структурування) й одночасно розширення навчального матеріалу, тобто перекомпонування (перекомпозиції) інформації, та шляхом пошуку нових активних засобів, методів, форм навчання.

Тлумачний словник російської мови С. Ожегова тлумачить поняття «візуальний» як той, що відноситься до безпосереднього зорового сприйняття (озброєним чи незброєним оком) [197]. Словник іншомовних слів Мельничука розглядає це ж поняття як спостережуваний незброєним оком або за допомогою оптичного приладу [252]. Відповідно Новий словник методичних термінів і понять тлумачить «візуалізацію» (від лат. *visualis*, «зоровий») як загальну назву прийомів представлення числової інформації або фізичного явища у вигляді, зручному для зорового спостереження та аналізу [3].

Дослідження говорять, що «людина, приходячи у світ, зустрічається з великим обсягом кодованої інформації, в тому числі візуальної. Це і сама людина, і навколишнє середовище, і наукові знання. По суті, займатися

декодуванням доводиться протягом усього життя, тому не випадкова в дидактиці проблема ущільнення, стиснення, згущення навчальної інформації» [204, с. 49].

Відповідно навчальна інформація, представлена єдиним великим блоком, єдиним цілим, що дозволяє протягом тривалого часу йти від загального до конкретного, до детального. Це не допускає фрагментарності та уривчастості знань. При такому підході створюється цілісне бачення навчального матеріалу.

Запропонована Т. Колодочкою фреймова технологія при структуруванні навчального матеріалу кардинально відрізняється від інших технологій тим, що під час навчальних занять з динамікою збільшення відбувається заощадження часу в процесі викладу теоретичного матеріалу.

Під час вивчення теоретичного матеріалу першої теми професійно орієнтованих дисциплін майбутні вихователі ЗДО вперше знайомляться з використанням фреймів під час навчальних занять, наприклад, лекції. Майбутні вихователі ЗДО здійснюють репродуктивну діяльність, у той час як їхня продуктивна діяльність не відбувається. Але при цьому дуже важливо викладачеві показати майбутнім вихователям ЗДО зв'язки теоретичного матеріалу всередині теми.

Далі, під час вивчення наступної теми, майбутні вихователі ЗДО вже знають, як використовувати раніше презентований фрейм у процесі навчання; крім того, процес сприйняття навчальної інформації відбувається швидше і на навчальному занятті залишається час для продуктивної діяльності.

За цей час майбутні вихователі ЗДО можуть аналізувати почуту навчальну інформацію (характеризувати, обмірковувати, перераховувати), синтезувати її (комбінувати, придумувати, складати, творити), проводити порівняльну оцінку (оцінювати, обговорювати, порівнювати тощо).

На нашу думку, на певному етапі презентації теоретичного матеріалу, коли його фреймовий сценарій увійде у свідомість майбутніх вихователів ЗДО повністю і буде застосовуватися ними автоматично без зусиль, тоді їх продуктивна діяльність повністю витіснить репродуктивну.

Слід виділити умови застосування фреймової педагогічної технології. По-перше, навчальна дисципліна повинна мати універсальну каркасну структуру, що повторюється з теми в тему, з розділу в розділ, і що використовується у навчальному процесі як базовий інформаційний компонент. По-друге, цю педагогічну технологію може застосовувати лише той педагог, який здатен системно бачити навчальний матеріал. По-третє, велике значення має ритмічна побудова всього навчального процесу. По-четверте, «згущення» має бути лаконічним, узагальненим, уніфікованим, очищеним від зайвої інформації, яка тільки відволікатиме від сприйняття майбутніми вихователями ЗДО основної інформації, акцентуючи лише на опорно-сміслових моментах. Також потрібно відділяти самостійні автономні одиниці для того, щоб новий матеріал мав чітку, зрозумілу і доступну для засвоєння структуру.

Автор моделі великоблочних опор А. Остапенко розглядає наступні етапи процесу графічного згущення навчальних знань:

1. Етап кодування знань (кодування навчальної інформації – це «процес скороченого запису окремих понять, визначень, факторів, явищ, величин і т. д. за допомогою певних знакових кодів» [204, с. 49].

Автор виділяє наступні типи кодування навчальних знань:

- знакові (буквенно-словесні, логограми, цифро-числові);
- кодування в малюнках (пиктограми, іконки, символи, кольори).

2. Етап укрупнення знань («знаходження спільних і відмінних рис, виведення взаємозв'язків, згуртування інформації в єдине ціле» [204, с. 49]). Матеріал, організований будь-яким способом (візуально, семантично або шляхом класифікації) запам'ятовується і відтворюється набагато краще, ніж неорганізований матеріал. Разом із П. Ерднієвим укрупнену дидактичну одиницю А. Остапенко називає елістор.

На цьому етапі А. Остапенко виділяє методи, за допомогою яких створюються елістори: метод розміщення, метод слів-«вішалок», метод ключових фраз, метод ключових образів, кратний запис, формула, мініматриця тощо.

3. Етап структурування укрупненого матеріалу (створення великоблочних графічних опор. Кодованому й укрупненому матеріалу надається цілісна форма, яка дозволить з найбільшим ефектом засвоювати ці знання).

Добре структурований і скомпонований матеріал дає можливість варіативної роботи з ним, що, у свою чергу, підвищує ефективність навчання.

А. Остапенко розглядає наступні типи великоблочних опор:

- фрейми (від англ. frame – каркас, рама), що являє собою спосіб організації навчального матеріалу, при якому вибудовується наочна основа (каркас) конкретного змісту. Фрейм дозволяє сформувати вміння самостійно виділяти головне. Форма «каркаса», запропонована викладачем, може бути змінена майбутніми вихователями ЗДО в ході навчальної роботи.

- Блок-схеми. Для цих опор характерний алгоритмічний підхід, що застосовують в інформатиці. Істотною відмінністю блок-схеми від фрейму є жорстка структура зображуваного матеріалу. Відсутність одного з елементів призводить до руйнування системи.

- Таблично-матрична структура. Застосовується під час викладання математики академіком П. Ердієвим [296, с. 188–194]. Завдяки готовій «сітці» пояснення за опорою не займає багато часу і допомагає добре засвоїти матеріал. Цей тип опор високо інформативний і дає можливість встановити зв'язки між елементами опори, має чітке положення кожного елемента у зображеній опорі. Прикладом може служити таблиця Менделєєва.

- Синтетичний опорний конспект. Цей вид схематичної наочності є найбільш часто вживаним у роботі, дозволяючи об'єднати елементи різних видів схематичної наочності. Синтетичний опорний конспект є своєрідним «поглядом з висоти» на великий розділ досліджуваної науки» [204, с. 49].

Великоблочні опори мають явно виражені переваги, які дозволяють, на думку вченого:

- «заощадити час, відведений на вивчення певного матеріалу;
- систематизувати знання майбутніх вихователів ЗДО;

- мобілізувати психологічну активність, що позитивно вплине на мимовільну увагу;

- пробудити інтерес до навчального матеріалу, що у свою чергу виявить у майбутніх фахівцях творчий потенціал, дозволить їм самим використовувати аналогічні підходи до отримання знань в інших галузях науки» [205, с. 19–33].

Аналізуючи теми навчального матеріалу деяких навчальних дисциплін, можна виділити однакове ядро (функції, процеси, властивості, характеристики і т. д.), яке розглядається і повторюється у всіх темах розділу. Виділити це однакове «ядро» можна за допомогою фрейму.

До числа таких навчальних курсів належить дошкільна педагогіка, методика формування елементарних математичних уявлень, методика розвитку мовлення і навчання елементів грамоти, загальна психологія, дитяча психологія і т. д. Фрейм розробляється викладачем у вигляді схеми, таблиці, алгоритму, структури і т. д., тобто у тій формі, яка більш зручна для образного сприйняття [232, с. 112–117]. Приклади навчальних фреймів (фрейм-схем) представлено в додатку В.1.

На основі розглянутих наукових концепцій засвоєння соціального досвіду (Д. Богоявленська, П. Гальперін, О. Кабанова-Меллер, Н. Менчинська, Н. Тализіна), теорій навчання (В. Беспалько, А. Граніцький, Л. Ланда, І. Унт, В. Шадриков), педагогічних технологій (М. Чошанов, В. Шаталов, П. Юцявичене) в руслі нашого дослідження виділені дидактичні положення організації активної НПД майбутніх вихователів ЗДО засобом фреймової технології:

- навчання, що розуміється як процес переробки і засвоєння інформації, може бути організоване подібно процесам у складних системах;

- робота студентів з переробки і засвоєння навчального матеріалу є суворо персональною з урахуванням індивідуального темпу засвоєння;

- організація процесу засвоєння знань здійснюється шляхом встановлення елементарних обсягів навчального матеріалу при логічному його розподілі;

- в організації виконання дій із вивчення нового матеріалу, що гарантують достатній рівень засвоєння, виділяють кілька етапів системи управління, що складається з орієнтовної основи дій, виконавчої та контрольної частин;

- навчання полягає у здійсненні крокового технологічного процесу під час розкриття та подачі навчального матеріалу, а також подальше виконання студентами активних навчальних дій (зміна, порівняння, моделювання, ущільнення навчальної інформації та подання її блоками);

- алгоритми навчальних дій сприяють більш легкому і швидкому їх здійсненню, у силу чого пізнавальна діяльність стає суб'єктивно зрозумілою й об'єктивно продуктивнішою;

- контроль за якістю і кількістю засвоєного реалізовується на основі зворотного зв'язку, яка витікає з фреймової теорії побудови перетворень інформації, вимагає циклової організації системи управління навчальним процесом з поопераційний контролем;

- спеціальні технічні засоби для подачі навчального матеріалу в певній логічній послідовності використовуються у процесі навчання.

Враховуючи соціальне замовлення, вимоги Національної рамки кваліфікацій і рівнів розвитку науково-технічного прогресу, визначена мета НПД майбутніх вихователів ЗДО в процесі професійної підготовки: забезпечення високого рівня оволодіння здобувачами вищої освіти у ЗВО системою наукових знань, умінь і навичок, тобто знань про об'єкт, теоретичне і практичне перетворення об'єкта. Мета конкретизується у завданнях: формування пізнавальної мотивації; знань, умінь і навичок; творчої активності.

Мета і зміст НПД майбутніх вихователів ЗДО визначається метою і змістом фахової передвищої підготовки [214, с. 9, 18, 21].

Ефективність загальноосвітньої підготовки досягається за допомогою активної НПД, що враховує специфіку цього змісту. Це один з ключових визначальних аспектів активізації НПД студентів ЗВО.

З урахуванням мети НПД студентів ЗВО у процесі загальноосвітньої підготовки визначається змістовний компонент, який включає: навчальну

інформацію, яка повинна бути засвоєна або утримана; мотиваційну сферу та сферу потреб; операційний механізм (способи і прийоми оволодіння навчальним матеріалом).

Формуючи мотиваційну сферу та сферу потреб особистості та створюючи необхідні умови для формування потреб, інтересів і мотивів діяльності, ми отримуємо можливість стимулювати активність майбутніх вихователів ЗДО і домагатися ефективності його діяльності у процесі професійної підготовки в ЗВО.

Таким чином, вмотивованість майбутніх вихователів ЗДО проявляється в їх інтересах і нахилах, які забезпечують увагу до змісту освіти і способам їх набуття.

Наступним структурним елементом моделі є операційний механізм, під яким ми розуміємо ті способи і прийоми оволодіння навчальним матеріалом, які використовуються у процесі навчання.

У НПД операційний механізм реалізується нами через такі вміння, як порівнювати, аналізувати, виділяти головне, відкидаючи другорядне; описувати явища, процеси; давати визначення; класифікувати, доводити.

У НПД ми виділяли: дії, операції та послідовність виконання.

На основі операційних механізмів, формується різноманітний комплекс навчальних умінь, способів і прийомів вирішення різного роду навчальних завдань.

Активізація НПД супроводжується накопиченням знань, які згодом не тільки є основою інших знань, але і сприяють більш ефективній реалізації діяльності. Без певного рівня знань з певної проблеми неможливе її рішення, неможливий високий рівень активності здобувачів освіти [166, с. 20–24; 241; 245, с. 113–117]. При цьому знання виступають як результат пізнання дійсності; один з елементів змісту навчання; кінцевий результат процесу діяльності.

Відповідно до принципів стандартів освіти знання і вміння повинні відповідати цілям навчання, які поставлені перед коледжем, суспільством і

державою. Засвоєння знань, передбачених програмами, є суттєвою стороною навчання у ЗВО.

Таким чином, підготовленість майбутніх вихователів ЗДО до НПД, як показник пізнавальної активності, включає в себе не тільки наявність мінімуму знань і установки на цей вид діяльності, але і володіння комплексом спеціальних умінь.

Пропоновані організаційно-педагогічні умови, на наш погляд, безпосередньо пов'язані з вирішуваними завданнями і представленим змістом.

Беручи це до уваги, виділяємо наступний комплекс організаційно-педагогічних умов:

- цілеспрямована спільна діяльність викладача і майбутніх вихователів ЗДО організована на основі поетапного процесу формування їх пізнавальної мотивації;

- реалізація освітнього змісту здійснюється з опорою на навчально-дидактичні модулі, основою яких є способи НПД майбутніх вихователів ЗДО;

- цілеспрямовано організована творча діяльність студентів на етапі професійної підготовки.

Оскільки навчально-пізнавальна активність майбутніх вихователів ЗДО – це якість діяльності, у якій проявляється ставлення студента до предмету і процесу діяльності, то виникає необхідність у першу чергу формування в них позитивних мотивів навчання.

Метою активізації НПД майбутніх вихователів ЗДО у процесі фахової підготовки є формування їх активності, творчості, самостійності у засвоєнні знань, формування вмінь і навичок застосовувати отримані знання у майбутній професійній діяльності. Активізація НПД призводить до зміни позиції майбутніх вихователів ЗДО в освітньому процесі, перетворюючи їх на активних суб'єктів навчання.

Проведене дослідження дозволило виявити три групи факторів, що позитивно впливають на НПД майбутніх вихователів ЗДО: організаційні, психологічні та педагогічні.

Організаційні фактори пов'язані з організацією освітнього процесу ЗВО. Показано, що необхідно враховувати підготовку майбутніх вихователів ЗДО до вступу до ЗВО також. Неможливо застосовувати однакові способи і методи активізації НПД для студентів з різним рівнем підготовки.

Формування загальних навичок інтелектуальної праці, готовності до самостійності, самоосвіти тощо забезпечить конкурентоспроможність майбутніх вихователів ЗДО на ринку праці. Психологічні чинники виникають у зв'язку з психологічними особливостями студента як особистості. Встановлено, що розвиток інтелектуальних здібностей студентів залежить від застосування викладачем пошукових методів, прийомів і засобів, які активізують інтелектуальну діяльність.

Знання викладачем мотивів НПД майбутніх вихователів ЗДО та способів їх формування сприяє результативності активізації цієї діяльності. Також великий вплив на цей процес мають взаємини між студентами в групі та їх стосунки з викладачами.

Педагогічні чинники визначаються діяльністю викладача. Поєднання традиційних та інноваційних форм дозволяє викладачеві удосконалювати форми, методи і технології процесу навчання. Різноманітність форм контролю знань студентів сприяє забезпеченню регулярної та цілеспрямованої НПД, дозволяє викладачеві контролювати успішність студентів, студентам бачити свої досягнення, за рахунок чого відбувається перехід на більш високий рівень пізнавальної активності.

Пізнавальна активність формується у діяльності та залежить від вибору методів, засобів і умов навчання. Таким чином, активізацію НПД ми розглядаємо як питання, вирішення якого вимагає від викладача такої організації процесу навчання, яка спрямована на активне засвоєння студентами навчальної інформації та на формування в них позитивного ставлення до процесу пізнання. Тому вважаємо за доцільне для психологічно обґрунтованої й успішної організації НПД студентів керуватися наступними психолого-педагогічними положеннями:

1. Враховувати психологічні особливості студентського віку, що відображають досить високий рівень загального інтелектуального розвитку.

2. Створювати педагогічно доцільні умови для розвитку здібностей студентів, що забезпечують сприятливий емоційно-моральний клімат у колективі студентів.

3. Сприяти оволодінню студентами новими особливостями навчання у ЗВО, пов'язаними з реалізацією оптимальної моделі навчання, що усуває відчуття внутрішнього дискомфорту і блокує можливість конфлікту з середовищем.

4. Звертати увагу не лише на засвоєння знань у ЗВО, а й удосконалювати способи їх засвоєння, формувати мислення у НПД, що розвиває пізнавальний і творчий потенціал студентів.

5. Здійснювати активізацію НПД студентів з урахуванням прийомів і методів навчальної праці, набутих у попередній ланці навчання, створювати позитивне ставлення до змісту і процесу навчання в цілому.

Висновки до першого розділу

У першому розділі «Теоретичне обґрунтування проблеми готовності до навчально-пізнавальної діяльності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти» представлено психолого-педагогічний аналіз проблеми формування готовності до навчально-пізнавальної діяльності майбутніх вихователів ЗДО засобом фреймової технології.

Психолого-педагогічну сутність поняття «навчально-пізнавальної діяльність» розкрито через обґрунтування її взаємозв'язку з поняттями «діяльність», «активність», «навчальна діяльність», «пізнавальна діяльність». Доведено, що сутність поняття навчально-пізнавальної діяльності виражається не лише через засвоєння результатів пізнання, але й претворення самого шляху пізнання, реалізацію способів творчої пошукової діяльності для вирішення пізнавальної проблеми.

Уточнено зміст поняття *«навчально-пізнавальна діяльність майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти»* як складника професійної компетентності, яким відображається спроможність майбутніх фахівців до діяльності з оволодіння узагальненими способами саморозвитку, застосовування отриманих знань у професійній діяльності й виражається в уміннях передавати способи творчого перетворення дійсності дітям дошкільного віку.

Розглянуто види, структуру, ознаки готовності до навчально-пізнавальної діяльності, які свідчать про полісемантичний характер досліджуваного феномену і трактується як прояв здібностей; результат цілеспрямованої підготовки; передумова ефективності різних видів діяльності; інтегроване особистісне утворення; суб'єктивний стан особистості; сукупність професійно зумовлених вимог до фахівця.

Визначено поняття *«готовність до навчально-пізнавальної діяльності майбутніх вихователів ЗДО»* як інтегроване особистісне утворення, яким відображено прагнення майбутніх фахівців до саморозвитку,

самовираження, самовдосконалення, до вибудовування індивідуальної навчально-пізнавальної стратегії в майбутній професійній діяльності, до високого рівня розвитку та реалізації професійних і особистісних якостей у роботі з дітьми дошкільного віку.

Схарактеризовано сутність і структурні компоненти готовності до НПД майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти та виокремлено наступні *компоненти*: мотиваційний (мотиви, мотиваційні орієнтації особистості, потреби, прагнення до саморозвитку, самовираження, самовдосконалення); когнітивний (розумові здібності, знання алгоритмів та стратегій навчально-пізнавальної діяльності); діяльнісний (готовність до вибудовування індивідуальної навчально-пізнавальної стратегії, оперування пізнавальними інструментами в діяльності).

Розроблено та описано *критерії* формування готовності до навчально-пізнавальної діяльності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти: *потребнісно-мотиваційний*, показниками якого є мотиви засвоєння і реалізації різних видів навчально-пізнавальної діяльності; педагогічна спрямованість особистості; наявність навчально-пізнавальних інтересів, пізнавальні потреби; *інформаційно-пізнавальний*, показниками якого є система професійно-педагогічних знань; навчально-пізнавальні вміння; сформованість розумових операцій (аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, систематизація); *рефлексивно-процесуальний*, показниками якого є уміння та навички аналізу, планування, організації та контролю процесу і результатів навчально-пізнавальної діяльності; уміння самостійно розв'язувати нестандартні завдання в процесі професійно-педагогічної діяльності; саморефлексія готовності до навчально-пізнавальної діяльності, усвідомленість необхідності формування навчально-пізнавальних інтересів та їх задоволення на рівні особистісних цінностей).

Схарактеризовано рівні готовності до НПД майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти: високий; середній; низький.

Визначено та схарактеризовано основні напрями оптимізації та інтенсифікації освітнього процесу у закладі вищої освіти через застосування інноваційних форм, методів і технологій навчання, серед яких провідне місце належить фреймовій технології.

Встановлено, що ключове поняття фреймової технології «фрейм» може визначатися як: «сценарій», «когнітивна модель», «сцена», «ідеограма», «алгоритмічна мова», «інтелект-карта», «знаково-символічна схема», «дидактичні багатовимірні інструменти», «опорні конспекти», «кластер», «пиктограма», «метаплан», денотатні графи, «фішбоун» тощо.

Обґрунтовано *фреймову технологію* як засіб формування готовності до навчально-пізнавальної діяльності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти, що передбачає структурування та візуалізацію навчально-пізнавальної інформації за певним алгоритмом у спеціально організованій часовій послідовності. Доведено, що застосування фреймової технології в процесі формування готовності до навчально-пізнавальної діяльності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти сприяє формуванню позитивного ставлення здобувачів освіти до процесу пізнання й оволодіння студентами найбільш раціональними способами засвоєння навчальної інформації. Визначено, що упровадження фреймової технології в освітній процес здійснюється на основі представлення предметної інформації у вербальній і графічній формах; моделювання її способом згортання – розгортання предметного змісту; здійснення контролю і самоконтролю за результатами навчальної діяльності для формування пізнавальних потреб та інтересів здобувачів освіти.

Матеріали розділу опубліковано в роботах автора [93, 99, 100, 101, 103, 104].

РОЗДІЛ 2.

ТЕОРЕТИЧНЕ ОБГРУНТУВАННЯ ТА ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА МЕТОДИКИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ДО НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ЗАСОБОМ ФРЕЙМОВОЇ ТЕХНОЛОГІЇ

2.1. Діагностика стану готовності до навчально-пізнавальної діяльності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти засобом фреймової технології

Ефективність методики формування готовності до НПД майбутніх вихователів ЗДО засобом фреймової технології визначається за результатами двох взаємопов'язаних процесів, таких, як діагностика і моніторинг, які пов'язані між собою.

Відповідно до розробленої нами методики формування готовності до НПД майбутніх вихователів ЗДО засобом фреймової технології в цілісному процесі педагогічного ЗВО *загальними завданнями* педагогічного експерименту були визначені:

- вивчення стану організації освітнього процесу у ЗВО, аналіз характеру і рівня впливу на формування готовності до НПД майбутніх вихователів ЗДО;
- розробка, впровадження методики формування готовності до НПД майбутніх вихователів ЗДО засобом фреймової технології та експериментальна перевірка її ефективності.

Педагогічний експеримент складався з наступних етапів.

Перший етап – пілотажний (2012 – 2017 рр.), присвячено теоретичному аналізу психолого-педагогічної літератури з метою вивчення проблеми та з'ясування рівня наукової розробки обраної проблеми й аналізу наявної практики її реалізації; визначенню понятійного апарату, об'єкта, предмета, мети, гіпотези, провідних концепцій і завдань дослідження.

Другий етап – проєктний (2017 – 2018 рр.), під час якого:

- визначено теоретичні засади процесу формування готовності до НПД майбутніх вихователів ЗДО засобом фреймової технології, обґрунтовано методику проведення дослідно-експериментальної роботи, визначено критерії та показники її результативності;

- визначено й апробовано методику формування готовності до НПД майбутніх вихователів ЗДО засобом фреймової технології;

- проведено констатувальний експеримент, спрямований на виявлення вихідного рівня готовності до НПД майбутніх вихователів ЗДО засобом фреймової технології з подальшим аналізом та узагальненням отриманих даних.

Третій етап – формувальний (2018 – 2019 рр.), присвячений упровадженню методики формування готовності до НПД майбутніх вихователів ЗДО засобом фреймової технології в освітній процес педагогічного ЗВО.

Четвертий етап – аналітичний (2020 р.), присвячений аналізу та виявленню кількісних і якісних відмінностей експериментальної та контрольних груп студентів, обробці, узагальненню результатів, співвіднесення їх з метою і завданнями педагогічного експерименту; уточненню практичних висновків та рекомендацій щодо впровадження одержаних результатів у діяльність педагогічних ЗВО.

До експериментальної групи ввійшли 75 студентів, учасники групи здобувають освіту в Комунальному закладі «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради, Дрогобицькому державному педагогічному університеті імені Івана Франка. Контрольна група була сформована із 78 студентів, які навчаються у Мелітопольському державному педагогічному університеті імені Богдана Хмельницького та Сумському державному педагогічному університеті імені А. С. Макаренка.

Загалом у педагогічному експерименті взяли участь 153 здобувачі бакалаврського рівня, залучено 25 представників ЗВО та 9 вихователів і

керівників ЗДО. Обсяг вибірки забезпечує репрезентативність отриманих даних.

Етапи емпіричного дослідження подано у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Етапи емпіричного дослідження

ЕТАПИ ЕМПІРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ЗАВДАННЯ
<p align="center">Підготовчий етап</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Визначити критерії та відповідні показники готовності до НПД майбутніх вихователів ЗДО. 2. Визначити рівні готовності до НПД майбутніх вихователів ЗДО та розкрити їх змістові характеристики. 3. Розробити діагностичний інструментарій установаження рівнів готовності до НПД майбутніх вихователів ЗДО.
<p align="center">Процесуальний етап</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Визначити склад вибірки експериментальної групи. 2. Здійснити діагностування учасників педагогічного експерименту задля визначення вихідного рівня готовності до НПД майбутніх вихователів ЗДО. 3. Здійснити інтерпретацію, аналіз і математичну обробку результатів констатувального експерименту. 4. Установити вихідний рівень готовності до НПД вихователів ЗДО.
<p align="center">Рефлексивний етап</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Здійснити повторне діагностування учасників педагогічного експерименту задля визначення ефективності імплементації структурно-функціональної моделі формування готовності до НПД майбутніх вихователів ЗДО. 2. Здійснити порівняльний аналіз і математичну обробку результатів констатувального та контрольного етапів експерименту. 3. Визначити динаміку рівня формування критеріїв та показників готовності до НПД майбутніх вихователів ЗДО.
<p align="center">Узагальнювальний етап</p> <p>Узагальнити одержані результати емпіричного дослідження та сформулювати практичні висновки.</p>

Головною метою констатувального етапу експерименту було:

- вивчення досвіду щодо формування готовності до НПД майбутніх вихователів ЗДО засобом фреймової технології;
- планування дослідно-експериментальної роботи;

- визначення критеріїв, показників і рівнів формування готовності до НПД майбутніх вихователів ЗДО засобом фреймової технології;
- визначення та теоретичне обґрунтування методики формування готовності до НПД майбутніх вихователів ЗДО засобом фреймової технології;
- виявлення стартового рівня формування готовності до НПД студентів експериментальної та контрольної груп у кількості 153 здобувачів освіти;
- розробка плану формувального етапу експерименту.

Програма дослідження на етапі констатувального експерименту була представлена відповідними діагностичними методиками за кожним із критеріїв (тести, анкети, авторські та модифіковані методики, план спостережень, бесіди, проблемно-ігрових завдань, аналіз творчих робіт, експертна оцінка, тощо) і була спрямована на діагностування рівнів готовності до НПД майбутніх вихователів ЗДО засобом фреймової технології. Діагностичні методики представлено узагальнено в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

Методики діагностики рівнів формування готовності до НПД майбутніх вихователів ЗДО засобом фреймової технології за визначеними критеріями

Критерій	Показник	Методики діагностики
Потребнісно-мотиваційний критерій	Мотиви засвоєння і застосування різних видів НПД	Діагностика мотиваційної структури особистості В. Мільмана; Мотивація досягнення успіху студентами С. Пакуліної
	Педагогічна спрямованість особистості	Методика визначення спрямованості особистості Б. Баса
	Наявність навчально-пізнавальних інтересів, сформованість пізнавальної потреби	Методика «Ціннісні орієнтації» М. Рокіча
Інформаційно-пізнавальний критерій	Наявність системних професійно-педагогічних знань	Тестові завдання про наявність професійних знань

Продовж. табл. 2.2

	Сформованість гуманістичного світогляду	Тестові завдання про наявність світоглядних знань; Ранжирування професійно важливих умінь педагога Аналіз педагогічних ситуацій
	Сформованість розумових операцій (аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, систематизація)	Тест «Направленість вашого розуму» Конструктивний малюнок людини з геометричних фігур [65, с. 35]
Рефлексивно-процесуальний критерій	Наявність навичок аналізу, планування, організації та контролю процесу і результатів НПД	Діагностика рівня саморозвитку та професійно-педагогічної діяльності (Л. Бережнов)
	Наявність умінь самостійного вирішення навчально-пізнавальних нестандартних завдань у практичній педагогічній діяльності	Адаптований рефлексивний опитувальник для визначення схильності до педагогічної інтуїції А. Гільманова
	Саморефлексія готовності до НПД, усвідомленість формування навчально-пізнавальних інтересів та їх задоволення на рівні особистісних цінностей	Методика вимірювання рівня рефлексивності (А. Карпов)

На основі діагностичного інструментарію нами були визначені такі рівні формування готовності до НПД майбутніх вихователів ЗДО: високий, середній, низький. Схарактеризуємо ці рівні.

Високий рівень: сформована системи ціннісних орієнтацій майбутніх вихователів, педагогічна спрямованість особистості проявляється в постійному пошуку виховних засобів, педагогічній підтримці та прагненні до професійного зростання, наявність навчально-пізнавальних інтересів і пізнавальних потреб, які забезпечують високий рівень професійно-педагогічної діяльності вихователя; сформована система теоретичних та практичних знань, пов'язаних із професією вихователя ЗДО, зокрема його НПД, розвинена гуманістична свідомість та світогляд, високий показник сформованості розумових операцій, що характеризує мислинневі операції (аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, систематизація); високий рівень сформованих навичок аналізу, планування, організації та контролю процесу і результатів НПД на основі вмінь самостійного вирішення навчально-пізнавальних нестандартних завдань у практичній педагогічній діяльності, постійна саморефлексія готовності до НПД через усвідомлення необхідності формування навчально-пізнавальних інтересів та їх задоволення на рівні особистісних цінностей.

Середній рівень: практично сформована особистісна системи цінностей; наявність у студентів педагогічної спрямованості, що проявляється в інтересі до професії вихователя дитячого садка, пізнавальні інтереси й потреби майбутніх вихователів спрямовані на набуття відповідних знань для подальшої професійно-педагогічної діяльності; в цілому сформована система теоретичних та практичних знань, пов'язаних із професією вихователя ЗДО, зокрема його навчально-пізнавальною діяльністю, наявність гуманістичного світогляду, середній рівень сформованості розумових операцій, що характеризує мисленнєві операції (аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, систематизація); наявність навичок аналізу, планування, організації та контролю процесу і результатів НПД на основі вмінь самостійного вирішення навчально-пізнавальних нестандартних завдань у практичній педагогічній діяльності потребує удосконалення, спостерігається саморефлексія готовності до НПД через усвідомлення необхідності формування навчально-пізнавальних інтересів та їх задоволення на рівні особистісних цінностей, проте її прояв залежить від ситуації.

Низький рівень: початок формування особистісної системи ціннісних орієнтацій та бажання розширити коло своїх інтересів у педагогічній сфері; вибірковість пізнавальних інтересів і потреб у набутті професійних знань майбутніх вихователів; наявність фрагментарних знань, пов'язаних із професією вихователя ЗДО, зокрема його НПД, початок формування гуманістичного світогляду, рівень сформованості розумових операцій, що характеризує мисленнєві операції достаній; відсутність навичок аналізу, планування, організації та контролю процесу і результатів НПД на основі вмінь самостійного вирішення навчально-пізнавальних нестандартних завдань у практичній педагогічній діяльності, що потребує цілеспрямованого навчання, вибірково спостерігається саморефлексія готовності до НПД через усвідомлення необхідності формування навчально-пізнавальних інтересів та їх задоволення на рівні особистісних цінностей.

До завдань дослідження на констатувальному етапі входило:

- з'ясувати наявність пізнавальних інтересів студентів, сформованість пізнавальної потреби як основної у навчально-пізнавальній діяльності;

- визначити мотиви засвоєння і застосування різних видів НПД, яким чином це впливає на педагогічну спрямованість особистості;

- визначити наявність системних професійно-педагогічних знань; розвиненість навчально-пізнавальних умінь, зокрема, наявність навичок аналізу, планування, організації та контролю процесу і результатів НПД.

Важливим було також визначити наявність умінь самостійного вирішення навчально-пізнавальних нестандартних завдань у практичній педагогічній діяльності та усвідомленість формування навчально-пізнавальних інтересів та їх задоволення на рівні особистісних цінностей.

Перший діагностичний зріз був спрямований на виявлення у студентів рівня формування готовності до НПД майбутніх вихователів ЗДО за потребнісно-мотиваційним критерієм з відповідними показниками:

- мотиви засвоєння і застосування різних видів НПД;
- педагогічна спрямованість особистості;
- наявність навчально-пізнавальних інтересів, сформованість пізнавальної потреби.

Наявність позитивної мотивації у студентів перевірялась за допомогою методики «Діагностика мотиваційної структури особистості» (автор В. Мільман) [196]. Студентам було запропоновано 14 тверджень, що стосуються життєвих прагнень і деяких питань щодо способу життя людини. Необхідно було висловити свою точку зору до них по кожному з 8 варіантів відповідей та проставити у відповідних клітинах бланка для відповідей одну з наступних оцінок кожного твердження: «+» – «згоден із цим», «=>» – «коли як», «->» – «ні, не згоден», «?» – «не знаю». Вимогою було відповідати швидко, не замислюючись надовго над відповідями; відповіді на питання давати послідовно, від 1а до 14з, стежити за тим, щоб не плутати клітини. На всю роботу відводилося не більше 20 хвилин.

Визначенню позитивної мотивації сприяла також методика «Мотивація досягнення успіху студентами» (автор С. Пакуліна [230]), за якої передбачалось оцінити 36 виділених значень поняття («успіх для мене – це...») у «ключових сферах» життя, що становить сенс досягнень і успішних результатів у поведінці й діяльності людини.

Студентам було запропоновано уважно прочитати всі твердження про успіх, а потім розглянути їх з точки зору суб'єктивної корисності, соціальної значущості, бажаності. Кожне із суджень пропонувалось оцінити в межах від 1 до 5 балів і позначити свій вибір у відповідній графі: 5 балів – дуже значуще; 3-4 бали – значуще; 1-2 бали – незначуще.

Мотивація досягнення успіху визначалася за отриманими результатами тестування в балах за дев'ятьма шкалами, віднесених до двох тенденцій: інтеріоризованого та екстеріоризованого успіху. Категорія екстеріоризованого успіху, що спрямований на зовнішню, предметну сферу, і мав максимальний бал 80, інтеріоризований успіх, що зумовлює внутрішню діяльність людини, його максимальне значення дорівнювало 100 балам. З метою зручної обробки даних і подальшого порівняння переважання мотиваційної тенденції (екстеріоризований-інтеріоризований успіх) суму балів екстеріоризованого успіху необхідно було помножити на 1,25. За кожною шкалою підраховувалася сума балів з допомогою ключа таблиці, максимальна кількість яких становила 20 балів. Рівні мотивації досягнення успіху за кожним параметром успіху вимірювалися в балах: високий рівень – 18-20 балів, середній рівень – 14-17 балів, низький рівень – менше 13 балів.

Наступний показник *потребнісно-мотиваційного критерію* «педагогічна спрямованість особистості» було перевірено за допомогою «методики визначення спрямованості особистості» (автор Б. Басс [175]).

Студентам було запропоновано 30 суджень, на кожне з яких було надано 3 відповіді (А, Б, В). Студенти мали вибрати одну відповідь, яка найбільш відповідає дійсності та виражає їхню думку, і записати її на бланку для відповідей у стовпчику «Найбільш привабливо». Потім обрати одну відповідь,

яка найменше відповідає реальності, і записати її на бланку для відповідей у стовпчику «Найменш привабливо».

За допомогою цієї методики нами визначалися такі види спрямованості особистості:

- спрямованість на себе (Я) – орієнтація на пряме винагородження та задоволення, агресивність у досягненні статусу, схильність до суперництва, тривога, інтровертованість, роздратованість, прагнення влади;

- спрямованість на спілкування (С) – прагнення підтримувати стосунки з людьми, орієнтація на спільну діяльність (не обов'язково для використання справи, а заради самого спілкування), орієнтація на соціальне схвалення, залежність від групи, потреба в емоційних стосунках з людьми;

- спрямованість на справу, результат (Д) – зацікавленість у вирішенні ділових проблем, виконання роботи якнайкраще, орієнтація на ділову співпрацю, здатність обстоювати в інтересах справи власну думку, корисну для досягнення загальної мети.

Результати діагностики рівнів готовності до НПД майбутніх вихователів ЗДО за потребнісно-мотиваційним критерієм наведено у табл. 2.3 та на рис. 2.1.

Аналіз результатів рівнів готовності до НПД майбутніх вихователів ЗДО за потребнісно-мотиваційним критерієм визначив – низький рівень у 34,6% в експериментальній та 32,1% у контрольній групах; середній у 38,7% в експериментальній та 35,8% у контрольній групах; високий рівень у 26,7% в експериментальній та 32,1,1% у контрольній групах.

Таблиця 2.3

Результати діагностики рівнів готовності до НПД майбутніх вихователів ЗДО за *потребнісно-мотиваційним критерієм* на початку експерименту

Рівень готовності	Результати обстеження			
	Експериментальна група (ЕГ) (75 осіб – 100%)		Контрольна група (КГ) (78 осіб – 100%)	
	%	Осіб	%	Осіб

Продовж. табл. 2.3

Високий	26,7	20	32,1	25
Середній	38,7	29	35,8	28
Низький	34,6	26	32,1	25

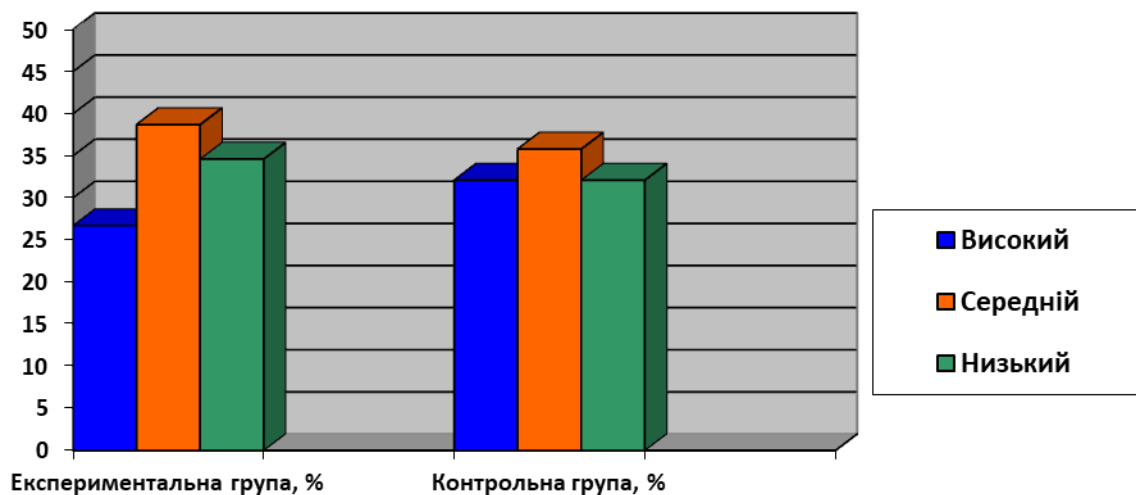

Рис. 2.1. Діаграма за результатами діагностики рівнів готовності до НПД майбутніх вихователів ЗДО за потребнісно-мотиваційним критерієм (%)

Другий діагностичний зріз був спрямований на виявлення у студентів рівня готовності до НПД майбутніх вихователів ЗДО за інформаційно-пізнавальним критерієм, показниками якого виступили: наявність системних професійно-педагогічних знань; розвиненість гуманістичного світогляду; сформованість розумових операцій (аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, систематизація).

Для визначення наявності системних професійно-педагогічних знань були застосовані тестові завдання, а також запропонована анкета для самооцінювання рівня професійно-педагогічних знань і відповідних педагогічних умінь, які проявлялися на високому, середньому, низькому рівнях). Опитування було спрямоване на такі аспекти:

- знання різноманітності підходів щодо організації освітньої діяльності з дітьми дошкільного віку;

- знання індивідуальних та вікових особливостей дітей дошкільного віку;

- знання логіки організації освітньої роботи з дітьми дошкільного віку;
- знання психологічних причин негативної поведінки дітей дошкільного віку;
- знання методів та рівнів взаємодії з батьками дітей дошкільного віку;
- знання різноманітних засобів налагодження позитивних стосунків у колективі дітей, батьків, співробітників;
- знання доцільності застосування діагностичних методик;
- знання специфіки впливу процесів навчання і виховання на особистість;
- вміння обирати напрями розвитку особистісного потенціалу дітей дошкільного віку;
- вміння визначати педагогічну проблему;
- вміння добирати оптимальні шляхи вирішення педагогічної проблеми;
- вміння виявляти адекватну реакцію на педагогічну ситуацію;
- вміння обирати оптимальні методи взаємодії з дітьми дошкільного віку, батьками, співробітниками;
- вміння здійснювати діагностику (самодіагностику) процесів розвитку;
- вміння організовувати продуктивний простір взаємодії з дітьми дошкільного віку, батьками, співробітниками;
- вміння долати бар'єри міжособистісної взаємодії з дітьми дошкільного віку, батьками, співробітниками.

Тестові завдання допомогли виявити, наскільки студенти експериментальних і контрольних груп володіють відповідними знаннями й вміннями.

Для виявлення наявності світоглядних знань був застосований опитувальник, який містив такі питання «Скільки часу на день (тиждень) відводите для реалізації поставлених перед собою завдань?», «Які способи навчально-пізнавальної діяльності, на вашу думку, є найбільш оптимальними?», «Які прийоми роботи над собою вважаєте найбільш ефективними?», «Які засоби самодіагностики застосовуєте в процесі власного

саморозвитку?, «Що для вас є основним джерелом інформації про види, форми, етапи, способи та прийоми НПД та можливості їх реалізації (інтернет-джерела; пропонувані навчально-методичні посібники; самостійно дібрана навчально-методична література чи ваш варіант)?», «Чи співставляли свої перші результати (власні досягнення) із сформульованими на початку навчання цілями НПД? До яких висновків прийшли?», «Яким чином, на вашу думку, процес НПД впливає на процес фахового становлення (допомагає; заважає; ці процеси ніяк не пов'язані; ваш варіант)?», «Які слід створити у ЗВО умови, котрі б сприяли вдосконаленню НПД майбутніх фахівців?

Наступний показник *інформаційно-пізнавального критерію* – «сформованість розумових операцій (аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, систематизація)» – перевірявся за допомогою тесту «Направленість вашого розуму» [275]. Так, студентам було запропоновано за трьома шкалами «Генератор ідей», «Критик» та «Ерудит» надати відповідь «так» або «ні» на кожне з наведених тверджень.

Шкала «Генератор ідей» містила такі твердження:

1. Кожна нова справа пов'язана з великою кількістю цікавих ідей, які виникають у мене.
2. У своєму оточенні нові ідеї частіше за всіх пропоную я.
3. Мої ідеї не завжди зрозумілі оточуючим.
4. Ряд моїх ідей сприймається оточуючими лише після багаторазового їх висунення.
5. Іноді я буваю так захоплений ідеєю, що, мабуть, складаю на оточуючих дивне враження.
6. Я хороший критик власних ідей.
7. Я не відчуваю труднощів і незадоволення, коли вимушений переключити свої думки на інший предмет.
8. Вважаю, що ідея хороша лише в тому випадку, коли з самого початку очевидна можливість її використання.
9. Я проти «божевільних» ідей на роботі.

10. Я не люблю фантазувати.

Шкала «Критик» містила такі твердження:

1. Мені відразу впадають в очі слабкі місця роботи.
2. У колективі багато людей визнають мої здібності критично оцінити роботу.
3. Часто переконуюсь у тому, що нові ідеї, які в мене виникають, під час перевірки виявляються далеко не новими.
4. У моєму оточенні я дуже небагатоох високо оцінюю.
5. Слід висувати лише принципово нові ідеї.
6. Можу не помітити недоліки в роботі, якщо мене захоплює яка-небудь нова ідея.
7. Не люблю і не вмю давати критичні оцінки іншим роботам.
8. Часті дискусії лише перешкоджають встановленню істини.
9. Критичному аналізу виконаних робіт надаю перевагу власному пошуку.
10. Займатися доопрацюванням «сирих» ідей не приносить мені жодного задоволення.

Шкала «Ерудит» містила такі твердження:

1. Дуже люблю працювати з літературою.
2. Краще шукати матеріал для вирішення якої-небудь задачі в літературі, ніж вирішувати проблему самому.
3. Дуже люблю нові ідеї та терміни.
4. Не визнаю права за ким-небудь називатися професіоналом своєї справи і при цьому не знати літератури зі свого предмета.
5. Завжди можу дати пораду, де відшукати потрібну інформацію з того чи іншого питання.
6. Свідомо відгороджую себе від «надмірної» інформації.
7. Читаю достатньо багато літератури, яка не має безпосереднього відношення до проблем, якими займаюсь.
8. Не люблю робити літературні огляди.

9. Уникаю дискусій у своєму оточенні.

10. Не частіше, ніж інші, інформую своїх колег по роботі.

У трьох варіантах тестів перші п'ять тверджень повинні мати «так», п'ять інших «ні». Після завершення тестування були підраховані бали з кожного тесту окремо. За кожну однакову відповідь з ключем нараховували 1 бал. Спрямованість розуму особистості студента визначалося найбільшою кількістю балів з одного з тестів. Якщо у всіх трьох випадках було отримано однакову кількість балів (по 5-6), то це відповідало середньому рівню. Якщо з усіх трьох тестів було отримано не більше 3 балів, це означало, що необхідна корекція та подальше навчання.

Результати діагностики рівнів готовності до НПД майбутніх вихователів ЗДО за *інформаційно-пізнавальним критерієм* на початку експерименту представлені в табл. 2.4 і на рис. 2.2.

Таблиця 2.4

Результати діагностики рівнів готовності до НПД майбутніх вихователів ЗДО за *інформаційно-пізнавальним критерієм* на початку експерименту

Рівень готовності	Результати обстеження			
	Експериментальна група (ЕГ) (75 осіб – 100%)		Контрольна група (КГ) (78 осіб – 100%)	
	%	Осіб	%	Осіб
Високий	5,3	4	5,1	4
Середній	21,3	16	21,8	17
Низький	73,4	55	73,1	57

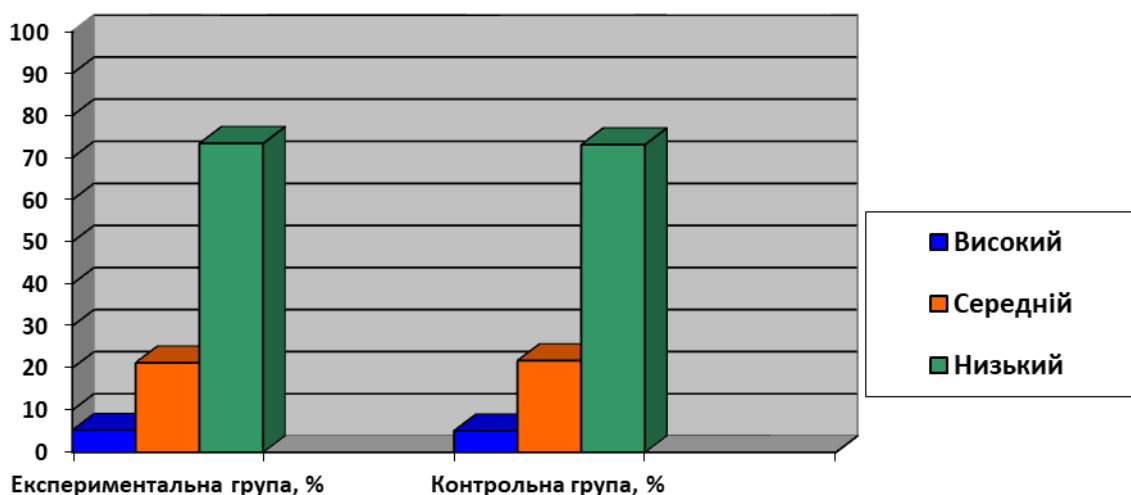

Рис. 2.2. Діаграма за результатами діагностики рівнів готовності до НПД майбутніх вихователів ЗДО за інформаційно-пізнавальним критерієм (%)

Аналізуючи рівень готовності до НПД майбутніх вихователів ЗДО засобом фреймової технології за *інформаційно-пізнавальним критерієм* отримали такий результат: високий рівень діагностовано у 5,3% в експериментальній та 5,1% у контрольній групах; середній у 21,3% в експериментальній та 21,8% у контрольній; низький відповідно 73,4% в експериментальній та 73,1% у контрольній.

Третій діагностичний зріз був спрямований на виявлення у студентів рівня готовності до НПД майбутніх вихователів ЗДО за *рефлексивно-процесуальним критерієм*, показниками якого виступили:

- наявність навичок аналізу, планування, організації та контролю процесу і результатів НПД;
- наявність умінь самостійного вирішення навчально-пізнавальних нестандартних завдань у практичній педагогічній діяльності;
- розвинена саморефлексія готовності до НПД, усвідомленість формування навчально-пізнавальних інтересів та їх задоволення на рівні особистісних цінностей.

Для визначення показника «наявність навичок аналізу, планування, організації та контролю процесу і результатів НПД» нами була застосована

методика діагностики рівня саморозвитку та професійно-педагогічної діяльності (автор Л. Бережнова). Адже, як відомо, саморозвиток характеризується прагненням розвиватися, наявністю якостей особистості, що сприяють саморозвитку, і можливостей реалізації себе в професійній діяльності.

Студентам було запропоновано тест «Рефлексія на саморозвиток», який містив 18 запитань і по три передбачуваних відповіді на кожне. Студентам пропонували обрати тільки один із запропонованих варіантів відповіді. Однозначно обрані відповіді дозволили визначити рівень прагнення до саморозвитку, самооцінку своїх якостей, що сприяють саморозвиткові, оцінку можливостей реалізації себе в професійній діяльності (у нашому випадку оцінка проєкту педагогічної підтримки як можливості особистісного самовдосконалення). Наведемо приклади запитань: «На основі порівняльної самооцінки виберіть, яка характеристика Вам найбільше підходить»; «За що Вас цінують оточуючі»; «Як Ви ставитеся до ідеї педагогічної підтримки?»; «Що Вам найбільше заважає самовдосконалюватися?»; «Які особисто Ваші типові утруднення в здійсненні педагогічної підтримки? тощо.

Для визначення показника «наявність умінь самостійного вирішення навчально-пізнавальних нестандартних завдань у практичній педагогічній діяльності» нами був використаний адаптований рефлексивний опитувальник для визначення схильності до педагогічної інтуїції (автор А. Гільманова), який містив такі твердження: «Я миттєво відчуваю доцільність чи недоцільність будь-яких моїх здійснених або планованих дій»; «Коли я бачу діяльність вихователя, який мені подобається, або читаю опис привабливої для мене педагогічної діяльності, я одразу розумію, чи може це статися в мене»; «Я легко можу побачити світ очима якоїсь конкретної дитини»; «Я цікавлюся розмовами, книгами, фільмами, де мова йде про ті проблеми, які близькі до педагогічної діяльності, і миттєво обираю корисну інформацію»; «Коли я планую заняття з дітьми, я одразу бачу, як потрібно його проводити, щоб кожне відрізнялось чимось особливим»; «Стиль моєї мови (набір слів,

побудова речень, інтонація та ін.) легко змінюється під час спілкування з молодшими та старшими дошкільниками»; «Я легко, на ходу, за внутрішнім натхненням змінюю план проведення заняття»; «Я не гублюся від несподіванки, яка виникла в ході педагогічної діяльності»; «Я відчуваю, не дивлячись на годинник, коли урок закінчиться»; «Я відчуваю почуття радості при раптовому вирішенні педагогічної проблеми, що мучила мене в процесі роботи».

Студентам пропонувалося уважно прочитати твердження та поставити бали згідно з рівнем прояву кожного: 0 – ніколи не виявляється, 1 – виявляється рідко, 3 – виявляється досить часто, але не можу згадати конкретних випадків, 4 – виявляється настільки часто, що не можу одразу згадати конкретний випадок, 5 – виявляється завжди, іншого я і не уявляю. Сума балів за кожне твердження вказує на рівень сформованості педагогічної інтуїції. Говорити про високий рівень сформованість педагогічної інтуїції можна, якщо сума балів перевищує 40 балів, 25 балів свідчить про середній рівень сформованості досліджуваної якості, 10 балів визначає низький рівень сформованості описуваних якостей.

Для визначення показника «саморефлексія готовності до НПД, усвідомленість формування навчально-пізнавальних інтересів та їх задоволення на рівні особистісних цінностей» нами була використана методика вимірювання рівня рефлексивності (автор А. Карпов [177]).

Методика включала 27 тверджень. Із цих 27 тверджень 15 є прямими (номери питань: 1, 3, 4, 5, 9, 10, 11, 14, 15, 18, 19, 20, 22, 24, 25). Решта 12 – непрямі твердження, що необхідно враховувати при обробці результатів, коли для отримання підсумкового бала підсумовуються в прямих питаннях цифри, що відповідають відповідям піддослідних, а у зворотних – значення, замінені на ті, що виходять при інверсії шкали відповідей. Тобто $1 = 5$, $2 = 4$, $3 = 3$, $4 = 2$, $5 = 1$.

Студентам було запропоновано дати відповіді на кілька тверджень опитувальника. У бланку відповідей напроти номеру питання слід було

проставити цифру, відповідну варіанту відповіді: 1 – абсолютно невірно; 2 – невірно; 3 – швидше невірно; 4 – не знаю; 5 – швидше вірно; 6 – вірно; 7 – абсолютно вірно.

При інтерпретації результатів доцільно виходити з диференціації отриманих результатів на три основні категорії.

Результати методики, рівні або більші, ніж 7 стенів, свідчать про високорозвинену рефлексивність. Результати в діапазоні від 4 до 7 стенів – індикатори середнього рівня рефлексивності. Показники, менші 4-х стенів – свідчення низького рівня розвитку рефлексивності.

Зміст теоретичного конструкту, а також спектр визначених ним поведінкових проявів-індикаторів властивостей рефлексивності передбачав і необхідність врахування трьох головних видів рефлексії, що виділяють за так званим «тимчасовим» принципом: ситуативної, ретроспективної та перспективної рефлексії.

Ситуативна рефлексія забезпечувала безпосередній самоконтроль поведінки людини в актуальній ситуації, осмислення її елементів, аналіз того, що відбувається, здатність суб'єкта до співвіднесення своїх дій з ситуацією і їх координації відповідно до мінливих умов і власного стану. Поведінковими проявами і характеристиками цього виду рефлексії є, зокрема, час обмірковування суб'єктом своєї поточної діяльності; те, наскільки часто він вдається до аналізу того, що відбувається; ступінь розгорнення процесів прийняття рішення; схильність до самоаналізу в конкретних життєвих ситуаціях.

Ретроспективна рефлексія проявлялася у схильності до аналізу вже виконаної в минулому діяльності та завершених подій. У цьому випадку предмети рефлексії – передумови, мотиви і причини події; зміст попередньої поведінки, а також її результативні параметри і особливо допущені помилки. Ця рефлексія виражається, зокрема, в тому, як часто і наскільки довго суб'єкт аналізує та оцінює події, що відбулися, чи схильний він взагалі аналізувати минуле і себе в ньому.

Перспективна рефлексія співвідносилася з функцією аналізу майбутньої діяльності, поведінки; плануванням як таким; прогнозуванням можливих фіналів. Її основні поведінкові характеристики: ретельність планування деталей своєї поведінки, частота звернення до майбутніх подій, орієнтація на майбутнє.

Результати методики, рівні або більші, ніж 7 стенів, свідчили про високорозвинену рефлексивність. Результати в діапазоні від 4 до 7 стенів – індикатори середнього рівня рефлексивності. Показники, менші 4-х стенів, – свідчення низького рівня розвитку рефлексивності.

Таким чином, діагностика рівнів готовності до НПД майбутніх вихователів ЗДО засобом фреймової технології за *рефлексивно-процесуальним критерієм* дозволила визначити наступні результати (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

Результати діагностики рівнів готовності до НПД майбутніх вихователів ЗДО за *рефлексивно-процесуальним критерієм* на початку експерименту

Рівень готовності	Результати обстеження			
	Експериментальна група (ЕГ) (75 осіб – 100%)		Контрольна група (КГ) (78 осіб – 100%)	
	%	Осіб	%	Осіб
Високий	17,3	13	17,9	14
Середній	33,3	25	30,8	24
Низький	49,4	37	51,3	40

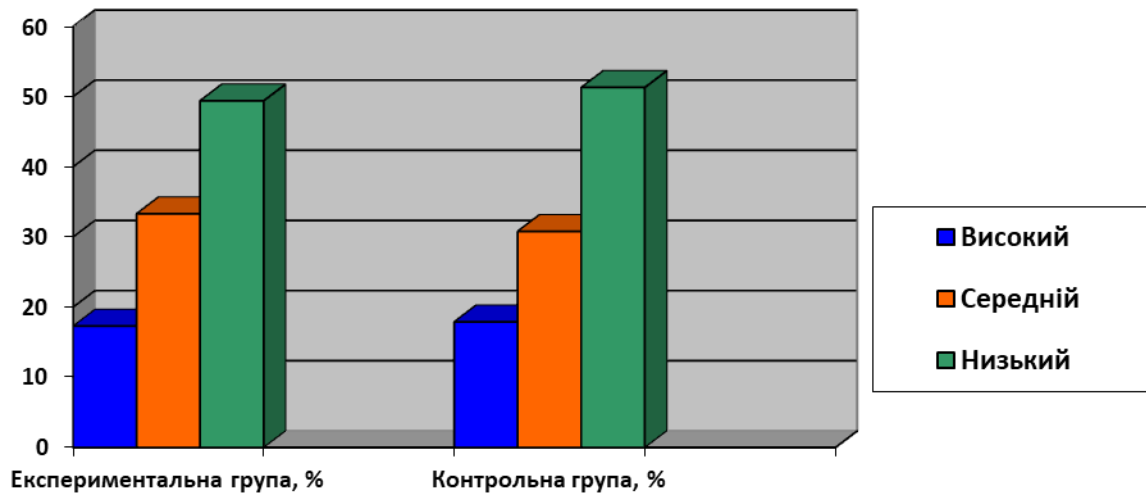

Рис. 2.3. Діаграма за результатами діагностики рівнів готовності до НПД майбутніх вихователів ЗДО за рефлексивно-процесуальним критерієм (%)

Дослідивши рівень готовності до НПД майбутніх вихователів ЗДО засобом фреймової технології за рефлексивно-процесуальним критерієм, ми визначили високий рівень у 17,3% осіб експериментальної та 17,9% контрольної груп; у 33,3% студентів із експериментальної та у 30,8% контрольної груп діагностовано середній рівень; відповідно у 49,4% в експериментальній та у 51,3% контрольної груп діагностовано низький рівень.

Узагальнені дані (середнє арифметичне) на початку експерименту наведено в таблиці 2.6.

Таблиця 2.6

Узагальнені дані рівнів готовності до НПД майбутніх вихователів ЗДО на початку експерименту

Рівень готовності	Результати обстеження			
	Експериментальна група (ЕГ) (75 осіб – 100%)		Контрольна група (КГ) (78 осіб – 100%)	
	%	Осіб	%	Осіб
Високий	16	$(20+4+13)/3 \approx 12$	17,9	$(25+4+14)/3 \approx 14$
Середній	30,7	$(29+16+25)/3 \approx 23$	29,5	$(28+17+24)/3 = 23$
Низький	53,3	$(26+55+37)/3 \approx 40$	52,6	$(25+57+40)/3 \approx 41$
Разом	100	75	100	78

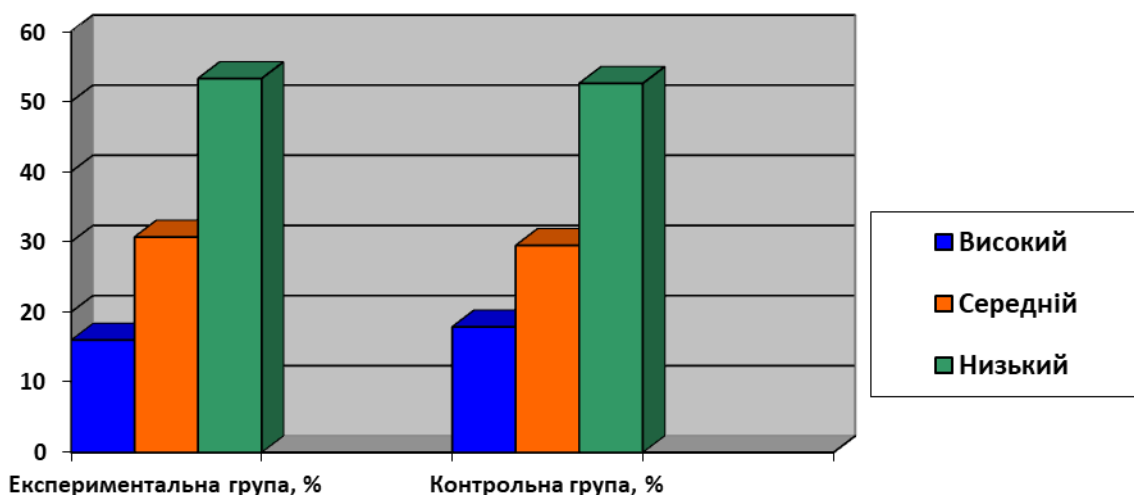

Рис. 2.4. Узагальнені дані рівнів готовності до НПД майбутніх вихователів ЗДО (%)

Аналізуючи отримані дані, можна зробити висновок, що у більшості студентів низький рівень готовності до НПД. Кількість таких респондентів у середньому становить 53,3% в експериментальній групі та 52,6% у контрольній. Середній рівень діагностовано у 30,7% експериментальної групи та 29,5% у контрольній, а високий рівень мають 16% в експериментальній та 17,9% у контрольній групах.

Отримані дані показують, що на початку процесу професійної освіти майбутні вихователі мають переважно низький та середній рівні готовності до НПД. Отже, на нашу думку, актуальним буде впровадження сучасних технологій для підвищення ефективності навчання, зокрема готовності до НПД майбутніх фахівців дошкільної освіти задля підготовки фахівця не тільки спроможного ефективно виконувати професійні завдання, а всебічно розвиненої особи, гідного представника першої ланки освіти й виховання, яка має здатність до самореалізації та саморозвитку в сучасному освітньо-виховному середовищі.

Для перевірки коректності нашого експерименту необхідно визначити, чи є суттєві відмінності готовності до НПД майбутніх вихователів ЗДО на початку нашого експерименту в експериментальній та у контрольній групі. Для цього, згідно з рекомендаціями [275], застосуємо методи математичної

статистики, а саме застосуємо перевірку однорідності незалежних вибірок за критерієм узгодженості Пірсона χ^2 .

Критерій узгодженості Пірсона χ^2 застосовують для порівняння об'єктів двох сукупностей за станом певної властивості, на основі вимірювання за шкалою найменувань у двох незалежних вибірках. Вимоги до застосування критерію χ^2 : вибірки випадкові; вибірки незалежні, члени кожної вибірки також незалежні між собою (наприклад, маємо контрольний та експериментальний масив і виміри виконуємо до і після введення педагогічної інновації); сума обсягів двох вибірок ($N = n_1 + n_2$) більше 20 [275], тобто відповідають нашим умовам.

Сформулюємо нульову (H_0) та альтернативну (H_a) гіпотези:

- H_0 – Емпіричний розподіл в експериментальній та контрольній групах не відрізняється, що дає підстави вважати рівень готовності до НПД майбутніх вихователів ЗДО практично однаковим. Тобто умови на початку експерименту не відрізняються, що дає підстави отримати коректні результати;

- H_a : Емпіричний розподіл в експериментальній та контрольній групах відрізняється, що дає підстави вважати рівень готовності до НПД майбутніх вихователів ЗДО різним. Тобто умови на початку експерименту відрізняються, що не дає підстав отримати коректні результати.

Для спрощення розрахунків занесемо дані у табл. 2.7.

Таблиця 2.7

Обрахунки емпіричних частот на початку експерименту

Рівень готовності	Емпіричні частоти		Разом
	Експериментальна група (ЕГ) (75 осіб)	Контрольна група (КГ) (78 осіб)	
Високий	12 (А)	14 (Б)	26
Середній	21 (В)	23 (Г)	44
Низький	42 (Д)	41 (Е)	83
Разом	75	78	153

Обрахунки χ^2 -критерію на початку експерименту

Комірки таблиці частот	Емпірична частота f_j	Теоретична частота f_t	$f_j - f_t$	$(f_j - f_t)^2$	$\frac{(f_j - f_t)^2}{f_t}$
1(А)	12	12,7	-0,7	0,49	0,004
2(Б)	14	13,3	0,7	0,49	0,004
3(В)	21	21,6	-0,6	0,36	0,002
4(Г)	23	22,4	0,6	0,36	0,002
5(Д)	42	40,7	1,3	1,69	0,04
6(Е)	41	42,3	-1,3	1,69	0,04
Сума	153	153	0		0,092

Після виконання розрахунків ми отримали фактичні значення критерію узгодженості Пірсона $\chi^2_{\text{емпір}}$ для контрольної та експериментальної груп. Величина $\chi^2_{\text{емпір}}$ -критерію на початку експерименту становила 0,092. Для знаходження критичного значення критерію $\chi^2_{\text{крит}}$ знайдемо кількість ступенів свободи за формулою $n = (s - 1)(r - 1) = 3 - 1 = 2$ (де s – число граф первинної таблиці, r – число рядків у таблиці) [1].

За таблицями критичних значень критерію $\chi^2_{\text{крит}}$ для рівня значущості 0,05 знаходимо - $\chi^2_{\text{крит}} = 5,9912$.

Отже, справедливою є нерівність: $\chi^2_{\text{емпір}} < \chi^2_{\text{крит}}$ ($0,092 < 5,9912$) на рівні значущості 0,05. Тобто, відповідно до правила прийняття рішення отримані результати дають підстави для прийняття гіпотези H_0 . Отже, маємо прийняти гіпотезу H_0 про те, що емпіричний розподіл в експериментальній та контрольній групах на початку експерименту не відрізняється з імовірністю 0,95 (тобто в 95 випадках зі 100), що дає підстави вважати рівень готовності до НПД майбутніх вихователів ЗДО практично однаковим, і ми маємо рівні умови на початку експерименту.

2.2. Упровадження методики формування готовності до навчально-пізнавальної діяльності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти засобом фреймової технології

Метою формувального етапу педагогічного експерименту були теоретичне обґрунтування та експериментальна перевірка ефективності методики формування готовності до НПД майбутніх вихователів ЗДО засобом фреймової технології, розширення й поглиблення знань, практичних умінь та навичок щодо НПД.

Упровадження в освітній процес ЗВО методики навчання, яка базується на суб'єктно-суб'єктній взаємодії викладача і студентів та спрямована на розвиток у студента внутрішньої потреби в професійному й особистісному зростанні, вважається найпродуктивнішою, адже дозволяє підготувати майбутніх фахівців до методично грамотного і творчого здійснення освітнього процесу в ЗДО.

Термін «методика» походить від давньогрецької *μεθοδικά*, що визначається як сукупність методів та прийомів організації будь-якої діяльності. У довідковій літературі «методику» презентують як розділ педагогіки, що вивчає і складає правила й методи викладання якогось навчального предмета; узагальнення досвіду, способів, прийомів доцільного здійснення будь-якого завдання [252, с. 497]; сукупність взаємозв'язаних способів та прийомів доцільного проведення будь-якої роботи; учення про методи викладання певної науки, предмета [4].

У сучасних наукових розвідках методику розглядають як одну зі складових педагогічної науки, яка є частковою теорією навчання або частковою дидактикою [54, с. 120], галузь педагогічної науки, що досліджує зміст навчального предмета й характер навчального процесу, який сприяє засвоєнню учнями необхідного рівня знань, умінь, навичок, розвитку мислення школярів, формуванню світогляду і вихованню якостей

громадянина [45, с. 9]; науку, яка поєднує теорію з практикою, вона окреслює шляхи, методи та засоби досягнення поставленої педагогічної мети [59, с. 23].

У дослідженні спираємось на твердження І. Левченко, яка доводить, що методику можна вважати самостійною наукою, яка має свій об'єкт (процес навчання), предмет дослідження (методична система навчання), базується на методології (розробка методів дослідження, методичних систем, обґрунтування змісту навчання), теорій (виявлення і систематизація закономірних зв'язків між компонентами методичних систем навчання), додатках (формування понять, методика навчання розв'язання задач і т. ін.) [149].

На думку С. Журавської, предметом методики є процес навчання основ тієї чи іншої науки або мистецтва. У навчанні розрізняють три нерозривно пов'язані між собою сторони: навчальний предмет, або зміст навчання; діяльність вчителя – викладання; діяльність учнів – учіння [83, с. 94].

У роботі С. Гончаренко «Методика як наука» наголошується, що до змісту методики входить: вивчення історії методики; виявлення пізнавального та ідейно-виховного значення і завдань навчального предмета, його місця в системі освіти; визначення змісту навчального предмета, наукове обґрунтування програм, підручників; вироблення методів та організаційних форм навчання, що відповідають його цілям та змісту; розробка навчального обладнання за предметом; визначення вимог до підготовки вчителя з певного предмета [45, с. 92].

Як зазначає О. Рудницька, структурну основу будь-якої методики становить: вибір методів, якими буде здійснюватися повідомлення інформації; взаємодія педагога й учня у процесі її засвоєння і контроль результату, що досягається [240, с. 152].

Проведений теоретичний аналіз проблеми формування готовності до НПД майбутніх вихователів ЗДО, зокрема вихідного стану готовності до НПД, дає можливість теоретично обґрунтувати методику формування готовності до НПД майбутніх вихователів ЗДО засобом фреймової технології, представленої

як поетапний процес формування загальнопедагогічних і професійних знань, навчально-пізнавальних інтересів та їх задоволення на рівні особистісних цінностей.

Під час розробки методики формування готовності до НПД майбутніх вихователів ЗДО засобом фреймової технології ми виходили з того, що будь-яка методика є чіткою структурою зі своїми цілями, завданнями, з відповідними принципами, формами, методами, прийомами і засобами їх вирішення та контролем ефективності її застосування.

Основними завданнями методики є:

1. Якісна підготовка здобувачів освіти з максимальним використанням розумових можливостей, знань, умінь і особистісних якостей усіх учасників цього процесу.

2. Створення умов для стимуляції розумових процесів вищого рівня, активізація самостійної НПД.

3. Забезпечення реалізації ефективної підготовки здобувачів освіти за допомогою специфічних технологій, що дозволяють інтенсивно освоювати навчальний матеріал і спрямованих на формування системного мислення.

4. Формування основ загальної, духовної, а також професійної культури.

Проміжні завдання визначаються на конкретному етапі впровадження методики в освітній процес педагогічних ЗВО з метою посилення ефективності формування досліджуваного явища або корекції результатів попереднього етапу.

Базуючись на власному досвіді, визначили проміжні завдання такої методики:

- створення оптимальних умов для формування готовності до НПД здобувачів освіти;

- удосконалення підготовки здобувачів вищої освіти засобами привнесення нових інформаційних елементів фреймової технології до змісту

обов'язкових і вибіркових освітніх компонентів освітньо-професійної програми спеціальності 012 Дошкільна освіта;

- розробка навчально-методичного комплексу, що забезпечує інтенсивне засвоєння навчальних програм і включає в себе засоби навчання (фреймовий інструментарій) та опис методик використання фреймів.

Наочно методику формування готовності до НПД майбутніх вихователів ЗДО засобом фреймової технології представлено на рисунку (рис. 2.5).

Проблемно-цільовий, організаційно-методичний та критеріально-результативний компоненти знаходяться в логічному взаємозв'язку. Вирішення одних завдань і проблем приводить до постановки нових завдань і проблем, що стимулюють розвиток нових форм проектування професійно-педагогічної діяльності.

Проблемно-цільовий компонент скеровує процес формування готовності до НПД майбутніх вихователів ЗДО і прогнозує очікуваний ідеальний кінцевий результат. Він передбачає формулювання мети та принципів організації освітнього процесу.

Відповідно до дослідницької проблематики *метою* є формування готовності до НПД майбутніх вихователів ЗДО.

Головними *принципами* методики формування готовності до НПД майбутніх вихователів засобом фреймової технології є загальнодидактичні, спрямовані на формування пізнавальної активності: систематичності й послідовності, міцності, наочності, доступності, науковості, наступності, свідомості й активності, зв'язку теорії з практикою, формування вмінь і навичок, індивідуального підходу, проблемності, розвивального навчання.

У межах розробленої методики, ураховуючи специфіку дослідницької проблематики, робимо акцент на спеціальних принципах організації процесу формування готовності до НПД здобувачів освіти:

- принцип контекстної інтерпретації всіх видів освітньої діяльності (формальної та неформальної);

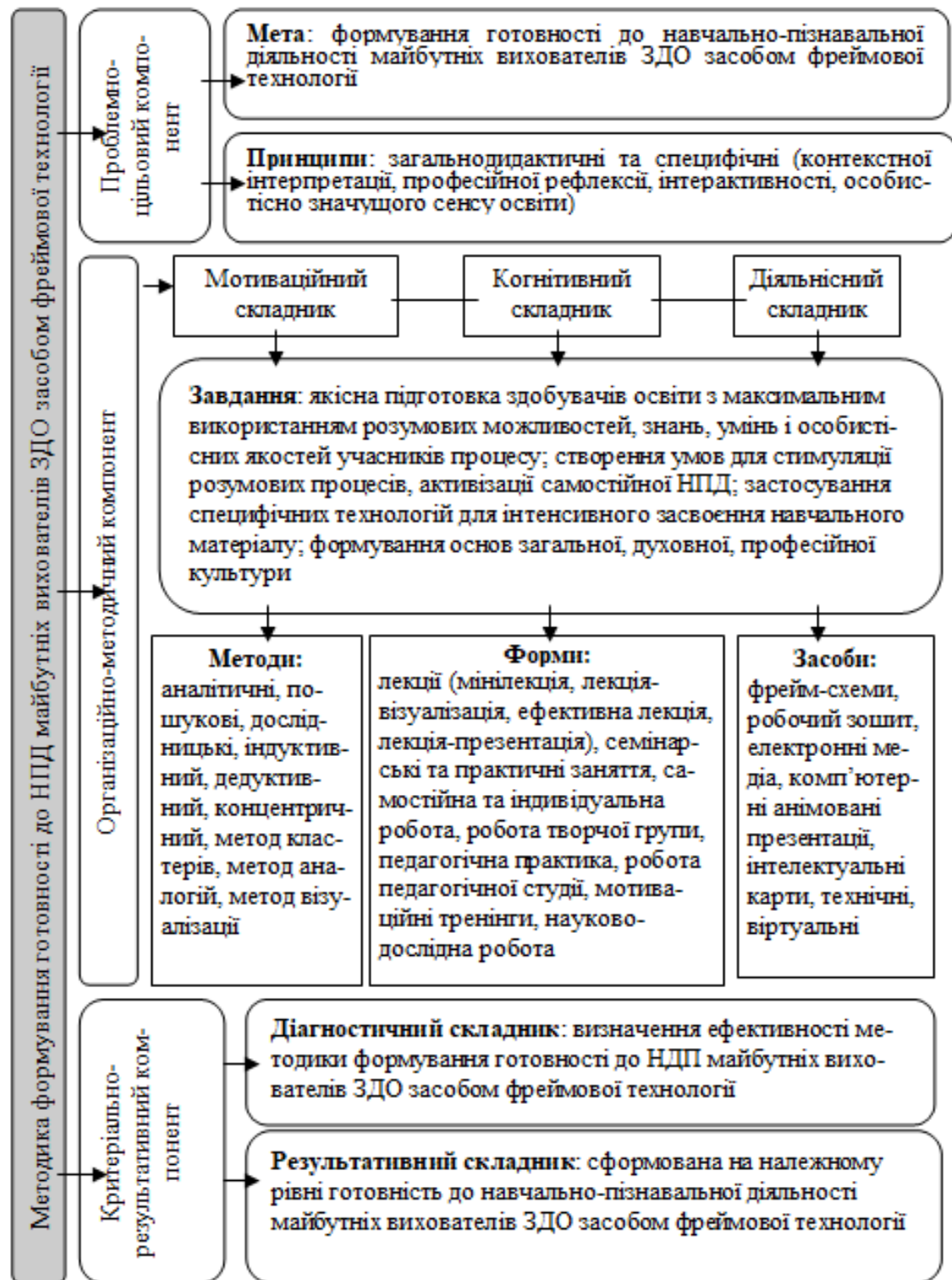

Рис. 2.5. Методика формування готовності до НПД майбутніх вихователів ЗДО засобом фреймової технології

- принцип професійної рефлексії навчального матеріалу і виробничих ситуацій, який передбачає готовність і здатність особистості до об'єктивної та продуктивної самооцінки, самоаналізу, самопостереження;

- принцип інтерактивності, зумовлений інтерактивним підходом до організації освітнього процесу і відображає спосіб отримання студентами різних видів інформації; сучасні технології, способи, методи і прийоми освоєння змісту майбутньої професії; характер міжособистісної взаємодії; сучасні технології взаємодії із соціокультурним середовищем; специфіку дистанційних форм та інноваційних засобів навчання;

- принцип особистісно значущого сенсу освіти вказує на виявлення і розуміння студентами на кожному етапі освітнього процесу особистісного сенсу придбаних спеціальних професійних компетенцій, що забезпечує інтеріоризацію професійного і соціального контекстів майбутньої професійної діяльності.

Організаційно-методичний компонент відображає спрямованість методики на розвиток компонентів готовності до НПД здобувачів освіти засобом фреймової технології, обумовлених критеріями та показниками представлених у першому розділі та визначає завдання методики.

Основними завданнями є:

1. Якісна підготовка здобувачів освіти з максимальним використанням розумових можливостей, знань, умінь і особистісних якостей усіх учасників цього процесу.

2. Створення умов для стимуляції розумових процесів вищого рівня, активізацію самостійної НПД.

3. Забезпечення реалізації ефективної підготовки здобувачів освіти за допомогою специфічних технологій, що дозволяють інтенсивно освоювати навчальний матеріал і спрямованих на формування системного мислення.

4. Формування основ загальної, духовної, а також професійної культури.

Проміжні завдання визначаються на конкретному етапі впровадження методики в освітній процес педагогічних ЗВО з метою посилення ефективності формування досліджуваного явища або корекції результатів попереднього етапу.

В організаційно-методичному компоненті представлена система форм і методів педагогічної взаємодії, засобів практичної реалізації методики формування готовності до НПД майбутніх вихователів ЗДО засобом фреймової технології.

Основними *формами* організації визначено: лекції (мінілекція, лекція-візуалізація, ефективна лекція, лекція-презентація), семінарські та практичні заняття, самостійна та індивідуальна робота, робота творчої групи, педагогічна практика, робота педагогічної студії, мотиваційні тренінги, науково-дослідна робота здобувачів освіти.

Основними *методами* реалізації методики були: аналітичні, пошукові, дослідницькі, індуктивний, дедуктивний, концентричний, методи кластерів, аналогій, візуалізації.

Основними *засобами* впровадження методики визначено: фрейм-схеми, робочий зошит, електронні медіа, комп'ютерні анімовані презентації, інтелектуальні карти, технічні, віртуальні.

Критеріально-результативний компонент спрямований на визначення ефективності методики і передбачає діагностику рівня готовності здобувачів освіти. Комплексна діагностика включає в себе: критеріальні характеристики освітнього процесу; методи дослідження та обробки результатів; показники ефективності процесу НПД здобувачів вищої освіти; процедуру виокремлення рівнів ефективності навчання.

Методика формування готовності до НПД майбутніх вихователів ЗДО засобом фреймової технології проходила апробацію впродовж 2012-2020 рр. Базою проведення формувального експерименту було обрано ті самі ЗВО, у яких організовували й реалізовували констатувальний етап експерименту.

Методика формування готовності до НПД майбутніх вихователів ЗДО засобом фреймової технології полягала в чіткій покроковості діяльності, визначенні та послідовному виконанні накреслених завдань, спрямованих на досягнення мети.

Визначені критерії формування готовності до НПД (потребнісно-мотиваційний, інформаційно-пізнавальний та рефлексивно-процесуальний) обумовили три напрями завдань розробленої методики. Кожен із трьох напрямів мав свою мету.

1. Напря́м 1 – підвищення рівня мотивації до засвоєння і застосування різних видів НПД у професійній діяльності, формування навчально-пізнавальних потреб та вмінь, розширення знань про способи візуалізації інформації, особливості створення фреймів;

2. Напря́м 2 – розвиток умінь самостійного вирішення навчально-пізнавальних нестандартних завдань у практичній педагогічній діяльності, формування умінь фреймування навчально-пізнавальної інформації, саморефлексію готовності до НПД;

3. Напря́м 3 – залучення до процесів саморозвитку та самовдосконалення.

Компонування завдань у напрями не мала на меті обов'язкового послідовного й поетапного виконання всіх наданих завдань першого напрямку, потім переходу до завдань наступних напрямів. Залежно від освітньої мети увага спрямовувалась на різні аспекти формування готовності здобувачів освіти до НПД засобом фреймової технології.

Методика формування готовності до НПД як інтегративної якості майбутніх вихователів ЗДО полягає в оновленні змісту освітніх компонентів професійного спрямування, використанні новітніх підходів у процесі педагогічної практики, запровадженні в освітньому процесі інноваційних методів (зокрема фреймової технології), форм та засобів навчання і виховання, що сприяють формуванню готовності до НПД майбутніх фахівців.

У сучасних педагогічних джерелах науковці висвітлюють проблему формування готовності до НПД майбутніх педагогів у різних освітніх аспектах, зокрема: розроблення програм із нормативних освітніх компонентів; оновлення змісту й форм самостійної роботи здобувачів освіти; створення експериментальних методик і технологій; упровадження спецкурсів тощо.

Програма експериментальної роботи щодо впровадження методики формування готовності до НПД майбутніх вихователів засобом фреймової технології відображала план здійснення освітнього процесу в педагогічних ЗВО і була спрямована на вирішення ключових завдань професійної підготовки майбутніх вихователів ЗДО, а саме:

- створення загальної концепції застосування фреймової технології в освітньому процесі;

- розвиток компетентності викладачів педагогічного ЗВО та вихователів ЗДО стосовно застосування фреймової технології у процесі НПД здобувачів вищої освіти та дітей дошкільного віку;

- насичення змісту освітніх компонентів професійної підготовки, науково-дослідницької й самостійної діяльності складовими фреймової технології;

- спрямування освітнього процесу на формування готовності здобувачів вищої освіти до НПД;

- розробка діагностичного інструментарію й оцінка за його допомогою ефективності застосування фреймової технології у формуванні готовності до НПД майбутніх вихователів ЗДО.

Методику формування готовності до НПД майбутніх вихователів ЗДО засобом фреймової технології представлено:

- діяльністю педагогічної студії «Оптимізація освітнього процесу» для науково-педагогічних працівників з розробкою методичних рекомендацій «Формування готовності до навчально-пізнавальної діяльності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти засобом фреймової технології»;

- оптимізацією навчальних дисциплін шляхом введення додаткових змістовних модулів, що розкривають сутність понять «фреймова технологія», «фреймування навчального матеріалу», «фреймові опори», «способи активізації позааудиторної самостійної роботи», «візуальне структурування знань»;

- організацією мотиваційних тренінгів для здобувачів вищої освіти;

- упровадженням в освітній процес спецкурсу «Засоби візуалізації та фреймування навчального матеріалу» та комплексу практичних завдань для формування готовності до НПД майбутніх вихователів ЗДО (алгоритми, вправи з використанням різних засобів візуалізації навчального матеріалу, тренувальні завдання тощо);

- організацією науково-дослідної та самостійної діяльності студентів у процесі роботи творчої групи;

- насичення змісту педагогічної практики елементами фреймової технології;

- методиками психолого-педагогічної діагностики кожного компонента готовності до НПД здобувачів освіти.

Робота з упровадження методики формування готовності до НПД майбутніх вихователів ЗДО засобом фреймової технології проводилася в таких напрямках:

- покращення методичної компетентності викладачів педагогічного ЗВО щодо формування у студентів готовності до НПД засобом фреймової технології;

- реалізація освітнього потенціалу компонентів професійного спрямування;

- робота у напрямку саморозвитку студентів.

Задля вдосконалення професійної компетентності викладачів у напрямку застосування фреймової технології в освітньому процесі було організовано *діяльність педагогічної студії «Оптимізація освітнього процесу»*, під час якої викладачі та самі студенти мали змогу отримати інформацію про особливості використання фреймової технології в освітньому процесі, усвідомити необхідність створення суб'єкт-суб'єктних відносин в освітньому процесі, ознайомитися із способами візуального структурування знань. З цією метою було здійснено: широке обговорення теоретичних положень стосовно фреймової технології; презентацію систем візуального структурування знань

як засобу організації НПД здобувачів вищої освіти викладацькою аудиторією та інших зацікавлених суб'єктів.

Робота в цьому напрямі була, власне, організацією постійного семінару-практикуму для викладачів, здобувачів освіти та інших зацікавлених суб'єктів (Додаток В.5). Головна мета семінару досягалася шляхом постановки й обговорення достатньо складних, часто таких, що не мають однозначного вирішення питань. Участь у семінарі сприяла усвідомленню педагогами конкретних цілей професійного зростання на певному етапі життєдіяльності, формуванню навичок колективного прийняття рішення [289, с. 105].

Під час роботи семінару учасники отримали інформацію про засоби оптимізації та інтенсифікації навчального процесу як під час аудиторних занять, так і під час самостійної роботи. Серед досліджених прийомів інтенсифікації процесу навчання у ЗВО було представлено наступні: під час лекцій – діалог, групова навчальна діяльність, розв'язання проблемної ситуації, фреймовий підхід до презентації навчального матеріалу та ін., під час семінарських занять – індивідуальне домашнє завдання, завдання робочого зошита, групове творче завдання, «квітка запитань» Б. Блума тощо, під час виконання самостійної роботи – робота з друкованими та електронними навчальними посібниками, групові та індивідуальні консультації з викладачем як під час навчальних занять, так і віртуально через електронну пошту, месенджери, ведення педагогічного глосарію, анотування змісту вебінару з педагогічної тематики та ін.

Були проведені мінілекції, під час яких учасники ознайомилися з фреймовою технологією презентації навчального матеріалу, що дозволяє студентам сконцентрувати свою увагу на його ключових поняттях, встановити зв'язки між раніше вивченою і новою інформацією, що сприяє глибшому засвоєнню виучуваного матеріалу.

Фреймування навчального матеріалу є інтерактивним прийомом, який сприяє оптимізації й інтенсифікації дидактичної взаємодії між викладачем і студентами. Фрейм розглядається як рамка (певний обсяг інформації

укладається в рамку, що дозволяє виділити його із загального масиву інформації); як логіко-сміслова схема (встановлюється певна структура навколо виділеного змістового ядра навчальної інформації); як сценарій (встановлюється послідовність певних дій, ситуацій і процедур у заданих умовах) [55, с. 184–195; 179, с. 71–73].

Використання фреймів на етапі вивчення нового матеріалу сприяє реалізації таких завдань [56; 261]:

- створення у процесі навчання психологічної атмосфери, здатної сприяти розвитку навчальної взаємодії між суб'єктами;
- забезпечення ефективності й результативності навчального процесу;
- становлення творчої індивідуальності, професійного зростання, розвитку й регуляції взаємовідносин між учасниками навчального процесу, врахування основних принципів навчання (демократизації, системності, гуманістичної спрямованості, позитивної мотивації, індивідуалізації, оптимізації тощо).

У процесі обговорення викладачі констатували, що застосування фреймів дозволяє запам'ятати ключові поняття, встановити зв'язки між ними, спираючись на їх схематичне зображення; збільшується обсяг і якість навчальної інформації, яку викладач може презентувати, а студенти сприйняти за час навчального заняття; зростає внутрішня мотивація студентів до висловлення власної думки щодо понять, які вивчаються, зв'язків між ними (пояснення, уточнення, передбачення, узагальнення, встановлення міжпредметних зв'язків тощо); за рахунок використання фреймів оптимізується процес засвоєння і подальшого відтворення отриманої студентами навчальної інформації. Висловлювалися думки, що «освітній процес стає більш привабливим і доступним як для студента, так і для викладача», «забезпечення здобувачів освіти інструментами самостійної роботи створює умови для подальшої можливості самостійного формування індивідуальної освітньої траєкторії»; «оптимізація освітнього процесу

позбавляє викладача від рутинної роботи і вивільняє час для заняття науково-дослідною, теоретичною, методичною роботою тощо».

У ході спільної роботи викладачі та всі зацікавлені особи мали можливість сформувати практичні навички візуального структурування знань, фреймування отриманої інформації. Оглянемо найбільш цікаві та продуктивні, на нашу думку, шляхи візуального структурування знань, що формують компетентність здобувачів вищої освіти у сфері НПД та дозволяють досягти необхідного рівня професійної підготовки.

Скрайбінг перетворює навчальний матеріал на слова й образи, описує зв'язки і підкреслює ключові моменти у взаємозв'язку між ними шляхом використання простих образів (схем, піктограм, діаграм, малюнків, символів, слів), послідовно створених на екрані відповідно до усного викладу навчального матеріалу. Цей процес відбувається у реальному часі, паралельно з усним мовленням. Таким чином, забезпечується високий відсоток засвоєння навчальної інформації при створенні яскравих образів, які викликають у здобувача вищої освіти візуальні асоціації з усною промовою.

Схеми «Фішбоун» (fishbone) – візуальний прийом подання інформації, модель постановки і розв'язання проблеми, що дозволяє описати та спробувати розв'язати низку проблем (поле проблем). Такі схеми дозволяють проаналізувати причини подій більш глибоко, висунути цілі, показу внутрішніх зв'язків між різними частинами проблеми. Схему можна використовувати як окремо для здійснення аналізу певної ситуації, так і зробити її стратегією цілого заняття. При цьому найбільшого ефекту можна досягти під час узагальнення та систематизації знань, коли тема вже вивчена.

Прийом *каузальних ланцюгів* (causal chains) зумовлює зображення та встановлення причинно-наслідкових зв'язків.

Гіперболічні дерева є методом графічного представлення інформації, що використовується для візуалізації великих ієрархій і базується на принципах гіперболічної геометрії. Він дозволяє бачити в один і той же час як загальну структуру всього дерева, так і деталі якоїсь обраної частини.

Фрейми є інтерактивним прийомом, який сприяє оптимізації й інтенсифікації взаємодії між викладачем і здобувачами вищої освіти. Засвоєння системи знань за допомогою фреймів дає можливість розвивати у здобувачів вищої освіти системне, понятійне, алгоритмічне, репродуктивне, наукове, критичне й творче мислення, формувати дискурсивні й комунікативні вміння.

Ментальні карти (mind maps) – спеціальні радіальні схеми, на яких зображені у вигляді логічних зв'язків ключові питання, що стосуються досліджуваного поняття або теми. Таким чином, здобувач вищої освіти може охопити одним поглядом увесь навчальний матеріал в цілому. В основі ментальних карт лежить необхідність залучення чуттєвих, інтуїтивних, підсвідомих можливостей мислення.

Інтелект-карти є універсальним способом організації інформації, адаптованим для максимально продуктивного сприйняття. Схема містить декілька складових: ключові слова з теми, графічні зображення, стрілки, що поєднують між собою різні блоки для формування інтуїтивного сприйняття навчальної інформації. Думки та висновки викладено в зручному форматі, з довільним додаванням малюнків та інших допоміжних елементів.

Теплова карта (heat map) – графічне представлення даних, у якому окремі значення, що містяться в матриці, представлені у вигляді кольорів.

Участь у семінарі сприяла усвідомленню педагогами варіантів використання візуальних засобів, які забезпечують здобувачів вищої освіти необхідними навичками у представленні, обробці, зберіганні й передачі навчальної інформації, що активізує НПД здобувачів вищої освіти і спрямовує на переробку і максимальне засвоєння ними інформації.

За результатами організації педагогічної студії були розроблені методичні рекомендації «Формування готовності до навчально-пізнавальної діяльності майбутніх вихователів ЗДО засобом фреймової технології», фрагменти яких представлено у додатку В.

Організація *мотиваційних тренінгів* була спрямована на забезпечення адаптації здобувачів освіти до умов закладу вищої освіти. Адже тренінг – це один з найактивніших і продуктивних методів навчання. Ми розглядаємо мотиваційний тренінг як засіб психологічного впливу на студентів, який спонукає їх до отримання знань, умінь і навичок; розвитку соціальних установок, комунікативних здібностей, набуттю досвіду міжособистісного спілкування.

Організація мотиваційних тренінгів була спрямована на:

- забезпечення психологічної готовності студентів-першокурсників до професійної підготовки в ЗДО;
- розвиток згуртованості учасників дослідження і їх зацікавленості в успішності загальногрупової діяльності;
- формування внутрішньої мотивації на НПД та професійну підготовку;
- усвідомлення власних особистісних якостей як значимого ресурсу для професійного та особистісного розвитку.

Організація мотиваційних тренінгів здійснювалась зі студентами перших курсів з метою забезпечення формування компетенцій необхідних для успішної адаптації першокурсників до НПД у ЗВО, розвитку навичок самоорганізації та самоосвіти, а також готовності усвідомлювати соціальну значущість майбутньої професії, мотивації студентів до здійснення професійної діяльності.

Мета: оволодіння майбутніми фахівцями методами створення і посилення навчальної мотивації, прагнення до професійно-педагогічної діяльності.

Основні завдання:

- формування мотиваційного компонента майбутніх фахівців до здійснення НПД;
- забезпечення професійної спрямованості НПД здобувачів освіти;
- діагностика та корекція спрямованості професійної і навчально-пізнавальної мотивації;

- психологічна адаптація здобувачів до навчання у ЗВО;
- встановлення позитивних професійних взаєностосунків між здобувачами у групі, між здобувачами і викладачами, формування умінь зворотнього зв'язку між учасниками освітнього процесу.

Наведемо приклад організації мотиваційного тренінгу «Введення в професію». Тренінг організовувався за таким планом:

1. Визначення очікувань здобувачів від роботи і формулювання мети і завдань тренінгу (Вправа «Цілі мого життя»).

2. Організація вправ на розслаблення, налаштування на спільну роботу (Вправа «Коло довіри»).

3. Знайомство з учасниками групи, експрес опитування стосовно очікувань відносно навчання, формування образу майбутньої професії (Вправа «Особистісна професійна перспектива»).

4. Організація мінілекції з наступних питань: характеристика НПД, поняття мотива та мотивації до НПД, прийоми самомотивації; умови успішності НПД, засоби візуалізації навчального матеріалу; основні вимоги до НПД майбутніх фахівців у ЗВО; основні засоби комунікації, здолання стресів та засоби саморегуляції.

5. Організація вправ на формування команди і групової згуртованості, оволодіння способами вербальної і невербальної комунікації, способами ефективної взаємодії іншими учасниками освітнього процесу (вправи «Самопрезентація», «Робота в команді» тощо).

6. Анкетування студентів для визначення ефективності проведеного тренінгу.

Після анкетування студентів можна було зробити висновки, що найбільш значущим мотивом НПД є мотив отримання документа про освіту. Стосовно мотиву набуття знань, здобувачі освіти відмічали, що після тренінгу більше зрозуміли особливості процесу професійної підготовки у ЗВО.

Зі студентами 2-3 курсів організовувався тренінг «Внутрішня мотивація», який пов'язаний з професійним спрямуванням особистості,

мотиваційної і професійною готовністю до організації НПД з дітьми дошкільного віку, розвитком адекватного пізнання свого внутрішнього «Я», виявлення і усвідомлення мотивів професійної НПД.

Після закінчення тренінгу можна було відзначити, що у студентів вже сформований блок особистісних психологічних характеристик, які визначають успішність оволодіння професійною діяльністю і можуть виступати базою для формування стійкої внутрішньої мотивації НПД. Здобувачі освіти висловлювали побажання стосовно організації тренінгів для розвитку згуртованості всіх учасників освітнього процесу, формування результативного цілепокладання і ефективної внутрішньої мотивації на професійно-педагогічну діяльність з дітьми дошкільного віку, усвідомлення особистісних якостей як значущого ресурсу для професійного і особистісного розвитку.

За пропозиціями здобувачів освіти організувався тренінг «Навички комунікації» для виявлення проблем у міжособистісній взаємодії учасників освітнього процесу, визначення перешкод у професійній НПД, розвиток позитивного внутрішнього «Я» як професіонала через спілкування.

Тренінг «Внутрішня саморегуляція» організувався зі студентами 3-4 курсів і спрямовувався на виявлення навичок професійної саморегуляції і визначення критеріїв успішності НПД, виявлення резервів в особистісному саморозвитку та самовдосконаленні.

Тренінги внутрішньої мотивації, які організувались зі здобувачами освіти на останньому курсі, були пов'язані із професійною спрямованістю особистості, мотиваційною професійною готовністю до здійснення НПД з дітьми дошкільного віку.

За результатами анкетування після закінчення тренінгу дійшли висновку, що у здобувачів освіти переважають внутрішні індивідуальні і соціально-значущі мотиви формування готовності до НПД. Майбутні фахівці засвідчували задоволення від професії, яку вони отримують, задоволення від роботи з дітьми дошкільного віку під час педагогічної практики.

Оптимізація освітніх компонентів була здійснена шляхом введення додаткових змістовних модулів, що розкривають сутність понять «фреймова технологія», «фреймування навчального матеріалу», «фреймові опори», «способи активізації позааудиторної самостійної роботи», «візуальне структурування знань» (табл. 2.9).

Таблиця 2.9

Оптимізація змісту освітніх компонентів, що забезпечують формування готовності до НПД майбутніх вихователів ЗДО засобом фреймової технології

Назва освітнього компоненту	Доповнення змісту освітнього компоненту
Вступ до спеціальності (1 курс)	Формування умінь розробки схем, таблиць, алгоритмів, структури навчальної інформації. Засоби візуалізації навчального матеріалу. Ведення педагогічного глосарію. Робочий зошит як дидактичний засіб.
Дошкільна педагогіка (2 курс)	Напрямки роботи з використанням ейдетичних методів для розвитку пам'яті дошкільників.
Нові інформаційні технології (2 курс)	Створення фрейм-схем засобами інформаційних технологій. Застосування електронних медіа у формуванні НПД.
Методика ознайомлення дітей з природою (2 курс)	Використання наочного моделювання на заняттях з методики ознайомлення дітей з природою. Організація роботи з ознайомлення дітей з об'єктами і явищами природи за допомогою схематичних зображень (схем, таблиць-опор, планів-схем, фрейм-схем) з метою навчання складання описових розповідей.
Дошкільна лінгводидактика (3 курс)	Застосування методу асоціативних символів як одного із найефективніших способів семантизації лексичних одиниць. Характерні ознаки методу асоціативних символів: емоційно-смісловий підхід до вивчення лексики; емоційне сприйняття дитиною зв'язної мови за допомогою рухів; розвиток уміння пояснити складні мовні явища доступною дитині образною мовою.
Теорія і методика формування елементарних математичних уявлень (3 курс)	Застосування методів ейдотехніки для формування образного типу інформації. Характерні особливості розвивальних ігор ейдетичного напрямку. Прийоми тренування асоціативного мислення на заняттях з формування елементарних математичних уявлень: колірні асоціації; асоціації, пов'язані з геометричними фігурами; тактильні асоціації; предметні асоціації; звукові, нюхові асоціації.
Інтегрований курс готовності дітей до навчання в школі (4 курс)	Характеристика алгоритмічного малювання як поетапного малювання окремих частин, на основі геометричних форм і об'єднанням їх в цілу, загальну, впізнавану форму. Ознайомлення з базовими геометричними формами (коло, овал, квадрат, прямокутник, трикутник), а також первинними графічними елементами (точка, лінія, пляма).
Педагогічні технології в дошкільній освіті (4 курс)	Застосування фрейм-опор для формування навичок аналізу, планування, організації, та контролю процесу і результатів навчально-пізнавальної діяльності дітей дошкільного віку.

Наприклад, візуалізація навчального матеріалу як засіб розвитку НПД студентів на заняттях з дошкільної педагогіки здійснювалась за допомогою наступних засобів.

Робочий зошит як дидактичний засіб забезпечує якісне засвоєння навчального матеріалу, вироблення вмінь і навичок навчальної діяльності, формування навичок самостійної роботи, сприяє активізації НПД студентів, раціональній організації навчального часу, здійснює контроль та самоконтроль [295, с. 85]. Ми використовували змішаний вид робочого зошита, що містив новий навчальний матеріал, завдання і тести для самоконтролю, блоки для педагогічних міркувань, педагогічний глосарій тощо.

Електронні медіа надають можливість студентам краще сприймати і запам'ятовувати матеріал, формують їх пізнавальні мотиви. Вони є засобом обробки традиційних завдань у спеціальній формі, комунікації, моделювання дійсності [115, с. 30–36].

Робота із *записами вебінарів* (від англ. *web, seminar* – «сеінар у мережі») педагогічної тематики як формою електронного навчання дозволяє об'єднати безліч інструментів для передачі інформації: текстові, голосові та відеочати, засоби для демонстрації інформації у графічних або текстових форматах тощо. Студенти мали можливість прослухати цікавий тематичний матеріал у супроводі наочних прикладів, презентацій, пояснень і схем через трансляцію лекцій відомих педагогів, дитячих психологів, корекційних педагогів, які можна передивлятись багаторазово. Вебінари були способом фіксації кращих педагогічних практик, підтримки НПД студентів.

Для візуалізації навчального матеріалу було використано фреймові опори у знаково-символьній формі у вигляді схеми з ключовими поняттями й словосполученнями із жорсткою стереотипною конструкцією (словесно-системний фрейм), серед яких є понятійні, семантичні, тематичні, інтегровані та ін., у якому навчальна інформація виучуваної теми згорнута у вигляді

структурно-логічної схеми, яка охоплює всі навчальні питання і забезпечує візуальне сприйняття студентами головних складових вербальної комунікації.

Комп'ютерні анімовані презентації дозволяли дозувати навчальну інформацію, що з'являється на екрані. Такий підхід до подачі навчального матеріалу дозволяв добре продумати його зміст, пояснити ключові поняття та взаємозв'язки між ними, розміром або способом появи на екрані виділити найважливіші поняття тощо.

Інтелектуальна карта – це схема радіальної організації, яка візуалізує певну інформацію у процесі її оброблення людиною. За допомогою складених за певними правилами карт створювалися, візуалізувалися, структурувалися й класифікувалися ідеї та були наочно представлені доволі складні концепції й великі обсяги інформації. Інтелектуальні карти часто розглядають як один із візуальних органайзерів, який відображає смислові схеми та допомагає керувати інтелектуальними процесами, пов'язаними з академічним навчанням. Інтелектуальні карти в освітньому процесі сприяють інтелектуальному пошуку і розвитку, виробленню нових систем поглядів, забезпечують реалізацію засад інтегрованої освіти, відображаючи системність і цілісність знань, поліпшують процеси запам'ятовування й оброблення інформації людиною; унаочнюють матеріали, які слід вивчити та засвоїти; навчають своєрідній техніці мислення, стимулюють творчий розвиток особистості [187].

Слід зазначити, що застосування засобів візуалізації навчального матеріалу не зводилося до простої ілюстрації з метою зробити курс доступнішим і легшим для засвоєння. Було здійснено формування НПД студентів засобом розвитку не лише наочно-образного, а й словесно-логічного мислення, набуття знань і формування індивідуального візуально насиченого інформаційно-освітнього середовища.

Порівнявши перелік освітніх компонентів, що вивчаються на 1-4 курсах в експериментальних групах Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради, Балаклійського педагогічного фахового коледжу Комунального закладу «Харківська

гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради, Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка, Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького, Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, та зробивши аналіз навчальних планів і програм з точки зору можливостей формування готовності до НПД майбутніх фахівців дошкільної освіти засобами навчального предмета, ми дійшли висновку, що слід створити умови для заглиблення ними у предмет діяльності, готовності виконувати навчальні завдання, намагання діяти самостійно, знаходити необхідну наукову інформацію і різних джерелах, розширювати власні пізнавальні інтереси.

З цією метою в освітній процес 2-3 курсів був впроваджений спецкурс «Засоби візуалізації та фреймування навчального матеріалу» (Додаток Б). Перевагою даного курсу є те, що, з одного боку він розглядав актуальні для кожного студента практичні проблеми, а з іншого, створював умови для інтенсифікації НПД здобувачів освіти за рахунок виконання ними самостійних завдань, безпосередньої участі в усіх формах аудиторної роботи тощо.

Спецкурс був спрямований насамперед на зміну суб'єктивних ставлень особистості, що обумовлює специфічні форми опрацювання навчального матеріалу як в аудиторії, так і поза нею. Використання візуальних засобів у процесі навчання є об'єктивною необхідністю, обумовленою їх великим впливом на процес розуміння і запам'ятовування: при дослідній перевірці ефективності запам'ятовування встановлено, що при слуховому сприйманні засвоюється 15% інформації, зоровому – 25%, а в комплексі, тобто при зоровому і слуховому одночасно, – 65%.

Освітньою метою курсу було розкриття перед здобувачами освіти загальних понять про інформацію, місце навчальної інформації в навчальному процесі, способи її представлення, структурування та візуалізації, вироблення ефективних способів обробки інформації через обраний інструментарій.

Завданнями освітнього компоненту визначено:

- оптимізація й інтенсифікація освітнього процесу через використання інтенсивних методів і технологій навчання, які дозволяють розширити обсяг знань, що засвоюються, без збільшення часу, відведеного на їх опанування;
- формування умінь у здобувачів освіти розробляти схеми, таблиці, алгоритми, структури навчальної інформації;
- формування у здобувачів освіти високого рівня розуміння, узагальнення тексту і вміння передавати зміст стисло, логічно, інформативно;
- систематизація, узагальнення, закріплення теоретико-методологічних вмінь здобувачів освіти;
- поглиблення й розширення їх інформаційного наукового поля;
- формування вміння застосовувати спеціальну, фахову літературу, інтернет-джерела;
- розвиток навчально-пізнавальних здібностей, творчої ініціативи, відповідальності, самоорганізованості, самостійності науково-критичного мислення, здатності до науково-дослідницької діяльності здобувачів освіти тощо.

Метою лекцій було формування ефективних зразків здобуття та інтерпретації знань, вмінь і навичок позитивної взаємодії педагога і студентів як суб'єктів освітньої діяльності за допомогою технологій візуалізації навчального матеріалу.

Слід зазначити, що схема традиційної лекції в ЗВО пристосована в основному для повідомлення максимально можливого обсягу знань, тобто у зручній для викладача формі. Прагнення кожного викладача «завантажити» студента максимально можливою кількістю інформації з дисципліни призводить до загальної особливості практично всіх лекцій: у їх змісті планується те, що викладач може викласти студентові за відведений час, тоді як головним в організації освітнього процесу є те, що студент може за цей час засвоїти. Тому лекцію доцільно розглядати лише як таку форму навчальної діяльності, при якій спеціально організований і керований процес навчання

спрямовується на підвищення активності навчально-пізнавальних інтересів, розвиток творчих здібностей, критичного мислення майбутніх фахівців тощо.

Практичний досвід проведення лекцій, опитування студентів дозволили виокремити з найбільш поширених типів лекцій, які мотивують до НПД майбутніх фахівців, класичну лекцію-презентацію, лекцію з організацією дискусії та лекцію-візуалізацію.

У класичній лекції-презентації (наприклад, з теми «Розвиток теорії і практики дошкільної педагогіки») було використано пояснювальні малюнки, схеми, таблиці навчального матеріалу в комп'ютерних презентаціях PowerPoint, які, на нашу думку, доступніші і зручніші для сприйняття, ніж накреслені на дошці, що дозволяє мотивувати й інтенсифікувати засвоєння навчального матеріалу майбутніми фахівцями і організувати лекцію на якісно новому рівні, використовуючи показ слайд-фільмів з екрана комп'ютера на мультимедійному проєкторі або на персональному комп'ютері для кожного студента. Включення до презентації відеороликів, анімацій дозволяло продемонструвати складні педагогічні явища і процеси, які не завжди можливо спостерігати або продемонструвати у натуральному вигляді.

Лекція з елементами дискусії (наприклад, з теми «Наступність, спадкоємність та перспективність у ланках «заклад дошкільної освіти – початкова школа»») організувалася у тому випадку, якщо у майбутніх фахівців виникали питання, які вони хотіли б обговорити, якщо викладач висував проблему, яку необхідно вирішити спільно під час вивчення гострих, проблемних і неоднозначних питань. Студенти отримували можливість співставляти різні точки зору, формулювати й аргументовано відстоювати свою позицію й толерантно ставитися до інших поглядів, якщо вони підкріплені достатньо переконливими доводами. Під час повідомлення матеріалу лекції викладач не лише організував діяльність у системі «викладач – студент», а й забезпечував вільний обмін думками між логічними компонентами лекції (система «студент – студент»). Такий підхід активізував НПД майбутніх фахівців і, що особливо важливо, дозволяв викладачеві

керувати колективною думкою групи, використовувати її у цілях переконання, подолання негативізмів, шаблонного мислення і хибних думок деяких студентів. Наприклад, під час розгляду питання «Методи ейдотехніки» викладач визначив, що вона базується на максимальному використанні образного типу інформації. Вихователь кодує матеріал заняття в символи, схеми, а діти запам'ятовують інформацію, пропускаючи її через душу, емоції, темперамент. Студентам було запропоновано вигадати вільні асоціації, які пов'язані з предметними образами. Але слід враховувати, що під час занять не можна використовувати жодних предметних зображень. У дітей ще не достатньо сформовані уявлення про навколишній світ, замало життєвого досвіду, щоб будувати асоціативні зв'язки самостійно. Тому на першому етапі роботи малюкові потрібна допомога дорослого.

Застосування лекції-візуалізації (наприклад, з теми «Зміст і методи фізичного виховання дітей дошкільного віку») допомагала студентам перетворювати лекційний матеріал у наочну форму, що сприяло формуванню у них професійного мислення за рахунок систематизації та виділення значущих, істотних педагогічних понять. У лекції-візуалізації передача навчальної інформації супроводжується показом структурно-логічних схем, опорних конспектів, малюнків, діаграм за допомогою технічних засобів (слайди, діафільми, відеозаписи, фрагменти кінофільмів і т. д.). Викладач коментує підготовлені наочні матеріали, намагаючись повністю розкрити тему (або підготовлений фрагмент) лекції. Представлена таким чином інформація є основою розвитку абстрактного мислення, без якої неможливий подальший перспективний розвиток навчальних здібностей студентів, а тим більше їх перетворення у творчі здібності, що є важливим для їх навчально-пізнавальної та майбутньої професійної діяльності.

Відомо, що великий обсяг інформації, що передається на лекції, блокує її сприйняття і розуміння. Одним із шляхів подолання цих труднощів було використання візуальних матеріалів за допомогою фреймової технології. Даний метод дозволяє викликати з пам'яті майбутніх педагогів необхідні

асоціації, опорні знання, сприяє засвоєнню матеріалу через образи, знаки та інші зображальні засоби, які сприймаються зором. При такому підході одержувані майбутніми фахівцями знання більш цілісні, й потрібно менше часу для засвоєння знань. А вміння студента побудувати цілу розповідь за даним фреймом свідчить про розуміння ним навчального матеріалу. До того ж, про високий рівень засвоєння матеріалу може свідчити здатність самостійного створення опорних фреймів самими студентами.

Форма такої лекції передбачає своєрідну імітацію професійної ситуації, в умовах якої необхідно сприймати, осмислювати, і оцінювати велику кількість навчальної інформації.

Ефективна лекція. Однією з популярних технологій у сучасній дидактиці є педагогічна технологія навчання критичного мислення через читання та письмо. У педагогічній літературі США ця стратегія носить назву «promoted lecture – просунута лекція», її автори – Р. Джонсон, Д. Джонсон і Дж. Сміт. Згідно цього прийому навчальна лекція поділяється на смислові одиниці, передача кожної з них будується за так званим технологічним циклом: виклик – осмислення змісту – рефлексія. На стадії виклику здійснюється підготовчий етап до введення нового матеріалу (технологія пропонує різні методи: список відомої інформації, відповіді на запитання викладача, метод «кластерів», метод асоціацій і т. д.), на стадії осмислення змісту йде робота з новим навчальним матеріалом, а рефлексія – це підбиття підсумків [32, с. 65-67]. Зазначена технологія пропонує різні прийоми, характерні для кожної стадії. Розглянемо деякі з них, які, на нашу думку, можуть скласти ефективну педагогічну технологію формування НПД майбутніх фахівців.

У ефективній лекції як технологічно вибудованій процедурі виокремлюють три основних етапи: вступ (виклик), основну частину (осмислення змісту) і висновки (рефлексія).

Завдання першого етапу ефективної лекції – мотивація, включення внутрішньої активності учасників, а також визначення предмета монологу

викладача, постановка цілей та опис способів дії й результату. З цією метою застосовуються прийоми «Проблемне питання» або «Загадка», причому питання необхідно ставити таке, щоб майбутні фахівці змогли на нього відповісти або озвучити свою версію. Як варіант можуть використовуватися незакінчені речення, фрази з пропусками слів та ін.

«Факт до місця» – прийом, що дозволяє випередити основний зміст свіжим прикладом, випадком, актуальною суспільною інформацією (тією, що на слуху, наприклад), які тематично або асоціативно пов'язані з темою лекції. Викладач може почати словами: «Йдучи на зустріч з вами, я випадково побачив ...», «Вчора у соцмережах прочитав приголомшливу новину про те, що ...» і т. д.

«Парадоксальне цитування» передбачає наведення викладачем двох тематичних цитат (або двох груп цитат), які відображають протилежні точки зору з теми, що вивчається. Можна почати з цитати (афоризму, приказки), які яскраво задають тему, показують її неоднозначність, розкривають відоме з іншого погляду.

Прийом «Непоставлені питання» передбачає, що викладач, зробивши короткий вступ-роздум з теми лекції, формулює як питання основну проблему лекції, випереджаючи це питання словами типу «І ми можемо запитати себе ...», «Що ж робити вихователю у цій ситуації?», «Мимоволі виникає питання ...». Для того щоб майбутні фахівці могли приєднатися до питання і зацікавитися пошуком відповіді, важливо сформулювати його мовою аудиторії, зваживши на її вік, стилістику, лексику [134].

«Бліц-опитування» застосовується, коли є сенс з'ясувати рівень обізнаності майбутніх фахівців з того чи іншого педагогічного питання, наявність у них певного життєвого досвіду, точки зору з певного приводу. Для бліц-опитування найчастіше використовуються закриті питання з варіантами відповідей, і студентам пропонується відповідати, піднімаючи руку, великий палець вгору або вниз, повертаючи долоню одним чи іншим боком, плескаючи в долоні і т. д. Відкриті питання використовуються рідше, так як вони

припускають вільні нерегламентовані відповіді студентів, що може затягнути лекцію, порушити темпові характеристики ситуації, створеної викладачем.

Завдання другого етапу – розкриття змісту, надання необхідної та достатньої інформації для досягнення мети лекції, донесення до майбутніх фахівців ідеї, думки, заради якої власне починалася лекція. Для цього необхідно підібрати такий метод подачі інформації, який найбільшою мірою сприяв би розумінню, не викликав відторгнення, протестуючих реакцій, допомагав би розчутити за потоком слів головне – ціннісну ідею. Вибір конкретного способу залежить від віку студентів, рівня їх мотивації та компетентності у конкретній темі, сформованості інтелектуальних здібностей, сформованих навичок НПД тощо.

Перші три методи, описані далі – індуктивний, дедуктивний та за аналогією, – застосовуються для доведення тієї чи іншої ідеї.

Індуктивний метод (від приватного – до загального) передбачає поступове, поетапне розкручування ідеї, просування від простих прикладів і зрозумілих студентам фактів до більш складних узагальнень, у тому числі педагогічних понять і явищ. Метод підходить для роботи з групою, неготовою (не налаштованою на неї) до складної інтелектуальної роботи, але яка довіряє викладачу. Інтелектуально просунуті студенти часто чинять опір такому способу доведення, так як у них виникає відчуття, що ними маніпулюють, не даючи можливості побачити альтернативні рішення.

При дедуктивному методі (від загального – до приватного) майбутнім фахівцям спочатку пропонується загальний висновок, а потім його різноманітні підтвердження. При дедуктивному методі можна йти і від спростування, якщо використовувати спосіб доведення від протилежного: «Припустимо, що наше твердження неправдиве. У цьому випадку ...». Цей метод привабливий для інтелектуально розвинених, вмотивованих учасників. Метод ставить їх у позицію співмислителя, у активну позицію.

Метод аналогії (паралелі, зіставлення) застосовується у тих випадках, коли у досвіді студентів існує уявлення про подібний за своєю сутністю

педагогічний процес чи явище і вони, майбутні фахівці, здатні здійснювати умовисновки за аналогією. Неграмотне застосування методу аналогії може привести до того, що вона виявиться недоступною, незрозумілою студентам, і у цьому випадку вони не зможуть зрозуміти саму ідею викладача [275].

Наступні методи – концентричний, ступінчастий і хронологічний – це різні варіанти подачі інформації студентам для самостійних роздумів, подальших дій, поповнення знань тощо.

Концентричний метод застосовується за типом кластера для викладу матеріалу, у структурі якого закладена глибока класифікація. Матеріал поділяється на кілька смислових частин, при цьому кожна з них має одну і ту ж змістовну глибину. Такий спосіб подачі навчального матеріалу допомагає майбутнім фахівцям по черзі викладати блоки матеріалу, при цьому можна робити зупинки, так як у них досить швидко формується уявлення про структуру матеріалу, його необхідні розділи. Це відбувається особливо швидко і природно для студентів, якщо викладач, окрім слів, використовує графічні зображення кластера.

Ступінчастий метод являє собою послідовний виклад інформації, причому потрібно обов'язково подумати про те, як допомогти студентам утримати ціле з розмаїття частин, допомогти їм зрозуміти цінність фактів.

Завдання третього етапу – фіксація отриманого результату, оцінка стану студентів, «закриття» ситуації, переведення її до режиму обговорення, включення нового матеріалу до емоційного досвіду студентів, рефлексія.

Приєм «Рамка» є процедурою, яка обов'язково використовується для визначення основного змісту викладеного матеріалу, підкреслюючи головне, допомагаючи зробити висновки. Викладач говорить: «Ми почали з вами з того, що ..., ми розглянули ..., ми побачили і прийшли до висновку ..., у цілому можна говорити про те, що ...» і т. д.

ЖЕК (приєм «жирної емоційної крапки») або «Пафосна кінцівка» дозволяє пов'язати зміст того, про що говорилося під час лекції, з яскравою емоційною реакцією, включити обговорювану інформацію у контекст

важливих, піднесених відносин, смислів, почуттів. Це може бути афоризм, притча, кілька віршованих рядків, яскраві заключні кадри фільму або інші зорові образи і т. д. Важливо, що такий емоційний вплив має підкреслювати значимість прослуханої інформації, а не затьмарювати її.

Отже, ефективна лекція дозволяє підвищити пізнавальний інтерес студентів до навчальної дисципліни, забезпечити можливості глибшого розгляду теми, здійснити яскравіший емоційний вплив на аудиторію. Оптимальне поєднання форм, методів і стилів викладу теоретичного матеріалу обирається викладачем; вони диктуються особливостями навчальної дисципліни, профілем ЗВО, спеціальності, циклу дисциплін тощо. Методика викладання під час лекцій залежить від етапу вивчення предмета і рівня загальної підготовки майбутніх фахівців. Необхідно також пам'ятати про те, що науково-змістовний критерій (переконливість викладу, наукова глибина змісту, оптимальне поєднання теоретичного і практичного матеріалу, логіка, послідовність викладу) є лише одним з показників якості ефективної лекції. Не менш важливими є й такі, як емоційний вплив викладача на аудиторію, його вміння створити атмосферу довіри, співпраці та т. д.

Так, з метою забезпечення більшої ефективності лекції доцільно ввести до кожного з її структурних елементів такі інтерактивні методи, прийоми та форми навчання, що сприяють як розвитку позитивної взаємодії викладача зі студентами, так і міцності засвоєння знань та активізації їхньої НПД. Наприклад, інтерактивний прийом здогадки (припущення) застосовується з метою оголошення теми лекції, а далі й ключових понять, що вивчаються. Прийом вирішення проблемної ситуації сприяє засвоєнню студентами знань, умінь, здобутих у ході активного пошуку і самостійного вирішення проблем, у результаті чого ці знання, уміння міцніші, ніж при традиційному навчанні.

Під час семінарських та практичних занять із студентами відпрацьовувалися засоби візуалізації навчального матеріалу. Застосування фреймової технології для оптимізації, інтенсифікації й візуалізації навчального матеріалу дозволяє студентам засвоювати систему знань,

розвиває у майбутніх фахівців дошкільної ланки системне, понятійне, алгоритмічне, репродуктивне, наукове, критичне й творче мислення, формує дискурсивні і комунікативні уміння суб'єктів навчання.

Фреймова технологія застосовувалася наступним чином. Студентам презентувався навчальний текст практичного спрямування для ознайомлення. Роздавалася схема, що складалася зі слотів, які повинні бути заповнені конкретним змістом і розфарбовані в певні кольори. Наприклад: обґрунтування, гіпотези, висновки, закономірності – жовтим; завдання (проблема) – синім; дидактичні цілі – червоним; вирішення завдань – блакитним; тестове завдання – зеленим. За допомогою кольору як би приверталася увага до певного слоту через зорове сприйняття. Це дало можливість студентам швидше орієнтуватися у запропонованих схемах. Після цього студенти самостійно опрацьовували навчальний матеріал заповнюючи слоти. Після цього здійснювався аналіз роботи кожного студента, співставлення отриманої інформації та передача змісту заповненого слоту через символіку (зразки слотів представлені у Додатку В).

Застосування фреймової технології під час практичних занять дозволило трансформувати навчання у самонавчання, розвивало спроможність із великої кількості інформації обрати головне, оцінити, знайти взаємозв'язки і структурувати отриману інформацію, активізувати мислення студентів, зробити його активним учасником здобуття знань, умінь та навичок.

Основними методами організації практичних занять були наступні.

Метод «Заверши речення» застосовується для перевірки рівня засвоєння знань й оперативного залучення студентів до діяльності, взаємодії, актуалізації опорних знань, мотивації навчальної діяльності, що створює можливість уважно і глибоко працювати над формою висловлення власних ідей, порівнювати їх з іншими, більш вільно говорити на запропоновану тему.

Інтерактивне середовище дозволяє підтримати на занятті метод асоціацій. Він і його варіанти зустрічаються також під іншими назвами: метод ланцюжка асоціацій, метод асоціативних зв'язків, ланцюговий метод

запам'ятовування. Його суть полягає у встановленні нових неординарних зв'язків між компонентами педагогічного явища й елементами навколишнього середовища, зовнішнього світу, минулим і життєвим досвідом самого студента.

Діаграми Венна (*Venn diagrams*) – загальна назва низки методів візуалізації і способів графічної ілюстрації, що широко використовуються у різних галузях науки; вони показують теоретико-логічні відносини між множинами або подіями; використовувана педагогічна «діаграма Венна» показує всі можливі відносини між об'єктами та явищами професійно орієнтованих дисциплін.

Інтерактивний прийом «великого аркуша» є ефективним для «стенографії» думок, фактів, доказів, через що активізується діяльність студентів на занятті, надається можливість «висловитись» на папері найбільш мовчазним або мало активним учасникам, підкреслити оригінальність певних ідей, показати неоднозначність підходів до одного й того ж педагогічного процесу, явища, поняття тощо.

Однією з технологій, що активізують професійно орієнтовану навчально-пізнавальну діяльність студентів, є метод кластерів (від англ. *cluster* – гроно, згусток, пучок) – це графічна форма організації інформації, яка дозволяє виділити основні смислові одиниці, які фіксуються у вигляді схеми з позначенням усіх зв'язків між ними. Це зображення сприяє систематизації та узагальненню навчального матеріалу з виучуваної теми [15].

На етапі підбиття підсумків заняття пропонується метод «інтелектуальна гойдалка» (дискусійна гойдалка), метою якого є розвиток індивідуальної свідомості через організацію полілогу, рефлексивної діяльності студентів. «Інтелектуальна гойдалка» – це оперативна дискусія за запропонованою проблемою, актуальним питанням; висловлюючи свою думку, учасники «розгойдують гойдалки»; чим оригінальніша й емоційніша запропонована точка зору, тим інтенсивніше «розгойдуються гойдалки»; учасникам

необхідно інтенсивніше «розгойдувати гойдалки» (міркувати, висловлювати оригінальні точки зору) [247, с. 311–325].

Серед існуючих форм, методів, прийомів, засобів організації самостійної роботи студентів як системи виділимо найпродуктивніші, на нашу думку, а саме: розв'язання педагогічних ситуацій, ведення педагогічного глосарію, виконання завдань робочого зошиту як дидактичного засобу, аналіз публікацій фахових видань, збірників матеріалів науково-практичних конференцій, застосування електронних медіа, виконання проєктних робіт, робота з записами вебінарів педагогічної тематики, виконання завдань під час педагогічної практики з подальшим обговоренням, технологічна картка кожної теми, що вивчається, тощо.

Оглянемо найбільш цікаві та продуктивні, на нашу думку, способи активізації позааудиторної самостійної роботи студентів на прикладі освітнього компоненту «Дошкільна педагогіка».

Розв'язання педагогічних ситуацій формує у студентів вміння обирати обґрунтований орієнтир для вибудовування власної поведінки, спираючись на теоретичні знання з педагогіки та власний досвід, оперативно орієнтуватися у ситуації й причинах її виникнення, вміння виробити й реалізувати спосіб педагогічного впливу для розв'язання ситуації, що склалася, передбачати наслідки впливу тощо [14, с. 7].

Ведення педагогічного глосарію задовольняє потребу студентів у систематизованому описі основних предметних галузей дошкільної педагогіки, її проблем і методів, понять.

Робочий зошит як дидактичний засіб забезпечує якісне засвоєння навчального матеріалу, вироблення вмінь і навичок навчальної діяльності, формування навичок самостійної роботи, сприяє активізації НПД студентів, навчає раціональній організації навчального часу, здійснює контроль та самоконтроль [242, с. 85].

Аналіз публікацій фахових видань, збірників матеріалів науково-практичних конференцій сприяє вдосконаленню читацької культури студентів, вивченню й узагальненню передового педагогічного досвіду.

Електронні медіа дають можливість студентам краще сприймати і запам'ятовувати матеріал, формують їх пізнавальні мотиви. Вони є засобом обробки традиційних завдань у спеціальній формі, комунікації, моделювання дійсності [115, с. 30].

Виконання проєктних робіт сприяє проєктуванню й створенню ідеального чи матеріального продукту, що володіє об'єктивною чи суб'єктивною новизною, освоєнню алгоритму інноваційної творчої діяльності, формує вміння самостійно знаходити й аналізувати інформацію, отримувати і застосовувати знання з різних галузей, набувати досвіду розв'язання творчих завдань тощо.

Робота з записами вебінарів педагогічної тематики дозволяє об'єднати безліч інструментів для передачі інформації: текстові, голосові та відеочати, засоби для демонстрації інформації у графічних або текстових форматах тощо. Студенти мають можливість прослухати цікавий тематичний матеріал у супроводженні наочних прикладів, презентацій, пояснень і схем.

Виконання завдань під час педагогічної практики з подальшим обговоренням сприяє закріпленню й розширенню теоретичних і практичних знань, отриманих студентами у процесі вивчення дошкільної педагогіки, вдосконаленню практичних навичок роботи за обраним фахом, що вимагають застосування професійних знань і умінь, отриманню компетенцій самостійної роботи зі збору та обробки отриманої інформації.

Технологічна картка кожної теми, що вивчається, дозволяє студентам засвоювати прийоми навчальної діяльності, формує вміння виділяти істотне при роботі з текстом підручника, визначити її кінцевий результат, розбити тему на логічні блоки, прогнозувати цілі і зміст теми, скласти запитання без додаткової допомоги з боку викладача.

В цілому, запропонований перелік способів активізації позааудиторної самостійної роботи готує студентів до активного пошуку, формує навички критичного наукового мислення, спонукає до розвитку й самоорганізації.

З метою перевірки ефективності впровадження спецкурсу «*Засоби візуалізації та фреймування навчального матеріалу*» нами була проведена проміжна діагностика рівня сформованості пізнавальної потреби студентів, наявності системних професійно-педагогічних знань. Результати діагностики показали, що 62% студентів з низьким рівнем сформованості професійних знань і практичних умінь, отримавши уявлення про можливості формування готовності до НПД засобом фреймової технології, зацікавилися процесом візуалізації навчального матеріалу. Можна засвідчити, що, оволодівши базовими знаннями, вміннями, навичками організації самостійної НПД 82% студентів усвідомили необхідність подальшого навчання, 65% майбутніх вихователів оволоділи уміннями вирішення освітніх завдань шляхом застосування інтерактивних методів та прийомів самоосвітньої діяльності.

Проведений залік після спецкурсу показав позитивні результати його впровадження в освітню діяльність студентів, що є суттєвим фактором підвищення рівня готовності до НПД з дітьми дошкільного віку.

Організація позааудиторної роботи здійснювалась засобом залучення здобувачів освіти до роботи *творчої групи «Фахівець дошкільної освіти»*.

Метою роботи творчої групи було формування навчально-пізнавальних інтересів до організації освітнього процесу з дітьми дошкільного віку.

Основними завданнями визначено: формування навичок аналізу, планування, організації, та контролю процесу і результатів НПД дітей дошкільного віку; розвиток умінь самостійного вирішення навчально-пізнавальних нестандартних завдань у практичній педагогічній діяльності.

В процесі роботи творчої групи здійснювалась практична передача студентам способів діяльності, методів, прийомів застосування елементів фреймової технології в освітньому процесі ЗДО.

Основними формами роботи творчої групи було визначено: майстер-клас, творчі вечори-зустрічі із провідними фахівцями дошкільної освіти, педагогічна вітальня (зустрічі переможцями міського та обласного етапу професійного конкурсу «Вихователь року»).

На засіданнях творчої групи студенти разом з керівником виявляли інформацію про особливості розвитку особистісного потенціалу дітей дошкільного віку засобом впровадження у освітній процес ЗДО елементів фреймової технології. Основними питаннями, які вирішувалися на засіданнях творчої групи, були такі, як: «Розвиток образного мислення дитини методом асоціативних символів»; «Використання образного типу інформації на заняттях з математики»; «Організація ігрової діяльності засобом «друдлів» (візуальних загадок)»; «Розучування віршів за допомогою символів»; «Застосування образів-символів мовних звуків у корекційній роботі з дітьми»; «Використання наочного моделювання в процесі організації театралізованих ігор»; «Ознайомлення дітей з об'єктами і явищами природи за допомогою схематичних зображень (схем, таблиць-опор, планів-схем, фрейм-схем)»; «Методика алгоритмічного малювання для розвитку уяви та вияву творчого «Я»» тощо.

Наведемо фрагмент засідання творчої групи на тему «Фрейм», «перформанс», «інтеракція».

У процесі вступної бесіди студентам було повідомлено, що у наукових розвідках І. Гофмана виокремлено п'ять основних «ключів» до первинних систем фреймів: вигадка, що перетворює серйозне в несерйозне; змагання – перемикання фрейма сутички в гру; церемоніал, що демонструє зразки належної поведінки; технічна переналаштування – різного роду презентації; виставки – випадки перетворення реальних ситуацій в їх зображення; пересадка – ключ до розуміння мотивів дії в ситуаціях, коли зображення не відповідає реальності. Таким чином, фрейми постають як певні ситуації, за допомогою яких ми моделюємо навколишнє нас дійсність. «Зазвичай люди правильно оцінюють, ніж повинна бути для них ситуація, і діють відповідним

чином. Вірно, що ми самі активно беремо участь в упорядкуванні нашого життя, але, одного разу встановивши порядок, ми часто продовжуємо його механічно підтримувати, як ніби він існував вічно» [48, с. 61].

Після цього студентам було запропоновано побудувати вербальні асоціації до фрейма «вихователь». Після дискусії було отримано наступні результати:

Фрейм «вихователь» представлений наступними відносинами:

S – S (синонімічні) – «вихователь – товариш, жінка, наставник, мама, я». («Вихователь дитині маму замінить, поки її немає поруч: і нагодує, і ніс витре, і уму-розуму повчить», «У мене досвіду мало, я – молодий фахівець, мені досвідчені підказують»);

S – O – «вихователь – діти» («У школі – учитель, а в садку – вихователь з дітьми працює»);

S – L – «вихователь – ЗДО, стіл». («Я в спальній кімнаті, поки діти сплять, сиджу за столом, конспекти занять пишу»);

S – його внутрішні якості – «вихователь – досвідчений, хороший, розумний» («Важливо, щоб малюк відразу до гарного вихователя потрапив, а то може вередувати, відмовитись ходити до закладу дошкільної освіти»);

S – його зовнішні властивості «вихователь – білявка»;

S – P – «вихователь – займатися» («У школі вчать, а у закладі дошкільної освіти займаються з дітьми, до школи готують, добре готують»);

S – оцінка умов його роботи – «вихователь – хвилювання» («Як вони, з дітьми цілий день? Як знайти порозуміння з батьками?»).

За результатами роботи творчої групи студенти відмічали, що в них підвищилася ефективність і продуктивність НПД. Фреймування навчального матеріалу привчає розуміти проблеми і вирішувати їх науковими методами, змінює саму природу освітнього середовища.

Паралельно з аудиторним навчанням здобувачі вищої освіти закріплювали отримані теоретичні знання в процесі різних відів педагогічної практики в базових ЗДО.

Педагогічна практика це один із важливих етапів формування готовності до НПЛ майбутніх фахівців дошкільної освіти, яка сприяє поглибленню і закріпленню теоретичних знань, формуванню професійних умінь і навичок. Педагогічна практика в ЗДО організовується в декілька етапів: пропедевтична (ознайомлювальна) практика (1 курс), психолого-педагогічна практика (2 курс), пробна педагогічна практика (3-4 курс), виробнича практика (4 курс).

Відповідно до проблеми дисертаційного дослідження кожен вид практичної діяльності здобувачів освіти був доповнений відповідними складовими.

Організація пропедевтичної практики спрямована на забезпечення адаптації здобувачів освіти до умов педагогічної практики, створення умов для набуття досвіду освітньої діяльності дітей раннього та дошкільного віку, створення портфоліо майбутнього фахівця. Зміст пропедевтичної практики було доповнено наступними завданнями: аналіз специфіки організації навчальної діяльності з дітьми раннього віку, застосування методу візуалізації в процесі організації сюжетної гри з дітьми дошкільного віку, характеристика розвивального середовища в групі дітей старшого дошкільного віку тощо.

Метою психолого-педагогічної практики було визначено: поглиблення знань гуманістичних теорій розвитку і формування позитивного образу-Я; ознайомлення з інтерактивними методами, формами і засобами сучасних технологій особистісної орієнтації; сприяння кращому розумінню феномена особистості дитини та завдань його розвитку.

Зміст психолого-педагогічної практики було доповнено наступними завданнями: психолого-педагогічна діагностика рівня пізнавальної діяльності дітей дошкільного віку; організація ситуативного спілкування з дітьми з тем: «Тварини», «Квартира», «Мій день», «Моя сім'я», «Іграшки», «Природа», «Пори року», «Одяг», «Їжа», «Шкільні предмети», «Про себе»; застосування звукових, тактильних та графічних асоціацій в процесі педагогічної взаємодії з дітьми дошкільного віку.

Пробна педагогічна практика спрямована на формування професійно-педагогічних умінь і практичних навичок календарно-тематичного планування та самостійної організації освітнього процесу з дітьми дошкільного віку; формування професійно значущих якостей особистості педагога; набуття досвіду взаємодії з вихователем групи дітей, педагогічним колективом, батьками; оволодіння вміннями педагогічної рефлексії, формування навичок самооцінки та самоконтролю.

Специфічними завданнями відповідно до проблеми дослідження були: аналіз проведеного заняття за фреймовими схемами; застосування фреймових схем під час організації роботи з дітьми; аналіза НПД дітей дошкільного віку; діагностика готовності вихователів до реалізації особистісного потенціалу дітей дошкільного віку.

Організація виробничої практики забезпечувала вдосконалення у майбутніх фахівців системи педагогічних умінь, необхідних для виконання функцій вихователя ЗДО; умінь планування та організації освітньої роботи з дітьми дошкільного віку; встановлення довірливо-ділових стосунків із колегами та батьками дітей.

Зміст виробничої практики був доповнений наступними специфічними завданнями: використання елементів наочного моделювання на заняттях з методики ознайомлення дітей з природою; застосування методу асоціативних символів в процесі семантизації лексичних одиниць на заняттях з розвитку мовлення; застосування методів ейдотехніки для формування образного типу інформації на заняттях з методики формування елементарних математичних уявлень; застосування фрейм-опор у процесі підготовки дітей до навчання у школі.

Слід зазначити, що необхідною умовою ефективної організації педагогічної практики є педагогічний контроль з боку викладачів як система перевірки результатів НПД здобувачів освіти.

Головна мета педагогічного контролю полягає у визначенні якості засвоєння навчального матеріалу, ступеня сформованості навчально-

пізнавальних умінь і навичок цілям і завданням кожного освітнього компоненту. Для покращення педагогічного контролю викладачам було запропоновано фреймові схеми для об'єктивного аналізу рівня розвитку НПД майбутніх фахівців. **Бажано зразок**

Застосування фрейсових схем в процесі педагогічного контролю забезпечувало: єдність та об'єктивність вимог до кожного здобувача; обґрунтованість та аргументованість отриманих оцінок; індивідуальний та диференційований підхід до кожного здобувача; зниження психологічної напруженості, урахування потенційних можливостей майбутніх фахівців.

Активне спостереження та контроль за педагогічною діяльністю студентів дали підстави стверджувати, що майбутні вихователі поступово стали оволодівати вміннями проєктування, візуалізації навчального матеріалу, здійснення освітнього процесу з дошкільниками не тільки на основі науково-теоретичних та оперативних знань, а й на основі та оптимізації освітнього процесу.

Студенти показали такі професійні вміння, а саме:

- відбирати, аналізувати, синтезувати й структурувати освітній матеріал відповідно до цілей навчання і виховання;
- здійснювати дидактичне осмислення та фреймування матеріалу роботи з дітьми дошкільного віку;
- перетворювати навчальний матеріал, що дається у ЗВО, на підходи до кожної дитини як яскравої та неповторної індивідуальності.
- прогнозувати труднощі й власні помилки у роботі з дітьми дошкільного віку;
- педагогічно обґрунтовано будувати освітню роботу у ЗДО як ланку в цілісній педагогічній системі;
- педагогічно доцільно вибирати та обґрунтовано застосовувати методи діагностики дітей;
- стимулювати й організовувати різноманітні, притаманні дітям дошкільного віку форми діяльності;

- визначати за зовнішніми виявами та вчинками зміну психологічного стану дітей, розуміти й пояснювати особливості їхньої поведінки в конкретних життєвих ситуаціях;

- уявно ставити себе в ситуацію вихованця;

- швидко приймати рішення і знаходити найбільш ефективні засоби педагогічного впливу на основі педагогічної інтуїції;

- здатність орієнтуватися у змінюваних умовах, перебудовувати свою поведінку, якщо в цьому є необхідність;

- встановлювати педагогічно доцільні взаєностосунки з батьками та колективом ЗДО;

- аналізувати досвід інших вихователів для узагальнення й перенесення ефективних форм, методів та прийомів у практику своєї роботи;

- зіставляти свій досвід роботи з педагогічною теорією, ставити для себе дослідницьке завдання, знаходити й застосовувати відповідні методики.

В процесі проходження педагогічної практики здобувачі освіти мали змогу отримати практичний матеріал для написання курсових та бакалаврських робіт, а також здійснити відповідну діагностику рівня розвитку дітей дошкільного віку.

Наведемо приклад тематики науково-дослідних робіт, запропонованої нами студентам випускних курсів спеціальності «Дошкільна освіта»: «Система кластерів як засіб формування пізнавальних здібностей дітей старшого дошкільного віку»; «Використання фрейм-схем при підготовці і проведенні конструктивної діяльності з дітьми дошкільного віку»; «Організація ігор-драматизацій дітей старшого дошкільного віку засобами фреймової опори».

Захист робіт було організовано в формі публічного виступу перед викладачами циклової комісії з теоретичної та практичної підготовки спеціальності 012 Дошкільна освіта і студентами випускних груп за таким планом: доповідь студента про зміст роботи; запитання до автора; виступ наукового керівника; відповіді студента на запитання членів циклової комісії; заключне слово студента.

За результатами захисту бакалаврських робіт слід відмітити, що кількість позитивних результатів у здобувачів освіти експериментальної групи значно вища порівняно з контрольною групою. 38% здобувачів освіти експериментальної групи отримали оцінки «відмінно», 52% – «добре», 10% – «задовільно».

Підсумовуючи вищевикладене, вважаємо принциповим наголосити на тому, що в підрозділі окреслено найбільш значущі види діяльності, які успішно сприяють формуванню готовності до НПД майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти.

На підставі реалізації методики готовності до НПД майбутніх вихователів ЗДО засобом фреймової технології в освітньому процесі педагогічних закладів вищої освіти в наступному підрозділі проаналізуємо та інтерпретуємо результати експериментального дослідження.

2.3. Аналіз результатів дослідження

На контрольному етапі дослідження було здійснено аналіз, узагальнено та інтерпретовано отримані результати розробленої та впровадженої методики формування готовності до НПД майбутніх вихователів ЗДО засобом фреймової технології.

З цією метою за допомогою педагогічного моніторингу та за результатами впровадження розробленої методики з відповідним комплексом освітньо-виховних заходів було визначено динаміку формування рівнів готовності до НПД майбутніх вихователів ЗДО засобом фреймової технології, здійснено порівняльний аналіз рівнів готовності до НПД в експериментальній та контрольній групах, проведено статистичну обробку отриманих даних у процесі педагогічного експерименту та сформульовано висновки.

Дослідження рівнів готовності до НПД майбутніх вихователів ЗДО засобом фреймової технології здійснювалося за тим діагностичним інструментарієм, за яким збиралися емпіричні дані на констатувальному етапі педагогічного експерименту з метою аналізу отриманих даних на контрольному етапі відповідно для експериментальної та контрольної груп.

Програма дослідження на етапі контрольного експерименту була представлена діагностичними методиками за кожним із критеріїв (тести, анкети, модифіковані методики, план спостережень, бесід, проблемно-ігрових завдань, аналіз творчих робіт), що дало можливість порівнювати результати контрольного етапу з результатами, отриманими на констатувальному.

Проаналізуємо результати дослідження за кожним з критеріїв. Для того щоб наочно побачити зміни, у діаграмі будемо відображати рівні готовності до проведення експерименту та після нього.

Одержані результати унаочнені в таблицях та рисунках (подаються після дослідження кожного критерію). Вважаємо доцільним докладніше зупинитися на одержаних результатах контрольного етапу, охоплюючи всі компоненти та визначені критерії.

Дослідження формування рівнів готовності до НПД майбутніх вихователів ЗДО засобом фреймової технології за *потребнісно-мотиваційним* критерієм відбувалося за визначеними показниками. Так, показник «мотиви засвоєння і застосування різних видів навчально-пізнавальної діяльності» визначався за допомогою методик «Діагностика мотиваційної структури особистості» (за В. Мільманом) та «Мотивація досягнення успіху студентами» (за С. Пакуліною), що дозволило з'ясувати, як студенти розуміють поняття «успіх» у «ключових сферах» життя, що становить сенс досягнень і успішних результатів у поведінці й діяльності людини. Рівні мотивації досягнення успіху по кожному параметру успіху вимірювалися в балах: високий рівень – 18-20 балів, середній рівень – 14-17 балів, низький рівень – менше 13 балів. Результати контрольного етапу показали, що високий бал продемонстрували студенти експериментальної групи порівняно з контрольною. Категорія екстеріоризованого успіху, що спрямований на зовнішню, предметну сферу, практично не змінилася, а мотивація до інтеріоризованого успіху, що зумовлює внутрішню діяльність людини, значно зросла.

Наступний показник *потребнісно-мотиваційного критерію* «педагогічна спрямованість особистості» було перевірено за допомогою «Методики визначення спрямованості особистості» (за Б. Бассом), яка дозволила з'ясувати, які якісні зміни відбулися у різних видах особистісної спрямованості майбутніх вихователів ЗДО. Так отримані дані свідчать: показники шкали «спрямованість на себе (Я)», що характеризують особистість з орієнтацією на пряме винагородження та задоволення, агресивність у досягненні статусу, схильністю до суперництва, тривоги, інтровертованості, роздратованість, прагнення влади, значно зменшилися в експериментальній групі, у той час як у контрольній практично не змінилися, проте показники таких шкал як, «спрямованість на спілкування (С)», що характеризують здатність педагога підтримувати стосунки з людьми, орієнтація на спільну діяльність, орієнтація на соціальне схвалення, залежність від групи, потреба в емоційних стосунках з людьми, та шкали «спрямованість на справу» (Д) –

зацікавленість у вирішенні ділових проблем, виконання роботи якнайкраще, орієнтація на ділову співпрацю, здатність обстоювати в інтересах справи власну думку, корисну для досягнення загальної мети – мали більшу кількість вибору в експериментальній групі.

Такий показник *потребнісно-мотиваційного критерію* «наявність навчально-пізнавальних інтересів, сформованість пізнавальної потреби» було перевірено за допомогою методики «Ціннісні орієнтації» (за М. Рокичем). Результати повторного ранжування цінностей і потреб особистості педагога дошкільної освіти показали перевагу духовно-моральних цінностей та потреб у наданні допомоги, підтримки, подальшого розвитку та самовдосконалення саме в експериментальній групі порівняно з контрольною.

Дані, отримані за *потребнісно-мотиваційним критерієм*, представлені у табл. 2.10. та на рисунку 2.7.

Таблиця 2.10

Результати діагностики рівнів готовності до НПД майбутніх вихователів ЗДО засобом фреймової технології за *потребнісно-мотиваційним критерієм* після проведення експерименту

Рівень готовності	Результати обстеження			
	Експериментальна група (ЕГ) (75 осіб – 100%)		Контрольна група (КГ) (78 осіб – 100%)	
	%	Осіб	%	Осіб
Високий	50,7	38	41	32
Середній	41,3	31	41	32
Низький	8	6	18	14

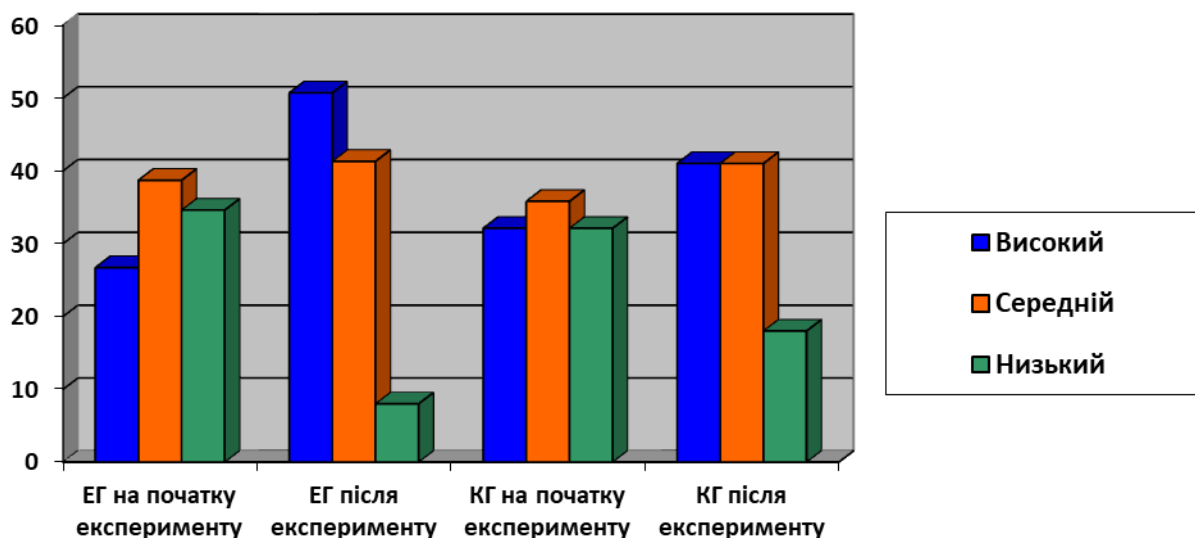

Рис. 2.7. Діаграма за результатами діагностики рівнів готовності до навчально-пізнавальної діяльності майбутніх вихователів ЗДО засобом фреймової технології за потребнісно-мотиваційним критерієм до та після проведення експерименту (%)

Результати, показані на рис. 2.7, дозволяють стверджувати, що результати рівня готовності до НПД майбутніх вихователів ЗДО в контрольній та експериментальній групах стали суттєво різнитися порівняно з даними на початку експерименту: так високий рівень показників в експериментальній групі збільшився з 26,7% до 50,7%, а в контрольній з 32,1% до 41%; середній рівень в експериментальній групі збільшився з 38,74% до 41,3%, а в контрольній – з 35,8% до 41%; низький рівень зменшився з 34,6% до 8% – в експериментальній групі, та з 32,1% до 18% – у контрольній, причому в експериментальній групі показники кращі, ніж у контрольній.

Для дослідження *інформаційно-пізнавального* критерію та його показників у структурі готовності до НПД майбутніх вихователів ЗДО були повторно застосовані діагностичні методики констатувального етапу.

Показник «наявність системних професійно-педагогічних знань» був перевірений за допомогою тестових завдань про наявність професійних знань, а також контрольними питаннями після прочитаного спецкурсу «Засоби візуалізації та фреймування навчального матеріалу».

Другий діагностичний зріз був спрямований на виявлення у студентів рівня готовності до НПД майбутніх вихователів ЗДО засобом фреймової технології за *інформаційно-пізнавальним критерієм*, показниками якого виступили: наявність системних професійно-педагогічних знань; розвиненість гуманістичного світогляду; сформованість розумових операцій (аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, систематизація).

Для визначення наявності системних професійно-педагогічних знань були застосовані тестові завдання, а також запропонована анкета для самооцінювання рівня професійно-педагогічних знань і відповідних педагогічних умінь, зокрема аспектів: знання різноманітних підходів до щодо організації освітньої діяльності з дітьми дошкільного віку; знання індивідуальних та вікових особливостей дітей дошкільного віку; знання логіки організації освітньої роботи з дітьми дошкільного віку; знання психологічних причин негативної поведінки дітей дошкільного віку; знання методів та рівнів взаємодії з батьками дітей дошкільного віку тощо:

Тестові завдання допомогли виявити, наскільки студенти експериментальних і контрольних груп володіють відповідними знаннями й уміннями.

Показник «сформованість гуманістичного світогляду» перевірявся за допомогою тестових завдань на наявність світоглядних знань, ранжирування професійно важливих умінь педагога.

Ефективним діагностичним засобом виявився аналіз педагогічних ситуацій, які вимагали нестандартних рішень майбутніх вихователів ЗДО.

Показник *інформаційно-пізнавального критерію* «сформованість розумових операцій (аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, систематизація)» перевірявся за допомогою тестових методик, застосованих у параграфі 2.1.

Порівняльний аналіз рівнів формування *інформаційно-пізнавального критерію* готовності до НПД майбутніх вихователів ЗДО в

експериментальній та контрольній групах до та після формувального експерименту показаний у табл. 2.11.

Таблиця 2.11

Результати діагностики рівнів готовності до НПД майбутніх вихователів ЗДО засобом фреймової технології за інформаційно-пізнавальним критерієм після проведення експерименту

Рівень готовності	Результати обстеження			
	Експериментальна група (ЕГ) (75 осіб – 100%)		Контрольна група (КГ) (78 осіб – 100%)	
	%	Осіб	%	Осіб
Високий	37,3	28	25,6	20
Середній	56	42	53,9	42
Низький	6,7	5	20,5	16

Порівняльна характеристика рівнів готовності до НПД за інформаційно-пізнавальним критерієм у студентів експериментальної та контрольної груп до й після формувального експерименту відображена на рис.2.8.

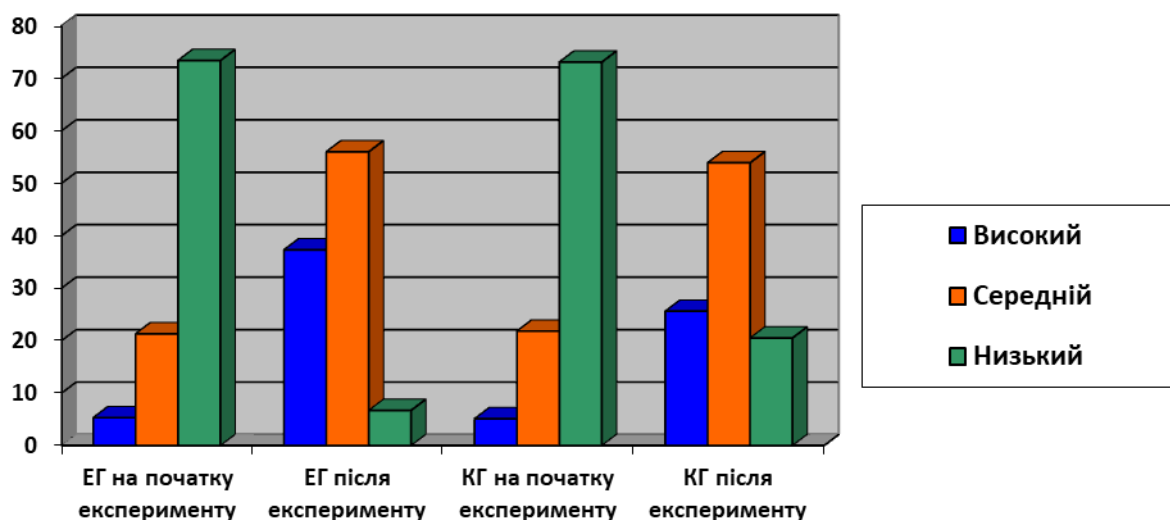

Рис. 2.8. Діаграма за результатами діагностики рівнів готовності до НПД майбутніх вихователів ЗДО засобом фреймової технології за інформаційно-пізнавальним критерієм до та після проведення експерименту (%)

Аналізуючи отримані дані, зазначимо позитивну динаміку змін. Так, після експерименту високий рівень діагностовано у 37,3% студентів експериментальної групи (до експерименту 5,3%) та 25,6% у контрольній (до експерименту 5,1%). Середній рівень в експериментальній групі збільшився із 21,3% до 56%, а в контрольній із 21,8% до 53,9%. Відповідно низький рівень знизився із 73,4% до 6,7% в експериментальній та із 73,1% до 20,3% у контрольній. Зазначимо також, що в експериментальній групі показники кращі, ніж у контрольній.

Третій діагностичний зріз був спрямований на виявлення рівня готовності до НПД майбутніх вихователів ЗДО засобом фреймової технології за *рефлексивно-процесуальним критерієм*, показниками якого виступили:

- наявність навичок аналізу, планування, організації та контролю процесу і результатів НПД;
- наявність умінь самостійного вирішення навчально-пізнавальних нестандартних завдань у практичній педагогічній діяльності;
- розвинена саморефлексія готовності до НПД, усвідомленість формування навчально-пізнавальних інтересів та їх задоволення на рівні особистісних цінностей.

Для визначення показника «наявність навичок аналізу, планування, організації та контролю процесу і результатів НПД нами була застосована методика діагностики рівня саморозвитку та професійно-педагогічної діяльності (за Л. Бережновою). Аналізуючи відповіді на запитання, можна стверджувати, що студенти експериментальної групи були більш об'єктивними в оцінюванні власних особистих якостей та професійних умінь, вони демонстрували якісні знання в галузі педагогічних технологій, зокрема педагогічної підтримки, визначали типові утруднення в здійсненні педагогічної підтримки в процесі самовдосконалення.

Для визначення такого показника, як «наявність умінь самостійного вирішення навчально-пізнавальних нестандартних завдань у практичній педагогічній діяльності» був повторно використаний адаптований

рефлексивний опитувальник для визначення схильності до педагогічної інтуїції (за А. Гільмановою), що дозволив констатувати якісні зміни, що відбулися в експериментальній групі щодо розвитку в майбутніх вихователів педагогічної інтуїції. Відповіді студентів експериментальних груп більш ґрунтовні з наведеними прикладами своєї професійної діяльності, набутої під час педагогічної практики. Студенти експериментальних груп демонстрували основи педагогічної майстерності, яка поєднується з педагогічною інтуїцією, зокрема про це свідчать такі відповіді з прикладами роботи з дітьми, як: «Коли я планую заняття з дітьми, я одразу бачу, як потрібно його проводити, щоб кожне відрізнялось чимось особливим»; «Стиль моєї мови та інтонація легко змінюється під час спілкування з молодшими та старшими дошкільниками»; «Я легко, на ходу, за внутрішнім натхненням змінюю план проведення заняття»; «Я не гублюся від несподіванки, яка виникла в ході педагогічної діяльності»; «Я відчуваю почуття радості при раптовому вирішенні педагогічної проблеми, що турбувала мене в процесі роботи».

Для визначення показника «саморефлексія готовності до НПД, усвідомленість формування навчально-пізнавальних інтересів та їх задоволення на рівні особистісних цінностей» нами була використана методика вимірювання рівня рефлексивності (за А. Карповим). Більшість студентів експериментальних груп демонструвала перспективну рефлексію, яка співвідносилася: з функцією аналізу майбутньої діяльності, поведінки; плануванням як таким; прогнозуванням можливих фіналів. Її основні поведінкові характеристики: ретельність планування деталей своєї поведінки, частота звернення до майбутніх подій, орієнтація на майбутнє.

Результати діагностики рівнів готовності до НПД майбутніх вихователів ЗДО засобом фреймової технології за *рефлексивно-процесуальним* критерієм після проведення експерименту наведені в табл. 2.12 та на рис.2.9.

Таблиця 2.12

Результати діагностики рівнів готовності до НПД майбутніх вихователів ЗДО засобом фреймової технології за рефлексивно-процесуальним критерієм після проведення експерименту

Рівень готовності	Результати обстеження			
	Експериментальна група (ЕГ) (75 осіб – 100%)		Контрольна група (КГ) (78 осіб – 100%)	
	%	Осіб	%	Осіб
Високий	29,3	22	19,3	15
Середній	62,7	47	55,1	43
Низький	8	6	25,6	20

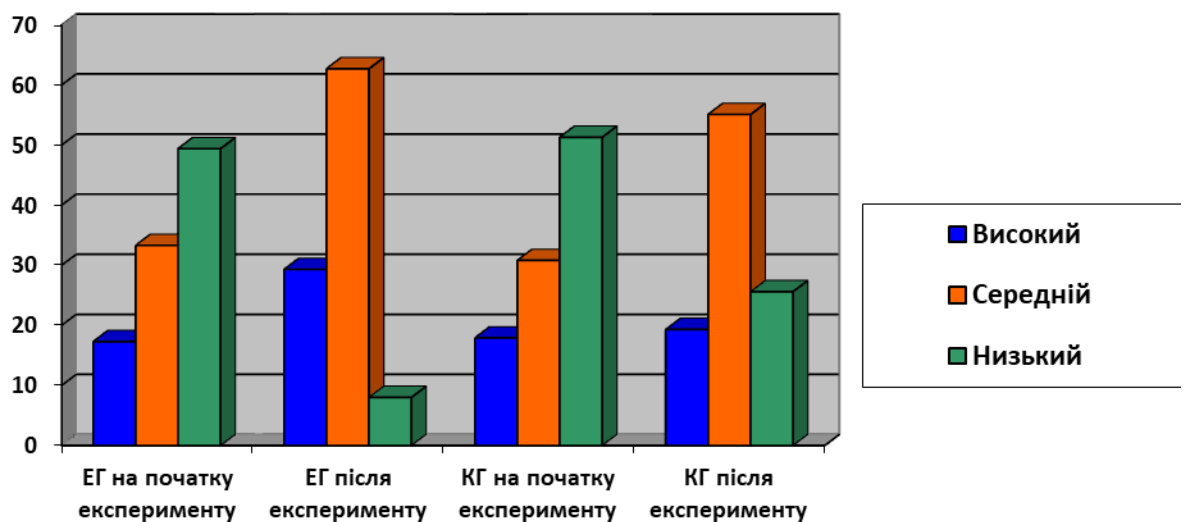

Рис. 2.9. Діаграма за результатами діагностики рівнів готовності до НПД майбутніх вихователів ЗДО засобом фреймової технології за рефлексивно-процесуальним критерієм до та після проведення експерименту (%)

Аналізуючи дані, зазначимо позитивні зміни як в експериментальній групі, так і в контрольній. Так, високий рівень діагностовано у 29,3% студентів експериментальної групи (до експерименту 17,3%) та 19,3% у контрольній (до експерименту 17,9%). Середній рівень в експериментальній групі діагностовано у 62,7% студентів (до експерименту 33,3%) та 55,1% у контрольній (до експерименту 30,8%). Низький рівень знизився із 49,4% до

8% в експериментальній та із 51,3% до 25,6%. у контрольній Також бачимо. що в експериментальній групі показники кращі, ніж у контрольній.

Узагальнені дані після проведення експерименту наведено в таблиці 2.13 та 2.14.

Таблиця 2.13

Узагальнені дані рівнів готовності до НПД майбутніх вихователів ЗДО засобом фреймової технології після проведення експерименту

Рівень готовності	Результати обстеження			
	Експериментальна група (ЕГ) (75 осіб– 100%)		Контрольна група (КГ) (78 осіб –100%)	
	%	Осіб	%	Осіб

Продовження таблиці 2.12

Високий	38,7	$(38+28+22)/3=29$	28,2	$(32+20+15)/3\approx 22$
Середній	53,3	$(31+42+47)/3\approx 40$	50	$(32+42+43)/3\approx 39$
Низький	8	$(6+5+6)/3\approx 6$	21,8	$(14+16+20)/3=17$

Таблиця 2.14

Узагальнені дані рівнів готовності до НПД майбутніх вихователів ЗДО засобом фреймової технології на початку та після проведення експерименту (%)

Рівні готовності	Експериментальна група (75 осіб)			Контрольна група (78 осіб)		
	До експерим.	Після експер.	Різниця	До експерим.	Після експер.	Різниця
Високий	16	38,7	+22,7	17,9	28,2	+10,3
Середній	30,7	53,3	+22,6	29,5	50	+20,5
Низький	53,3	8	-55,3	52,6	21,8	-30,8
Разом	100	100	0	100	100	0

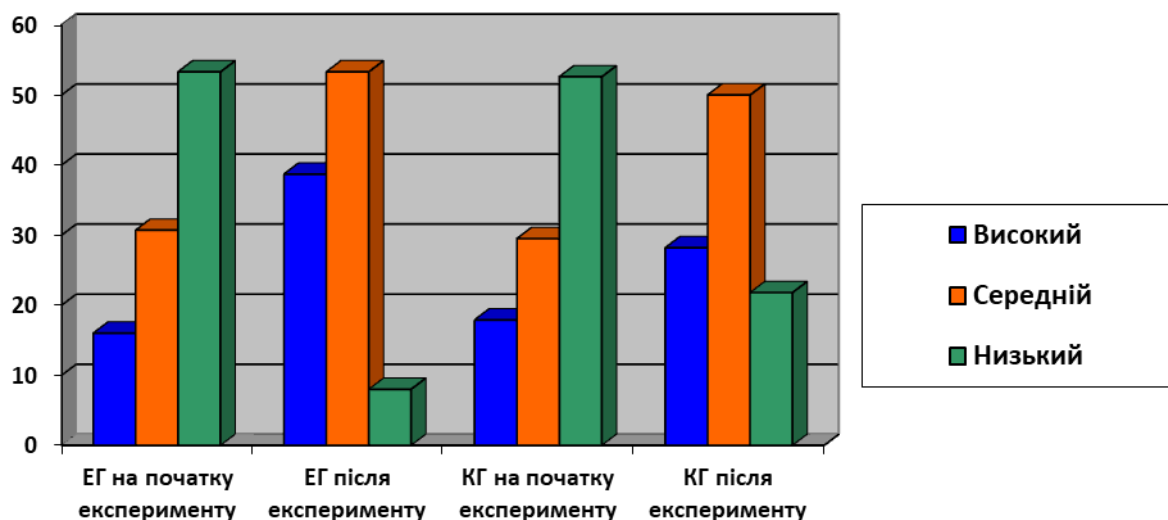

Рис. 2.10. Динаміка рівнів готовності до НПД майбутніх вихователів ЗДО засобом фреймової технології на початку та після проведення експерименту (%)

Порівняння даних, одержаних до та після проведення експерименту, дозволяють стверджувати, що підвищення рівня готовності до НПД майбутніх вихователів ЗДО відбулося як в експериментальній групі, так і в контрольній. Але завдяки впровадженню фреймової технології результати в експериментальній групі кращі, ніж у контрольній. Так, в експериментальній групі кількість студентів, які досягли високого рівня, збільшилась на 22,7%, а в контрольній лише на 10,3%; середнього рівня на 22,6% в експериментальній та 20,5% у контрольній.

В цілому можна стверджувати, що високий рівень готовності до навчально-пізнавальної діяльності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти засобом фреймової технології демонстрували саме студенти експериментальної групи, що проявилось у сформованій системі ціннісних орієнтацій майбутніх вихователів, педагогічній спрямованості особистості проявляється у постійному пошуку виховних засобів, педагогічній підтримці та прагненні до професійного зростання, наявності навчально-пізнавальних інтересів та пізнавальних потреб, які забезпечують високий рівень професійно-педагогічної діяльності вихователя; у сформованій системі теоретичних та практичних знань, пов'язаних із професією вихователя ЗДО,

зокрема з його навчально-пізнавальною діяльністю, гуманістичною свідомістю та світоглядом, високим показником сформованості розумових операцій, що характеризує мисленнєві операції (аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, систематизація); з високим рівнем сформованих навичок аналізу, планування, організації та контролю процесу і результатів НПД на основі вмінь самостійного вирішення навчально-пізнавальних нестандартних завдань у практичній педагогічній діяльності, постійної саморефлексії готовності до НПД через усвідомлення необхідності формування навчально-пізнавальних інтересів та їх задоволення на рівні особистісних цінностей. Це дає підстави вважати запропоновану нами методику ефективною.

Для того щоб перевірити, чи є відмінність між експериментальною та контрольною групою, застосуємо перевірку однорідності незалежних вибірок за критерієм узгодженості Пірсона χ^2 після проведення нашого дослідження.

Для спрощення розрахунків занесемо дані у таблиці.

Таблиця 2.15

Обрахунки емпіричних частот після експерименту

Рівень готовності	Емпіричні частоти		Разом
	Експериментальна група (ЕГ) (75 осіб)	Контрольна група (КГ) (78 осіб)	
Високий	29 (А)	22 (Б)	51
Середній	40 (В)	39 (Г)	79
Низький	6 (Д)	17 (Е)	23
Разом	75	78	153

Таблиця 2.16

Обрахунки χ^2 - критерію після експерименту

Комірки таблиці частот	Емпірична частота f_j	Теоретична частота f_t	$f_j - f_t$	$(f_j - f_t)^2$	$\frac{(f_j - f_t)^2}{f_t}$
1(А)	29	25	4	16	0,64
2(Б)	22	26	-4	16	0,61
3(В)	40	38,7	1,3	1,69	0,04
4(Г)	39	40,3	-1,3	1,69	0,04
5(Д)	6	11,3	-5,3	28,09	2,49
6(Е)	17	11,7	5,3	28,09	2,4

Сума	153	153	0		6,22
------	-----	-----	---	--	------

Після виконання розрахунків ми отримали фактичні значення критерію узгодженості Пірсона $\chi^2_{емпір}$ для контрольної та експериментальної груп. Величина $\chi^2_{емпір}$ -критерію після експерименту становить 6,22. Для знаходження критичного значення критерію $\chi^2_{крит}$ знайдемо кількість ступенів свободи за формулою $n = (s - 1)(r - 1) = 3-1=2$ (де s – число граф первинної таблиці, r – число рядків у таблиці) [1].

За таблицями критичних значень критерію $\chi^2_{крит}$ для рівня значущості 0,05 знаходимо - $\chi^2_{крит} = 5,9912$.

Отже, справедливою є нерівність: $\chi^2_{емпір} > \chi^2_{крит}$ ($6,22 > 5,9912$) на рівні значущості 0,05. Тобто відповідно до правила прийняття рішення отримані результати дають достатні підстави для відхилення гіпотези H_0 . Отже, маємо прийняти гіпотезу H_a про те, що емпіричний розподіл в експериментальній та контрольній групах після закінчення експерименту суттєво відрізняється з імовірністю 0,95 (тобто в 95 випадках зі 100), тому з урахуванням отриманих даних у таблиці 2.11 можна стверджувати, що запропонована методика формування готовності до НПД майбутніх вихователів ЗДО засобом фреймової технології є ефективною і може бути запропонована для впровадження в освітній процес.

Висновки до другого розділу

У процесі експериментальної роботи апробовано методику формування готовності до НПД майбутніх вихователів ЗДО засобом фреймової технології, представлену як поетапний процес формування загальнопедагогічних і професійних знань, навчально-пізнавальних інтересів та їх задоволення на рівні особистісних цінностей.

Методика формування готовності до НПД майбутніх вихователів ЗДО засобом фреймової технології представлена мотиваційним, когнітивним та діяльнісним компонентами, які знаходяться у логічному взаємозв'язку.

Мотиваційний компонент скеровував процес формування готовності до НПД майбутніх вихователів ЗДО і допомагав спрогнозувати очікуваний ідеальний кінцевий результат. Він передбачав формулювання мети та принципів організації освітнього процесу.

Когнітивний компонент відображав спрямованість методики на розвиток складових готовності до НПД здобувачів освіти засобом фреймової технології, обумовлених критеріями та показниками готовності до НПД, представлених у першому розділі, та визначав завдання методики, а саме: якісна підготовка здобувачів освіти з максимальним використанням розумових можливостей, знань, умінь і особистісних якостей усіх учасників цього процесу; створення умов для стимуляції розумових процесів вищого рівня, активізацію самостійної НПД; забезпечення ефективної підготовки здобувачів освіти за допомогою специфічних технологій, що дозволяють інтенсивно освоювати навчальний матеріал і спрямованих на формування системного мислення; формування основ загальної, духовної, а також професійної культури.

Проміжні завдання визначалися на конкретному етапі впровадження методики в освітній процес педагогічних ЗВО з метою посилення ефективності формування досліджуваного явища або корекції результатів попереднього етапу, а саме: створення оптимальних умов для формування готовності до НПД здобувачів освіти; удосконалення підготовки здобувачів

вищої освіти засобами привнесення нових інформаційних елементів фреймової технології до змісту обов'язкових і вибіркових освітніх компонентів освітньо-професійної програми спеціальності 012 Дошкільна освіта; розробка навчально-методичного комплексу, що забезпечує інтенсивне засвоєння навчальних програм і включає в себе засоби навчання (фреймовий інструментарій) та опис методик використання фреймів.

Зазначені складові обумовили систему форм і методів педагогічної взаємодії, засобів практичної реалізації методики формування готовності до НПД майбутніх вихователів ЗДО засобом фреймової технології та знайшли своє відображення в організаційно-методичному компоненті методики.

Діяльнісний компонент був спрямований на визначення ефективності методики і передбачав діагностику рівня готовності здобувачів освіти. Комплексна діагностика включала в себе: критеріальні характеристики освітнього процесу; методи дослідження та обробки результатів; показники ефективності процесу НПД здобувачів вищої освіти; процедуру виокремлення рівнів ефективності навчання.

Визначені критерії формування готовності до НПД (потребнісно-мотиваційний, інформаційно-пізнавальний та рефлексивно-процесуальний) обумовили три напрями завдань розробленої методики. Кожен із трьох напрямів мав свою мету.

1. Напрямок 1 – підвищення рівня мотивації до засвоєння і застосування різних видів НПД у професійній діяльності, формування навчально-пізнавальних потреб та умінь.

2. Напрямок 2 – розвиток умінь самостійного вирішення навчально-пізнавальних нестандартних завдань у практичній педагогічній діяльності; саморефлексія готовності до НПД.

3. Напрямок 3 – залучення до процесів саморозвитку та самовдосконалення.

Методику формування готовності до НПД майбутніх вихователів ЗДО засобом фреймової технології представлено діяльністю педагогічної студії

«Оптимізація освітнього процесу» для викладачів з розробкою методичних рекомендацій «Формування готовності до навчально-пізнавальної діяльності майбутніх вихователів ЗДО засобом фреймової технології» і методичних рекомендацій для вихователів ЗДО «Діти і фрейми»; оптимізацією освітніх компонентів шляхом введення додаткових змістовних модулів, що розкривають сутність понять «фреймова технологія», «фреймування навчального матеріалу», «фреймові опори», «способи активізації позааудиторної самостійної роботи», «візуальне структурування знань»; організацією мотиваційних тренінгів для здобувачів освіти; упровадженням в освітній процес спецкурсу «Засоби візуалізації та фреймування навчального матеріалу» та комплексу практичних завдань для формування готовності до НПД майбутніх вихователів ЗДО (алгоритми, вправи з використанням різних засобів візуалізації навчального матеріалу, тренувальні завдання тощо); організацією науково-дослідної та проєктної діяльності студентів; втіленням фреймової технології у процес проходження педагогічної практики; методиками психолого-педагогічної діагностики кожного компонента готовності до НПД здобувачів освіти.

Зіставлення результатів, отриманих на констатувальному й формувальному етапах експерименту, переконливо засвідчило, що розроблена методика сприяє підвищенню рівня готовності до НПД майбутніх вихователів ЗДО.

Аналізуючи отримані дані, зазначимо позитивну динаміку змін. Так, після експерименту високий рівень діагностовано у 37,3% студентів експериментальної групи (до експерименту 5,3%) та 25,6% контрольної (до експерименту 5,1%). Середній рівень в експериментальній групі збільшився із 21,3% до 56%, а в контрольній із 21,8% до 53,9%. Відповідно низький рівень знизився із 73,4% до 6,7% в експериментальній та із 73,1% до 20,3% у контрольній. Зауважимо також, що в експериментальній групі показники кращі, ніж у контрольній.

Матеріали розділу опубліковано в роботах автора [93, 94, 95, 96, 97, 98, 101, 102, 104, 105, 106, 107, 290].

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено цілісний науковий аналіз проблеми формування готовності до навчально-пізнавальної діяльності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти засобом фреймової технології. Результати проведеного дослідження засвідчили досягнення мети, розв'язання поставлених завдань і стали підставою для таких **висновків**:

1. Цілісний аналіз науково-педагогічної літератури засвідчив, що поняття «готовність до навчально-пізнавальної діяльності майбутніх вихователів ЗДО» – це складне, поліфункційне поняття, яке розглядають у міждисциплінарному контексті. З урахуванням потрактовувань понять «діяльність», «активність», «навчальна діяльність», «пізнавальна діяльність», «навчально-пізнавальна діяльність» «навчально-пізнавальну діяльність майбутніх вихователів ЗДО» визначено як складник професійної компетентності, яким відображається спроможність майбутніх фахівців до діяльності з оволодіння узагальненими способами саморозвитку, застосування отриманих знань у професійній діяльності й виражається в уміннях передавати способи творчого перетворення дійсності дітям дошкільного віку. На підставі теоретико-методологічного аналізу *готовність до навчально-пізнавальної діяльності майбутніх вихователів ЗДО* визначаємо як інтегроване особистісне утворення, яким відображено прагнення майбутніх фахівців до саморозвитку, самовираження, самовдосконалення, до вибудовування індивідуальної навчально-пізнавальної стратегії в майбутній професійній діяльності, до високого рівня розвитку та реалізації професійних і особистісних якостей у роботі з дітьми дошкільного віку.

2. Систематизовано структуру готовності до навчально-пізнавальної діяльності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти як сукупність компонентів та відповідних показників: мотиваційного (мотиваційні орієнтації особистості, потреби, прагнення до саморозвитку, самовираження, самовдосконалення), когнітивного (розумові здібності, знання алгоритмів та стратегій навчально-пізнавальної діяльності) і діяльнісного (готовність до

вибудовування індивідуальної навчально-пізнавальної стратегії, оперування пізнавальними інструментами в діяльності).

3. Схарактеризовано фреймову технологію як засіб формування готовності до НПД майбутніх вихователів ЗДО, що передбачає структурування та візуалізацію навчально-пізнавальної інформації за певним алгоритмом у спеціально організованій часовій послідовності. Доведено, що застосування фреймової технології в процесі формування готовності до НПД майбутніх вихователів ЗДО сприяє формуванню позитивного ставлення здобувачів освіти до процесу пізнання й оволодіння студентами найбільш раціональними способами засвоєння навчальної інформації. Упровадження фреймової технології в освітній процес здійснюється на основі представлення предметної інформації у вербальній і графічній формах; моделювання її способом згортання – розгортання предметного змісту; здійснення контролю і самоконтролю за результатами навчальної діяльності для формування пізнавальних потреб та інтересів здобувачів освіти.

4. З використанням спеціально дібраних діагностичних методик, послуговуючись визначеними критеріями та показниками, на етапі констатувального експерименту встановлено переважно низький (43,4%) та середній (30,2%) рівні готовності до навчально-пізнавальної діяльності студентів ЕГ та КГ. На думку викладачів-експертів та здобувачів освіти, збільшення обсягів навчальної інформації актуалізує проблему впровадження в освітній процес ЗВО сучасних технологій, зокрема фреймової технології, якій притаманний значний освітньо-розвивальний потенціал.

5. Теоретично обґрунтовано *методику формування готовності до навчально-пізнавальної діяльності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти засобом фреймової технології* як цілеспрямований процес, що репрезентується через відповідний зміст, форми, методи, засоби освітньої діяльності і спрямований на формування готовності до НПД шляхом оволодіння майбутніми фахівцями закладів дошкільної освіти загальнопедагогічними і професійними знаннями, а також знаннями про сутність та можливості

застосування фреймів у процесі навчально-пізнавальної діяльності та вміннями їх практичної розробки під час вивчення фахових дисциплін.

Експериментально доведено ефективність розробленої методики в процесі формувального експерименту шляхом організації діяльності педагогічної студії «Оптимізація освітнього процесу» для викладачів ЗВО; уведення додаткових змістових модулів, що розкривають сутність понять «фреймова технологія», «фреймування навчального матеріалу», «фреймові опори», «візуальне структурування знань»; проведення мотиваційних тренінгів для здобувачів освіти; упровадження в освітній процес спецкурсу «Засоби візуалізації та фреймування навчального матеріалу» та комплексу практичних завдань й методичних рекомендацій «Формування готовності до навчально-пізнавальної діяльності майбутніх вихователів ЗДО засобом фреймової технології», а також методичних рекомендацій для вихователів ЗДО «Діти і фрейми».

Аналіз результатів контрольного етапу експерименту засвідчив позитивні зміни в динаміці рівнів готовності до навчально-пізнавальної діяльності майбутніх вихователів ЗДО. Так, в ЕГ кількість студентів, які досягли високого рівня, збільшилась на 22,7%, а в КГ лише на 10,3%; середнього рівня – на 22,6% в ЕГ та 20,5% у КГ, що підтверджені за допомогою критерію Пірсона.

Дисертаційна праця не вичерпує всіх аспектів проблеми. Перспективу подальшої роботи вбачаємо в дослідженні проблем формування готовності до НПД у процесі неформальної та інформальної освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абульханова-Славская К. А. Деятельность и психология личности : монография. Москва : Наука, 1980. 336 с.
2. Агеев С. Б. Метафора как фактор прагматики речевого общения : дисс. ... канд. филол. наук. СПб. : СПб. ун-т им. Герцена, 2002. 158 с.
3. Азимов Э. Г., Щукин А. Н. Новый словарь методических терминов и понятий (теория и практика обучения языкам). Москва : Издательство ИКАР, 2009. 448 с.
4. Академічний тлумачний словник української мови. URL : <http://sum.in.ua/>. Т. 2 : Г-Ж / ред. тому: П. П. Доценко, Л. А. Юрчук. 1971. 550 с.
5. Андреев Ф. В. Формирование творческой активности школьников в контексте совершенствования урока : автореф. ... дисс. канд. пед. наук : 13.00.01 / Чувашский государственный ун-т им. И.Н. Ульянова. Чеботары, 1996. 28 с.
6. Андрієвська В. М. теоретичні та методичні засади підготовки майбутнього вчителя початкової школи до використання інформаційно-комунікаційних технологій у професійній діяльності : дис. ... д-ра. пед. наук : 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти. ХНПУ ім. Г. С. Сковороди. Харків, 2019. 432 с. URL : <https://cutt.ly/3WMwCG7>. (дата звернення : 13.03.2021).
7. Андрощук І. Фрейм як спосіб візуалізації навчальної інформації. *Молодь і ринок*. 2011. № 6. С. 78–83.
8. Антонова О. Є. Педагогічні технології та їх класифікація як наукова проблема. *Сучасні технології в освіті*. Ч. 1. Сучасні технології навчання : наук.-допом. бібліогр. покажч. Вип. 2 / НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; [упоряд.: Філімонова Т. В., Тарнавська С. В., Орищенко І. О. та ін. ; наук. консультант Антонова О. Є. ; наук. ред. Березівська Л. Д.]. Київ, 2015. С. 8–15.

9. Архангельский С. И. Лекции по научной организации учебного процесса в высшей школе. Москва : Высшая школа, 1976. 200 с.
10. Бабанский Ю. К. Рациональная организация учебной деятельности. Избранные педагогические труды / Сост. Ю. К. Бабанский. Москва : Педагогика, 1990. 560 с.
11. Багадирова С. К. Дидактическая модель организации учебно-познавательной деятельности студентов (на примере курса «История психологии») : учеб.-метод. пособ. Майкоп : Адыгейский гос. ун-т, 2003. 88 с.
12. Баклицький І. О, Психологія праці : підручник. 2-е вид., перероб. і доп. Київ : Знання, 2008. 655 с. URL : <https://cutt.ly/3WN6BPO>. (дата звернення : 13.04.2020).
13. Безрукова В. С. Основы духовной культуры (энциклопедический словарь педагога). Екатеринбург, 2000. 937 с. URL : <http://cult-lib.ru/doc/dictionary/spiritual-culture/fc/slovar-211.htm#zag-2304> (дата звернення : 11.11.2020).
14. Бейзеров В. А. 105 кейсов по педагогике : педагогические задачи и ситуации. Москва : ФЛИНТА, 2014. 162 с.
15. Беликов В. А. Дидактические основы учебно-познавательной деятельности студентов : дис. ... д-ра пед. наук. Магнитогорск, 1995. 350 с.
16. Бескровний О., Тернов С., Фортуна В. Рефлексивно-оцінний компонент готовності студентів до науково-дослідницької діяльності. *Витоки педагогічної майстерності*. Вип. 17, 2016. С. 24–28.
17. Беляев С. Б. Теоретичні основи педагогічної технології : навч. посіб. Харків : Харківський національний університет ім. В.Н. Каразіна, 2007. 95 с.
18. Біда Д. Д. Формування готовності вчителів природничих дисциплін до організації навчально-пізнавальної діяльності учнів загальноосвітньої школи : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Вінниця, 2010. 230 с.

19. Бодров В. А. Психология профессиональной пригодности : учеб. пособ. для вузов. Москва : ПЕР СЭ, 2001. 511 с. (Современное образование).
20. Божович Л. И. Проблемы формирования личности. Избранные психологические труды / Под ред. Д. И. Фельдштейна; Вступительная статья Д. И. Фельдштейна. 3-е изд. Москва : Московский психолого-социальный институт, Воронеж : НПО «МОДЭК», 2001. 352 с. (Серия «Психологи Отечества»).
21. Бойчук П., Нісімчук А, Панасюк Н. Сучасні педагогічні технології: дидактично-інформаційний аспект. Луцьк : Твердиня, 2010. 263 с.
22. Болотнікова І. В. Фактори психологічної готовності до педагогічної діяльності. URL : <https://cutt.ly/7WN624g>. (дата хвернення : 10.10.2020).
23. Большой психологический словарь / Под. ред. Б. Г. Мещерякова, В. П. Зинченко. 4-е изд., дополн. и испр. М. : АСТ, СПб. : Прайм-Еврознак, 2008. 868 с. (Большая университетская библиотека).
24. Бондар Л. В. Особливості мотивації навчальної діяльності студентів-майбутніх практичних психологів. URL : <https://cutt.ly/WWN670a>. (дата звернення : 20.10.2020).
25. Бугеря Т. М. Формування готовності фахівців з фізичної реабілітації до професійної діяльності на основі міжпредметних зв'язків. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2011. № 1. С. 17–20.
26. Варій М. Й. Психологія : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. 2-ге вид.. Київ : Центр учбової літератури, 2009. 288 с.
27. Великий тлумачний словник сучасної української мови : 250000 / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь : Перун, 2005. VIII, 1728 с.
28. Вишнякова С. М. Профессиональное образование Словарь. Ключевые понятия, термины, актуальная лексика. Москва : НМЦ СПО, 1999. 538 с.

29. Вільчковський Е. С., Курок О. І. Теорія та методика фізичного виховання дітей дошкільного віку : навч. посіб. Суми : Університетська книга, 2011. 428 с.
30. Вітвицька С. С. Методологічні основи ступеневої педагогічної освіти. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. Житомир : Вид-во ЖДУ імені Івана Франка, 2005. Вип. 21. С. 8–11.
31. Влазнева С. А. Методы стимулирования и организации учебно-познавательной деятельности студентов вуза в процессе изучения гуманитарных дисциплин (на примере курса «Психология и педагогика»). *Вестник Пензенского государственного университета*. 2013. №. 1. С. 9–13.
32. Волгіна С. А. Компонентно-структурний аналіз готовності до професійного самовдосконалення. *Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Педагогіка, Психологія*. 2015, № 6. URL : <https://cutt.ly/sWN66Oo>. (дата звернення : 02.03.2020).
33. Волошко Л. Б. Фреймові технології у навчанні студентів ВНЗ. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2006. № 12. С. 31–33.
34. Волошко Л. Застосування фреймових технологій у процесі медико-біологічної підготовки майбутніх фізичних терапевтів. *Молодь і ринок*. 2019. № 3. С. 33–36.
35. Воронин А. С. Словарь терминов по общей и социальной педагогике. Екатеринбург : ГОУ ВПО УГТУ-УПИ, 2006. 135 с.
36. Всесвітній словник української мови URL : <https://cutt.ly/DWMqeYM>. (дата звернення : 03.03.2021).
37. Выготский Л. С. Педагогическая психология / Под ред. В. В. Давыдова. Москва : Педагогика-Пресс, 1999. 536 с. (Психология: Классические труды).
38. Гаврилюк С. М. Теоретико-методичні засади професійної підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до педагогічної творчості : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 – Теорія і

методика професійної освіти. URL : <https://cutt.ly/UWMqyzL>. (дата звернення : 13.03.2020).

39. Гавриш І. В. Теоретико-методологічні основи формування готовності майбутніх учителів до інноваційної професійної діяльності : дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 / Харківський національний педагогічний ун-т ім. Г.С. Сковороди. Х., 2006. 579 с. С. 16.

40. Геллерштейн С. Г. Проблема переноса упражнений. *Бюллетень ВИЭМ*. М., 1939. №6. С. 34.

41. Генев Ф. Психологические особенности мобилизационной готовности спортсмена. Москва : Наука, 1971. 158 с.

42. Герасимчук О. О. E-learning технології електронного навчання. Луцьк : ЛДТУ, 2008. 429 с.

43. Геращенко Т. Г. Текст лекції навчальної дисципліни «Філософія» за темою «Гносеологія». URL : <https://cutt.ly/qWMqifQ>. (дата звернення : 23.02.2021).

44. Глазкова І. Я. Підготовка майбутнього вчителя до організації навчального діалогу в професійній діяльності : автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти». Харків, 2004. 20 с.

45. Гончаренко С. У. Методика як наука. Хмельницький : Вид-во ХГПК, 2000. 30 с.

46. Гончаренко С. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 375 с.

47. Гончаров В. Д., Дубенюк В. В. Социально-психологическое содержание индивидуализации учебного процесса по физическому воспитанию в высшей, средней, специальной и профессионально-технических школах. *Физическая культура и спорт в современном образовании: методология и практика* : научно-теорет. конф. Кн. 1. СПб., 1993. С. 74–75.

48. Гофман И. Анализ фреймов : эссе об организации повседневного опыта : пер. с англ. И. Гофман. Москва : Ин-т социологии РАН, 2003. 752 с.
49. Гриншпун С. С. Свойства нервной системы и профессиональная деятельность/ *Школа и производство*. № 1. С.89–95.
50. Губенко О. В. Формування у старшокласників готовності до вибору професії у сфері творчої технічної діяльності (психологічний аспект) : автореф. дис... канд. психол. наук: 19.00.07 ; Ін-т педагогіки і психології професійної освіти АПН України. Київ, 1998. 22 с.
51. Гура О. І., Адоньєва Ю. А. Особливості використання методу схематизації у професійній підготовці майбутніх фахівців. *Імідж сучасного педагога*. 2016. № 7. С. 23–25.
52. Гуревич Р., Кадемія М. Змішане навчання й інноваційні технології підготовки майбутніх фахівців у вищих навчальних закладах. *Порівняльна професійна педагогіка*. 2017. Т. 7, вип. 1. С. 106–112.
53. Гуревич Р. С. Інноваційні педагогічні технології в підготовці магістрів. *Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка. Соціологія*. 2013. № 2. С. 100–105.
54. Гуревич П. С. Психология и педагогика : учеб. Москва : ЮНИТИ, 2007. 320 с.
55. Гурина Р. В. Фреймовые схемы-опоры как средство интенсификации учебного процесса. *Школьные технологии*. 2004. № 1. С. 186.
56. Гурина Р. В., Соколова Е.Е. Фреймовое представление знаний при обучении : монографія. Москва : Нар. образование : НИИ шк. технологий, 2005. 176 с. : илл., табл.
57. Гурина Р. В., Соколова Е. Е., Литвиненко О. А. Фреймовые опоры : методическое пособие / Под ред. Р. В. Гуриной. Москва : НИИ школьных технологий, 2007. 96 с.
58. Гурина Р. В. Методика конструирования фреймовых схем-опор. *Образовательные технологии*. 2013. № 1. С. 79–82.

59. Гусленко І. Методика естетичного виховання студентів гуманітарних спеціальностей засобами діалогу культур : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07 – теорія і методика виховання, Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля. 257 с.

60. Давыдов В. В. Маркова А. К. Концепция учебной деятельности школьников. *Вопросы психологии*. 1981. № 6. С. 13–26.

61. Даукша Л. М., Чекель Л. В. Педагогическая психология : учебно-методический комплекс по одноименному курсу для студ. / Учреждение образования «Гродненский гос. ун-т им. Я. Купалы». Гродно : ГрГУ, 2008. 471 с. URL : <https://cutt.ly/mWMqafZ>. (дата звернення : 11.11.2020).

62. Дементьева О. М. Особенности познавательной деятельности в образовательном процессе. *Современные проблемы науки и образования*. 2017. № 2. С. 147. URL : <https://cutt.ly/GWMwLTP>. (дата звернення : 30.03.2021).

63. Державна національна програма «Освіта (Україна ХХІ століття)». URL : <https://cutt.ly/DWMqfv8>. (дата звернення : 02.02.2021).

64. Деркач А. А. Акмеологические основы развития профессионала. Москва : Издательство Московского психолого-социального института; Воронеж : НПО «МОДЭК», 2004. 752 с.

65. Діагностика індивідуально-психологічних властивостей особистості : навчю-методюпосіб. /А. Б. Неурова, О. С. Капінус, Т. Л. Грицевич. Львів : НАСВ, 2016. 752 с.

66. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2004. 352 с.

67. Дмитриева О. Б. Формирование психологической готовности молодых специалистов к профессиональной деятельности : автореф. дис. ... канд. пед. наук. Москва, 1997. 18 с.

68. Доманюк О. М. Організаційно-методичні аспекти емпіричного вивчення готовності майбутніх вихователів до формування у дошкільників

доброзичливості. *Молодий вчений. Педагогічні науки*. 2018. № 3 (55). С. 89–92.

69. Дрозина В. В. Теория и практика формирования и развития творческой самостоятельной познавательной деятельности учащихся общеобразовательной школы : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.01 : Челябинск, 2000 340 с.

70. Дудьев В. П. Психомоторика : словарь-справочник. Москва : Владос, 2008. 366 с. (Коррекционная педагогика).

71. Дурай-Новакова К. М. Формирование профессиональной готовности студентов к педагогической деятельности : автореф. дис. ... д-ра пед. наук. Москва, 1983. 32 с.

72. Дусавицкий А. К. Мотивы учебной деятельности студентов : учеб. пособие. Харьков : ХГУ, 1987. 55 с.

73. Дьяченко М. И., Кандыбович Л. А. Краткий психологический словарь: личность, образование, самообразование. Минск : Хэлтон, 1998. 399 с.

74. Дьяченко М. И., Кандыбович Л. А. Психологические проблемы готовности к деятельности. Минск : Изд-во БГУ, 1976. 176 с. С. 50–51.

75. Енциклопедія педагогічних технологій та інновацій /Автор-укладач Н. П. Наволокова. Харків : Основа, 2012. 176 с. (Серія «Золота педагогічна скарбниця»).

76. Ерофеев И. Ю. Формирование исследовательских умений у студентов факультетов дошкольного воспитания : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Москва, 1986. 232 с.

77. Ефективність навчання студентів : навч. посіб. / [Євдокимов В. І., Пономарьова Г. Ф., Луценко В. В., Агапова Т. П., Трофімова О. Є.]: за ред. В. І. Євдокимова. Харків : ХНПУ імені Г.С. Сковороди, 2004. 222 с.

78. Ємчик О. Г. Розвиток творчого потенціалу магістрів дошкільної освіти у процесі професійної підготовки : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. Східноєвропейський національний

університет імені Лесі Українки, Луцьк, 2018. Рівненський державний гуманітарний університет, Рівне, 2018. 318 с.

79. Ибрагимов У. Ш. Формирование у студентов факультетов дошкольного воспитания педагогических умений по руководству изобразительной деятельностью детей : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Москва, 1985. 24 с.

80. Жаботинська С.А. Концептуальний аналіз: типи фреймів. *Когнітивна семантика* : матеріали конференції. Тамбов, 2000. Ч.2. С. 10–13.

81. Жаровцева Т. Г. Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти до роботи з неблагополучними сім'ями : дис. ... д-ра. пед. наук : 13.00.04. Одеса, 2007. 414 с.

82. Життєва компетентність особистості : науково-методичний посібник / За ред. Л. В. Сохань, І. І. Єрмакова, Г. М. Нессен. Київ : Богдана, 2003. 520 с.

83. Журавська Н. С. Особливості методики навчання спеціальних дисциплін. *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки*, 2012. № 2. С. 93–96.

84. Закон України «Про освіту». URL : <https://cutt.ly/sWMqkWr>. (дата звернення : 02.02.2021).

85. Закон України «Про вищу освіту». URL : <https://cutt.ly/SWMqlSn>. (дата звернення : 02.02.2021).

86. Закон України «Про фахову передвищу освіту». URL : <https://cutt.ly/kWMqzJ3>. (дата звернення : 02.02.2021).

87. Захарова Г. Б. Дидактичні умови формування вмінь самостійно-пізнавальної діяльності студентів засобами інформаційних технологій : автореф. ... дис. канд. пед. наук : 13.00.09 / Тернопільський нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. Тернопіль, 2015. 20 с.

88. Зданевич Л. В. Модель професійної підготовки майбутніх вихователів ДНЗ до роботи з дезадаптованими дошкільниками. *Теорія і практика професійної майстерності в умовах цілежиттєвого навчання* :

монографія / за ред. О. А. Дубасенюк. Житомир : Вид-во Рута, 2016. С. 136–154.

89. Зданевич Л. В. Системно-структурна концептуальна модель підготовки майбутніх вихователів ДНЗ до професійної діяльності. *Професійна педагогічна освіта: системні дослідження* : монографія / за ред. О. А. Дубасенюк. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2015. С. 173–192.

90. Зданевич Л. В. Теоретичні і методичні основи професійної підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до роботи з дезадаптованими дітьми : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. Житомир, 2014. 47 с.

91. Зеер Э., Симанюк Э. Компетентностный подход к модернизации профессионального образования. *Высшее образование в России*. 2005. № 4. С. 23–30.

92. Зимняя И. А. Педагогическая психология : учеб. для вузов. Изд. второе, доп., испр. и перераб. М. : Логос, 2000. 384 с. URL : <https://cutt.ly/tWMeVso>. (дата звернення : 24.02.2020).

93. Зозуля О.В. Візуалізація навчального матеріалу як засіб розвитку навчально-пізнавальної діяльності студентів на заняттях з дошкільної педагогіки. *Нове та традиційне у дослідженнях сучасних представників психологічних та педагогічних наук* : зб. матеріалів до Міжнародної наук.-практ. конф., 23-24 березня 2018 р. / Громадська організація «Львівська педагогічна спільнота». Львів, 2018. С. 61–64.

94. Зозуля О.В. Використання фреймових схем для формування понятійного апарату навчальних дисциплін у підготовці майбутніх вихователів дітей дошкільного віку. *Педагогічна освіта: стан розвитку, проблеми, перспективи* : матеріали регіональної наук.-практ. конф., 22 березня 2012 р. Стаханов, 2012. С. 69–70.

95. Зозуля О.В. Деякі прийоми інтенсифікації навчального процесу у закладі вищої освіти. *Психологія та педагогіка: необхідність впливу науки на розвиток практики в Україні* : зб. тез наук. робіт Міжнародної наук.-практ.

конференції, 23-24 лютого 2018 р. / Громадська організація «Львівська педагогічна спільнота». Львів, 2018. С. 81–84.

96. Зозуля О.В. Діагностика готовності до навчально-пізнавальної діяльності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. *Актуальні питання гуманітарних наук* : міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені І. Франка. Вип. 27. Дрогобич, 2020. С. 244–249.

97. Зозуля О.В. Ефективна лекція як форма організації навчально-пізнавальної діяльності майбутніх фахівців. *Інноваційна педагогіка*. 2018. № 6. С. 61–64. URL : <https://cutt.ly/KWMqveg>. (дата звернення : 24.02.2020).

98. Зозуля О.В. Інноваційна взаємодія учасників освітнього процесу як запорука їх особистісно-професійного зростання. *Розвиток виховної роботи у сучасному вищому навчальному закладі: змістовні домінанти та тенденції* : матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф., 22 листопада 2016 р, КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія». Харків, 2016. С. 141–143.

99. Зозуля О.В. Навчально-пізнавальна діяльність майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти як психолого-педагогічна проблема. *East European Scientific Journal*. 2020. № 52. С. 66–71. URL : <https://eesa-journal.com/tag/527/>. (дата звернення : 24.02.2020).

100. Зозуля О.В. Навчально-пізнавальна діяльність майбутніх фахівців дошкільної ланки як система організаційного забезпечення освітнього процесу у закладі вищої освіти. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова* ; Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. 2018. №60. С. 183–186. URL : <https://cutt.ly/NWMqna5>. (дата звернення : 24.02.2020).

101. Зозуля О.В. Оптимізація навчального процесу у вищому навчальному закладі на засадах фреймового підходу до організації учбового матеріалу. *Актуальні проблеми дошкільної освіти* : зб. матеріалів Відкритої кафедральної науково-практичної конференції за участі науково-

педагогічних працівників, аспірантів та студентів навчальних закладів та представників закладів освіти, 27 лютого 2012 року, Харків, 2012. 90 с.

102. Зозуля О.В. Способи активізації позааудиторної самостійної роботи студентів із дошкільної педагогіки. *Проблеми саморозвитку та самовдосконалення особистості в умовах модернізації педагогічної освіти* : матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф., 22 листопада 2017 р. / КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради. Харків, 2017. С. 131–133.

103. Зозуля О.В. Фреймова технологія як засіб оптимізації навчальної діяльності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. *Педагогічні науки* : зб. наук. праць. 2017. № 80. С. 144–147. URL : <https://cutt.ly/1WMqYaJ>. (дата звернення : 24.02.2020).

104. Зозуля О.В. Шляхи підвищення мотивації під час лекцій як умова організації навчально-пізнавальної діяльності майбутніх вихователів дошкільної ланки освіти. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова ; Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2018. №61. С. 88–91. URL : <https://cutt.ly/HWMqIwJ>. (дата звернення : 24.02.2020).

105. Зозуля О.В., Болдир Л.О. Візуальне структурування знань як один із шляхів організації навчально-пізнавальної діяльності здобувачів вищої освіти. *Психолого-педагогічні проблеми соціалізації особистості в сучасних умовах* : матеріали Міжнародної наук.-практ. конф., 31 січня – 1 лютого 2020 р. м. Київ, 2020. С. 113-116.

106. Зозуля О.В., Кузьміна К. Фреймування навчального матеріалу як сучасна технологія підготовки майбутніх фахівців. *Педагогіка та психологія: сучасний стан розвитку наукових досліджень та перспективи* : матеріали Міжнародної наук.-практ. конф., 15-16 листопада 2019 р. м. Запоріжжя : Класичний приватний університет, 2019. С. 95–97.

107. Зозуля О.В., Полуніна К.М. Педагогічна взаємодія під час вивчення навчальної дисципліни «Дошкільна педагогіка». *Психологія та*

педагогіка: необхідність впливу науки на розвиток практики в Україні : матеріали Міжнародної наук.-практ. конф., 22-23 лютого 2019 р. м. Львів, 2019. С. 78–81.

108. Ігнатюк О.А. Формування готовності майбутнього інженера до професійного самовдосконалення: теорія і практика : монографія. Харків : НТУ «ХП», 2009. 432 с. С. 113.

109. Ігнатюк О.А., Сладких І.А. Сутність поняття «готовність студентів-іноземців груп довузівської підготовки до навчання у вищих технічних навчальних закладах». *Наукові праці. Серія : Педагогіка*. Вип. 161. Том 173. С. 38–44.

110. Ільєнко О. Л. Рефлексивно-оцінний компонент науково-методичної системи формування конкурентоспроможного фахівця муніципальної економіки. *Засоби навчальної та науково-дослідної роботи*. 2017, Вип 48. С. 135–148.

111. Інновації у навчально-виховному процесі : монографія / С. М. Шкарлат та ін. Чернігів : ЧДТУ, 2012. 175 с.

112. Кавуненко Н. В. Визначення змісту та структури особистісної готовності до професійної діяльності. *Студентський альманах* : зб. магістерських робіт / Інститут менеджменту та психології ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» НАПН України. 2012. №1. URL : <https://cutt.ly/IWMqPSb>. (дата звернення : 03.03.2020).

113. Казміренко Л. І., Кудерміна О. І., Мойсєєва О. Є. Психологія / за аг.ред. Л. І. Казміренко. Київ : Національна академія внутрішніх справ, 2015. 213 с.

114. Калінська А. В. Готовність старшокласників до вибору професій сфери економіки та підприємництва. *Вісник Житомирського державного університету. Випуск 49. Педагогічні науки*. 2010. С. 100–105.

115. Капраль І. І. Електронні медіа як складова літературного процесу (на прикладі найпопулярніших сучасних українських літературних сайтів.

Наукові записки [Української академії друкарства]. Серія : Соціальні комунікації. 2015. № 1. С. 30–36.

116. Кара С. І. Готовність студентів університету до педагогічної діяльності. Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту : наукова монографія / [за ред. проф. Єрмакова С. С.]. Харків : ХДАДМ (ХХП), 2007. № 12. С. 86–90.

117. Кашканова Г. Г. Навчально-пізнавальна діяльність студента як єдність його операційних та мотиваційних компонентів. URL : <https://cutt.ly/QWMqSMs>. (дата звернення : 25.02.2020).

118. Квитова Л. Ф. Обеспечение готовности студентов педагогических учебных заведений к формированию индивидуального стиля педагогической деятельности : автореф. дис. ... канд. пед. наук. Тюмень, 1999. С. 14.

119. Киричук О. В. Основи психології : підручник. Київ : Либідь, 2006. 632 с.

120. Ковалева С. В., Шабанова И. А., Чиркова С. Е. Использование фреймовой модели структурирования учебной информации в практикуме по химии. *Вестник ТГПУ (TSPU Bulletin)*. 2012. № 2(117). С. 152–157.

121. Ковальчук Л. Розвиток професійного мислення майбутнього вчителя на засадах фреймового підходу до вивчення педагогічних дисциплін у класичному університеті. *Вісник Львівського університету. Серія педагогічна*, 2008. Вип 23. С. 110–119.

122. Ковтуненко Н. О. Психолого-педагогічні аспекти формування у старшокласників готовності до вибору інженерно-технічних професій. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді* : зб. наук. праць. Київ-Житомир : Ви-во ЖДУ, 2004. Кн. II. 356 с.

123. Козак Л. В. Підготовка майбутніх викладачів дошкільної педагогіки і психології до інноваційної професійної діяльності : монографія. Київ : Едельвейс, 2014. 599 с.

124. Колесніченко Л. А., Борисенко Л. Л. Основи психології та педагогіки : навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. Київ : КНЕУ, 2002. 157 с.
125. Колодочка Т. Н. Дидактический аспект фреймового метода. *Инновации в психолого-педагогической теории и практике* : материалы II Международной конференции. Шуя : ШГПУ, 2002. С. 71–74.
126. Колодочка Т. Н. Дидактические возможности фреймовой технологии. *Школьные технологии*. 2003. № 3. С. 27–30.
127. Колодочка Т. Н. Фреймовое обучение как педагогическая технология : дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Шуйский государственный педагогический университет, Краснодар, 2004. 211 с.
128. Колодочка Т. Н. Фреймовое обучение как педагогическая технология. *Вестник Ейского филиала Московского открытого гуманитарного университета*. 2003. № 1. С. 50–53.
129. Коломинский Я. Л. Избранные педагогические сочинения: 2 т. Москва : Педагогика, 1982. 65 с.
130. Колосова Н. М. Підготовка майбутніх вихователів до педагогічної підтримки дітей дошкільного віку : автореф. дис. ... канд. пед. наук. 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. Ялта, 2012. 19 с.
131. Кондаков И. М. Психология : иллюстрированный словарь. СПб. : Прайм-Еврознак, 2003. 512 с. (Психологическая энциклопедия). URL : <https://cutt.ly/uWMelB5>. (дата звернення : 11.11.2020)
132. Кондратюк В. В. Основні напрямки підготовки майбутнього вчителя до роботи в умовах профільної школи. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія : Педагогіка. 2010. № 2. С. 50–55. URL : <https://cutt.ly/SWMqFxm>. (дата звернення : 21.03.2020).
133. Кондрашова Л. В. Моральна психологічна готовність студента до вчительської діяльності. Київ : Вища школа. 1987. 56 с.

134. Кони А. Ф. Советы лекторам: из неопубликованных заметок. URL : <https://cutt.ly/YWMwDO4>. (дата звернення : 29.08.2018).
135. Концепція розвитку педагогічної освіти. URL : <https://cutt.ly/AWMqG3r>. (дата звернення : 02.02.2021).
136. Коса Т. Г. Дидактичні умови управління навчально-пізнавальною діяльністю студентів коледжу будівництва, архітектури та дизайну : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.09, Криворіз. пед. ін-т ДВНЗ «Криворіз. нац. ун-т»., Кривий Ріг, 2012. 210 с.
137. Костишина Г., Чайка В. Формування навчально-пізнавальної діяльності студентів вищих навчальних закладів: теорія і практика : монографія. Тернопіль : ТНПУ, 2010. 349 с.
138. Крайг Г., Бокум Д. Психология развития. 9-е изд. СПб. : Питер, 2005. 940 с.
139. Кремень В. Г. Якісна освіта: сучасні вимоги. *Педагогіка і психологія*. 2006. № 4. С. 5–7.
140. Крутецкий В. А. Основы педагогической психологии. Москва : Просвещение, 1972. 255 с.
141. Кубанов Р. А. Теоретичний аналіз змісту готовності майбутніх фахівців економічних спеціальностей до професійної діяльності. *Фізико-математична освіта*. 2018. Вип. 2. С. 67–71.
142. Кубрякова Е. С., Демьянков В. В., Панкрац Ю. Г., Лузина Л.Г. Краткий словарь когнитивных терминов / Под общ. ред. Е.С. Кубряковой. Москва : Филологический факультет МГУ им. М. В. Ломоносова, 1997. 245 с.
143. Кузьмина Н. В. Созидательный вектор фундаментального образования. *Інноваційні підходи до виховання студентської молоді у вищих навчальних закладах* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Житомир, 22-23 травня 2014 р.) / За ред. О. А. Дубасенюк, В. А. Ковальчук. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014. С. 20–78. URL : <https://cutt.ly/RWMqJQL>. (дата звернення : 12.02.2021).

144. Кузьмінський А. І., Омеляненко С.В. Технологія і техніка шкільного уроку : навч. посіб. Київ, 2010. 335 с.

145. Курчатова А. В. Підготовка майбутніх вихователів до виховання шанобливого ставлення до батька в дітей старшого дошкільного віку : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08. Миколаїв. нац. ун-т ім. В. О. Сухомлинського. Миколаїв, 2015. 298 с.

146. Ларионова Г. А. Формирование готовности студентов вуза к применению знаний в профессиональной деятельности (На материале математики и физики для специальности 030500.01 «Профессиональное обучение») : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.08. Челябинск, 2005. 328 с.

147. Левитов Н. Д. О психологических состояниях человека. Москва, 1964. С. 103–142.

148. Левитов Н. Д. Психологическое состояние беспокойства, тревоги. *Вопросы психологии*. 1969. №1. С.131–138.

149. Левченко И. О. Развитие системы методической подготовки учителей информатики в условиях фундаментализации образования : автореф. ... дис. д-ра пед. наук : спец.13.00.02 «Теория и методика обучения и воспитания. Москва, 2009. 45 с.

150. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность. Москва : Политиздат, 1977. 303 с.

151. Линенко Л. Ф. Педагогічна діяльність і готовність до неї : монографія. Одеса : ОКФА, 1995. 80 с.

152. Линенко Л. Ф. Теорія і практика формування готовності студентів педагогічних вузів до професійної діяльності : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : спец. 13.00.01 «Теорія і історія педагогіки»; 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Київ, 1996. 44 с.

153. Листопад О. Підготовка майбутніх вихователів до використання інноваційних технологій в закладах дошкільної освіти. *Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки*. 2019. № 2 (65). С. 183–189.

154. Літературознавчий словник-довідник / За ред. Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Коваліва, В. І. Теремка. Київ : Академія, 2017. 2007. 752 с. (Nota bene).
155. Лихачев Б. Т. Педагогика : курс лекцій / под ред. В.А. Слостенина. Москва : ВЛАДОС, 2010. 647 с. (Педагогическое наследие).
156. Лозицька Т, Ю. Сутність готовності майбутніх учителів до використання медіа у професійній діяльності. URL : <https://cutt.ly/oWMqZw7>. (дата звернення : 12.06.2019).
157. Лузан П. Г. Теорія і методика формування навчально-пізнавальної активності студентів. Київ : МАУ, 2004. 271 с.
158. Лучанінова О. П. Педагогічні технології у вищій школі. Дніпропетровськ : Ліра, 2013. 224 с.
159. Лучечко Р. І. Формування готовності старшокласників сільської школи до трудової діяльності в умовах ринкових відносин : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01. Київ, 1994. 147 с.
160. Лушникова О. Ю. Активизация учебно-познавательной деятельности студентов колледжа в процессе общеобразовательной подготовки : дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Магнитогорский государственный университет, 2010. 164 с.
161. Лушникова О. Ю. Модель активизации учебно-познавательной деятельности студентов колледжа в процессе общеобразовательной подготовки. *Сибирский педагогический журнал*. 2009. № 10. С. 205–211.
162. Мадзігон В., Нісімчук А. Технологія креативної педагогічної освіти : монографія. Луцьк : Твердиня, 2011. 509 с.
163. Максименко В. П. Дидактика: курс лекцій : навч. посіб. Хмельницький : ХмЦНП, 2013. 222 с.
164. Максименко В. П. Дидактична компетентність майбутнього вчителя. URL : <https://cutt.ly/UWMqXEm>. (дата звернення : 21.04.2019).
165. Максимова Е. А. Фреймовый поход в педагогических исследованиях. *Образование и наука*. 2011. № 4 (83). С. 55–61.

166. Малик С. Активізація пізнавальної діяльності студентів. *Освіта. Технікуми. Коледжі*. 2013. № 1. С. 20–24.
167. Мамон О. Етапи реалізації педагогічного стимулювання навчально-пізнавальної діяльності студентів у процесі професійної підготовки. *Імідж сучасного педагога*. 2014. № 6. С. 15–18.
168. Маркова С. М. Проектирование модели личности специалиста / С.М. Маркова, Е.П. Седых. Н. Новгород : ВГИПА, 2004. 58 с.
169. Масленникова В. Ш. Формирование профессиональной готовности студентов среднего профессионального учебного заведения к деятельности социального педагога : автореф. дис. ... д-ра пед. наук. Казань, 1996. 38 с.
170. Матвієнко О. Готовність майбутнього вчителя початкової школи до творчої навчально-виховної діяльності. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2012. № 6 (Ч. 1). С. 238–244.
171. Мачинська Н. І., Стельмах С. С. Сучасні форми організації навчального процесу у вищій школі. Львів : ЛДУВС, 2012. 179 с.
172. Мачуський В. В. Формування готовності старшокласників до професійного самовизначення у сфері технічної діяльності в позашкільних закладах : автореф. дис. ... канд. пед. наук. 13.00.07. 2001. 15 с.
173. Машкіна Л. А. Підготовка студентів до впровадження інновацій в дошкільних закладах. Хмельницький : Евріка, 2004. 203 с.
174. Мельник Г. М. Навчально-пізнавальна діяльність учнів в умовах проектно-технологічної системи. *Наук. зап. Терноп. нац. пед. ун-ту*. Сер. Педагогіка. 2011. №3. С. 82–87.
175. Мельник Н. Г. Професійна підготовка дошкільних педагогів у країнах Західної Європи: теорія і практика : монографія / Уманський державний пед. ун-т ім. П. Тичини. Умань : Жовтий О.О., 2016. 391 с.
176. Методика визначення спрямованості особистості Б. Басса. URL : <https://cutt.ly/WWMegzr>. (дата звернення : 14.04. 2019 р.).

177. Методика вимірювання рівня рефлексивності (А. Карпов) URL : <https://lektsii.com/1-58310.html> (дата звернення : 14.04. 2019 р.).
178. Мешкова Л. М. Сущность и структурно-содержательные компоненты активизации учебно-познавательной деятельности студентов технических вузов. *Вестник ЧГПУ*. 2010. № 5. С.119–125.
179. Михнина Н. В. Способы структурирования учебного материала как условие развития внимания. *Современные наукоемкие технологии*. 2007. № 7 С. 71–73.
180. Минский М. Остроумие и логика когнитивного бессознательного. *Новое в зарубежной лингвистике*. Москва : Прогресс, 1988. С.124–125.
181. Минский М. Фреймы для представления знания. Москва : Педагогика, 1988. 205 с. URL : <https://cutt.ly/cWMwOMr>. (дата звернення : 13.05.2018).
182. Моляко В. А., Смульсон М. Л. Психологическая готовность к труду на современном производстве. Киев : Знание, 1985. 14 с.
183. Монахов В. М. Введение в теорию педагогических технологий : монография. Волгоград : Изд-во ВГПУ «Перемена», 2006. С. 378.
184. Моначин І. Л., Попик Т. В. Сутність поняття психологічної готовності до діяльності. *Актуальні задачі сучасних технологій* : матеріали V Міжнародної наук.-техн. конф. молодих учених та студентів. Тернопіль, 17-18 листопада 2016 р. С. 351–352.
185. Москалець В. П. Проблема вивчення поняття «готовність до професійної діяльності» у психології. *Вісник Національного університету оборони України*. 2014. № 4 (41). С. 268–273.
186. Набока Б. С. Пізнавальна діяльність як основа розвитку особистості учня. *Наукові записки [Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка]*. Серія: Педагогічні науки. 2011. Вип. 93. С. 111–115.
187. Навіщо інтелектуальні карти в освіті. Педрада : портал освітян України. URL : <https://cutt.ly/RWMwIrn>. (дата звернення 23.03.2020).

188. Національна доктрина розвитку освіти. URL : <https://cutt.ly/IWMqBTn>. (дата звернення : 02.02.2021).

189. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні / Нац. акад. пед. наук України ; [редкол.: В. Г. Кремень (голова), В. І. Луговий (заст. голови), А. М. Гуржій (заст. голови), О. Я. Савченко (заст. голови)] ; за заг. ред. В. Г. Кременя. Київ : Педагогічна думка, 2016. 448 с. Бібліогр.: с. 21. (До 25-річчя незалежності України). URL : <https://cutt.ly/6WMeseH>. (дата звернення : 14.03.2021).

190. Національна рамка кваліфікацій : додаток до постанови Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1341. URL : <https://cutt.ly/9WMqMQk>. (дата звернення : 02.02.2021).

191. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року. URL : <https://cutt.ly/TWMq1Ki>. (дата звернення : 02.02.2021).

192. Некрасова Н. А., Некрасов С.И. Философия науки и техники: Тематический словарь-справочник : учеб. пособ. Москва : МИИТ, 2009. 424 с.

193. Нісімчук А. С., Падалка О. С., Шпак О. Т. Сучасні педагогічні технології : навч. посіб. Київ : Просвіта, 2000. 368 с.

194. Никитина Е. Ю. Формирование готовности студентов педагогического вуза к научно-исследовательской деятельности средствами проблемного обучения : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08. Новокузнецк, 2007. 198 с.

195. Норманн Д. Семантические сети. Схемы: пакеты знаний. Схемы, сценарии и прототипы. *Психология памяти* / Под ред. Ю.Б. Гиппенрейтер и В.Я. Романова. Москва, 2000. С. 350–364.

196. Огнева Е. А. Когнитивное моделирование концептосферы художественного текста. Москва : Эдитус, 2013. 282 с.

197. Ожегов С.И., Шведова Н.Ю. Толковый словарь русского языка. 4-е изд. доп. Москва : Азбуковник, 1997.

198. Оксфордский толковый словарь по психологии / Под ред. А. Ребера. Москва : Вече, АСТ, 2002. URL : <https://cutt.ly/SWMq2cH>. (дата звернення : 19.02.2019).

199. Оленюк І. В. Методичні основи управління навчально-пізнавальною діяльністю студентів вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації у процесі навчання фізики : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Національний педагогічний ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2005. 246 с.

200. Олійник І. В. Фрейм-технологія – ефективний засіб формування дослідницької компетентності у майбутніх докторів філософії. *Інформаційні технології – 2018* : зб. тез V Всеукраїнської наук.-практ. конф. молодих науковців. 17 травня 2018 року, м. Київ : Київський ун-т ім. Б. Грінченка. 2018. С. 107–109.

201. Опачко М. В. Дидактичний менеджмент у методичній підготовці сучасного вчителя фізики : монографія. Ужгород : Інвазор, 2017. 350 с.

202. Ортинський В. Л. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ : Центр учбової літератури, 2009. 472 с. URL : <https://cutt.ly/dWMq3vC>. (дата звернення : 30.21.2020).

203. Остапенко Е. О. Амбівалентність розуміння феномена «готовність» : збірник наукових праць. *Вісник НТУУ«КПІ». Філософія. Психологія. Педагогіка*. 2009. № 3 (27). Ч.2. С. 152–157.

204. Остапенко А.А. Концентрированное обучение: модели образовательной технологии. Краснодар : Департамент образования и науки, 1998. С. 49.

205. Остапенко А. А. Моделирование многомерной педагогической реальности: теория и технологии. Москва : Народное образование; НИИ школьных технологий, 2005. 384 с. С. 19–33.

206. Педагогіка : большая современная энциклопедия / Е. С. Рапацевич ; под. общ. ред. А. П. Астахова. Минск : Современная школа, 2010. 720 с.

207. Педагогические технологии : учеб. пособ. для студ. пед. спец. / Под общей ред. В. С. Кукушина. Москва : ИКЦ «МарТ»; Ростов на Дону : Издательский центр «МарТ», 2004. 336 с.

208. Педагогический терминологический словарь. URL : <https://cutt.ly/xWMeiQ1>. (дата звернення : 24.02.20202).

209. Педагогіка вищої школи : навч. посіб. / З. Н. Курлянд, Р. І. Хмелюк, А. В. Семенова, А. Ф. Линенко та ін.; за ред. З. Н. Курлянд. [2-ге вид., перероб. і доп.]. Київ : Знання, 2005. 399 с.

210. Пенькова Н. Є. Психологічна готовність військовослужбовців Національної гвардії України о службово-бойової діяльності у процесі проведення антитерористичної операції : дис. ... канд. псих. наук : 19.00.09 – психологія діяльності в особливих умовах. Харків, 2015. 242 с.

211. Петровский В. А. Личность в психологии: парадигма субъективности. Ростов-на-Дону : Феникс, 1996. 512 с.

212. Петрушенко В. Л. Філософія. Курс лекцій : навч. посіб. для студ. вищих закладів освіти III-IV рівнів акредитації. 2-е видання, виправлене і доповнене. Київ : Каравела; Львів : Новий світ-2000, 2002. 544 с.

213. Пехота О. М. Індивідуалізація професійно-педагогічної підготовки вчителя : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти. Київ, 1997. 52 с.

214. Підготовка фахівців дошкільної та початкової галузі в контексті сучасних тенденцій розвитку педагогічної освіти: проблеми, теорія, практика : збірник тез доповідей II Регіональної наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 8 квітня 2020 р.) / за заг. ред. В. В. Нечипоренко. Запоріжжя : Вид-во Хортицької національної академії, 2020. 140 с.

215. Пидкасистый П. И. Организация учебно-познавательной деятельности студентов. Москва : Педагогическое общество России, 2004. 111 с.

216. Підлипняк І. Ю. Підготовка майбутніх фахівців дошкільної освіти. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи* : зб. наук. пр.

Уманського держ. пед. ун-ту ім. Павла Тичини / [ред. кол.: Побірченко Н. С. (гол. ред.) та ін.]. Умань : ПП Жовтий О. О., 2013. Вип. 44. С. 28–34.

217. Підготовка майбутнього вчителя до впровадження педагогічних технологій : навч. посіб. / О. М. Пехота, В. Д. Будаєв, А. М. Старєва, К. Ф. Нор, В. І. Шуляр, Г. М. Михайлицька, Г. В. Манькусь, Т. В. Олексюк, О. І. Галицький; За ред. Г. А. Зязюна, О. М. Пехоти. Київ : Видавництво А.С.К., 2003. 240 с.

218. Платонов К. К. Социально-психологический аспект проблемы личности в истории советской психологии. Социальная психология личности / Отв. ред. М. И. Бобнева, Е. В. Шорохова. Москва, 1979. 344 с.

219. Подласый И. П. Педагогика : учеб. для студентов высших пед. учеб. заведений. Москва : Просвещение: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1996. С. 234.

220. Половікова О. Специфіка підготовки фахівця дошкільної освіти в умовах глобалізації. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету ім. Л. Українки*. 2016. № 1, т. 2. С. 33–38.

221. Пономарьова Г. Ф., Бабкіна О. О., Бєляєв С. Б. Нові педагогічні технології. Харків : Захаренко, 2013. 280 с.

222. Попович О. М. Підготовка майбутніх вихователів до організації конструктивної діяльності дітей дошкільного віку : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Тернопіль, 2017. 221 с.

223. Проватаров А. М. Профессиональный интерес студента, его природа, структура и особенности формирования : автореф. дис. ... канд. пед. наук. Харьков, 1978. 18 с.

224. Прокопенко І. Ф. Педагогічні технології : навч. посіб. Харків : Колегіум, 2005. 223 с.

225. Професійна педагогічна освіта: інноваційні технології та методики : монографія / О. А. Дубасенюк та ін. Житомир : ЖДУ, 2009. 563 с.

226. Професійне самовизначення старшокласників : метод. посіб. / Упоряд. Л. Шелестова. Київ : Шкільний Світ : Вид. Л. Галіцина, 2006. 128 с.

227. Психологічний словник / Авт.-уклад. В. В. Синявський, О. П. Сергеєнкова / За ред. Н. А. Побірченко. URL : <https://cutt.ly/TWMq4KJ>. (дата звернення : 13.03.2020).

228. Психологічні аспекти професійної підготовки конкурентоздатних фахівців : монографія/ Дегтярьова Г. С., Козяр М. М., Матійків І. М., Руденко Л. А., Шиделко А. В.; за ред. Руденко Л. А. Київ, 2012. 170 с.

229. Психология детей младшего школьного возраста : учебник и практикум для бакалавров / под общ. ред. А. С. Обухова. Москва : Юрайт, 2014. 583 с. Серия : Бакалавр. Базовый курс.

230. Психология развития : словарь / Под. ред. А. Л. Венгера // Психологический лексикон. Энциклопедический словарь в шести томах / Ред.-сост. Л. А. Карпенко ; под общ. ред. А. В. Петровского. Москва : ПЕР СЭ, 2006. 176 с.

231. Пуни А. Ц. Некоторые психологические вопросы готовности в спорте. Москва, 1973. 79 с.

232. Пятак Н. М. Фреймовий спосіб представлення знань як основа структурування та систематизації навчальної інформації. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*. 2015. № 48-49. С. 112–117.

233. П'ятакова Г. П. Технологія інтерактивного навчання у вищій школі. Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2008. 119 с.

234. Разборова Л. И. Психологические вопросы готовности студентов педвуза к работе в дошкольных учреждениях : автореф. дисс. ... канд. псих. наук. 19.00.01. Москва, 1979. 16 с.

235. Рекомендації щодо впровадження змішаного навчання у закладах фахової передвищої та вищої освіти. URL : <https://cutt.ly/aWMq5K4>. (дата звернення : 27.05.2021).

236. Розвиток психологічної готовності педагогів до творчої професійної діяльності : наук.-метод. посіб. / за наук. ред. Е. О. Помиткіна. Київ : Миколаїв, 2010. 288 с.

237. Российская педагогическая энциклопедия : В 2 т. / Гл. ред. В. Г. Панов. Москва : Большая Рос. энцикл., 1993–1999. URL : <https://cutt.ly/RWMwwS4>. (дата звернення : 11.11.2020).

238. Роэм Д. Визуальное мышление. Как «продавать» свои идеи при помощи визуальных образов / пер. в англ. О. Медведь. Москва : Манн, Иванов, Фербер, Эксмо, 2013. 300 с.

239. Рубинштейн С. Л. Принципы и пути развития психологии. Москва : Просвещение, 1959. 324 с.

240. Рудницька О. П. Педагогіка загальна та мистецька : навч. посіб. Київ, 2002. 270 с.

241. Ряднова В. В., Безкоровайна І. М., Воскресенська Л. К., Пера-Васильченко А. В. Активізація й організація пізнавальної діяльності студентів у медичному взз. URL : <https://cutt.ly/bWMwriW>. (дата звернення : 25.02.2020).

242. Самостійна робота студентів : навч. посіб. / В. І. Євдокимов, Л. Д. Покроєва, Т. П. Агапова, В. В. Луценко. Харків : ХДПУ ім. Г.С. Сковороди, 2004. 140 с.

243. Санжарова О. Н. Фрейм как концептуальная база знаний и как система языковой репрезентации этих знаний. *Известия Санкт-Петербургского государственного экономического университета*. 2015. № 1 (91). С. 127–130.

244. Семеріков С. О., Теплицький І. О. Фундаменталізація як основа розвитку інноваційної вищої освіти. *Лісабонська стратегія європейської інтеграції в галузі освіти як визначальний чинник інновацій в підготовці фахівця*. Ч. 4. 2009. С. 249–251. URL : <https://cutt.ly/pWMwtpx>. (дата звернення : 10.03.2020).

245. Сердюк Т. В. Активізація навчально-пізнавальної діяльності студентів засобами інтерактивних методів навчання (на матеріалі вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації) : монографія. Мелітополь : Вид. будинок ММД, 2011. 218 с.

246. Сериков В. В. Формирование у учащихся готовности к труду. Москва : Педагогика, 1988. 192 с.
247. Сисоева С. О., Алексюк А. М., Воловик П. М. та ін. Педагогічні технології у неперервній професійній освіті : монографія / за ред. С. О. Сисоевої. Київ : ВІПОЛ, 2001. 502 с.
248. Скоробагата О. М. Готовність до діяльності як психолого-педагогічна проблема. *Pedagogy of Physical Culture and Sports*. URL : <https://cutt.ly/3WMwyW8>. (дата звернення : 18.03.2020).
249. Сладких І. А. Формування готовності студентів-іноземців груп довузівської підготовки до навчання у вищих технічних навчальних закладах : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04, Вінниц. держ. пед. ун-т ім. Михайла Коцюбинського. Вінниця, 2014. 210 с.
250. Сластенин В. А., Исаев И. Ф., Шиянов Е. Н. Педагогика : учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / Под ред. В.А. Сластенина. Москва : Академия, 2002. 576 с.
251. Словарь-справочник по возрастной и педагогической психологии / Под ред. Гамезо М. В. Москва : Пед. о-во России, 2001. 127 с. URL : <https://cutt.ly/xWMwuX8>. (дата звернення : 11.11.2020).
252. Словник іншомовних слів за редакцією члена-кореспондента АН УРСР О.С.Мельничука. Київ 1974. 865 с. URL : <https://cutt.ly/YWMwprkj>. (дата звернення : 23.05.2019).
253. Смикиклас М. Инфографика, коммуникация и влияние при помощи изображений. Москва : Питер, 2014. 152 с.
254. Смирнова Н. З., Зорков И. А. Знаково-символические ситемы как средство повышения эффективности обучения биологии. *Концепт: научно-методический электронный журнал официального сайта эвристических олимпиад «Совенок» и «Прорыв»*. 2012. Апрель. С. 1–7.
255. Соколова Е. Е. Концепция обучения с применением фреймового подхода. *Учебные записки. Математика. Информатика. Филология и лингвистика*. 2012. № 5. С. 231–236.

256. Соловйова-Нікітіна Л. М. Актуальні проблеми підготовки вихователів дошкільних навчальних закладів в умовах трансформації вищої освіти в Україні. Вісник №137. Серія : Педагогічні науки. 2016. С. 69–71.

257. Сорокин Ю. А., Тарасов Е. Ф., Шахнарович А. М. Теоретические и прикладные проблемы речевого общения. Москва : Наука, 1979. 328 с.

258. Сорокіна Г. О. Теорія і практика формування професійної готовності майбутніх фахівців у галузі туризму до екологічного виховання учнів : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04; ДЗ «Луган. нац. ун-т ім. Т. Шевченка». Луганськ, 2011. 44 с.

259. Соснова М. Фреймовий підхід при організації мовного спілкування. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2014. № 9 (Ч. 1). С. 73–79.

260. Сосновский Б. А. Мотив и смысл (психолого-педагогическое исследование). Москва : Прометей, 1993. 198 с.

261. Сохор А. М. Логическая структура учебного материала. Вопросы дидактического анализа. Москва : Педагогика, 1974. 192 с.

262. Соціальне пізнання : монографія / В. М. Бабаєв, О. С. Пономарьов, С. М. Пазиніч, С. О. Заветний ; за заг. ред. О. С. Пономарьова ; Харк. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. Харків : ХНУМГ, 2014. 320 с. URL : <https://cutt.ly/BWMwaNT>. (дата звернення : 01.03.2020).

263. Степанов О. М., Фіцула М. М. Основи психології і педагогіки : навч. посіб. Київ : Знання, 2006. 319 с.

264. Стеценко Г. В. Розвиток у студентів психологічної готовності до майбутньої професійно-трудової діяльності. URL : <https://cutt.ly/rWMwdr8>. (дата звернення : 16.10.2020).

265. Структура мотивації навчальної діяльності студентів : навч. посіб. / О. С. Кочарян, Є. В. Фролова, В. М. Павленко. Харків : Нац. аерокосм. ун-т ім. М. Є. Жуковського «Харк. авіац. ін.-т», 2011. 40 с.

266. Сысоев В. В. Психологическая подготовка воздушных десантников к боевым действиям в тылу противника. Москва : ВПА, 1987. С. 38–81.

267. Тараджук Н., Бляшевська А. Інтелектуальні технології : рефлексивно-креативний аспект : монографія. Луцьк : Твердиня, 2009. 168 с.

268. Татауров В. П. Особливості формування готовності майбутніх педагогів до використання інформаційно-комунікаційних технологій. *Педагогічна освіта: теорія і практика*. 2012. Вип. 10. С. 215–220. URL : <https://cutt.ly/sWMw6Ds>. (дата звернення : 21.03.2020).

269. Тернавська Т. А. Формування пізнавальної діяльності студентів вищих навчальних закладів у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.09 ; Криворіз. держ. пед. ун-т. Кривий Ріг, 2009. 20 с.

270. Тёрёчик Л. Б. К вопросу о занимательности и естественности учебных текстов: фреймовый подход. *Вестник МГОУ. Серия «Педагогика»*. 2012. № 1. С. 133–138.

271. Триндюк В. А. Формування готовності до академічної мобільності у студентів вищого технічного начального закладу : дис. ... канд. пед. наук. : 13.00.04. Луцьк, 2017. 273 с.

272. Троцко Г. В. Теоретичні та методичні основи підготовки студентів до виховної діяльності у вищих педагогічних навчальних закладах : автореф. дис. ... д-ра пед. наук ; Ін-т педагогіки і психології професійної освіти АПНУ. Київ, 1997. 54 с.

273. Узнадзе Д. Н. Экспериментальные основы психологической установки. Тбилиси, 1961. 210 с.

274. Уразова М. Б., Эшпулатов Ш.Н. Фреймовая технология как способ формирования самостоятельного мышления студентов педагогических вузов. *Вестник ТГПУ*. 2011. Вып. 4 (106). С. 163–165.

275. Уруський В. Педагогічна діагностика : методичні рекомендації. URL : <https://cutt.ly/QWMwfFE>. (дата звернення : 16.10.2019).

276. Ухтомский А. А. Доминанта. Статьи разных лет Санкт Петербург : Питер, 2002. 448 с.

277. Фадина Г. В. Диагностика и коррекция задержки психического развития детей старшего дошкольного возраста : учеб.-метод. пособ. Балашов : Николаев, 2004. 68 с.

278. Фельдштейн Д. И. Возрастная и педагогическая психология : избранные психологические труды. Москва ; Воронеж : МОДЭК, 2002. 432 с.

279. Філімонова Т. В. Підготовка майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до патріотичного виховання дітей старшого дошкільного віку : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. Кропивницький, 2019. 24 с.

280. Філімонова Т. В. Проблема підготовки майбутнього вихователя дошкільного навчального закладу до професійної діяльності в педагогічній науці. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія Педагогічні науки*. Миколаїв, 2016. № 4 (55). С. 297–301.

281. Фурман А. В. Граф-схеми навчальних курсів і середній і вищій школі : наук. вид. Тернопіль : НДІ МЕВО, 2009. 44 с.

282. Хайдарова О. С. Проблема формування пізнавальної діяльності молодших школярів з помірною розумовою відсталістю. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови*. 2015. Вип. 9. С. 150–157. URL : <https://cutt.ly/fWMw7YW>. (дата звернення : 01.03.2020).

283. Харламова Л. Рефлексивно-оцінний компонент соціокультурної компетентності майбутніх менеджерів міжнародних авіаційних перевезень. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. Вип. 125. С. 219–222.

284. Хайруллин В. И. Перевод и фреймы : учеб. пособие. Москва : Книжный дом, 2010. 144 с.

285. Харченко О. О. Розвиток пізнавальної активності студента як педагогічна умова застосування інноваційних технологій навчання. *Вісник*

Луганського національного університету ім. Т. Шевченка. Педагогічні науки. 2009. № 17. С. 49–56.

286. Чень Бо. Формування готовності майбутнього вчителя музики до виконавсько-інтерпретаційної діяльності у процесі інструментального навчання : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 – Теорія та методика музичного навчання. Київ, 2017. 236 с.

287. Чепіль М., Дудник Н. Педагогічні технології. Дрогобич : ДДПУ, 2009. 244 с.

288. Черничкина Е. К. Формирование готовности студента педвуза к овладению индивидуальным стилем педагогической деятельности : автореф. дис. ... канд. пед. наук. Волгоград, 1991. 16 с.

289. Шапаренко Х. А. Формування професійної компетентності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів на засадах акмеологічного підходу : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. 2009. 234 с.

290. Шапаренко Х. А., Зозуля О. В. Розробка і упровадження методики формування готовності до навчально-пізнавальної діяльності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. *Розвиток національної педагогічної освіти у подіях і персоналіях: особливості, здобутки та перспективи* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 19 листопада 2020 р., Харків : ФОП Петров В. В., 2020. С. 375–376.

291. Швець Т. А. Педагогічні умови формування професійної майстерності майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 : Теорія і методика професійної освіти. Херсон, 2016. 260 с.

292. Шпак О., Г. Романова, Примаченко Н. Структура та рівні готовності викладачів до проектування навчальних технологій. *Молодь і ринок.* 2015. № 4 (123). С. 20–26.

293. Щербакова Е. Е., Мухина Т. Г., Плешков А. В. Фрейм-технология как условие развития креативности студентов. *Современные проблемы науки и образования.* 2016. № 6. С. 338–342.

294. Эльконин Д. Б. Избранные психологические труды. Москва : Педагогика, 1989. 554 с.
295. Эрганова Н. Е. Методика профессионального обучения : учеб. пособ. для студ. высш. учеб. завед. Москва : Академия, 2007. 160 с.
296. Эрдниев П. М., Эрдниев Б. П. Укрупнение дидактических единиц в обучении математике : кн. для учителя. Москва : Просвещение, 1986. 255 с.
297. Яйленко В. Ф. Оцінка формування готовності майбутніх вихователів дошкільних закладів до роботи з морального виховання дітей *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. № 5 (264). Ч. II. 2013. С. 117–124.
298. Яковец Т. Я. Комплекс русловий формування готовності студентів вуза к самооборозованию : автореф. дис. ... канд. пед. наук. Курган, 1999. 23 с.
299. Янкович О., Беднарек Ю., Анджеєвська А. Освітні технології сучасних навчальних закладів : навчально-методичний посібник. Тернопіль : ТНПУ ім В. Гнатюка, 2015. 212 с.
300. Ярощук І. Д. Структура та рівні готовності майбутніх економістів до професійного спілкування. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія : Педагогіка*. 2010. № 2. С. 66–73.
301. Bell L., Schrum L., Thompson A. D. Framing Research on Technology and Student Learning in the Content Areas: Implications for Educators (Hc) (Research Methods for Educational Technology). Heinecke, University of Virginia : IAP, 2008.
302. Bloom B. S., Engelhart M. D., Furst E. J., Hill W. H., Krathwohl D. R. Taxonomy of Educational Objectives, Handbook I: The Cognitive Domain. New York, NY : David McKay Co Inc. 1956. 206 p. URL : <https://cutt.ly/6WMwhvU>. (дата звернення 20.02.2019).
303. Cambridge Dictionary. URL : <https://cutt.ly/IWMwj3X>. (дата звернення : 03.03.2020).

304. Collins English Dictionary. URL : <https://cutt.ly/uWMw19w>. (дата звернення : 03.03.2020).
305. Cowan D. Educational Context and Assumptions about Technology. Framing Issues Assignment : annotated bibliography. University of British Columbia, 2017.
306. Dictionary.com. URL : <https://cutt.ly/qWMwхрD>. (дата звернення : 03.03.2020).
307. E-slovník. Тлумачний словник української мови. URL : <https://cutt.ly/QWMwcY7>. (дата звернення : 03.03.2021).
308. IGI Global Disseminator of Knowledge. URL : <https://cutt.ly/gWMwvVr>. (дата звернення : 03.03.2020).
309. Longman Dictionary of Contemporary English. URL : <https://cutt.ly/GWMw0nH>. (дата звернення : 03.03.2020).
310. Macmillan Dictionary. URL : <https://cutt.ly/gWMwniF>. (дата звернення : 13.03.2020).
311. Merriam-Webster. URL : <https://cutt.ly/nWMwmUC>. (дата звернення : 03.03.2020).
312. Minsky M. A framework for representing knowledge. *Frame conceptions and text understanding*. В., 1980. P. 1–25.
313. Structure of Learning Processes / Ed. by J. Valsiner & Y.-G. Voss. Norwood, N.J. : Ablex Pub. Corp., 1996. 344 p.
314. The Tech Edvocate. URL : <https://www.thetechedvocate.org/what-is-cognitive-learning/> (дата звернення : 23.10.2020).
315. Tufte E. The visual display of quantitative information. Graphic Press, Cheshire, Connecticut, 2014. 200 p. URL : <https://cutt.ly/yWMwWep>. (дата звернення : 16.07.2021).
316. Wiktionary. URL : <https://cutt.ly/uWMw1iY>. (дата звернення : 03.03.2020).

ДОДАТКИ

Додаток А

Аналіз базових понять дослідження у довідковій літературі

Додаток А.1

Узагальнений аналіз поняття «діяльність»

Джерело	Визначення поняття «діяльність»
Великий психологічний словник [23, с. 122]	Активна взаємодія з навколишньою дійсністю, протягом якої жива істота виступає як суб'єкт, який цілеспрямовано впливає на об'єкт і задовольняє таким чином свої потреби
Літературознавчий словник-довідник [154, с. 203]	Цілеспрямована витрата духовних і фізичних сил людини, підпорядкована пізнанню, перетворенню світу, створенню чогось нового. Розробка будь-якої теорії крізь призму діяльності, її особливостей і закономірностей дає можливість увиразнити процесуальність, динамічність, виникнення і функціонування систем усіх типів і рівнів
Психологічний словник [227, с. 82]	Специфічно людська форма активного ставлення до дійсності, регульована свідомістю як вищою інстанцією, внутрішня і зовнішня активність, що спричиняється потребою і регулюється свідомо поставленою метою. Діяльність, спрямована на пізнання, творче відтворення і перебудову зовнішнього світу
Cambridge Dictionary та Longman Dictionary [309; 303]	Ситуація, у якій багато чого відбувається або люди рухаються; робота групи або організації для досягнення мети; те, що робиться для задоволення, особливо організований захід; виконання чогось, те, що ви зробили або могли зробити; ситуація, коли багато чого відбувається чи робиться; робота людини, групи чи організації для досягнення чогось, особливо для заробітку тощо
Collins English Dictionary [304]	Ситуація, коли багато чого відбувається чи робиться; стан або якість активності; жива дія або рух; будь-які конкретні вчинки, дії тощо; якість або стан активності; дії; енергійна дія; жвавість; пильність; нормальна функція тіла чи розуму; діва сила
Dictionary.com [306]	Стан або якість активності; конкретний вчинок, дія, функція чи сфера дії; робота, особливо в початкових класах у школі, що передбачає безпосередній досвід учня, а не вивчення підручника; енергійна діяльність; анімація; жвавість; використання енергії або сили; активний рух або операція; нормальна розумова чи тілесна сила, функція чи процес
Wiktionary [316]	Активність, стан або якість активності; спритність; енергійні дії або операції; енергія; дієва сила; зростаюча різноманітність людської діяльності; щось зроблене як дія чи рух; щось, що робиться для задоволення чи розваги, особливо те, що стосується руху чи екскурсії
Merriam-Webster [311]	Якість або стан активності: поведінка чи дії конкретного виду; подібний процес, який фактично або потенційно включає психічну (ментальну) функцію

Аналіз елементів навчальної та пізнавальної діяльності

<i>Елементи</i>	<i>Навчальна діяльність</i>	<i>Пізнавальна діяльність</i>
Мета	<p>Вирішення комплексу заданих завдань, які виступають критеріями успішності навчання (знання – розширення обсягу інформації з предмета навчання; уміння – формування готовності застосувати набуті знання на практиці; навички – досягнення певного рівня практичного результату при систематичному використанні набутих умінь [92]).</p> <p>Заздалегідь запланований результат педагогічної діяльності, що досягається за допомогою різних прийомів, методів і засобів навчання [3, с. 331; 219, с. 234].</p> <p>Засвоєння кожним суб'єктом навчання визначеної сукупності умінь, знань, навичок, здібностей, характерних для певних історичних умов і необхідних для успішної професійної діяльності [19, с. 422].</p>	<p>Виявлення необхідних, істотних, повторюваних зв'язків з метою відкриття законів і закономірностей природних та соціальних процесів і формування наукових теорій [192, с. 20–21].</p> <p>Пізнання нового, невідомого, встановлення зв'язку невідомого з відомим, створення нових образів, понять, об'єктів, застосування нових, оригінальних прийомів і способів у діяльності, необхідність вирішити практичне або інтелектуальне завдання [62].</p>
Предмет	Необхідні знання та вміння застосовувати ці знання [37, с. 468; 278, с. 337].	Наявна емпірична та теоретична інформація [62].
Засоби	Наукове вивчення об'єкта, предмета, явища методами різних наук [215, с. 74].	Технологізація, оптимізація, активізація процесу навчання [11, с. 35–37; 31, с. 9–13].
Результат (продукт)	Знання, уміння, навички з навчальної дисципліни [294, с. 298; 60, с. 13–26; 238, с. 118]. Опис того, що людина здатна робити після завершення етапу навчання, щоб продемонструвати свої досягнення в знаннях, розумінні й готовності до її виконання [235].	Оволодіння знаннями про об'єкти, явища навколишньої дійсності, їхні властивості, поняттями, теоріями, концепціями, підвищення достовірності знань. Вихід на новий рівень пізнання і виконання діяльності.
Структура	<p>Навчальні завдання і ситуації – навчальні дії – контроль – оцінка [260, с. 95–96].</p> <p>Або</p> <p>Потреба – навчальне завдання – мотиви навчальної діяльності – навчальні дії та операції [229, с. 359].</p>	Суб'єкт – об'єкт – мета – засоби – методи – результат [165, с. 55–61].
Мотив	Інтерес людини до пізнання, необхідність інтелектуальної діяльності та отримання нових	Різноманітні психічні стани, які спонукають людину отримати інформацію про зовнішній світ і

	<p>навичок, умінь і знань (пізнавальні мотиви); потреба людини досягти конкретного становища в знайомій їй суспільній ієрархії (соціальні мотиви) [20, с. 159–161].</p>	<p>про саму себе: прагнення дослідити навколишнє середовище, бажання задовольнити цікавість і допитливість, проявити допитливість, інтерес і захопленість, реалізувати когнітивну установку [144, с. 278].</p>
--	---	--

Тлумачення терміну «готовність» за різними словниками

<i>Словник</i>	<i>Визначення терміну «готовність»</i>
Толковый словарь Ожегова [197]	згода виконати щось; стан, коли все зроблено, все готове для чогось
Cambridge Dictionary [303]	готовність або стан, що готує до чогось; стан готовності чи підготовки
Dictionary.com [306]	стан готовності; оперативність; швидкість; готова дія; легкість; весела згода; стадія розвитку, на якій дитина має можливість отримувати інструктаж із заданого рівня складності або займатися певною діяльністю
Collins English Dictionary [304]	якщо хтось дуже готовий щось зробити, можна говорити про готовність до цього; якщо ви робите щось у стані готовності до майбутньої події, ви робите це так, щоб ви були готові до цієї події.
Macmillan Dictionary [310]	стан готовності та здатності боротися з тим, що може відбутися чи відбудеться; стан готовності щось робити
Merriam-Webster Dictionary [311]	стан чи якість готовності; підготовка; оперативність; схильність; бажання робити
Longman Dictionary of Contemporary English [309]	коли ви готові до чогось, або коли щось готове до використання; готовність щось зробити
Словник української мови. Академічний тлумачний словник: в 11 томах. Том 2. [4, с. 148]	стан готового, бажання зробити що-небудь; робити щось охоче
Великий тлумачний словник сучасної української мови [27, с. 257]	стан готового; бажання зробити що-небудь
Педагогика: Большая современная энциклопедия (Е. Рапацевич) [206, с. 97]	інтегративна якість й істотна передумова ефективності діяльності після закінчення вищого навчального закладу; спрямована на допомогу молодому спеціалісту для успішного виконання його обов'язків, до правильного використання знань і досвіду, збереження самоконтролю, а також подолання перешкод в разі їх непередбаченого виникнення
Психологічний словник (В. Синявський, О. Сергєєнкова) [227, с. 64]	активно-дійовий стан особистості, установка на певну поведінку, мобілізованість сил на виконання завдання
Всесвітній словник української мови [36]	згода, бажання відразу ж зробити що-небудь
Тлумачний словник української мови. E-slovník [307]	стан готового; бажання зробити що-небудь
Оксфордский толковый словарь по психологии / Под ред. А. Ребера, 2002 г [198]	положення підготовленості, при якому організм налаштований на дію або реакцію; такий стан людини, при якому вона готова отримати користь з деякого досвіду
Крайг Г., Бокум Д. Психология развития. 9-е изд. СПб. : Питер, 2005. 940 с. [138]	момент часу в житті індивіда, коли досягнутий ним рівень зрілості дозволяє йому отримати користь з конкретного досвіду навчання

Тлумачення поняття «готовність» прибічниками функціонального підходу

М. Дьяченко, Є. Ільїн, М. Левітов, Д. Мехіладзе та ін.	один із важливих станів
А. Андреева	стан мобілізованої базової готовності
Г. Гагаєва	емоційний стан
Ф. Генів	зміни у психіці людини у зв'язку із специфікою діяльності (спорт)
В. Пушкін, Л. Нерсисян	певне функціонування і психічний стан, що забезпечує швидкість трудової дії
Т. Желязкова	психічний стан
Б. Ананьєв, С. Рубінштейн	комплекс здібностей
І. Ладанов	психологічна умова успішності виконання діяльності
Д. Унадзе, І. Блажава	психологічний стан, суттєва ознака установки

Тлумачення поняття «готовність» прибічниками особистісного підходу

А. Пуні	упевненість у своїх силах, здатність керувати своїми діями, думками, почуттями, оптимальний рівень емоційного збудження
Р. Гаспарян, М. Мазмазян	упевненість у своїх силах, індивідуально-оптимальний рівень емоційного збудження, високий рівень особистісних домагань
М. Кулакова, К. Рейда	інтегративна якість
О. Літківа	інтегрована властивість
Л. Кондрашова	складне особистісне утворення
О. Серняк	цілісне особистісне професійне новоутворення
Ю. Бойко, С. Моторина	інтегроване структурне особистісне утворення, стійке і складне особистісне утворення
Т. Шестакова, В. Уліч, Л. Гапоненко, В. Єршова, П. удик	складне психічне утворення
О. Лугова	інтегративне особистісне і соціально-психологічне утворення
О. Гончарова	складне інтегральне новоутворення
П. Харченко	внутрішньо-цілісне поєднання всіх структурних складових психіки
О. Кривильова	розкриття потенційних можливостей
С. Тарасова	психолого-педагогічна таксономія
В. Лозова	певний психологічний стан, який зумовлюється її потребами, мотивами, інтересами, вольовими процесами
Ф. Рекешева	особливий особистісний стан
Р. Романенко, В. Серіков	цілісне явище, скріплене переконаннями, морально-вольовими якостями особистості, способами поведінки, знаннями про професію і практичними вміннями та навичками
С. Гаврилюк	особистісне новоутворення, що включає творчі педагогічні цінності, індивідуальні творчі якості, потребу у творчості та сукупність професійних знань, умінь і навичок, необхідних для організації творчої діяльності в сучасних дошкільних навчальних закладах

Додаток А.5

**Взаємозв'язок компонентів, критеріїв та показників готовності до
навчально-пізнавальної діяльності майбутніх педагогів**

<i>Науковець</i>	<i>Досліджувані компоненти готовності</i>	<i>Критерії та показники готовності</i>
В. Синявський, О. Сергеєнкова	мотиваційний операційний вольовий оціночний	- ставлення до професії, інтерес до неї); орієнтаційний (уявлення про особливості і зміст професійної діяльності, про її вимоги до особистості працівника; - володіння способами і прийомами професійної діяльності, необхідними знаннями, уміннями та навичками; - самоконтроль, саморегуляція, уміння керувати собою в процесі виконання професійних обов'язків; - самооцінка своєї професійної підготовки і її відповідності вимогам діяльності.
В. Серіков, О. Дмитрієва	змістовий процесуальний мотиваційно-цільовий	- особистісні якості, які визначають спрямованість майбутньої діяльності та забезпечують її дієвість та інтенсивність на основі функціонування вольових механізмів
Н. Кузьміна	конструктивний організаторський комунікативний гностичний	
Т. Бугеря	мотиваційний когнітивний технологічний	- прагнення студентів до пізнання нових понять, фактів, суті явищ, їх походження в процесі навчання професійно орієнтованих дисциплін, прагнення до самовдосконалення; - уміння оперувати законами, поняттями, які вивчаються в змінених ситуаціях, під час вирішення завдань комплексного характеру на основі аналізу міжпредметних зв'язків; уміння логічно мислити, знаходити й обробляти отриману інформацію; наявність знань з професійно орієнтованих дисциплін для побудови реабілітаційних програм та реабілітаційної діяльності на основі аналізу міжпредметних зв'язків; - володіти організаційно-діяльними, діагностичними, комунікативними, проектно-конструктивними, спеціальними професійними вміннями
С. Вітвицька	мотиваційно-ціннісний когнітивний операційно-діяльнісний інтегративно-творчий	

	комунікативно-емпатійний культурологічно-світоглядний аналітико-рефлексивний результативно-продуктивний	
С. Волгіна	мотиваційно-вольовий когнітивний організаційно-діяльнісний рефлексивний	- сформованість пізнавальних мотивів, налаштування на досягнення професійної мети, психологічні механізми налаштування на діяльність; - рівень засвоєння галузевих понять, застосування отриманих знань при вирішенні професійних питань, володіння методами та формами реалізації майбутньої професійної діяльності; - наявність знань, умінь та навичок для ефективною самостійної роботи, критичне мислення, навички систематизації та реалізації опрацьованого матеріалу; - наявність рефлексивних здібностей, здатність до аналізу власної навчальної діяльності, вміння саморегуляції самоосвітньої діяльності
О. Главник, С. Максименко, В. Рибалка	потребнісно-мотиваційний інформаційно-пізнавальний цілеутворюючо-програмуючий операційно-результативний емоційно-чуттєвий	
О. Губенко	інтелектуальний та операційно-технічний орієнтаційний на професійну діяльність вольовий	- характеризується здібностями, творчим технічним мисленням; відповідними знаннями, умінями, навичками; досвідом трудової діяльності тощо; - характеризується вираженими професійними інтересами, професійними намірами, сформованими мотивами вибору професії; - характеризується рішеннями про вибір професії, зусиллями та цілеспрямованими діями, спрямованими на реалізацію рішення
С. Гриншпун	моральний психологічний професійний	
Л. Сохань, І. Єрмакова, Г. Несен	мотиваційний орієнтаційний	- відповідальність за виконання завдань, почуття обов'язку; - знання й уявлення про особливості та умови діяльності, її вимоги до особистості; - володіння способами та прийомами

	операційний вольовий оцінний	діяльності, необхідними ключовими компетенціями; - самоконтроль, самооблізація, вміння управляти діями; - самооцінка своєї підготовленості і відповідність процесу розв'язання завдань оптимальним зразкам
К. Дурай-Новакова	мотиваційний пізнавально-оцінний емоційно-вольовий операційно-дієвий мобілізаційний	
О. Дмитрієва		комунікативна компетентність, до якої входять динамічність і адекватність встановлення контакту, подолання боязні спілкування з аудиторією, організацію спілкування як співробітництво та розвиток мовленнєвих форм спілкування
Є. Зеєр	мотиваційний пізнавальний емоційний вольовий	- потреба у праці, зацікавленість професією, спеціальностями; уявлення про соціальний статус, престижність професії, матеріальна зацікавленість; - розуміння соціальної значущості, необхідності обраної професії, знання шляхів досягнення мети; - почуття гордості за професією, естетичне ставлення до професійної майстерності; - уміння мобілізувати свої сили, подолати труднощі на шляху досягнення мети
М. Дьяченко, Л. Кандибович	мотиваційний орієнтаційний операційний вольовий оцінний	- позитивне ставлення до професії, інтерес до неї й інші стійкі професійні мотиви; - знання й уявлення про особливості й умови професійної діяльності, її вимоги до особистості; - володіння засобами і прийомами професійної діяльності, її вимогами до особистості; - самоконтроль, уміння керувати діями, з яких складається виконання трудових обов'язків; - самооцінка своєї професійної підготовленості, встановлення відповідності процесу розв'язання професійних завдань оптимальним трудовим зразкам
Д. Закатнов	мотиваційний когнітивний практичний	
О. Ігнатюк, І. Сладких	ціннісно-особистісний соціально-психофізіологічний когнітивно-семантичний	- внутрішня та зовнішня мотивація; - психологічна, фізіологічна, соціальна, академічна, культурна, правова адаптація; - зміст, обсяг, якість знань, уявлення про

	процесуально-діяльнісний	методи наукового пізнання; - мовно-комунікативні, організаційні, операційні, технологічні якості
Н. Кавуненко	функціональний особистісний	- психологічна готовність як певний стан психічних функцій, який забезпечує високий рівень досягнень при виконанні того чи іншого виду діяльності; - мотиваційний, когнітивний, операційний; психологічна готовність як результат підготовки до певної діяльності
С. Кара	мотиваційний операційно-виконавчий рефлексивно-оцінний	- підвищений інтерес до педагогічної професії в системі ціннісних орієнтацій, висока активність і самостійність у навчальній діяльності, орієнтація на творчість (креативність), у період педагогічної практики чітко виявляється педагогічна спрямованість: на розвиток, освіту, своєї індивідуальності, свого предмета, перевага пізнавальних мотивів учіння і діяльності; - потреба реалізувати здібності в педагогічній діяльності, виявити комунікативні, організаторські та інші педагогічні здібності, висока активність в оволодінні професійно важливими знаннями й уміннями, розвиток професійно важливих якостей, використання стратегії реформування свого предмета як способу формування особистості, мета, завдання і структура занять відповідають креативності, у процесі педагогічної практики, у конкретних педагогічних ситуаціях переважають активні методи навчання; - вільна орієнтація здобувачів вищої освіти у своїх інтересах і можливостях, здібностях, вміння дати самооцінку в різноманітних ситуаціях, співвідносити вимоги педагогічної професії зі своїми індивідуальними особливостями, володіння способами самодіагностики і саморозвитку, здатність до самостійного визначення мети діяльності, формування стратегії поведінки й діяльності адекватно власним можливостям
Н. Колосова	мотиваційний когнітивний	- потреба в наданні педагогічної підтримки дошкільникам; спрямованість на встановлення відносин співробітництва з дітьми; орієнтація на потреби та внутрішні можливості дитини; - володіння базовими психолого-педагогічними знаннями; обсяг знань про педагогічну підтримку дітей дошкільного віку; міцність і гнучкість засвоєння знань;

	операційний рефлексивний	- уміння здійснювати діагностику розвитку дитини; добирати ефективні методи та тактики до розв'язання проблем дошкільника; доцільність реалізації дій із надання педагогічної підтримки; - самоконтроль і самооцінка дій із реалізації педагогічної підтримки; вміння організувати процес рефлексії та контролю змін у розвитку дитини; орієнтація на самопізнання та вдосконалення
В. Кондратюк	потребнісно-мотиваційний операційно-діяльнісний рефлексивно-оціночний	- сукупність соціальних установок, ціннісних орієнтацій, інтересів, які становлять основу мотивів; - сукупність загальних і спеціальних умінь і навичок, професійних якостей; - постійне нарощування особистісного потенціалу
Л. Кондрашова	мотиваційний орієнтаційний пізнавально-операційний емоційно-вольовий психофізіологічний оціночний	- професійно-педагогічна спрямованість: позитивне ставлення до професії, схильність та інтерес до неї, бажання вдосконалювати свою підготовку; - ціннісно-професійні орієнтації: професійна етика, професійно-педагогічні ідеали, принципи, переконання, готовність діяти відповідно до них; - професійна спрямованість уваги, уявлень, сприймання, пам'яті, педагогічне мислення, педагогічні здібності, знання дії та операції, необхідні для успішного здійснення діяльності; - почуття, вольові якості, що забезпечують успішний перебіг та результативність діяльності педагога; емоційну чутливість, самовладання, наполегливість, ініціативність, самостійність; - працездатність, активність, саморегуляція, врівноваженість, витримка; - самооцінка своєї професійної підготовки, відповідність процесу розв'язання професійних завдань оптимальним педагогічним зразкам
О. Курок	емоційний когнітивний операційний	
Г. Ларіонова	ціннісно-мотиваційний інтелектуальний змістовно-процесуальний операційний	
М. Левітов	мотиваційний	оцінка професії, її суспільне значення; компоненти підготовки до майбутньої трудової діяльності, які включають

		відповідні знання, вміння, навички; індивідуальні психологічні властивості особистості
Л. Линенко	емоційно-інтелектуальний вольовий мотиваційний	інтерес, ставлення до діяльності, почуття відповідальності, потребу у виконанні поставлених завдань на високому професійному рівні, керування своїми почуттями тощо
О. Матвієнко	загальнопедагогічний особливий індивідуальний	- професійна загальнопедагогічна готовність; - особливості й закономірності процесу формування готовності педагога до певного виду діяльності; - залежність готовності від підготовки, особистісно-професійних характеристик педагога
В. Масленнікова	моральний	потреба працювати з повною віддачею в інтересах суспільства, почуття відповідальності, самостійності, наполегливості у досягненні поставленої мети, творче виконання професійних функцій
В. Мачуський	когнітивний мотиваційний практично-дійовий психологічний креативний самооціночний	
О. Мельник	мотиваційний когнітивний практичний «Я» (компонент самосвідомості)	
Н. Ковтуненко	мотиваційно-ціннісний когнітивний діяльнісно-практичний	
Р. Лучечко		наявність індивідуальних нахилів, спеціальних знань, умінь і навичок, а також комплекс індивідуальних психологічних, психічних та характерологічних особливостей, що забезпечують високу ефективність професійного функціонування людини
В. Моляко, М. Смульсон	мотиваційний пізнавальний емоційний	- потреба успішно виконувати поставлене завдання, інтерес до виконуваної діяльності, прагнення домогтися успіху, показати себе з кращого боку; - розуміння обов'язків, трудового завдання, оцінка їх значущості для досягнення кінцевих результатів діяльності і для себе особисто, уявлення ймовірних змін обставин; - почуття професійної та соціальної відповідальності, наснага, впевненість в

	вольовий	успіху; - управління собою, мобілізація сил, зосередження на завданні, подолання сумнівів і страху
О. Нікітіна	мотиваційний орієнтований діяльнісний рефлексивний	- характеризує пізнавальний інтерес, мотивацію дослідницької діяльності; - включає подання про методології наукового дослідження й способах науково-дослідної діяльності; - визначає володіння вміннями й навичками науково-дослідної діяльності; - включає самооцінку й самоаналіз власної дослідницької діяльності, визначення шляхів саморозвитку в науковому пізнанні
М. Опачко		- рівень інтелектуального розвитку, сформованість системи пізнавальних процесів; - наявність мотивації; - рівень самооцінки, домагань; - сформованість навичок самостійної роботи і пізнавальної діяльності; - наявність досвіду творчої діяльності тощо
О. Пехота	ціле-мотиваційний пізнавально-операційний, емоційно-вольовий психофізіологічний оцінний	
О. Попович	гностичний, конструктивно-проектувальний організаторський комунікативний	
А. Пуні	пізнавальний емоційний вольовий	
В. Рибалка	потребнісно-мотиваційний інформаційно-пізнавальний цілеутворюючий результативний емоційно-почуттєвий	- прийом, пошук, переробка інформації; - прийняття рішення; - виконання рішення, досягнення результату діяльності
Е. Саф'янц та Л. Чернікова	мотиваційний когнітивний особистісний	- сукупність мотивів, адекватних до цілей та завдань педагогічної діяльності; - пов'язаний з пізнавальною сферою людини і являє собою сукупність знань, необхідних для продуктивної педагогічної діяльності; - сукупність особистісних якостей, важливих для виконання професійної діяльності
В. Сластьонін	змістовний	- здатність ідентифікувати себе з іншими; психологічний стан, що відображає динамізм

	особистісний	<p>особистості, багатство її внутрішньої енергії, ініціативність, волю, винахідливість, емоційну стійкість, яка забезпечує витримку; професійно-педагогічне мислення, що дозволяє проникати в причинно-наслідкові зв'язки освітнього процесу, аналізувати свою діяльність, відшукувати науково обгрунтовані пояснення успіхів та невдач, навички прогнозування результатів роботи;</p> <ul style="list-style-type: none"> - спрямованість особистості, соціальна зрілість і громадська активність, принциповість, любов до дітей, педагогічний професіоналізм, організаторські якості, комунікативні якості, перцептивно-гностичні якості, експресивні якості, наявність мотиваційно-цінісного ставлення до педагогічної діяльності, де ставленням виступає спрямованість особистості педагога, що сприяє розвитку соціальної і професійної активності в педагогічній діяльності
В. Татауров	<p>мотиваційно-цільовий</p> <p>змістово-операційний</p> <p>орієнтаційний</p> <p>оцінно-результативний</p> <p>емоційно-вольовий</p> <p>психофізіологічний</p> <p>креативний</p> <p>інформаційно-</p>	<ul style="list-style-type: none"> - професійні настанови, позитивне ставлення до професії, інтерес до неї, стійкі наміри присвятити себе педагогічній діяльності; - система професійних знань, умінь і навичок, педагогічне мислення, професійне спрямування уваги, сприймання, пам'яті, дії й операції, необхідні для успішного здійснення професійно-педагогічної діяльності; - ціннісно-професійні орієнтації, основою яких є принципи, погляди, переконання, готовність діяти відповідно до них; - самооцінка своєї професійної підготовленості і відповідність процесу розв'язання професійних завдань оптимальним педагогічним зразкам; - вплив емоцій та почуттів на забезпечення успішного перебігу і результативності діяльності педагога; - необхідний функціональний стан організму, що забезпечує передумови виконання професійної діяльності; - здатність до створення нового, нетрадиційний підхід до організації навчально-виховного процесу, вміння творчо вирішувати будь-які професійні проблеми, взаємодіяти з вихованцями, колегами, батьками дітей, уміння розвивати креативність дітей, що втілювалося б у їх поведінці; - необхідний набір знань, умінь та навичок,

	комунікаційний	необхідних для застосування у професійній діяльності сучасних інформаційно-комунікаційних технологій
В. Триндюк	мотиваційний когнітивно-комунікативний особистісно-діяльнісний	- спрямованість, потреби, сформована система цінностей; - наявність соціально-психологічних знань, розуміння важливості формування готовності, знання її змісту, способів вирішення фахових завдань, правил та норм поведінки; - перетворення світу суб'єктом і зміна самого себе при інтеріоризації набутих знань, умінь і навичок; відкритість до змін, динамічна адаптивність, упевненість у собі, соціальна відповідальність, толерантність, організованість, цілеспрямованість, наполегливість
Т. Філімонова	когнітивний мотиваційно-ціннісний діяльнісний	
Н. Хацаюк	мотиваційно-ціннісний змістово-технологічний рефлексивно-прогностичний	- ставлення особистості до цього виду діяльності, зокрема у постійній потребі та власній цільовій спрямованості до її здійснення, творчої самореалізації як включенні в педагогічну творчість, здійснення творчих задумів у вирішенні поставлених завдань, що дозволяють особистості максимально повно реалізувати свої здібності; - готовність до ефективної реалізації експериментально-дослідницької діяльності, що розкривається рівнем знань, вміннями застосовувати отримані знання на практиці та виробленням індивідуального стилю діяльності; - уміння оцінювати власні особистісні якості й можливості, аналіз власного стилю щодо здійснення діяльності, осмислювати, коректувати, прогнозувати й усвідомлювати проблеми, що можуть виникнути у процесі її реалізації
О. Шпак, Г. Романова, Н. Примаченко	мотиваційний особистісний змістовий процесуальний	- мотиви, адекватні цілям та завданням; - значущі здібності та якості особистості; - сукупність знань, необхідних для здійснення діяльності; - сукупність умінь, що дають змогу здійснювати діяльність
О. Шупта	ціле-мотиваційний	- сформованість мотивів, цілей професійної діяльності як фундаменту подальшого саморозвитку і самореалізації; зацікавленістю діяльністю як важливим джерелом професійних потреб і

	<p>ситуативно-орієнтаційний</p> <p>пізнавально-операційний</p> <p>психофізіологічний</p> <p>оцінний</p>	<p>особистісного росту; наявністю стійкого інтересу до роботи як результату усвідомленого вибору майбутньої професійної діяльності;</p> <ul style="list-style-type: none"> - потреба в самореалізації, самовдосконаленні, збагаченні самосвідомості; здатність розуміти і правильно орієнтуватися у різних педагогічних ситуаціях завдяки наявності комунікативних якостей; - забезпечує творчий рівень професійних умінь в реалізації технологій педагогічної діяльності; творче і аргументоване застосування різних способів та прийомів; підвищення рівня аналітико-синтетичної діяльності, необхідної для обробки інформації; синтез конкретно-предметного та дивергентного мислення; професійну компетентність; потребу працювати швидко, якісно: високе почуття відповідальності; глибоке знання теорії виховання; - природні здібності особистості – творче мислення, пам'ять, уяву, інтуїцію, що є передумовою творчої діяльності; - самооцінка студентами власної діяльності; уміння бачити і визнавати допущені помилки чи недоліки в роботі та визначати шляхи удосконалення результатів своєї діяльності
Т. Яковець		<p>уміння мотивувати і здійснювати самоосвіту; спеціальна освіченість у вигляді обізнаності, свідомості, дієвості, умілості; вміння працювати з основними джерелами інформації; організаційно-управлінські уміння</p>
Г. Ярощук	<p>мотиваційний</p> <p>змістовий</p> <p>операційно-процесуальний</p>	<ul style="list-style-type: none"> - усвідомлення мотивів навчальної і професійної діяльності, орієнтацію на формування професійної та комунікативної компетентності; усвідомлення мотивів професійно-комунікативної діяльності та прийняття їх як стимулів; - наявність концептуальних знань про сутність та специфіку діяльності; комунікативні методи та прийоми діяльності, їх специфіку й обмеження, про систему гуманітарних знань для ефективного здійснення навчально-професійної діяльності; - система знань, отриманих у процесі вивчення блоків професійно спрямованих і гуманітарних дисциплін, необхідних для з'ясування взаємозв'язку освітньої та професійної діяльності

Бо Чень	мотиваційно-спрямований когнітивно-оцінювальний виконавсько-самостійний творчо-продуктивний	<ul style="list-style-type: none">- зацікавленість діяльністю;- сформованість професійного тезаурусу, усвідомлення значущості набуття умінь;- наявність навичок, ступінь рефлексивної й контрольної-оцінювальної спроможності;- ступінь підготовленості до здійснення діяльності, вміння здійснювати вербальне повідомлення та показ
---------	---	---

Програма спецкурсу

«Засоби візуалізації та фреймування навчального матеріалу»

1. Опис спецкурсу

Курс: підготовка студентів	Напрямок, спеціальність, освітньо-професійний ступінь	Характеристика навчальної дисципліни
Кількість кредитів відповідних ECTS: 1 Залікових модулів: 1 (тестування, реферат) Змістових модулів: 2 Загальна кількість годин: 36 Тижневих годин: 2	Шифр та назва напрямку: Шифр та назва спеціальності: 012 Дошкільна освіта Освітньо-професійний ступінь фаховий молодший бакалавр	Курс вибіркового циклу Рік підготовки: 1 Семестри 1 Лекції: 4 Теоретична підготовка: 4 Практичні: 16 Самостійна робота: 16 Вид підсумкового контролю: семестрове оцінювання, 1 семестр

2. Мета і завдання навчальної дисципліни

Використання візуальних засобів у процесі навчання є об'єктивною необхідністю, обумовленою їх великим впливом на процес розуміння і запам'ятовування: при дослідній перевірці ефективності запам'ятовування встановлено, що при:

- слуховому сприйманні засвоюється 15% інформації,
- зоровому – 25%,
- а в комплексі, тобто при зоровому і слуховому одночасно, – 65%.

Візуалізація (з лат. *visualis*, «зоровий») – загальна назва прийомів унаочнення, створення умов для зорового спостереження та аналізу.

Візуалізація – «це демонстрація фізичного явища чи процесу у зручній для зорового сприйняття формі» (універсальний словник української мови).

За лексографічними джерелами «візуалізація – це одержання видимого зображення яких-небудь предметів, явищ, процесів, недоступних для безпосереднього спостереження».

Візуалізація – це процес створення чітких яскравих образів за допомогою сучасних технологій. Вона дає повне і чітке уявлення про будь-який об'єкт, процес і в даний час широко використовується в різних галузях: у медицині, техніці, архітектурі, в дизайнерських роботах, освіті тощо.

Мета навчальної дисципліни: розкриття перед здобувачами освіти загальних понять про інформацію, місце навчальної інформації у навчальному процесі, способи її представлення, структурування та

візуалізації, вироблення ефективних способів обробки інформації через обраний інструментарій.

Завдання навчальної дисципліни:

- оптимізувати й інтенсифікувати навчальний процес через використання інтенсивних методів і технологій навчання, які б дозволили розширити обсяг знань, що засвоюються, без збільшення часу, відведеного на їх опанування;

- вчити здобувачів освіти розробляти схеми, таблиці, алгоритми, структури навчальної інформації;

- формувати у здобувачів освіти високий рівень розуміння, узагальнення тексту і вміння передавати зміст стисло, логічно, інформативно;

- систематизувати, узагальнювати, закріплювати теоретико-методологічних вмінь здобувачів освіти;

- поглиблювати й розширювати їх інформаційне наукове поле;

- формувати вміння застосовувати спеціальну, фахову літературу, інтернет-джерела;

- розвивати навчально-пізнавальні здібності, творчу ініціативу, відповідальність; самоорганізованість, самостійність науково-критичного мислення, здатність до науково-дослідницької діяльності здобувачів освіти тощо.

3. Вимоги до знань, умінь і навичок здобувачів освіти

У результаті вивчення дисципліни здобувач освіти має

Знати:

- основні види, властивості інформації, її джерела та носії;
- показники інформаційної компетенції;
- фактори, що впливають на сприйняття інформації людиною;
- типи сприйняття інформації;
- способи та методи обробки інформації;
- сутність навчальної інформації та її значення для здобувача освіти під час навчання;
- основні засоби візуалізації навчальної інформації тощо.

Уміти:

- самостійно та вільно визначати ключові поняття теми, що вивчається, встановлювати взаємозв'язки між ними, пояснювати їх;
- обирати доцільний засіб візуалізації навчального матеріалу;
- графічно представити навчальний матеріал та пояснити зображене.

Мати навички:

- користування інтернет-сервісами, сайтами для візуалізації навчального матеріалу;

- візуально графічно (у вигляді фреймів, блоків, логіко-сміслових моделей та ін.) представляти навчальний матеріал з теми, що вивчається, добирати доцільні ключові поняття для розширення графічного матеріалу.

4. Зміст і структура дисципліни

Навчальна дисципліна складається із 2-х модулів, які містять 5 тем.

Модуль 1. Місце інформації в людському суспільстві, містить 2 теми:

Інформація в сучасному світі, її значення та вплив. Психологія сприйняття інформації.

Модуль 2. Засоби представлення навчальної інформації у закладі вищої освіти містить 3 теми:

Обробка інформації. Поняття про навчальну інформацію, її особливості. Візуалізація навчальної інформації.

Підсумковий контроль засвоєння знань здійснюється у формі семестрового оцінювання.

Передбачено **рубіжні етапи контролю** у формі усного опитування, перевірки ІНДЗ, оцінки якості виконання завдань самостійної роботи здобувачів освіти.

Тематичний план (денна форма навчання)

№ з/п	Назва модулів та тем	Кількість годин					
		Усього годин	Лекції	Семинарські заняття	Практичні заняття	Самостійна робота	Форми контролю
	Модуль 1. Місце інформації в людському суспільстві.						
1	Тема 1. Інформація в сучасному світі, її значення та вплив.	8	2		2	4	реф.
2	Тема 2. Психологія сприйняття інформації.	6			2	4	усн. опит.
	Модуль 2. Засоби представлення навчальної інформації у закладі вищої освіти.						
3	Тема 3. Обробка інформації.	4	2			2	
4	Тема 4. Поняття про навчальну інформацію, її особливості.	6			4	2	усн. опит.

5	Тема 5. Візуалізація навчального матеріалу	12			8	4	ІНДЗ, реф
	Усього	36	4		16	16	Семестрове оцінювання

Тематичний план (заочна форма навчання)

№ з/п	Назва модулів та тем	Кількість годин				
		Усього годин	Лекції	Семинари	Самост. робота	Форми контролю
	Модуль 1. Місце інформації в людському суспільстві					
1	Тема 1. Інформація в сучасному світі, її значення та вплив.	6	2		4	реф.
2	Тема 2. Психологія сприйняття інформації.	6			6	усн. опит.
	Модуль 2. Засоби представлення навчальної інформації у закладі вищої освіти					
3	Тема 3. Обробка інформації.	6	2		4	
4	Тема 4. Поняття про навчальну інформацію, її особливості.	6			6	усн. опит.
5	Тема 5. Візуалізація навчального матеріалу	12		4	8	ІНДЗ, реф
	Усього	36	4	4	28	Семестрове оцінювання

ЗМІСТ КУРСУ

Модуль 1. Місце інформації в людському суспільстві

Тема 1. Інформація в сучасному світі, її значення та вплив.

Лекція. Поняття інформації. Види та властивості інформації. Поняття інформаційної системи. Поняття про інформаційний потік. Типи джерел інформації, їх характеристика. Носії інформації. Кодування інформації. Людина в інформаційному суспільстві. Інформаційна компетенція.

Практичне заняття. Джерела інформації та технологія пошуку інформації.

Самостійна робота. Інформаційні технології в сучасному світі.

Тема 2. Психологія сприйняття інформації.

Лекція. Процес сприйняття інформації людиною. Фактори, що впливають на сприйняття інформації. Психологічні передумови готовності до сприйняття інформації. Типи сприйняття інформації: візуали, кінестети, аудіали, дігітали (дискети).

Практичне заняття. Тест на визначення типу сприйняття інформації. Визначення переваг та недоліків кожного типу сприйняття інформації.

Самостійна робота. Мультисенсорне навчання.

Модуль 2. Засоби представлення навчальної інформації у закладі вищої освіти

Тема 3. Обробка інформації.

Лекція. Способи та методи обробки інформації. Засоби та пристрої обробки інформації.

Самостійна робота. Способи та методи обробки інформації. Засоби та пристрої обробки інформації.

Тема 4. Поняття про навчальну інформацію, її особливості.

Практичне заняття. Комунікаційна діяльність та сутність передачі інформації у навчанні. Основні види та сутність навчальної інформації.

Самостійна робота. Принципи розробки оптимальної структури навчальної інформації.

Тема 5. Візуалізація навчального матеріалу.

Практичне заняття. Сучасні інформаційно-комунікаційні технології у створенні й використанні засобів візуалізації навчальної інформації

Сервіси візуалізації й рефлексії за ключовими словами Wordle (<http://www.wordle.net/>), Tagul (<http://tagul.com/>), Word It Out (<http://worditout.com/>), Tagxedo-Creater (<http://www.tagxedo.com/>).

Сайти створення мап: Comapping (<http://www.comapping.com/>), Mappio (<http://mappio.com/>), Mapul.com (<https://www.mapul.com/>), WiseMapping (<http://wisemapping.com/>), Mind42 (<https://mind42.com/>), Cacao (<https://cacao.com/>).

Інфографіка. Реклама.

Сервіси on-line презентації: Prezi (<https://prezi.com/>), SlideBoom (<http://www.slideboom.com/>), Slide Share (<https://www.slideshare.net/>)

Засоби створення електронних інтерактивних підручників або плакатів: Calameo (<http://ru.calameo.com/>), Issuu (<https://issuu.com/>), Glogster (<http://edu.glogster.com/?ref=com>), Myebook (<http://www.myebook.com/>)

Самостійна робота. Візуалізація навчального матеріалу (текст, число, графіка). Базові принципи візуалізації інформації. Способи візуалізації навчальної інформації: буктрейлер, гіфки та соціальні мережі, інтелект-карти, інтерактивні книги та підручники, інтерактивні стрічки часу, інтернет-меми, лепбук, скрайбінг, хмари слів, фрейми, логіко-сміслові моделі, конспект-схеми, графсхеми, графи навчальної інформації, асоціативні опорні

сигнали, продукційні моделі, концептуальні таблиці, метаплани, кластерні карти, ментальні карти та ін.

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ, САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

Тема 1. Інформація в сучасному світі, її значення та вплив.

Практичне заняття. Джерела інформації та технологія пошуку інформації – 2 год.

Мета: визначити основні джерела інформації як встановлені законом бази даних та ознайомити з технологією пошуку інформації.

Стислий перебіг:

1. Ознайомлення з джерелами інформації як встановленою законом базою даних. Їх характеристика.
2. Характеристика Інтернет-ресурсів як джерела інформації.
3. Пошукові системи та технологія пошуку інформації засобами мережі Інтернет.
4. Слухання тем рефератів, обговорення.

Методичні рекомендації:

Здобувачі освіти об'єднуються у групи по 3-4 особи, характеризують основні джерела інформації (на вибір: підручники, навчальні посібники, монографії, періодичні видання, журнали, дисертаційні роботи, книги). Визначають значущість того чи іншого джерела інформації та його роль в суспільстві, житті людини, для науки. Для виділення спільного та відмінного між джерелами інформації здобувачі освіти складають діаграму Венна.

Для довідки

Діаграма Венна – це зображення, що використовується для вираження взаємозв'язку між множинами в групі об'єктів, що мають щось спільне; загальна назва низки методів візуалізації і способів графічної ілюстрації, що широко використовуються у різних галузях науки. Педагогічна діаграма Венна показує всі можливі відносини між об'єктами та явищами професійно орієнтованих дисциплін.

Здобувачі освіти діляться власним досвідом користування різними джерелами інформації, визначаючи мету та результат.

Здобувачам освіти пропонується метод «інтелектуальна гойдалка» з питання «Чи можна вважати Інтернет-ресурси джерелом інформації? Здобувачі освіти висловлюються, наводячи аргументи.

Для довідки

«Інтелектуальна гойдалка» – це оперативна дискусія за запропонованою проблемою, актуальним питанням; висловлюючи свою думку, учасники «розгойдують гойдалку»; чим оригінальніша й емоційніша запропонована думка, тим інтенсивніше «розгойдується гойдалка»; учасникам необхідно інтенсивніше «розгойдувати гойдалку» (міркувати, висловлювати оригінальні думки тощо).

Здобувачі освіти діляться власними лайфхаками пошуку інформації засобами мережі Інтернет, складають «Перелік корисних лайфхаків для чайників».

Рекомендована література:[25, 29].

Самостійна робота. Інформаційні технології в сучасному світі – 4 год.

Мета: ознайомити з інформаційними технологіями сучасності, сферами їх охоплення, визначити їхню важливість та можливості.

Завдання:

1. Зібрати приклади визначень поняття «інформаційна компетенція» різними авторами та запропонувати власне (не менше 5-7 першоджерел). Обрати символи та створити стенограму власного визначення поняття.

Для довідки

Стенограма – це дослівний запис усної мови способом стенографії, а також розшифрований текст такого запису.

Приклади символів:

Д – дитина

Ддв – дитина дошкільного віку

В – виховання

Н – навчання

Д – дорослий

В-ль – вихователь

С-ма – система

Ппс – педагогічний процес

♡ - сім'я

↑ - підвищувати, збільшувати

↓ - понижувати, зменшувати тощо.

Під час заняття запропонувати одногрупникам розшифрувати стенограму.

2. Проаналізувати висвітлення питань інформаційної компетентності в першоджерелах, Інтернеті (не менше 5-7 першоджерел).

3. Підготувати реферат, обравши одну з запропонованих тем:

- «Глобальне інформаційне суспільство»;
- «Інформація і маркетинг»;
- «Інтернет-інформація»;
- «Інформаційна безпека»;
- «Сучасні інформаційні технології»;
- «Роль медіа як джерела інформації».

Рекомендована література: [30, 34].

Тема 2. Психологія сприйняття інформації.

Практичне заняття. Тест на визначення типу сприйняття інформації. Визначення переваг та недоліків кожного типу сприйняття інформації – 2 год.

Мета: застосовуючи тест на визначення типу сприйняття інформації, визначити переваги та недоліки кожного типу сприйняття інформації.

Стислий перебіг:

1. Ознайомлення з типами та відповідними особливостями сприйняття інформації.

2. Визначення власного типу сприйняття інформації через застосування онлайн тестів. Самостійна обробка отриманих результатів.

3. Робота в групах за визначеним типом сприйняття інформації.

4. Створення персональних порадників «Я – аудіал/візуал/кінестетик/дігітал. Як скористатися перевагами та долати недоліки?».

5. Слухання тем реферативних виступів, обговорення.

Методичні рекомендації:

За інтернет-ресурсом пройти тес на визначення власного типу сприйняття інформації, ознайомитися з результатами. Звернути увагу, з якими характеристиками погоджуються, з якими ні, подумати про причину спів падіння/неспівпадіння.

Об'єднатися в групи за визначеним типом сприйняття інформації. Застосовуючи прийом «великого аркуша»

Для довідки

«Великий аркуш» – це інтерактивний прийом «стенографії» думок, фактів, доказів, через що активізується навчально-пізнавальна діяльність здобувачів освіти на занятті, надається можливість «висловитися» найбільш мовчазним або мало активним учасникам, підкреслити оригінальність певних ідей, показати неоднозначність підходів до одного й того ж педагогічного процесу, явища, поняття тощо.

Робота в групах: обговорити переваги та недоліки типу сприйняття інформації за методом «за і проти».

Рекомендована література: [2, 3, 6, 14, 21].

Самостійна робота. Мультисенсорне навчання – 4 год.

Мета: схарактеризувати поняття «мультисенсорне навчання», визначити технології та їх переваги у навчальному процесі під час вивчення різних навчальних дисциплін.

Завдання:

1. Підібрати у педагогічній пресі публікації, у яких висвітлюються особливості процесу сприймання інформації з різних джерел.

2. Зібрати приклади визначень поняття «мультисенсорне навчання» різними авторами та запропонувати власне (не менше 5-7 першоджерел). Обрати символи та створити стенограму власного визначення поняття.

3. Підготувати тези, обравши одну з запропонованих тем:

- «Оцінка отриманої інформації людиною»;
- «Інформація для дитини: особливості сприйняття»;
- «Інформація і дитина з особливими освітніми потребами».

Для довідки

Тези (від. грец. thesis – «основна думка») – коротко сформульовані положення наукових матеріалів (статей, лекцій, доповідей), які розкривають суть усієї інформації. Розрізняють два види тез:

- відібрані автором цитати з першоджерела;
- сформульовані власними словами основні положення статті чи розділу книги.

Текст роботи має бути чітко структурованим, положення – підкріплені прикладами, приклади – їх аналізом. Не зловживайте прикладами: на кожне положення досить 1-2.

Висновок мають підсумувати висновки, зроблені на підставі аналізу прикладів.

Рекомендована література: [27, 32, 33, 37].

Тема 3. Обробка інформації.

Самостійна робота. Способи та методи обробки інформації. Засоби та пристрої обробки інформації – 2 год.

Мета: ознайомитися зі способами та методами обробки інформації, засобами та пристроями обробки інформації.

Завдання:

1. Створити графічну фрейм-схему «Сприйняття та обробка інформації».

2. Підготувати реферативний виступ, обравши одну з запропонованих тем:

- «Види і процедури обробки інформації»;
- «Інструментарій обробки інформації»;
- «Методи інтелектуального аналізу інформації»;
- «Сучасні методи і засоби обробки інформації».

Для довідки

Реферативний виступ – публічний виступ або друкований текст, змістом якого є узагальнення раніше опублікованої науково-теоретичної чи науково-дослідної інформації, що відповідає певній науковій темі.

У реферативному виступі не може відобразитися авторська позиція чи критична оцінка представленої інформації.

Реферативний виступ повинен містити повний текстовий матеріал з обов'язковими посиланнями на інформаційне джерело.

Реферативний виступ готується на основі реферату.

У реферативному виступі систематизуються опубліковані з певної теми наукові матеріали.

Реферативний виступ може бути оформлений як тези.

Рекомендована література: [9, 14, 18, 19, 26, 29].

Тема 4. Поняття про навчальну інформацію, її особливості.

Практичне заняття. Комунікаційна діяльність та сутність передачі інформації у навчанні. Основні види та сутність навчальної інформації – 4 год.

Мета: визначити поняття комунікаційної діяльності, її рівні, види, форму; визначити сутність передачі інформації у навчанні. Розглянути сутність навчальної інформації.

Стислий перебіг:

1. Визначення понять «комунікаційна діяльність», «рівні комунікаційної діяльності», «види комунікаційної діяльності», «форма комунікаційної діяльності».

2. Бесіда з теми «Ефективна передача знань/навчальної інформації».

3. Визначення проблем у передачі і сприйманні навчальної інформації.

Методичні рекомендації:

Здобувачі освіти визначають дефініцію поняття «комунікаційна діяльність», її учасників у освітній діяльності, характеризують її рівні, види, форму.

Здобувачі освіти об'єднуються у 2 групи «Носії навчальної інформації» та «Одержувачі навчальної інформації». Діють за сценарієм: носій інформації надає – одержувач сприймає, аналізує, обробляє. Тематика на вибір викладача: дефініції понять та педагогічних явищ з професійно орієнтованих дисциплін, класифікації, критерії, аналітичні дані і т. д. Учасники обох груп характеризують враження та результативність взаємодії, змінюють ролі. По закінченню учасники виводять і підбивають підсумки.

Рекомендована література: [15, 16].

Самостійна робота. Принципи розробки оптимальної структури навчальної інформації – 2 год.

Мета: ознайомитись із принципами розробки оптимальної структури навчальної інформації.

Завдання:

1. Визначити групи навчальної інформації, навести конкретні приклади.

2. Визначити структурні елементи навчальної інформації, схарактеризувати його.

3. Визначити власний алгоритм засвоєння навчальної інформації для вироблення оптимальної структури.

Рекомендована література: [15, 16].

Тема 5. Візуалізація навчального матеріалу.

Практичне заняття. Сучасні інформаційно-комунікаційні технології у створенні й використанні засобів візуалізації навчальної інформації – 8 год.

Мета: вивчити сучасні інформаційно-комунікаційні технології у створенні й використанні засобів візуалізації навчальної інформації, вчитися

оперувати ними під час обробки навчальної інформації з різних професійно орієнтованих дисциплін.

Стислий перебіг:

1. Пошук існуючих сервісів візуалізації навчального матеріалу.
2. Робота з сервісами візуалізації (за вибором здобувача освіти).
3. Презентація результатів ІНДЗ (проєкту).

Методичні рекомендації:

Здобувачі освіти на власний розсуд обирають сервіси візуалізації навчального матеріалу й вивчають принципи роботи з ними (на кожне практичне заняття 2-3):

- Сервіси візуалізації й рефлексії за ключовими словами Wordle (<http://www.wordle.net/>), Tagul (<http://tagul.com/>), Word It Out (<http://worditout.com/>), Tagxedo-Creater (<http://www.tagxedo.com/>).

- Сайти створення мап: Comapping (<http://www.comapping.com/>), Mappio (<http://mappio.com/>), Mapul.com (<https://www.mapul.com/>), WiseMapping (<http://wisemapping.com/>), Mind42 (<https://mind42.com/>), Cacao (<https://cacao.com/>).

- Інфографіка. Реклама.

- Сервіси on-line презентації: Prezi (<https://prezi.com/>), SlideBoom (<http://www.slideboom.com/>), Slide Share (<https://www.slideshare.net/>)

- Засоби створення електронних інтерактивних підручників або плакатів: Calameo (<http://ru.calameo.com/>), Issuu (<https://issuu.com/>), Glogster (<http://edu.glogster.com/?ref=com>), Myebook (<http://www.myebook.com/>)

Наприкінці заняття здобувачі освіти представляють результати.

Рекомендована література: [1, 2, 3, 4, 5, 7, 8, 10, 11, 12, 13, 17].

Самостійна робота. Візуалізація навчального матеріалу (текст, число, графіка). Базові принципи візуалізації інформації. Способи візуалізації навчальної інформації: буктрейлер, гіфки та соціальні мережі, інтелект-карти, інтерактивні книги та підручники, інтерактивні стрічки часу, інтернет-меми, лепбук, скрайбінг, хмари слів, фрейми, логіко-сміслові моделі, конспект-схеми, графсхеми, графи навчальної інформації, асоціативні опорні сигнали, продукційні моделі, концептуальні таблиці, метаплани, кластерні карти, ментальні карти та ін. – 4 год.

Мета: ознайомитись із існуючими засобами візуалізації навчального матеріалу, визначити оптимальні для себе.

Завдання:

1. Зібрати приклади визначень поняття «візуалізація» різними авторами та запропонувати власне (не менше 5-7 першоджерел). Обрати символи та створити стенограму власного визначення поняття.

2. Доповнити список літератури з теми «Сучасні інформаційно-комунікаційні технології у створенні й використанні засобів візуалізації навчальної інформації» (не менше 10-15 першоджерел).

3. Опрацювати не менше 6-8 засобів запропонованих/самостійно підібраних візуалізації навчального матеріалу з обраної професійно орієнтованої навчальної дисципліни. Навести приклади конкретних засобів візуалізації навчальної інформації, які сприяють засвоєнню навчального матеріалу (на вибір студента).

Рекомендована література: [19, 20, 22, 23, 24, 26, 28, 31, 35, 36].

Індивідуальні навчально-дослідницькі завдання

За вимогами кредитно-модульної системи обов'язковим видом самостійної роботи є виконання індивідуального навчально-дослідницького завдання (ІНДЗ), яке спрямоване на самостійне поглиблене вивчення частини програмного матеріалу, систематизацію, узагальнення, закріплення, практичне застосування знань студента, формування професійно-педагогічних умінь майбутніх спеціалістів.

ІНДЗ виконується за орієнтовним планом:

- вступ, у якому зазначається тема, мета, завдання роботи та основні її положення;
- теоретичне обґрунтування, виклад базових теоретичних положень, законів, принципів, алгоритмів, на основі яких виконується завдання;
- методи роботи;
- результати роботи, які подаються, представляються у вигляді фрейм-схеми, моделі, опису, аналізу тощо;
- висновки;
- список використаних джерел.

ІНДЗ може виконуватися у формі навчального проєкту, контрольної роботи (для заочників) тощо.

До навчального курсу «Засоби візуалізації навчального матеріалу» пропонуються такі ІНДЗ (студент виконує одне із запропонованих завдань).

1. Скласти фрейм-схему до змісту теми, що вивчається (на вибір студента), професійно орієнтованої дисципліни (на вибір студента).
2. Показати схему ролі інформації у повсякденному житті студента (навчання, педагогічна практика, самостійна робота).
3. Аналіз сутності поняття «візуалізація».
4. Генезис поняття «інформаційна компетентність».
5. Робота інтернет-сервісів з візуалізації: буктрейлер, гіфки та соціальні мережі, інтелект-карти, інтерактивні стрічки часу, інтернет-меми, лепбук, скрайбінг, хмари слів, продукційні моделі, концептуальні таблиці, метаплани, кластерні карти, ментальні карти та ін. (на вибір студента).
6. Реферат «Фактори, що впливають на сприйняття інформації».
7. Порадник студенту «Основні кроки обробки навчальної інформації».

8. Реферат «Способи запам'ятовування інформації».
9. Дослідження «Механізми впливу реклами на підсвідомість людини».
10. Реферат «Психологія запам'ятовування».
11. Складання глосарію навчальної дисципліни.
12. Аналіз свого типу сприйняття інформації.
13. Аналіз сутності поняття «мультисенсорне навчання».

Методи навчання

Словесні (розповідь, пояснення, бесіда, лекція)

Наочні (ілюстрація, демонстрація)

Практичні (робота зі таблицями, готовими схемами, класифікаціями)

Проблемний

Частково-пошуковий

Дослідницький (метод «кластерів», «групування», ментальні карти, мозковий штурм, дискусії, визначення ключових понять з теми, що вивчається, встановлення зв'язків між ними, групування навчального матеріалу, стенографування, заповнення фрейм-схем, побудова фрейм-схем за аналогією, метод кластерів, діаграма Венна, інтелектуальна гойдалка)

Репродуктивний

Методи контролю

поточне опитування

оцінка за реферативний виступ/тези

оцінки за роботу на практичних заняттях

оцінка за виконання та захист ІНДЗ.

Методичне забезпечення

опорні конспекти лекцій,

комплекс навчально-методичного забезпечення дисципліни,

ілюстративні матеріали.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. 36 кращих інструментів для візуалізації даних. URL : <https://cutt.ly/bWMeIzS>.
2. Бьюзен Т. Научите себя думать. Минск : Попурри, 2004. 192 с.
3. Бьюзен Т. Супермышление. Минск : Попурри, 2003. 304 с.
4. Вакалюк Т.А. Возможности использования хмарних технологій в освіті. *Актуальні питання сучасної педагогіки* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Острог, 1-2 листопада 2013 року). Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2013. С. 97–99.
5. Василенко Т. Mind maps – опыт использования. URL : <http://www.improvement.ru/>.
6. Варій М. Й. Психологія : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. 2-ге вид.. Київ : Центр учбової літератури, 2009. 288 с.

7. Визуализация данных: способы, инструменты, полезные ссылки. URL : <https://cutt.ly/RWMePq1>
8. Голяд І. Графічні знання і графічна компетентність у професійній освіті. *Молодь і ринок*. 2012. № 6. С. 59-62. URL : <https://cutt.ly/VWMeApY>.
9. Дичківська І. Інноваційні педагогічні технології : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2004. 352 с.
10. Зозуля О.В. Використання фреймових схем для формування понятійного апарату навчальних дисциплін у підготовці майбутніх вихователів дітей дошкільного віку. *Педагогічна освіта: стан розвитку, проблеми, перспективи* : матеріали регіональної науково-практичної конференції, 22 березня 2012 р. Стаханов, 2012. С. 69–70.
11. Зозуля О.В. Оптимізація навчального процесу у вищому навчальному закладі на засадах фреймового підходу до організації учбового матеріалу. *Актуальні проблеми дошкільної освіти* : зб. матеріалів Відкритої кафедральної науково-практичної конференції за участі науково-педагогічних працівників, аспірантів та студентів навчальних закладів та представників закладів освіти, 27 лютого 2012 року, Харків, 2012. 90 с.
12. Зозуля О.В. Фреймова технологія як засіб оптимізації навчальної діяльності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти. *Педагогічні науки* : зб. наук. праць. 2017. № 80. С. 144–147. URL : <https://cutt.ly/kWMeSS4>.
13. Зозуля О.В. Способи активізації позааудиторної самостійної роботи студентів із дошкільної педагогіки. *Проблеми саморозвитку та самовдосконалення особистості в умовах модернізації педагогічної освіти* : матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конференції, 22 листопада 2017 р. / Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради. Харків, 2017. С. 131–133.
14. Зозуля О.В. Шляхи підвищення мотивації під час лекцій як умова організації навчально-пізнавальної діяльності майбутніх вихователів дошкільної ланки освіти. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова* ; Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. 2018. №61. С. 88–91. URL : <https://cutt.ly/8WMeZM8>
15. Зозуля О.В. Ефективна лекція як форма організації навчально-пізнавальної діяльності майбутніх фахівців. *Інноваційна педагогіка*. 2018. № 6. С. 61–64. URL : <http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2018/6/14.pdf>
16. Зозуля О.В. Деякі прийоми інтенсифікації навчального процесу у закладі вищої освіти. *Психологія та педагогіка: необхідність впливу науки на розвиток практики в Україні* : зб. тез наук. робіт Міжнародної наук.-практ. конференції, 23-24 лютого 2018 р. / Громадська організація «Львівська педагогічна спільнота». Львів, 2018. С. 81–84.
17. Зозуля О.В. Візуалізація навчального матеріалу як засіб розвитку навчально-пізнавальної діяльності студентів на заняттях з дошкільної педагогіки. *Нове та традиційне у дослідженнях сучасних представників психологічних та педагогічних наук* : зб. матеріалів до Міжнародної наук.-

практ. конференції, 23-24 березня 2018 р. / Громадська організація «Львівська педагогічна спільнота». Львів, 2018. С. 61–64.

18. Зозуля О.В., Полуніна К.М. Педагогічна взаємодія під час вивчення навчальної дисципліни «Дошкільна педагогіка». *Психологія та педагогіка: необхідність впливу науки на розвиток практики в Україні* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 22-23 лютого 2019 р. м. Львів, 2019. С. 78–81.

19. Зозуля О.В., Кузьміна К. Фреймування навчального матеріалу як сучасна технологія підготовки майбутніх фахівців. *Педагогіка та психологія: сучасний стан розвитку наукових досліджень та перспективи* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 15-16 листопада 2019 р. м. Запоріжжя : Класичний приватний університет, 2019. С. 95–97.

20. Зозуля О.В., Болдир Л.О. Візуальне структурування знань як один із шляхів організації навчально-пізнавальної діяльності здобувачів вищої освіти. *Психолого-педагогічні проблеми соціалізації особистості в сучасних умовах* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 31 січня – 1 лютого 2020 р. м. Київ, 2020. С. 113-116.

21. Инструментальная дидактика и дидактический дизайн: теория, технология и практика многофункциональной визуализации знаний / Ред. кол. Е. В. Ткаченко, Р. М. Асадуллин, В. Э. Штейнберг, А. А. Остапенко. *Материалы Первой Всероссийской научно-практической конференции*, Москва – Уфа, 28 января 2013 г. Уфа : Издательство БГПУ имени М. Акмуллы, 2013. 268 с.

22. Калініна Л.М., Носкова М.В. Google-сервіси для вчителя. Перші кроки новачка : навчальний посібник. Львів, ЗУКЦ, 2013. 182 с.

23. Кіндрат І. Використання інтелект-карт у плануванні та організації освітнього процесу. *Нова педагогічна думка*. 2012. № 4. С. 153-156.

24. Колесник І. Ментальне картографування та професія історика: між раціональним й уявленим. *Український історичний журнал*. 2012. № 5. С. 135-156.

25. Кондрашова С.С. Інформаційні технології в управлінні : навч. посібник. Київ : МАУП, 1998. 560 с.

26. Мердох І., Ніколайчук Я., Мегедин Л., Маротчак Л. Візуалізація навчального матеріалу на уроках біології. 8 клас. Київ : Соняшник, 2019. 208 с.

27. Моляко В.О. Концепція творчого сприймання. Актуальні проблеми психології: Проблеми психології творчості : зб. наук. праць / За ред. В.О. Моляко. Т. 12. Вип.5. Ч.1. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2008. С. 7-14.

28. Найдьонова А.В. Інтелект-карти як інструмент ефективної роботи з інформацією. URL : <http://ru.calameo.com/read/004373434dec4e2bf2b8350>.

29. Нісімчук А.С., Падалка О.С., Шпак О.Т. Сучасні педагогічні технології : навчальний посібник. Київ : Видавничий центр «Просвіта», 2000. 368 с.

30. Отрут Г.Б. Інформація й суспільство. *Навколо світу*. 2004. № 2. С.23-26.
31. Підвищення якості знань учнів шляхом виконання графічних робіт. URL : <https://cutt.ly/xWMe1Mv>.
32. Психологія : підруч. / Ю. Л. Трофімов та ін.; за ред. Ю. Л. Трофімова; 3-тє вид., стереотип. Київ : Либідь, 1999. 558 с.
33. Психологія / Под ред. А.А. Смирнова. Москва, 1962.
34. Роберт И. Современные информационные технологии образования. Москва : Школа-Пресс, 2004. 454 с.
35. Сокол І.М. Веб 2.0. Сайти, блоги, фотосервіси, карти знань. Київ : Шк. світ, 2011. 128 с.
36. Терещенко Н. В. Інтелект-карти – сучасні інноваційні соціальні технології навчання в системі освіти. *Функціональна економіка. Вчені записки*. № 14. 2012. С. 139-145.
37. Шадських Ю. Г., Піча В. М. Психологія : короткий навчальний словник: терміни і поняття. Львів : Магнолія, 2006, 2008. 276 с.
38. Шарко В. Д. Фреймовий підхід до засвоєння знань та підготовка майбутніх учителів фізики до його застосування в навчальному процесі. *Педагогічні науки*. 2016. Вип. LXXI. Том 2. С. 153–163.

Пам'ятка здобувачам освіти щодо роботи над ІНДЗ (проєктом)

ІНДЗ (проєкт) – це самостійна дослідницька діяльність здобувача освіти щодо рішення певної проблеми; здійснюється за допомогою викладача. В основі кожного ІНДЗ (проєкту) полягає важлива проблема. Перед початком роботи над ІНДЗ (проєктом) спробуйте дати відповіді на такі питання:

- Чому ІНДЗ (проєкт) важливий для мене?
- Навіщо ми виконуємо ІНДЗ (проєкт)?
- Що потрібно зробити, щоб виконати ІНДЗ (проєкт)?
- Як саме ми можемо це зробити?
- З чого слід почати?
- Що у підсумку?

Етапи роботи над ІНДЗ (проєктом)

1. Діагностика досліджуваної проблеми:
 - вибір та уточнення проблеми ІНДЗ (проєкту);
 - постановка цілі й завдань;
 - прогнозування результату.
2. Підготовча робота:
 - збір даних, інформації для їх аналізу, створення особистісного портфоліо – систематизованої, структурованої робочої папки за обраною

тематикою (нормативні документи, статті, звіти, результати вимірювань, соціальні дослідження, методики експерименту тощо);

- складання графіка поетапної звітності;
- визначення масштабів навчально-дослідницької діяльності, ступінь інтеграції з іншими дисциплінами, методи дослідження, результат і спосіб презентації отриманих результатів дослідження.;

3. Виконання ІНДЗ (проєкту):

- активна і самостійна робота студентів;
- консультація викладача;
- контроль і корекція проміжних результатів роботи;
- оформлення отриманих результатів;
- репетиція презентації.

4. Презентація результатів.

Презентація – це наочне представлення оточуючим того, яким був задум і який результат самостійної роботи у вирішенні проблеми.

Вибір форми презентації:

- публікація статей/тез у виданнях різного рівня;
- доповідь з мультимедійним супроводом;
- стендова доповідь
- експозиція;
- слайд-шоу з вербальним супроводом тощо.

У ході презентації необхідно чітко і яскраво представити отриманий продукт, а також розповісти про те, які ідеї виникли у ході роботи над ІНДЗ (проєктом), з якими труднощами довелося зіткнутися і як їх вдалося подолати.

Вправа «Як узгодити власні думки і нові креативні ідеї»

Розроблені Тоні Бьюзаном карти розумового процесу (ментальні карти, карти пам'яті, інтелект-карти, майн-мепи) стимулюють покрокове мислення. Це зручна і ефективна техніка візуалізації мислення і альтернативного запису.

1. Почніть зі створення малюнку посередині аркуша – він служить образом, від якого ви будете відштовхуватись, використовуйте не менше трьох кольорів.

2. Розташуйте власні думки вздовж ліній так, щоб вони розходилися від центру в боки у порядку їхньої значущості. Усі ключові терміни мають бути написані великими друкованими літерами теж уздовж ліній. Пам'ятайте, що на одну лінію має припадати лише один термін. Довжина лінії має відповідати довжині терміну. Використовуйте найулюбленіші кольори для виділення ключових слів.

3. Відокремлюйте різну значущість думок за допомогою товщини ліній, розміру літер та інтервалу між літерами.

4. Підкресліть існуючі між ідеями асоціативні зв'язки, поєднуючи лінії одну з іншою, а також за допомогою замкнених контурів, кривих і стрілочок. Ви також можете використовувати символи веселих і сумних виразів обличчя для наочної ілюстрації будь-яких позитивних і негативних матеріалів.

5. Там, де можливо, допомагайте пам'яті використанням графічних елементів або емоційно забарвлених слів.

Пам'ятка викладачеві щодо вирішення проблем

- Класифікуйте і пояснюйте проблему.
- Узгоджуйте зі здобувачами освіти процеси і методи вирішення проблем.
- Розділяйте відому інформацію за запропонованими критеріями (сильні, слабкі боки).
 - Говоріть про загрози і слабкі боки певної ситуації.
 - Використовуйте лінійне або логічне мислення.
 - Беріть до уваги певні стилі й технології навчання.
 - Розвивайте поняття, поглиблюйте їх, використовуючи сесії «мозкового штурму» і синектики.
- Відокремлюйте час на обдумування кожного етапу рішення проблеми.
 - Повідомляйте інформацію, яка вироблена учасниками занять і власну.
 - Розглядайте можливості виходу з тупикових ситуацій.
 - Уникайте обмежень у формулюванні.
 - Перевіряйте правильність адекватного розуміння термінів і формулювань усіма учасниками заняття.

- Ставте відкриті питання, питання на розвиток, використовуючи слова: «коли», «де», «чому», «який», «навіщо», «що» і «як», і питання на розуміння: «Чи вірно я зрозумів(ла)?».
- Пам'ятайте про точку зору партнерів, клієнтів, учасників заняття.
- Консультуйтеся із іншими зацікавленими особами.
- Узгоджуйте і використовуйте практичні дії з вирішення проблем, які виникають.
- Наполягайте на своєчасному рішенні проблем і обґрунтуванні рішень з позицій: «де?», «хто?», «коли?», «як?».

Пам'ятка «Як створити фрейм-схему» (За методикою Р. Гуріної)

1. Визначте функції фреймової схеми.
2. Виділіть «ключових» елементів матеріалу навчального курсу, що вивчається, як найбільш важливих, істотних для розуміння. Причому ці «ключові» елементи виокреміть не на рівні окремих слів, а на рівні смислових одиниць змісту (смислових віх або семантичних комплексів).
3. Змодельуйте схеми: побудова логічної структури одиниць змісту, що відображають смислову організацію виділеної навчальної інформації. Ця структура враховує внутрішні зв'язки одиниць, їх різнопорядкову ієрархію.
4. Візуалізуйте фрейм у схематичному вигляді.
5. Сконструйте стереотипні пропозиції з жорстким лінгвістичним каркасом, ключовими словами, супроводжуючим схему, і вбудуйте їх у структуру фрейм-схеми.
6. Оформіть фрейм-схему як орієнтовну основу дій (ООД) у вигляді таблиці, роздаткового матеріалу і т. д.

**ФРАГМЕНТИ МЕТОДИЧНИХ РЕКОМЕНДАЦІЙ «ФОРМУВАННЯ
ГОТОВНОСТІ ДО НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ
ЗАСОБОМ ФРЕЙМОВОЇ ТЕХНОЛОГІЇ»**

ЗМІСТ

Пояснювальна записка.....	5
Навчально-пізнавальна діяльність майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти як психолого-педагогічна проблема.....	7
Сутність поняття готовності до навчально-пізнавальної діяльності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти.....	11
Фреймова технологія як засіб формування готовності до навчально-пізнавальної діяльності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти	14
Висновки	39
Список використаних джерел.....	40

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

На сучасному етапі модернізації освіти особливої актуальності набуває проблема пошуку засобів підвищення якості навчання майбутніх вихователів дітей дошкільного віку.

Активний перехід до освітньої парадигми в новому інформаційному суспільстві передбачає готовність молодого покоління до діяльності в умовах соціального середовища, що постійно змінюється; до самостійного цілевизначення, самостійної постановки і рішення особистісних і професійних завдань, ухвалення критичних рішень, до ефективного міжособистісного спілкування, до освоєння і переробки величезних масивів інформації, до діяльності у гранично невизначених ситуаціях.

У зв'язку із зростаючим обсягом навчальної і професійної інформації особливого значення набуває проблема оптимізації й інтенсифікації навчального процесу. Обмеженість часу на засвоєння містких вузівських програм, інформаційне перенавантаження студентів зумовлює необхідність використання інтенсивних методів і технологій навчання, які б дозволили розширити обсяг знань, що засвоюються, без збільшення часу, відведеного на їх опанування.

Усунути це протиріччя, на наш погляд, здатні нові педагогічні технології, серед яких важливе місце посідає так звана «фреймова технологія», сутність якої ґрунтується на подачі навчального матеріалу у вигляді змістових структур у графічному вигляді (Р. Гуріна, О. Спірінний, В. Шарко та ін.).

Актуальність проблеми формування готовності до навчально-пізнавальної діяльності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти зумовлює значний інтерес до неї вчених і практиків. У своєму дослідженні ми спиралися на наукові розвідки, що стосувалися сутності процесу навчання, умов, що забезпечують його цілісність (С. Архангельський, Ю. Бабанський, В. Беспалько, І. Лернер, М. Скаткін та ін.).

Проблема дослідження особистості як цілісної інтегрованої системи розглядається у роботах П. Алексеєва, Б. Ананьєва, Г. Андрєєвої, Е. Ануфрієва, В. Афанасьєва, С. Батеніна, Л. Буєвої, Ю. Волкова, М. Кагана, Г. Квасова, Л. Когана, І. Кона, О. Леонтьєва, К. Платонова, В. Тутаринова, І. Фролова та інших. У дослідженнях А. Вербицького, М. Дьяченка, В. Ільїна, Л. Кандибовича, Є. Кузьміна, Мерліна, В. Серікова, В. Сластьоніна висвітлено особливості формування готовності студентів педагогічного закладу вищої освіти до навчально-пізнавальної діяльності.

Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить, що проблемі навчальної діяльності у різних аспектах завжди приділялась належна увага, зокрема таким її аспектам як: структурі навчальної діяльності, особливостям формування її окремих компонентів (А. Ахаян, В. Давидов, Д. Ельконін, Є. Машбіц, В. Рєпкін та ін.); можливостям навчальної діяльності у формуванні творчого потенціалу особистості (Г. Кирилова, Ю. Кулюткін, І. Лернер, О. Матюшкін, П. Підкасистий, Г. Сухобська, І. Шабаєв та ін.); значущості навчально-пізнавальних мотивів для успішного оволодіння навчальною діяльністю (О. Дусавицький, Г. Маркова, Н. Скороходова, Г. Щукіна та ін.); навчально-професійній діяльності педагога (А. Беляєва, М. Буланова-Топоркова, Є. Заір-Бек, В. Нікітін, О. Новіков, Ю. Солянніков, Б. Холмс та ін.); теоретичним основам розвитку поняття «інтенсифікація», витоками якої є оптимізація процесу навчання з елементами активізації самостійної пізнавальної діяльності студентів (Ю. Бабанський, Р. Бессонов, М. Єрецький, І. Лернер, А. Матюшкін та ін.).

Важливими для дослідження виявились психолого-педагогічні ідеї відомих вітчизняних і зарубіжних науковців стосовно: теорії фреймів (Т. Дейк, М. Мінський, Є. Тарасов, Л. Черноватий, Ч. Філмор та ін.), теоретичних та методичних засад впровадження фреймового підходу в педагогіці (М. Болдирьов, Р. Гуріна, Т. Колодочка, Л. Лузінова, Л. Панасенко, О. Соколова та ін.); основ візуалізації навчального матеріалу й «ущільнення» інформації (А. Остапенко, Т. Колодочка, А. Сохор та ін.); перевага технології інтенсифікації процесу навчання та теорії продуктивного навчання (Є. Александрова, Г. Андрєєва, М. Башмаков, П. Бегун, С. Лисенкова, В. Мачнева, А. Остапенко, П. Підкасистий, М. Чошанов, Т. Шамова, С. Шевченко та ін.).

Проблемі удосконалення підготовки дошкільних педагогів на сучасному етапі розвитку освіти присвячені дослідження Л. Артемової, Г. Беленької, О. Богініч, А. Богуш, З. Борисової, Г. Бурми, Н. Гавриш, Н. Голоти, Н. Грами, І. Загарницької, А. Загородньої, О. Кононко, М. Машовець, С. Нікітчиної, Х. Шапаренко та ін.

У сучасних психолого-педагогічних дослідженнях не розроблена чітка система педагогічного впливу на особистість здобувача освіти з метою рефлексивного розвитку навчально-пізнавальних можливостей, не досліджені особливості формування готовності до навчально-пізнавальної діяльності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти засобом фреймової технології.

НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ЯК ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Завдання сучасної системи освіти полягають у підвищенні якості загальної та професійної освіти, вихід вищої школи на міжнародний рівень, підвищення конкурентоспроможності та інвестиційної привабливості вищої професійної освіти на світовому ринку праці.

Одночасно з підготовкою висококваліфікованого фахівця вітчизняна система вищої освіти передбачає формування творчої особистості майбутніх фахівців. Випускники ЗВО мають бути не лише професійно освіченими, а й ерудованими, творчими, ініціативними, такими, що вміють приймати правильні, часто нестандартні рішення у складних ситуаціях, мати системне мислення, бути здатними до безперервних самоосвіти і саморозвитку. В даний час це завдання вже неможливо вирішити без фундаменталізації освіти, яка сьогодні є однією зі світових тенденцій розвитку суспільства і світу в цілому (А. Аданніков, С. Баляєва, В. Баранівський, С. Гончаренко, А. Колот, В. Кремень, А. Ольнева, Ю. Панфілов, Л. Ребуха, С. Семеріков, О. Сергєєв, В. Сидоренко, І. Теплицький, Я. Фруктова та ін.). Навчання фахівця, що відповідає сучасним вимогам, може забезпечити система професійної освіти, заснована одночасно на вивіреному змісті спеціальної та фундаментальної підготовок. Крім того, у сучасних умовах увага акцентується на безперервній освіті протягом усього життя. Важливо сформувати у майбутніх фахівців потребу і готовність до безперервної освіти і самоосвіти, навички та вміння самостійно здобувати знання, включати нові знання, способи діяльності у систему вже засвоєних і застосовуваних на практиці.

Соціальне замовлення суспільства одним із головних завдань вищої освіти передбачає формування особистості, яка прагне і готової не лише до засвоєння інформації, а й до її творчої трансформації, а також до пошуку нової інформації і її застосування. Таким чином, ціннісним орієнтиром вищої освіти в даний час є не пізнавальний, а перетворювальний інтелект.

Навчальна діяльність тісно пов'язана з пізнавальною.

Об'єктом наукового інтересу сьогодні є самостійна пізнавальна діяльність (О. Антоненко, В. Володько, І. Дмитрик, Т. Іванова, Г. Ковтонюк, М. Солдатенко, О. Швай), формування пізнавальної діяльності студентів технічних ЗВО (Г. Чайковська, Л. Салапак), пізнавальна діяльність у

корекційній освіті (А. Сокирко), організація, стимулювання та активізація пізнавальної діяльності (Л. Кайдалова, Н. Кудикіна, О. Липецький, Т. Потапова, І. Репко, О. Ткаченко, І. Шумейко, Н. Щокіна та ін.), формування пізнавальних мотивів (С. Шевченко), організація пізнавального навантаження через застосування різних форм та засобів (доповнена реальність, навчальні відео, трьохвимірні пізнавальні картографії, дидактичні та спортивні ігри, екскурсії та інші навчальні умови (S. Chen, K. Cheng, C. Chien, F. Claver, C. Dede, S. Doherty, K. Kindermann, J. Kruger, U. Riegel, N. Schroeder, M. Wang та ін.)) тощо.

Наведемо аналіз елементів навчальної та пізнавальної діяльності: мети, предмета, засобів, результату, структури та мотивів (Таблиця 1):

	Навчальна діяльність	Пізнавальна діяльність
Мета	Вирішення комплексу заданих завдань, які виступають критеріями успішності навчання (знання – розширення обсягу інформації з предмета навчання; вміння – формування готовності застосувати набуті знання на практиці; навички – досягнення певного рівня практичного результату при систематичному використанні набутих умінь [15]). Заздалегідь запланований результат педагогічної діяльності, що досягається за допомогою різних прийомів, методів і засобів навчання [3, С. 331; 29, С. 234]. Засвоєння кожним суб'єктом навчання визначеної сукупності умінь, знань, навичок, здібностей, характерних для певних історичних умов і необхідних для успішної професійної діяльності [19, С. 422].	Виявлення необхідних, істотних, повторюваних зв'язків з метою відкриття законів і закономірностей природних і соціальних процесів і формування наукових теорій [25, С. 20–21]. Пізнання нового, невідомого, встановлення зв'язку невідомого з відомим, створення нових образів, понять, об'єктів, застосування нових, оригінальних прийомів і способів у діяльності, необхідність вирішити практичне або інтелектуальне завдання [62].
Предмет	Необхідні знання та вміння застосовувати ці знання [37, С. 468; 278, С. 337].	Наявна емпірична та теоретична інформація [62].
Засоби	Наукове вивчення об'єкта, предмета, явища методами різних наук [28, С. 74].	Технологізація, оптимізація, активізація процесу навчання [3, С. 35–37; 31, С. 9–13].
Результат (продукт)	Знання, вміння, навички з навчальної дисципліни [294, С. 298; 11, С. 13–26; 238, С. 118]. Опис того, що людина здатна робити по закінченні етапу навчання, щоб продемонструвати свої досягнення у знаннях, розумінні і готовності до її виконання [235].	Оволодіння знаннями про об'єкти, явища оточуючої дійсності, їхні властивості, поняттями, теоріями, концепціями, підвищення достовірності знань. Вихід на новий рівень пізнання і виконання діяльності.
Структура	Навчальні завдання і ситуації – навчальні дії – контроль – оцінка [35,	Суб'єкт – об'єкт – мета – засоби – методи – результат [165, С.

	С. 95–96]. Або Потреба – навчальне завдання – мотиви навчальної діяльності – навчальні дії та операції [229, С. 359].	55–61].
Мотив	Інтерес людини до пізнання, необхідність інтелектуальної діяльності та отримання нових навичок, умінь і знань (пізнавальні мотиви); потреба людини досягти конкретного місця в знайомій їй суспільній ієрархії (соціальні мотиви) [20, С. 159–161].	Різноманітні психічні стани, які спонукають людину отримати інформацію про зовнішній світ і про саму себе: прагнення дослідити навколишнє середовище, бажання задовольнити цікавість і допитливість, проявити допитливість, інтерес і захопленість, реалізувати когнітивну установку [19, С. 278].

Табл. 1. Аналіз елементів навчальної та пізнавальної діяльності: мети, предмета, засобів, результату, структури та мотивів

З таблиці 1 бачимо, що відмінності помітні за усіма структурними елементами. Поняття «навчальна діяльність» більш вузько, предметніше, ніж «пізнавальна діяльність», яке характерне для усієї сукупності процесу пізнання. «Пізнавальна діяльність» – більш узагальнене поняття, ніж «навчальна діяльність». Цьому висновку сприяють думки багатьох дослідників (І. Войтович, М. Галатюк, Ю. Галатюк, Г. Ковтонюк, Т. Лазарева, Т. Махомета, О. Попадинець, О. Серняк, О. Стахова, І. Тягай, А. Шапошник та ін.) про те, що здійснення навчальної діяльності невіддільне від здійснення пізнавальної, тоді як процес пізнання здійснюється не лише з метою навчання, а й з метою наукових досліджень.

Ми визначаємо **навчально-пізнавальну діяльність** як діяльність, що представляє собою цілеспрямовану, систематично організовану, керовану ззовні або самостійну взаємодію майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти з навколишньою дійсністю, результатом якої є оволодіння ним на рівні відтворення або творчості системою наукових знань і способами діяльності. Дане визначення розкриває різні боки процесу навчально-пізнавальної діяльності.

У зв'язку з цим стають актуальними такі завдання викладача ЗВО:

- 1) формування різноманітних навчально-пізнавальних умінь майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти;
- 2) формування у них умінь самостійно здобувати знання;
- 3) формування у них готовності до самоосвіти;
- 4) формування творчого ставлення майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до своєї діяльності;
- 5) підготовка майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти до здійснення професійної діяльності.

СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ ГОТОВНОСТІ ДО НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Готовність здобувачів вищої освіти до навчання у закладі вищої освіти допомагає їм у майбутньому успішно виконувати свої студентські обов'язки, правильно застосовувати знання, досвід, зберігати самоконтроль і мати змогу швидко та гнучко пристосовуватися до непередбачених обставин та перешкод. Готовність до навчання у педагогічному закладі вищої освіти – це передумова ефективності діяльності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти не лише під час навчання, але й після закінчення закладу вищої освіти, у професійній сфері тощо [249, С. 114–119].

Проаналізувавши сутність поняття «готовність», ми беремо до уваги те, що дослідники акцентують свою увагу на двох аспектах готовності: готовність як характеристику особистості та готовність як психічний стан.

Інтерес до проблем *психологічної готовності*, готовності до професійної діяльності існує вже не перше століття. Проблема досліджується науковцями у фізіологічному, психологічному, психолого-педагогічному, педагогічному, акмеологічному та інших напрямках. У дослідженнях зазначеного феномена використовують такі поняття як «пильність», «налаштованість», «установка», «стан оперативного спокою», «мобілізаційна готовність», «особистісне утворення» тощо.

Готовність людини до діяльності стала об'єктом спеціальних досліджень наприкінці ХІХ ст. У контексті психотехніки вивчались різні боки *психічної готовності* людини до праці. Було введено поняття «установка» як загальна фізіологічна готовність організму до виконання того чи іншого виробничого завдання.

Аналіз психолого-педагогічної літератури показує, що за великої кількості характеристик поняття «готовність», його розуміння залежить від основних теоретичних підходів, які не виключають, а взаємодоповнюють один одного. Прихильники першого підходу (Ф. Генон, Н. Левітов, Л. Нерсесян, Б. Новіков, В. Пушкін та ін.) розглядають готовність на функціональному рівні та визначають її як особливий психічний стан, цілісний прояв особистості, що займає проміжне положення між психологічними процесами та якостями особистості.

Варто відзначити, що готовність здобувачів вищої освіти як професійно важлива якість особистості є складним психологічним утворенням і містить у собі:

- а) позитивне ставлення до професії, досить стійкі мотиви діяльності;
- б) адекватність вимог професійної діяльності до рис характеру, здібностей, проявам темпераменту;
- в) необхідні знання, уміння, навички;
- г) стійкі професійно важливі особливості сприйняття, пам'яті, уваги, мислення, емоційних, вольових процесів і таке інше [73, С. 146–147].

Більшістю дослідників готовність особистості до певного виду діяльності розглядається в єдності *трьох складових її компонентів*: змістового, процесуального та мотиваційно-цільового (В. Серіков; О. Дмитрієва та ін.). Причому до останнього компоненту готовності входять особистісні якості, які визначають спрямованість майбутньої діяльності та забезпечують її дієвість та інтенсивність на основі функціонування вольових механізмів.

Також в структурі готовності виділяють наступні компоненти: організаційний (О. Сафоненко), ціннісно-мотиваційний (Т. Таскаєва), поведінковий (М. Рябова), міжособистісний (Л. Мілованова), когнітивний (І. Шеханіна), методологічний (А. Капаєва) та ін. За своїми змістовими та цільовими характеристиками розмежовують компоненти готовності, які входять до структури діяльності як компоненти, що домінують на певному етапі, та допоміжні компоненти відносно домінуючих.

Варто зауважити, що до структури готовності різні дослідники включають понад сорок різних компонентів. Це лише свідчить про неоднорідність цього особистісного утворення та його багаторівневий характер [172, С. 9–10]. Розгляд критеріїв та показників видів готовності до навчання, аналіз наукового добутку з даної проблеми уможливорює обґрунтування сутності досліджуваного поняття.

У науковій літературі велика увага звертається на конкретні *види готовності*, а саме: до професійного спілкування та діяльності (І. Балімов, Є. Короткова, Л. Моцарь, С. Некрасов), до вибору індивідуального освітнього маршруту професійного становлення (В. Сергєєва, А. Туркіна), організації дитячого колективу (Р. Божбанова), педагогічної діяльності (С. Кара, І. Лапченко, В. Сергієнко, В. Ходунова), використання виховних можливостей навчального процесу (О. Башкірова, Р. Кондратенко), профілактично-корекційної роботи (О. Авраменко, О. Кас'яненко, Л. Лисуренко, О. Шовкопляс), науково-дослідницької діяльності (Ю. Волинець, Н. Денисенко, О. Лаврентьєва, Г. Омеляненко, Н. Решетнікова), професійного самовизначення, самореалізації та самовдосконалення (В. Байлук, С. Волгіна, Г. Корінна, Т. Осіпова, М. Ретивих), професійного саморозвитку (Л. Зданевич, Г. Ільїна), духовно-морального виховання в школі (Т. Таскаєва, А. Хентонон), професійної мобільності (Т. Мяснікова, В. Триндюк), вирішення творчих фахових завдань (Г. Арзютов, Л. Гаращенко, О. Матвієнко, К. Румянцева), до інноваційної та інтерактивної діяльності (Л. Зімакова, А. Кучай, К. Крохмальна, І. Онищук, О. Хараман), організації різних видів діяльності з дошкільниками (В. Ворожбіт-Горбатюк, Н. Довгань, Н. Левінець, Т. Савинська, О. Попович), формування компетентностей майбутніх фахівців (Л. Кідіна, О. Косенчук, Н. Кривошея, І. Тимофєєва, С. Семчук, Т. Туркіна, Х. Шапаренко) та ін.

Готовність як психічний стан особистості здобувача вищої освіти – це його внутрішня налаштованість на певну поведінку, установка на активні й доцільні дії. Виникнення й формування стану готовності («настрою»)

визначається розумінням завдань, усвідомленням відповідальності, бажанням домогтися успіху.

У роботах В. Моляко дається класифікація рівнів готовності: 1) високий (самостійність у постановці і розв'язанні нових задач, адекватність оцінки і самооцінки професійно важливих якостей, здатність до ефективного вирішення задач в умовах дефіциту часу і т. д.); 2) середній (середній рівень вияву наведених якостей); 3) низький (невміння самостійно ставити і розв'язувати трудні задачі, неадекватна оцінка і самооцінка професійно важливих особливостей і т. д.) [182, С. 8–9].

Вважаємо, що готовність майбутніх вихователів до навчально-пізнавальної діяльності – це системне цілісне особистісне утворення, що забезпечує успішну діяльність у сучасному соціокультурному просторі в умовах педагогічного закладу вищої освіти та зумовлено рівнем розвитку та ефективною мобілізацією всіх психофізіологічних систем, ступенем сформованості різнобічно освіченої, професійно компетентної, творчої особистості.

ФРЕЙМОВА ТЕХНОЛОГІЯ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ДО НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

У сучасних умовах діяльність ЗВО спрямована на створення умов, що сприяють формуванню різнобічної, соціально активної та професійно мобільної особистості фахівця і забезпечують високу якість його підготовки. Вирішення цієї проблеми охоплює усі складові елементи освітнього процесу у закладі вищої освіти і багато в чому визначається успішністю управління на всіх етапах підготовки майбутнього професіонала. Очевидно, що у цих умовах імперативом стає необхідність аналізу сутності, механізмів і технологій управління процесом навчання, його динамікою та особливостями організації та реалізації у освітній практиці.

Орієнтація системи освіти на сучасні і перспективні види діяльності обумовлюють пошук нових освітніх форм, створення реальних можливостей для вільного вибору форм, змісту освіти, різних технологій навчання.

Протиріччя між необхідністю і неможливістю підготовки майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти нового типу сформованою системою педагогічної освіти, дало поштовх до пошуку шляхів її розв'язання, основним з яких називають технологізацію педагогічної освіти. Використання педагогічних технологій у освітньому процесі допоможе забезпечити перехід педагогічного процесу на більш високий рівень ефективності, наукоємності, гуманістичної спрямованості та оптимальності.

Термін «технологія» походить від грецької *techne* – мистецтво, майстерність і *logos* – учіння, і в буквальному перекладі «педагогічна технологія» означає вчення про педагогічне мистецтво, майстерність.

Педагогічна технологія має на меті підвищення ефективності процесу

навчання за рахунок: проєктування цілей навчання відповідно до розробленої моделі підготовки вихователів закладів дошкільної освіти; планування процесу навчання, програмування діяльності викладача і здобувача освіти, забезпечення максимальної організованості і, як наслідок, – досягнення необхідного результату; перенесення акценту в навчанні з викладання на спрямоване засвоєння знань, тобто визначення структури і змісту навчально-пізнавальної діяльності того, хто навчається; структуризації змісту навчання, яка зумовлює його гнучкість, тобто можливість оновлення відповідно до замовлення суспільства та вимог практики; відтворення процесу навчання і його результатів на основі блокової побудови навчальних курсів [8, С.8–15].

Фреймова технологія подання знань в освітньому процесі дозволяє істотно підвищити якість і швидкість навчання, активізувати навчально-пізнавальну діяльність майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти тощо.

Фреймові опори відображають особливий спосіб представлення знань – фреймовий [12, С. 3-12; 20, С. 12-51].

Фрейм у сучасному розумінні – це структура даних для представлення стереотипних ситуацій, особливо при організації великих обсягів пам'яті [128, С. 50–53]. Термін фрейм асоціюється з англійським словом «framework» (каркас) і вказує на «аналітичні структури», підпори, за допомогою яких ми розуміємо свій власний досвід. Фрейм – стереотип, стандартна ситуація або структура даних для представлення стереотипних ситуацій. Фрейм – бланк, який має пусті рядки, графи, вікна – слоти, які мають бути заповнені [142, С. 187–189].

Фреймова опора може бути виражена в словесній формі (наприклад, як алгоритмічний припис), у знаково-символьній формі, у вигляді схеми, може бути змішаного типу (містити інформацію у вигляді знаків, символів, а також ключових слів і пропозицій з жорсткою стереотипною конструкцією (словесно-схемний фрейм)). Замість опорних конспектів, структурних формул у освітньому процесі застосовуються фрейми (фрейм-схеми). Поширення фреймів у різних галузях знань як методу ефективного навчання є невід'ємною частиною організації пред'явлення знань у закладі вищої освіти.

Слід зазначити, що у фреймі обов'язково присутня інваріантність визначальних характеристик, параметрів і величин саме як рамкових структур. Існує різноманіття форм фреймів того або іншого виду – від виділених стійких об'єктів до світу в цілому, від фундаментальних понять і констант до наукових теорій і парадигм.

Між опорним конспектом, структурно-логічною схемою (формулою) і фрейм-схемою є схожість і різниця. Покажемо це в порівняльній таблиці.

<i>Подібність</i>	<i>Відмінність</i>		
	<i>Опорний конспект</i>	<i>Структурно-логічна схема (формула)</i>	<i>Фрейм-схема</i>

мають наочність і задіюють образне мислення	концентрований конспект параграфа (теми) являє собою набір малюнків, схем і формул параграфа (теми), розміщений на одному аркуші	концентрований виклад змісту пункту плану (теми) у вигляді взаємопов'язаних елементів знання, зображених вже у вигляді абстрактних фігур (квадрати, трикутники, прапорці тощо). Кожен (кожна) з них – неповторний(на)	скелетна структура - жорстка конструкція, каркас, що містить в якості елементів порожні рядки або порожні вікна, які повинні бути заповнені і можуть багаторазово (на відміну від структурних схем і опорних конспектів) перезаряджатимуться новою інформацією Стереотипність
включають в розумову діяльність образну пам'ять			
дозволяють стискати навчальну інформацію			

Табл. 2. порівняльна таблиця схожих та відмінних рис опорного конспекту, структурно-логічної схеми (формули) і фрейм-схеми

У продовження порівняння зазначимо, наприклад, що загальні схеми-алгоритми аналізу публікацій періодичних фахових видань є фреймами-сценаріями, в яких змінюються лише досліджувані педагогічні поняття, явища, об'єкти, а дії залишаються тими ж від завдання до завдання у всьому навчальному курсі з різних професійно орієнтованих дисциплін.

Крім того, представлення матеріалу виучуваного навчального матеріалу у вигляді структурних схем і формул має певні недоліки:

1) скласти структурну формулу пункту плану є непростим завданням для середнього здобувача освіти;

2) велика трата часу, необхідна для виконання цієї роботи;

3) для кожного пункту плану (теми) треба складати нову структурну формулу або схему – (скільки параграфів, тем – стільки і їх структурних формул), в цілому здобувач освіти має справу з досить великою кількістю навчальної інформації з різних навчальних дисциплін, а це не спрощує процес навчання.

Якщо опорні конспекти і структурно-логічні схеми (формули) відрізняються неповторністю, то фреймова схема, навпаки – шаблон, кліше, «болванка». Чим вище ступінь узагальнення, яку забезпечує фрейм-схема, тим вище її ємність і тим більше ефективність.

Представляти навчальну інформацію здобувачам освіти треба у структурованому, згорнутому вигляді – у вигляді таблиць, схем, графів, фреймових опор. У цьому полягає основний зміст фреймової організації знань. Методика фреймової організації знань зводиться до вибору способів фреймування, складання алгоритмів дій, конструювання фреймових опор.

Функції фрейму відносно знань, що зберігаються у навчально-наукових текстах (функція – роль, призначення) ілюструються рисунком 1 [10].

Рис. 1. Функції фрейму відносно знань і мислення [10].

Фреймування є високоефективним способом стиснення інформації за рахунок укрупнення дидактичних одиниць знань в результаті змістовного узагальнення. Фрейм являє собою рамкову, каркасну, матричну структуру основної ідеї навчального матеріалу, яка накладається на більшість тем і розділів у схематичному або графічному вигляді і тому має універсальний і стереотипний характер. Фрейм-схеми представляють собою нове покоління наочних опор високого рівня узагальнення. Фрейм-схема має величезну ємність, так як принцип її побудови – стереотипність та алгоритмізація. Вони мають перевагу перед іншими видами опор в тому, що їх кількість обчислюється одиницями. Якщо опорний конспект або структурно-логічна схема складається на кожен тему, то фрейм-схем може бути кілька на весь навчальний курс, так як вони мають глобальний характер узагальнення.

Сутність фреймового підходу до організації знань полягає у стисненні, згортанні навчального матеріалу. Стиснення включає в себе одночасно два процеси: безпосереднє згортання інформації і вираження згорнутої інформації у вигляді символів. Складність його полягає в тому, що процес згортання інформації за фреймовим типом вимагає, по-перше, високого рівня розуміння основного змісту тексту, по-друге, володіння реферативною формою викладу і, по-третє, володіння способами подання стислої інформації у вигляді знаків, моделей і схем.

Фреймовий підхід відображає стереотипність підходу до чого-небудь: вивчення матеріалу, організації знань, вирішення завдань, формування наукового стилю мовлення і мислення тощо. Таким чином, фрейми для представлення знань мають наступні ознаки: стереотипність, повторюваність, наявність рамки (обмеження), можливість візуалізації, ключові слова, універсальність, наявність каркаса з порожніми вікнами, асоціативні зв'язки [10].

Головна відмінність фреймового підходу від інших – його очевидна антропоцентричність. Такий підхід пропонує навчальний матеріал зразу у тому вигляді, у якому він буде зручним для людини, а значить, здатний

полегшити процес його засвоєння. Вважаємо, майбутнє за підручниками фреймового типу [255, С. 231–236].

Відповідно, навчальна інформація, представлена єдиним великим блоком, єдиним цілим, що дозволяє протягом тривалого часу йти від загального до конкретного, до детального. Це не допускає фрагментарності та уривчастості знань. При такому підході створюється цілісне бачення навчального матеріалу.

Навчальні тексти містять теоретичні знання. Наприклад, елементами педагогічного знання (дошкільна педагогіка, методики навчання і виховання дітей дошкільного віку, дитяча психологія та ін.) є закономірності, педагогічні поняття і явища, гіпотези, практичне застосування тощо.

Застосування фреймів можливе, якщо навчальну одиницю навчального матеріалу можна представити у вигляді каркаса. При цьому схематичний каркас дозволить не лише скомпонувати теоретичний матеріал, але і легко маніпулювати «стисненим» матеріалом за запланованим сценарієм навчальної діяльності. Також можна припустити, що фреймовій педагогічній технології характерна повторюваність структури викладу теоретичного матеріалу (концепт) у вигляді каркасної рамки, з інших тем навчального матеріалу і внаслідок цього презентація навчальних тем можливий за певним сценарієм.

Концепт розробляється викладачем у вигляді схеми, таблиці, алгоритму, структури і т. д., тобто у зручній формі для образного сприйняття майбутніми вихователями закладів дошкільної освіти. Цей концепт буде являти собою рамку, каркас або просто структуру ключової ідеї навчального матеріалу, яку можна накласти на усі наступні теми, розділи. При цьому утворюється ієрархічна структура. Концепт зазвичай відповідає уявленню загального поняття з класифікаційною ієрархічною структурою. Особливість такої структури в тому, що інформація про атрибути, яку містить фрейм верхнього рівня, може використовуватися усіма фреймами нижніх рівнів, пов'язаних з ними. Така структура дозволяє систематизувати великий обсяг інформації, залишаючи її при цьому максимально зручною для людини. Кожен фрейм може бути доповнений різною інформацією, наприклад, способами інформації застосування даного фрейму, діями, які необхідно у ньому виконувати та ін.

Отже, фреймовий підхід до організації знань сприяє згортанню і стисненню навчальної інформації, забезпечує доступність і розуміння навчального матеріалу. Знання, що вміщені у навчальних і наукових текстах будь-якої професійно орієнтованої дисципліни, можна представляти здобувачам освіти з високою ефективністю, використовуючи фреймовий підхід.

Зміст діяльності викладача і здобувачів освіти на прикладі вивчення актуальних напрямків виховання дітей дошкільного віку за допомогою фрейм-схем представлено наступними етапами (табл. 2).

<i>Етап</i>	<i>Дії викладача</i>	<i>Дії здобувачів освіти</i>
Етап 1. Знайомство	Процес пояснення здобувачам освіти	Замальовують в

із завданням і з'ясування змісту діяльності	діяльності за фреймовим структуруванням навчальної інформації. Він розбивається на кілька кроків: - Знайомство з порожньою схемою структурування. - Пояснення студентам методу роботи з навчальним матеріалом: уважно прочитати фрагмент і зрозуміти його (перше читання); скласти цілісне уявлення про характер і зміст навчальної інформації (метод – дедукція); друге читання параграфа з виділенням окремих характеристик педагогічних об'єктів і занесенням їх в схему (метод – індукція). - Систематизація інформації. Розподіл інформації по слотах. Звернути увагу, що в процесі роботи з навчальним матеріалом студенти повинні намагатися запам'ятати основну інформацію. - Аналіз проструктурованої інформації для всієї академічної групою Звернути увагу, що на останньому етапі роботи з навчальним матеріалом студенти повинні порівняти інформацію про досліджуваних педагогічних категоріях теми і зробити висновки (наприклад, що спільного у системи фізичного виховання в порівнянні з системою розумового виховання і яка специфіка кожної системи виховання).	конспектах схему структурування. Засвоюють зміст завдання. Записують, на що звернути увагу.
Етап 2. Робота студентів зі структурування навчальної інформації під керівництвом викладача (система фізичного виховання дітей дошкільного віку)	Спостерігає за роботою студентів і надає їм консультативну допомогу при необхідності. В процесі заповнення кожного слота обговорюється, яка конкретна інформація «завантажується» в слот. Вказуються помилки, заохочуються студенти, першими виконали заповнення слотів.	Уважно читають фрагмент лекції, виділяють потрібну інформацію, поміщають її в слоти. Задають уточнюючі питання викладачеві
Етап 3. Контроль за якістю виконаного завдання	Оцінює роботу студентів з кращими результатами	
Етап 4. Самостійна робота студентів зі структурування наступної аналогічної навчальної		Самостійно виконують роботу зі структурування навчальної інформації про різні напрямки виховання дітей дошкільного віку. При цьому

інформації (система сенсорного виховання, система трудового виховання, система національно-патріотичного виховання, система соціально-морального виховання і т.д.).		використовується метод дедукції.
Етап 5. Аналіз результатів. Висновки.	Пояснює, що даний етап – аналіз результатів роботи передбачає порівняння актуальних систем виховання дітей дошкільного віку і виділення загальних і специфічних характеристик.	Порівнюють поняття і характеристики систем виховання дітей дошкільного віку і роблять висновки, записуючи їх в конспект під схемами. Використовуються методи аналізу і синтезу.
Етап 6. Самостійна робота: вивчити залишилися системи виховання дітей дошкільного віку (на вибір студента) методом фреймового структурування матеріалу лекцій.	Дає завдання для самостійно роботи і пояснює хід його виконання та результати, які повинні бути отримані. Методом дедукції виділити структуровану інформацію з тексту та заповнити схеми. Методом аналізу і синтезу порівняти характеристики систем виховання дітей дошкільного віку, виділити загальні риси і особливості.	

Табл. 2. Етапи процесу вивчення дошкільної педагогіки з використанням фрейм-схем

Далі наводимо методику введення фрейм-схем під час вивчення професійно орієнтованих дисциплін (на прикладі дошкільної педагогіки). Зазначимо, що у всіх фрейм-схемах використовуються визначені геометричні фігури: , , та ін., у які здобувачі освіти заносять стиснений виучуваний матеріал, та кольори: «блакитний», «зелений», «сірий», «рожевий», «жовтий» та ін., які повторюються у підтемах виучуваної теми.

Будь-який фрейм складається з слотів (терміналів), які обов'язково мають бути заповнені конкретним змістом або даними. У одній системі фрейми можуть мати однакові слоти, що необхідно для встановлення зв'язків між інформацією, що міститься у цих фреймах. Структуруванню навчальної інформації фреймовим методом характерний процес зіставлення – процес, в ході якого перевіряється правильність вибору слота. Іншими словами, фрейм містить умови, що обмежують значення слота.

Кожен фрейм має мати ім'я (ідентифікатор), єдиний у даній фреймовій структурі. Слот, у свою чергу, повинен мати ім'я, унікальне у своєму фреймі.

Так як слотів у кожному фреймі може бути багато, то різноманітність і варіативність слотів можна також систематизувати.

Такий процес структурування навчального матеріалу за фреймовою технологією забезпечує систематизацію знань за рахунок збільшення кількості зв'язків («вертикальних» і «горизонтальних») всередині навчального матеріалу і ефективність використання навчального часу за рахунок фреймової стрункості та алгоритмічності (сценарію) навчального процесу.

При вивченні теоретичного матеріалу першої теми майбутні вихователі закладів дошкільної освіти вперше знайомляться з використанням фреймів під час навчальних занять, наприклад, лекції. Майбутні вихователі здійснюють репродуктивну діяльність, в той час як їх продуктивна діяльність не відбувається. Але при цьому викладачеві важливо показати майбутнім вихователям закладів дошкільної освіти зв'язки теоретичного матеріалу всередині теми.

Під час першої лекції (вступної), матеріал якої частіше за все пов'язаний з ознайомленням здобувачів освіти з понятійним апаратом нової виучуваної навчальної дисципліни, здобувачам освіти пропонуються такі завдання щодо фрейм-схеми:

а) слухайте розповідь викладача про понятійний апарат навчальної дисципліни, з якою ви знайомитеся, з опорою запропоновану фрейм-схему;

б) відповідайте на питання викладача, використовуючи запропоновану фрейм-схему;

в) поставте питання один одному за змістом фрейм-схеми;

г) складіть усну розповідь про понятійний апарат дисципліни з опорою на фрейм-схему та встановіть взаємозв'язки між поняттями, що в ній представлені;

д) коротко запишіть складену розповідь;

е) за потреби самостійно доповніть подану фрейм-схему навчальною інформацією з теми, що вивчається.

Наводимо фрейм-схеми з деяких фахових методик навчання і виховання дітей дошкільного віку (Рис. 3-6).

Рис 3. Фрейм-схема до навчальної дисципліни «Методика формування елементарних математичних уявлень»

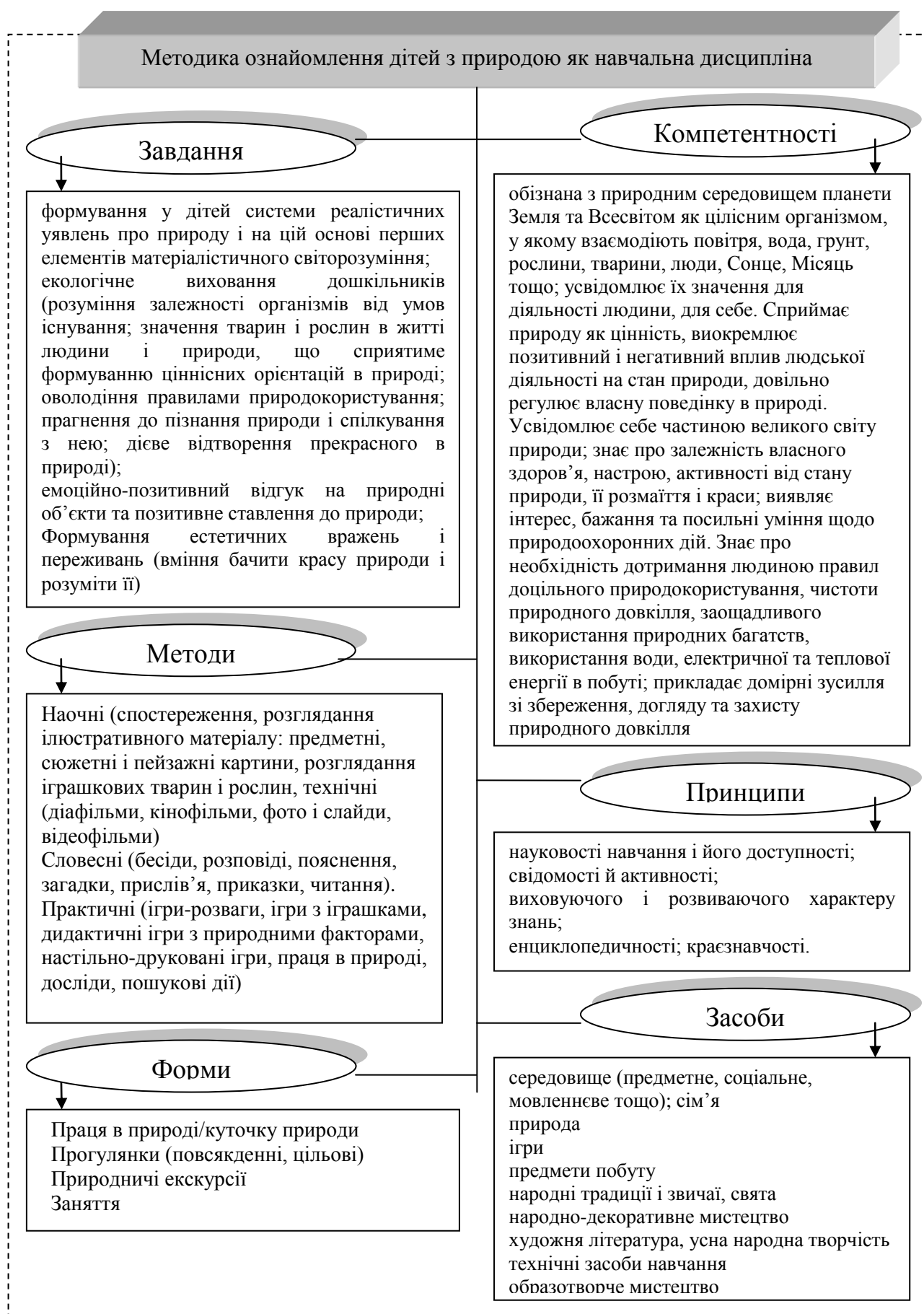

Рис 4. Фрейм-схема до навчальної дисципліни «Основи природознавства та методика ознайомлення дітей з природою».

Рис 5. Фрейм-схема до навчальної дисципліни «Методика музичного виховання»

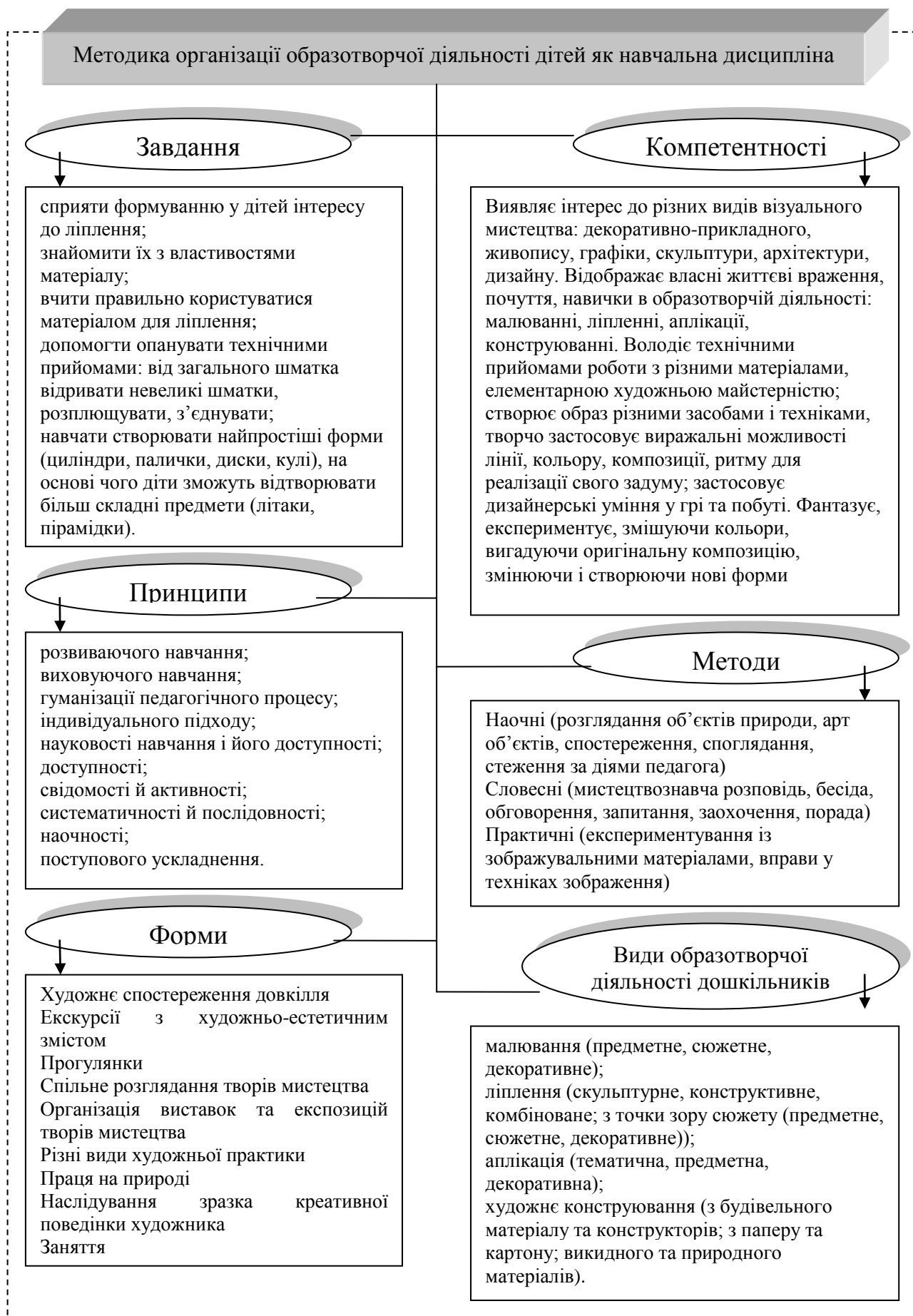

Рис 6. Фрейм-схема до навчальної дисципліни «Методика організації образотворчої діяльності дітей»

Як бачимо, наведені приклади фрейм-схем містять жорсткий каркас, інваріантні (ключові поняття вступної лекції з різних професійно орієнтованих дисциплін) та варіативні частини (зміст слотів). Потім проводиться робота з навчальним матеріалом виучуваної теми, причому здобувачі освіти за потреби розширюють його інформацію, яка, на їхню думку, є важливою у контексті теми, що вивчається. Можна зробити висновок, що здобувач освіти зможе самостійно заповнити подібну фрейм-схему з інших навчальних дисциплін, збагатити її варіативною інформацією.

Далі, під час вивчення наступної теми, майбутні вихователі вже знають, як використовувати раніше презентований фрейм у процесі навчання; крім того, процес сприйняття навчальної інформації відбувається швидше, і на навчальному занятті залишається час для продуктивної діяльності.

Зазначимо, що серед найбільш типових видів фреймів, що знайшли своє застосування у методиці навчання точних (фізики, математики) та природничих (астрономія, історія) наук) нами були обрані фрейм як рамка (каркасна структура), фрейм як сценарій, фрейм як типова стандартна ситуація (алгоритм) та фрейм як схема. Розглянемо детальніше та наведемо приклади.

Деякі педагоги-методисти розглядають фрейм як «рамкову, каркасну структуру ключової ідеї навчального матеріалу, яку можна накласти на більшість тем і розділів, виражену у графічній формі» [128, С. 28].

Фреймовий підхід використовується при вивченні матеріалу, розбитого на блоки, в кожному з яких зустрічаються близькі за структурою та формою теми. При фреймовому поданні навчального матеріалу вибудовується наочна структурна основа-каркас. Каркас має порожні вікна або рядки (слоти), які потім наповнюються конкретним змістом. Каркас постійний (інваріантна частина), а зміст слот змінюється (варіативна частина).

Форма каркаса може бути будь-яка (Рис. 7-9). Однак треба її підбирати таким чином, щоб вона сприяла кращому запам'ятовуванню, розумінню і засвоєнню навчального матеріалу. Якщо весь навчальний матеріал при структуруванні теми розділяється на підтеми, субтеми, мікротеми, застосовується денотатний граф або каркасна структура ієрархічного типу.

Подана на рис. 7 фрейм-схема використовується для вивчення закономірностей розвитку дітей від новонародженості до моменту вступу до школи. У схемі представлений алгоритм динамічних змін у розвитку дитини відповідно до вказаного віку, причому дану фрейм-схему можна застосовувати під час вивчення методик навчання і виховання дошкільників як опорну з метою конкретизації особливостей розвитку тієї чи іншої сфери дошкільника (психічної, когнітивної, розумової, мовленнєвої, моторної та ін.).

Ця робота частково проводиться в аудиторії під час заняття, але більшу частину навчального матеріалу здобувачі освіти опрацьовують самостійно. Вони виписують в конспект в окремі явища, поняття, закони, процеси, історичний матеріал і т. д. Висока ефективність структурування матеріалу за

даною схемою пояснюється тим, що весь навчальний матеріал розшаровується і «розкладається по поличках-слотах» в схемі здобувачами освіти в процесі самостійної (або під керівництвом педагога) діяльності і тому легко засвоюється і запам'ятовується.

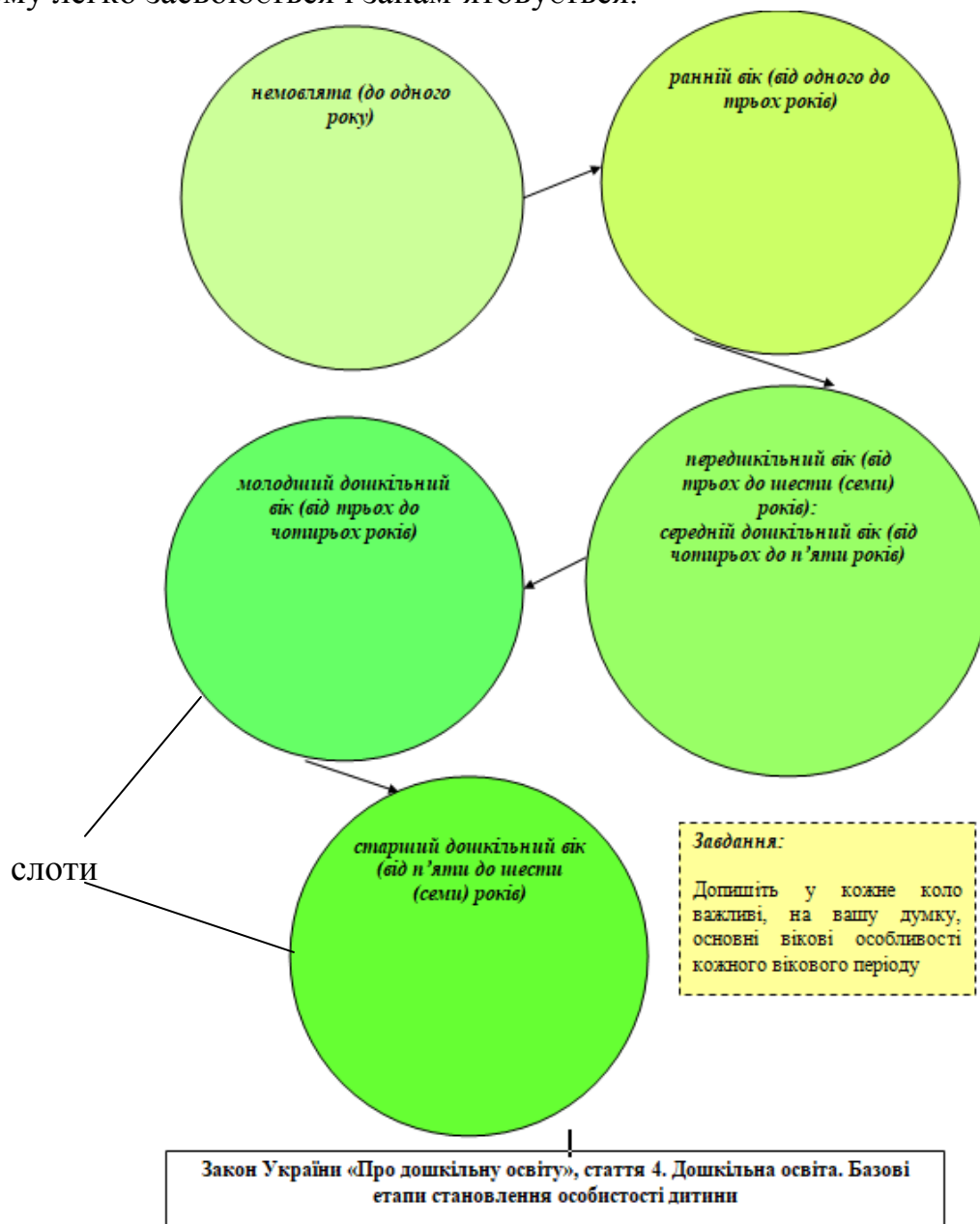

Рис. 7. Фрейм-схема «Вікова періодизація дошкільного дитинства»

Форма каркасу може бути іншою (Рис. 8).

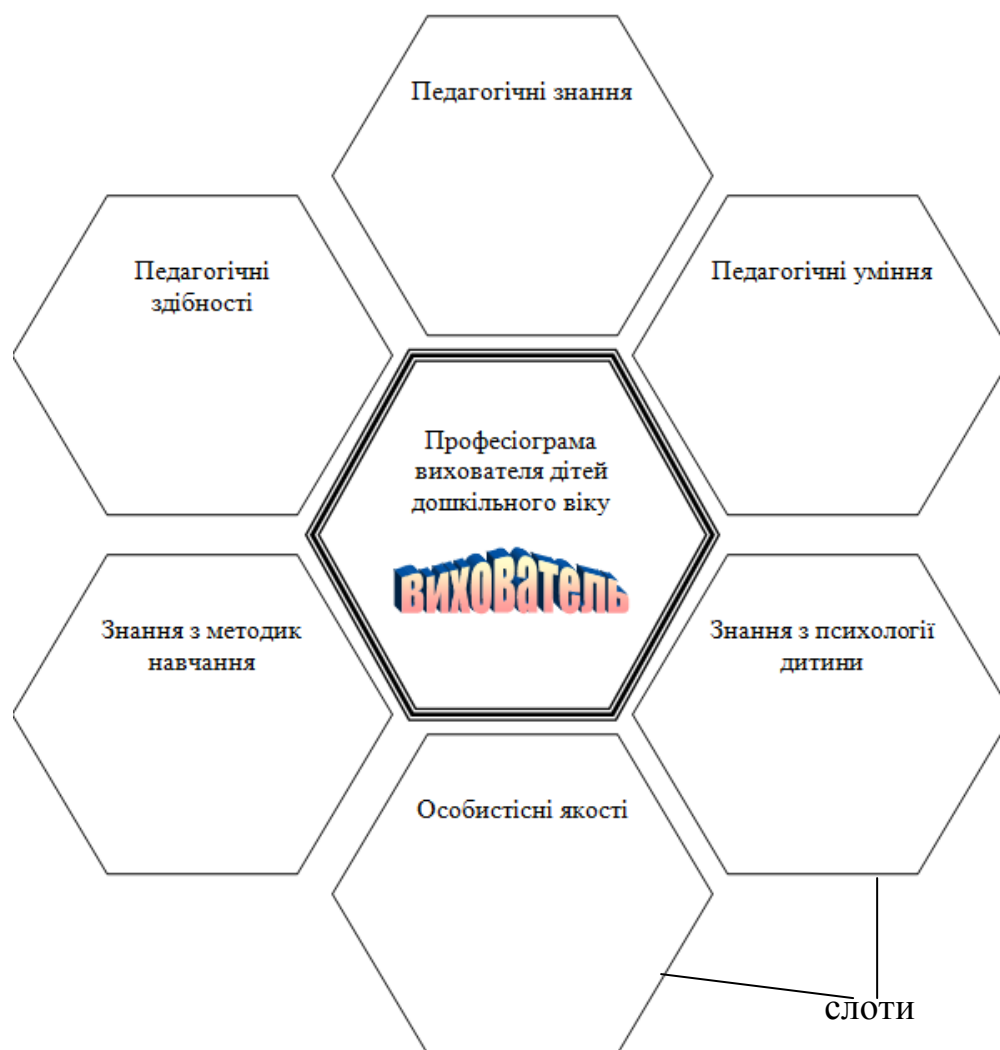

Рис. 8. Фрейм-схема «Професіограма вихователя дітей дошкільного віку»

Рис. 9. Повністю заповнена фрейм-схема «Портрет дошкільника напередодні вступу до школи»

Зміст кожного елемента знань в схемі на рис. 10 може бути розгорнуто і представлено у вигляді самостійної схеми. Нижче представлені приклади вивчення основних напрямів виховання за допомогою фрейм-схем.

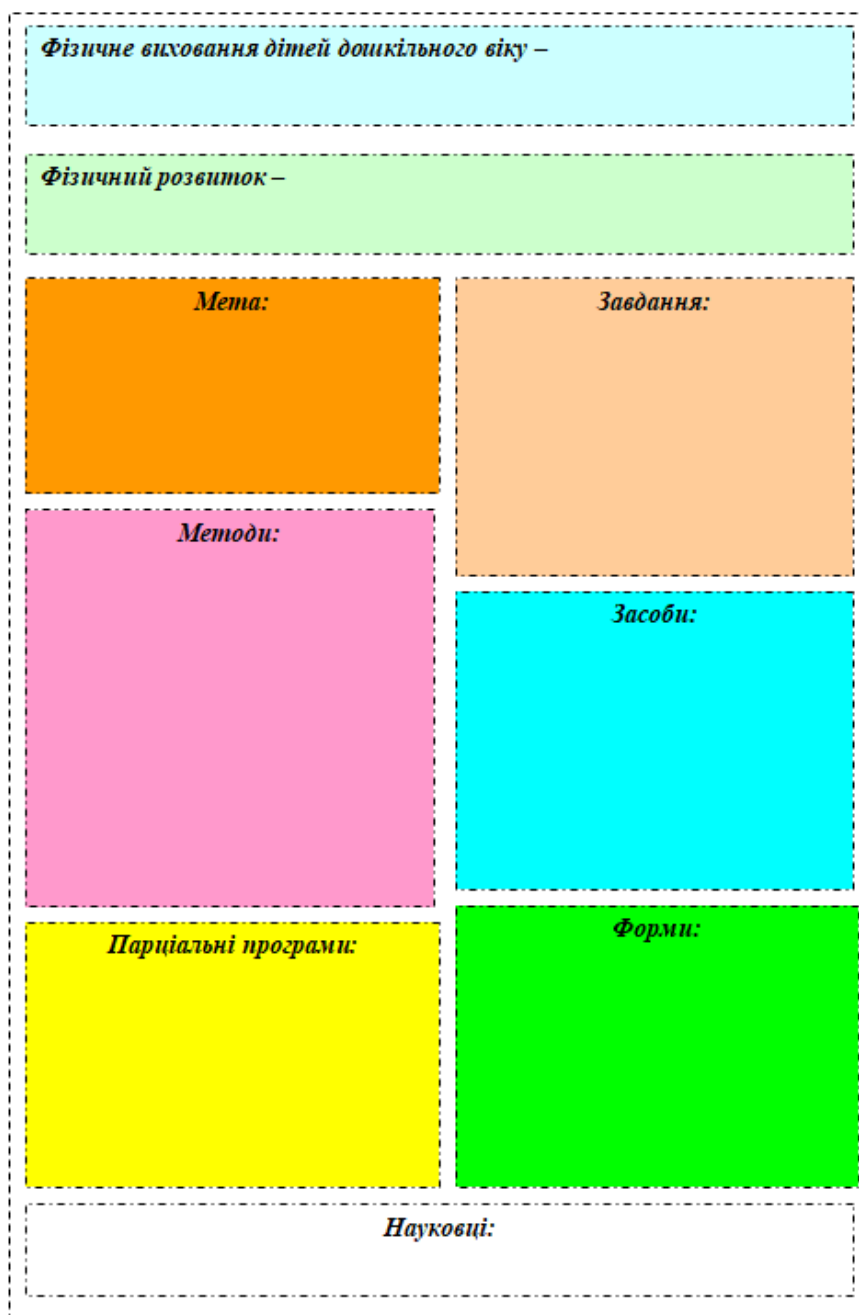

Рис. 10. Загальна незаповнена (порожня) фрейм-схема «Зміст і методи фізичного виховання дітей дошкільного віку»

При цьому можна використовувати і інші модифікації каркаса фрейм-схеми. Під час заняття здобувачі освіти разом з викладачем заповнюють дану схему для досліджуваної теми. Здобувачам освіти пропонується заповнити схему інформацією про основні педагогічні поняття теми у позазанятійний час.

В подальшому здобувач освіти самостійно застосовує цю схему для інших актуальних напрямків виховання дітей дошкільного віку (наприклад, для розумового, сенсорного, гендерного, правового і т.д. виховання).

Взявши за основу блоки фрейм-схеми рис. 10 і додавши специфічні компоненти, можна сконструювати фрейм-схеми для інших актуальних напрямів виховання дітей дошкільного віку. Наприклад, на рис. 11 наведена схема вивчення системи екологічного виховання дітей дошкільного віку.

Рис. 11. Загальна незаповнена (порожня) фрейм-схема «Система екологічного виховання дітей дошкільного віку»

Для здобувачів освіти, які вивчають дошкільну педагогіку перший рік, такі фрейм-схем можуть бути простіше – не містити блоки, що передбачають знання окремих методик виховання. Наприклад, на рис. 12 приведена заповнена першокурсниками фрейм-схема «Система фізичного виховання дітей дошкільного віку».

Фрейм-схема дає можливість розбити складне питання на кілька детальних пунктів, відобразити їх в умовній формі таким чином, щоб сконцентрувати увагу здобувачів освіти на сутності теми (пункту плану),

допомогти охопити ключові поняття в цілісності. Такий опорний конспект являє собою умовно-графічні знакові зображення навчального матеріалу, що дозволяє звертати увагу на логіку його викладу, на основні педагогічні терміни і поняття теми, що вивчається, і легко запам'ятовувати їх.

Рис. 12. Частково заповнена фрейм-схема «Система фізичного виховання дітей дошкільного віку» (1 курс)

Подана вище фрейм-схема використовується для вивчення теми «Зміст і методи виховання дітей дошкільного віку». Як бачимо, в кожній схемі містяться інваріантні слоти, а саме: визначення понять відповідно до напрямку виховання, його мета, завдання, зміст, форми, методи і прийоми, засоби, нормативно-методичне забезпечення та науковці, які займалися або займаються вивченням даного напрямку виховання дітей дошкільного віку. Крім того, заповнюючи запропоновану фрейм-схему, здобувачі освіти можуть самостійно помітити, що деякі слоти залишаються пустими. Наприклад, у фрейм-схемі «Трудове виховання дітей дошкільного віку» відсутній слот «Парціальні програми». Здобувачі освіти розуміють, що з даного напрямку виховання немає чинних парціальних програм, рекомендованих Міністерством освіти і науки України для закладів дошкільної освіти.

Незмінний каркас фрейм-схеми дозволяє здійснювати перенесення знань з однієї схеми на іншу, порівнювати, впізнавати ключові питання.

Виклад навчального матеріалу описового характеру проводиться з використанням фреймів-оповідань сценарного типу. Наприклад, структура реферату, курсової роботи, доповідей на конференціях (назва, мета, завдання, план викладу, результати, новизна, бібліографія) являє фрейм-сценарій. Нижче наводиться застосований автором фрейм-розповідь для навчання аналізу публікацій фахових періодичних видань з тем професійно орієнтованих дисциплін (Рис. 13).

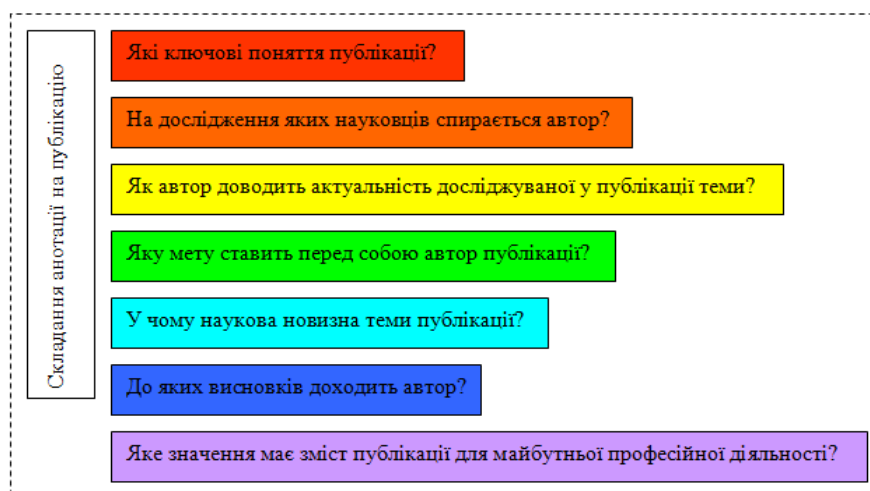

Рис. 13. Фрейм-схема опрацювання публікації фахового періодичного видання з тем професійно орієнтованих дисциплін

Подібний фрейм пропонується на початку вивчення теми «Зміст і методи виховання дітей дошкільного віку» (Рис. 14).

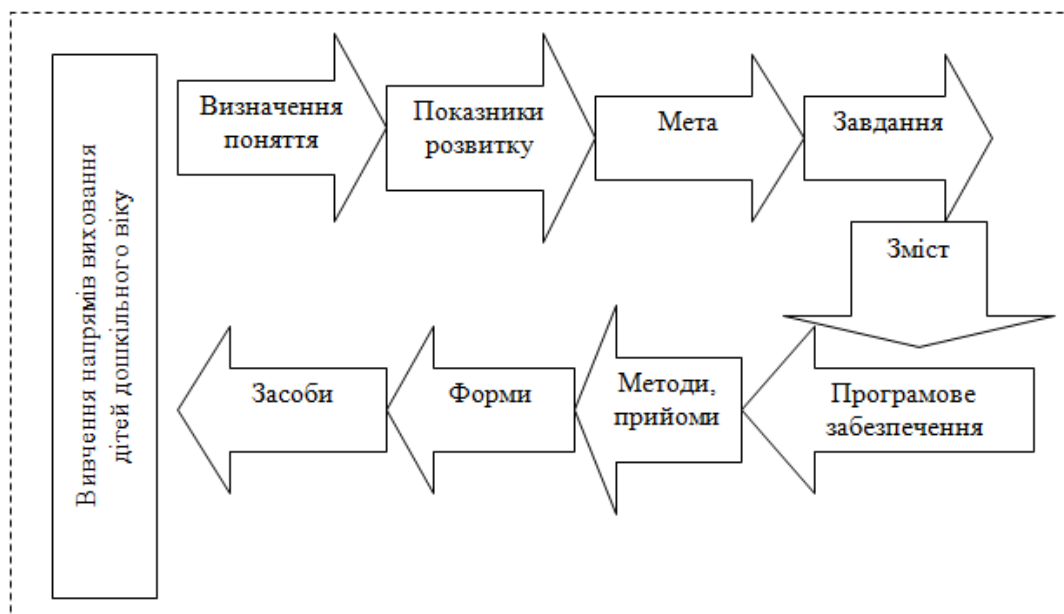

Рис. 14. Фрейм-схема послідовності вивчення понять теми «Зміст і методи виховання дітей дошкільного віку»

Фрейм-розповідь – скелетна форма типових оповідань, пояснень і доказів, що дозволяє здобувачам освіти сконструювати повний тематичний фрейм. Такий фрейм містить інформацію про те, як може змінюватися фокус уваги, про головних дійових осіб, про форми сюжету, про розвиток дії і т. п.

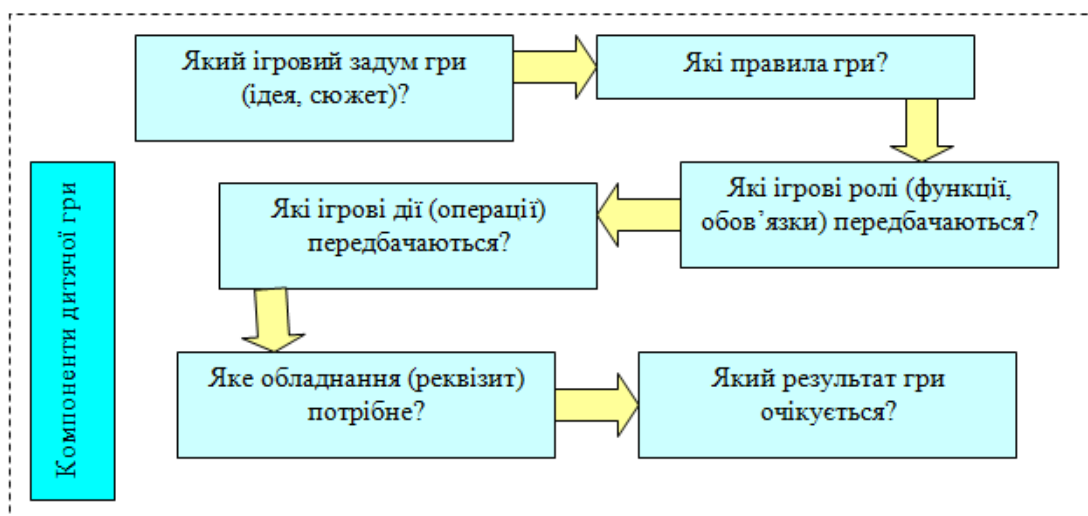

Рис. 15. Фрейм-схема аналізу дитячої гри за її компонентами

Наведена нами вище структура є найбільш примітивною, вона може варіюватися, заповнюватися різними підтемами з метою зробити процес вдосконалення навичок стиснення навчального матеріалу й його письмового викладу максимально доступним і зрозумілим.

Наприклад, визначення схожих та відмінних рис дитячої гри може бути представлена у фрейм-схемі через діаграму Венна (Рис 16).

Гра – це провідний вид діяльності дитини дошкільного віку; особлива форма освоєння реальної соціальної дійсності шляхом її відтворення; тип символіко-модельючої дійсності.

Творча гра – це гра, у якій виявляються образи, що містять в собі умовне перетворення навколишнього. Головною ознакою, центром творчої гри є наявність уявленої ситуації, яку створює дитина замість реальної і діє в ній, виконуючи певну роль, відповідно до тих знань, які вона при цьому надає оточуючим предметам

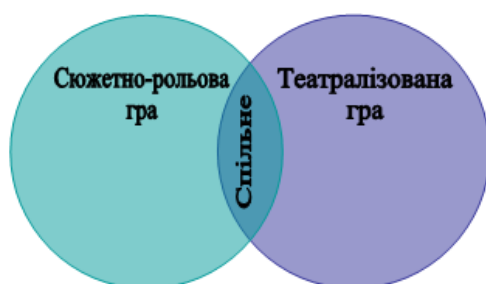
Гра за правилами – це гра, пов'язана з виділенням дитиною прихованих у стосунках між людьми задач і правил людських дій і зрушень мотиву гри з процесу на результат; можливості дошкільника модифікувати такі ігри обмежені

Ознаки творчої гри:

1. Уявлена ситуація.
2. Творчий характер
3. Наявність ролей.
4. Довільність дій.
5. Специфічні мотиви
6. Соціальні відносини.

Ознаки гри за правилами:

1. Уявлена ситуація.
2. Правила.
3. Ігрова задача.
4. Ігрові дії.
5. Результат.

Завдання:

Схарактеризуйте кожен вид гри за ознаками. Запишіть у відповідному колі діаграми Венна. На перетині випишіть спільні риси. Поміркуйте над відмінностями.

Завдання:

Схарактеризуйте кожен вид гри за ознаками. Запишіть у відповідному колі діаграми Венна. На перетині виписіть спільні риси. Поміркують над відмінностями. Продовжіть порівняння самостійно.

Рис. 16. Фрейм-схема «Гра дитини»

Розглянуті фрейм-схеми володіють великою місткістю, так як принцип їх побудови – стереотипність, алгоритм. Вони є ефективним засобом формування понятійного апарату у здобувачів освіти і глибокого осмислення ними педагогічних понять, явищ та закономірностей

Створення схем-фрагментів загальною логіко-понятійної схеми полягає в графічному представленні табличній інформації фреймів і їх упорядкування відносно один одного. При цьому фрейм використовується як таблиця, верхні осередки якої заповнені раніше, а нижні, порожні, заповнюються, коли фрейм-сітка «накидується» на текст і з нього витягується понятійна інформація. Приклади фрейм-схем до інших тем з навчальної дисципліни «Дошкільна педагогіка» наведені у додатку 2.

Подібні фрейм-схеми можна сконструювати до кожної теми навчальної дисципліни.

За цей час майбутні вихователі можуть аналізувати почуту навчальну інформацію (характеризувати, обмірковувати, перераховувати), синтезувати її (комбінувати, придумувати, складати, творити), проводити порівняльну оцінку (оцінювати, обговорювати, порівнювати тощо).

На нашу думку, на певному етапі презентації теоретичного матеріалу, коли його фреймовий сценарій увійде у свідомість майбутніх вихователів повністю і буде застосовуватися ними автоматично без зусиль, тоді їх продуктивна діяльність повністю витіснить репродуктивну.

Слід виділити *умови застосування фреймової педагогічної технології*:

1. навчальна дисципліна повинна мати універсальну каркасну структуру, що повторюється з теми в тему, з розділу в розділ, і що

використовується у навчальному процесі як базовий інформаційний компонент.

2. Дану педагогічну технологію може застосовувати лише той педагог, який здатен системно бачити навчальний матеріал.

3. Велике значення має ритмічна побудова усього навчального процесу.

4. «Згущення» має бути лаконічним, узагальненим, уніфікованим, очищеним від зайвої інформації, яка тільки відволікатиме від сприйняття майбутніми вихователями основної інформації, роблячи акцент лише на опорно-сміслових моментах. Також потрібно відділяти самостійні автономні одиниці для того, щоб новий матеріал мав чітку, зрозумілу і доступну для засвоєння структуру.

Слід зауважити, що разом із фреймовою технологією у формуванні готовності до навчально-пізнавальної діяльності слід застосовувати різноманітні інтерактивні методи, прийоми, форми роботи, спрямовані на активізацію навчально-пізнавальної діяльності майбутніх фахівців, посилення діяльнісного підходу в навчанні й реалізацію спільної діяльності, націленої на кооперативну обробку навчальної інформації з виробленням нових знань особисто кожним здобувачем освіти в оптимальному тільки для нього режимі. Орієнтовні приклади інтерактивних методів, прийомів, форм роботи, спрямованих на активізацію навчально-пізнавальної діяльності майбутніх фахівців, наведені у додатку 1.

Умовою реалізації фреймового підходу під час викладання професійно орієнтованих дисциплін є підготовленість і готовність викладача до застосування фреймових технологій в навчанні (знання про фреймову структуру знань, принципи конструювання фреймових опор, мотивація до їх використання та емоційно-вольовий настрій).

Окрім представлених фрейм-схем викладач пропонує інші завдання, які готують студентів до фреймового сприйняття навчального матеріалу, а саме:

- виділити ключові поняття теми з пропонованого тексту;
- встановити зв'язки між визначеними поняттями;
- розподілити запропоновані ключові поняття за групами, пояснити класифікацію;
- заповнити пусту фрейм-схему під час повідомлення навчального матеріалу, обговорити з однокласниками, «злити» фрейм-схеми двох-трьох здобувачів освіти в один;
- доповнити, розширити готовий фрейм суб'єктивно важливою інформацією з теми, що вивчається;
- створити власний фрейм з теми, що вивчається тощо.

Методика застосування фреймів включає в себе етапи діяльності викладача й здобувача освіти, а саме:

1. Вивчення педагогічних понять та явищ. Пояснення здобувачам освіти структури професійно орієнтованих знань, термінів та дефініцій,

закономірностей виховання і розвитку людини, педагогічних явищах, теоріях, застосуванні теорій на практиці тощо.

2. Пояснення здобувачам освіти суті фреймового підходу в навчанні і його важливості для отримання глибоких знань, спеціальних методологічних і комунікативних умінь.

3. Навчання здобувачів освіти методики використання фреймових опор.

4. Самостійне застосування здобувачами освіти фреймового підходу в вивченні професійно орієнтованих дисциплін і набуття нових педагогічних знань (конструювання понять про закономірності, педагогічні явища й процеси, їх опис).

Таким чином, фреймовий підхід до організації знань сприяє згортанню і стисненню навчальної інформації. Знання, що містяться у навчальних та наукових текстах будь-якої професійно орієнтованої дисципліни можна підносити здобувачам освіти з високою ефективністю, використовуючи фреймовий підхід. Словесний матеріал може бути оброблений у вигляді фреймів сценаріїв-оповідань для гуманітарних спеціальностей, а формульний матеріал – у вигляді графічних схем. Застосування фреймового підходу сприяє формуванню системного мислення. Розумова діяльність людини відбувається шляхом вилучення з пам'яті готових фреймів різного типу і накладення їх на нову ситуацію, з якої він безперервно стикається. Отже, презентувати навчальний матеріал краще також у вигляді фреймів.

ВИСНОВКИ

Процес згортання інформації з використанням фреймового підходу вимагає високого рівня розуміння тексту, а також володіння реферативною формою викладу і способами подання стислої інформації у вигляді фреймових моделей і схем.

Фрейм являє собою рамкову, каркасну, матричну структуру узагальненого навчального матеріалу, яка накладається на більшість тем і розділів у схематичному, графічному вигляді або у вигляді алгоритму і тому має універсальний і стереотипний характер.

Фрейм – це статична структура представлення знання, коли всі елементи представлені одночасно, це когнітивна модель – абстрактний образ стандартних стереотипних ситуацій в символах, одягнений в жорстку конструкцію (каркас); це логіко-семантична модель, яка містить в якості елементів ключові слова і порожні вікна – слоти, які багаторазово заповнюються новою інформацією.

Застосування фреймового підходу під час викладання професійно орієнтованих дисциплін:

- розвиває у здобувачів освіти системне алгоритмічне мислення;
- розвиває сутнісний підхід до розуміння педагогічних понять, явищ, процесів;

- формує вміння виділяти головне в матеріалі, смислові одиниці і встановлювати зв'язок між ними, що призводить до розвитку логічного мислення;
 - підвищує рівень навченості, педагогічну грамотність, наукове мислення і мовлення;
 - формує впевненість в собі;
 - формує вміння і навички конструювання професійно значущих мовних актів;
 - сприяє формуванню елементів інформаційної культури – розвиває комунікативні якості і комунікативну компетентність.
- Фреймовий підхід дозволяє викладачу:
- розробити методику побудови фреймових схем, за допомогою яких можливо в інтенсивному режимі формувати у здобувачів освіти понятійний апарат педагогічної теорії;
 - доповнити інтенсивні методи навчання професійно орієнтованим дисциплін і створити фреймовий інструментарій – сукупність фреймових таблиць і схем – засобів інтенсивного навчання;
 - побудувати модель розвитку творчого мислення здобувачів освіти, першою сходинкою, якій є формування за допомогою фреймів алгоритмічного дискурсивного мислення, що дозволяє вирішувати стандартні педагогічні задачі і формувати наукове мислення й мовлення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Азимов Э. Г., Щукин А. Н. Новый словарь методических терминов и понятий (теория и практика обучения языкам). Москва : Издательство ИКАР, 2009. 448 с.
2. Антонова О. Є. Педагогічні технології та їх класифікація як наукова проблема. *Сучасні технології в освіті*. Ч. 1. Сучасні технології навчання : наук.-допом. бібліогр. покажч. Вип. 2 / НАПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; [упоряд.: Філімонова Т. В., Тарнавська С. В., Орищенко І. О. та ін. ; наук. консультант Антонова О. Є. ; наук. ред. Березівська Л. Д.]. Київ, 2015. С. 8–15.
3. Багадирова С. К. Дидактическая модель организации учебно-познавательной деятельности студентов (на примере курса «История психологии») : учеб.-метод. пособ. Майкоп : Адыгейский гос. ун-т, 2003. 88 с.
4. Бодров В. А. Психология профессиональной пригодности : учеб. пособ. для вузов. Москва : ПЕР СЭ, 2001 511 с. (Современное образование).
5. Божович Л. И. Проблемы формирования личности. Избранные психологические труды / Под ред. Д. И. Фельдштейна; Вступительная статья Д. И. Фельдштейна. 3-е изд. Москва : Московский психолого-социальный институт, Воронеж : НПО «МОДЭК», 2001. 352 с. (Серия «Психологи Отечества»).

6. Варій М. Й. Психологія : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. 2-ге вид.. Київ : Центр учбової літератури, 2009. 288 с.
7. Влазнева С. А. Методы стимулирования и организации учебно-познавательной деятельности студентов вуза в процессе изучения гуманитарных дисциплин (на примере курса «Психология и педагогика»). *Вестник Пензенского государственного университета*. 2013. №. 1. С. 9–13.
8. Выготский Л. С. Педагогическая психология / Под ред. В. В. Давыдова. Москва : Педагогика-Пресс, 1999. 536 с. (Психология: Классические труды).
9. Гавриш І. В. Теоретико-методологічні основи формування готовності майбутніх учителів до інноваційної професійної діяльності : дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 / Харківський національний педагогічний ун-т ім. Г.С. Сковороди. Харків, 2006. 579 с. С. 16.
10. Гурина Р.В., Соколова Е.Е. Фреймовое представление знаний : монография. Москва, 2005.
11. Давыдов В. В. Маркова А. К. Концепция учебной деятельности школьников. *Вопросы психологии*. 1981. № 6. С. 13–26.
12. Дейк Т.А., Кинч В. Стратегия понимания связного текста. Новое в зарубежной лингвистике. 1988. №23. С.153-211.
13. Дементьева О. М. Особенности познавательной деятельности в образовательном процессе. *Современные проблемы науки и образования*. 2017. № 2. С. 147. URL : <https://www.science-education.ru/ru/article/view?id=26179>. (дата звернення : 30.03.2021).
14. Дьяченко М. И., Кандыбович Л. А. Краткий психологический словарь: личность, образование, самообразование. Минск : Хэлтон, 1998. 399 с.
15. Зимняя И. А. Педагогическая психология : учеб. для вузов. Изд. второе, доп., испр. и перераб. М. : Логос, 2000. 384 с. URL : [http://psychlib.ru/mgppu/zim/zim-001-.htm#\\$p1](http://psychlib.ru/mgppu/zim/zim-001-.htm#$p1)]. (дата звернення : 24.02.2020).
16. Кацнельсон С.Д. Речемыслительные процессы. *Вопросы языкознания*. 1984. № 4. С. 3-12.
17. Колодочка Т. Н. Фреймовое обучение как педагогическая технология. *Вестник Ейского филиала Московского открытого гуманитарного университета*. 2003. № 1. С. 50–53.
18. Кубрякова Е. С., Демьянков В. В., Панкрац Ю. Г., Лузина Л.Г. Краткий словарь когнитивных терминов / Под общ. ред. Е.С. Кубряковой. Москва : Филологический факультет МГУ им. М. В. Ломоносова, 1997. 245 с.
19. Кузьмінський А. І., Омеляненко С.В. Технологія і техніка шкільного уроку : навч. посіб. Київ, 2010. 335 с.
20. Лакофф Дж. Мышление в зеркале классификаторов. *Новое в зарубежной лингвистике*. 1988. № 23. С. 12-51.
21. Максимова Е. А. Фреймовый поход в педагогических исследованиях. *Образование и наука*. 2011. № 4 (83). С. 55–61.

22. Мачуський В. В. Формування готовності старшокласників до професійного самовизначення у сфері технічної діяльності в позашкільних закладах : автореф. дис. ... канд. пед. наук. 13.00.07. 2001. 15 с.
23. Минский М. Фреймы для представления знаний. Москва, 1979.
24. Моляко В. А., Смульсон М. Л. Психологическая готовность к труду на современном производстве. Киев : Знание, 1985. 14 с.
25. Некрасова Н. А., Некрасов С. И. Философия науки и техники: Тематический словарь справочник : учеб. пособ. Москва : МИИТ, 2009. 424 с.
26. Ожегов С. И., Шведова Н. Ю. Толковый словарь русского языка. 4-е изд. доп. Москва : Азбуковник, 1997.
27. Остапенко Е. О. Амбівалентність розуміння феномена «готовність» : збірник наукових праць. *Вісник НТУУ«КПІ». Філософія. Психологія. Педагогіка.* 2009. № 3 (27). Ч. 2. С. 152–157.
28. Пидкасистый П. И. Организация учебно-познавательной деятельности студентов. Москва : Педагогическое общество России, 2004. 111 с.
29. Подласый И. П. Педагогика : учеб. для студентов высших пед. учеб. заведений. Москва : Просвещение: Гуманит. Изд. центр ВЛАДОС, 1996. С. 234.
30. Психология детей младшего школьного возраста : учебник и практикум для бакалавров / под общ. ред. А. С. Обухова. Москва : Юрайт, 2014. 583 с. Серия : Бакалавр. Базовый курс.
31. Рекомендації щодо впровадження змішаного навчання у закладах фахової перед вищої та вищої освіти. URL : <https://cutt.ly/5WMrnLz>. (дата звернення : 27.05.2021).
32. Рубинштейн С. Л. Принципы и пути развития психологии. Москва : Просвещение, 1959. 324 с.
33. Сладких І. А. Формування готовності студентів-іноземців груп довузівської підготовки до навчання у вищих технічних навчальних закладах : дис. канд. пед. наук : 13.00.04, Вінниц. держ. пед. ун-т ім. Михайла Коцюбинського. Вінниця, 2014. 210 с.
34. Соколова Е. Е. Концепция обучения с применением фреймового подхода. *Учебные записки. Математика. Информатика. Филология и лингвистика.* 2012. № 5. С. 231–236.
35. Сосновский Б. А. Мотив и смысл (психолого-педагогическое исследование). Москва : Прометей, 1993. 198 с.
36. Теоретические основы и реализация применения фреймового подхода в обучении : монография : в 2 ч. Ч. I. Гуманитарная область знаний: лингвистика, история / Е. Е. Соколова, С. И. Федорова ; под ред. Е. Е. Соколовой. Ульяновск : УлГУ, 2008. 200 с.
37. Фельдштейн Д. И. Возрастная и педагогическая психология : избранные психологические труды. Москва ; Воронеж : МОДЭК, 2002. 432 с.

**Орієнтовна послідовність введення інтерактивних методів, прийомів,
форм роботи, спрямованих на активізацію навчально-пізнавальної
діяльності майбутніх фахівців**

Коротко зупинимося на технології організації групової навчальної діяльності через взаємодію учасників. Вибір зумовлено переважною більшістю фронтальних і групових форм роботи на навчальних заняттях з майбутніми вихователями закладів дошкільної освіти у закладі вищої освіти.

Групова навчальна діяльність – це форма організації навчання в малих групах, об'єднаних загальною навчальною метою за опосередкованого керівництва педагога та співпраці зі здобувачами вищої освіти. Завдяки їй зміцнюється соціальний контакт між членами групи, формуються такі цінності, як суспільний досвід, задоволення результатами особистої й сукупної роботи, взаємодопомога, взаємозбагачення, взаємоконтроль, змагальність; істотно зростає індивідуальна допомога з боку педагога та здобувачів вищої освіти у групі тим, хто її потребує. Зазначені цінності особистісно зорієнтованої спрямованості досить обмежено формуються й розвиваються в умовах фронтальної та індивідуальної форм навчальної діяльності.

Інтерактивні методи стимулюють пізнавальну активність і самостійність здобувачів освіти і включають в себе творчі та проблемні завдання, самостійну роботу, питання від здобувачів освіти до викладача і навпаки, що розвиває їх творче мислення. Суб'єктами навчання виступають як здобувачі освіти, так і викладач. Тому постійна взаємодія, спілкування, співпраця, взаємодопомога, творчі та проблемні завдання є основними особливостями інтерактивних методів, прийомів і форм у навчанні, які вимагають трансформації даних.

Інтерактивність освіти сприяє формуванню як предметних умінь і навичок, так і загальнонавчальних, виробленню життєвих цінностей, створенню атмосфери співробітництва, взаємодії, розвитку комунікативних якостей особистості. Така технологія, як стверджують дослідники, передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне

розв'язання проблем на основі аналізу відповідної навчальної ситуації і виключає домінування одного учасника навчального процесу над іншим, однієї думки над іншою. Тому під час такого навчання здобувачі освіти вчаться демократично спілкуватися з іншими людьми, критично й творчо мислити, приймати обґрунтовані рішення. При цьому до роботи залучаються всі учасники процесу, які працюють у групах за підготовленим заздалегідь викладачем матеріалом, із дотриманням процедури й регламенту, в атмосфері довіри.

Схема цієї моделі відображає постійне спілкування педагога зі здобувачами освіти, між здобувачами освіти. Відбувається спілкування всіх членів колективу.

Кооперативна (групова) навчальна діяльність – це форма (модель) організації навчання у малих групах здобувачів освіти, об'єднаних спільною навчальною метою. За такої організації навчання педагог керує роботою кожного здобувача освіти опосередковано, через завдання, якими він спрямовує діяльність групи. Кооперативне навчання відкриває для здобувачів освіти можливість співпраці зі своїми ровесниками, дає змогу реалізувати природне прагнення кожної людини до спілкування, сприяє досягненню здобувачами освіти кращих результатів засвоєння знань і формування вмінь. Така модель легко й ефективно поєднується із традиційними формами та методами навчання і може застосовуватися на різних етапах навчання.

Упродовж усього навчального заняття, незалежно від його типу, здобувачі освіти аналізують, спостерігають, класифікують, абстрагують, конкретизують, узагальнюють.

Досягає цього викладач завдяки:

- чіткій структурі заняття;
- вдалому поєднанню методів, прийомів і форм роботи;
- створенню суб'єкт-суб'єктних стосунків, під час яких здобувачі освіти виступають співавторами заняття;
- компетентісно-діяльнісному підходу;
- діалогічному спілкуванню;
- використанню у змісті заняття нормативних документів, статей із фахових журналів;
- міждисциплінарним зв'язкам і зв'язку з практичним навчанням.

Для досягнення поставленої мети в кожній структурній елемент лекції та семінарського заняття поетапно впроваджуються інтерактивні методи, прийоми та форми навчання.

Лекції мають такі структурні елементи:

- попередня організація;
- повідомлення теми, завдань, що стоять перед здобувачами освіти в ході опанування навчального матеріалу;
- мотивація;
- актуалізація опорних знань;

- вивчення нового матеріалу;
- закріплення вивченого матеріалу;
- перевірка адекватності розуміння ключових понять теми, рівня засвоєння знань;
- повідомлення завдань для подальшої самостійної роботи.

Попередня організація передбачає реалізацію мети: забезпечити сприятливі зовнішні умови для роботи та психологічно підготувати здобувачів освіти до сприйняття навчального матеріалу. Найефективнішим інтерактивним прийомом, який дозволяє повноцінно реалізувати цю мету, є *прийом привітання*, який на кожному занятті здійснюється нетрадиційно. Викладач щоразу по-різному вітається зі здобувачами освіти, але привітання передбачає встановлення емоційного позитивного контакту зі студентською аудиторією. Наприклад, викладач звертається таким чином: «Добрий день, шановні студенти. Посміхніться мені», «Рада бачити вас сьогодні такими усміхненими», «Добрий день. Посміхніться мені. Посміхніться один одному. Можемо починати». Здобувачі освіти можуть здивовано реагувати на таке привітання, але від заняття до заняття їхні посмішки ставатимуть ширішими.

Також на цьому етапі використовуються інтерактивні прийоми, які сприяють не лише створенню емоційної атмосфери на занятті, а й зростанню рівня самооцінки. Для цього викладач може використовувати *психологічне самонавіювання*, під час якого студенти заплющують очі і називають п'ять прикметників, які характеризують їх з найкращого боку. Спостереження за реакцією студентів свідчить, що вони щиро посміхаються, промовляючи про себе гарні слова, та отримують задоволення від цього процесу. Важливо на початку заняття створити атмосферу довіри, коли здобувачі освіти почувають себе впевнено та спокійно. Це дасть змогу краще засвоїти новий матеріал та підвищить активність упродовж усього заняття.

Метою *етапу повідомлення теми та завдань*, що стоять перед здобувачами освіти в ході опанування навчального матеріалу, є допомогти їм сконцентрувати увагу на темі лекції чи семінарського заняття, спланувати свою діяльність відповідно до його структури, підготувати необхідний матеріал. Найефективнішим прийомом є *прийом здогадки (припущення)*.

Інтерактивний прийом здогадки (припущення) використовується на різних етапах роботи з метою озвучення теми лекції, а далі й ключових понять, що вивчаються. Наприклад, педагог ставить питання: «Чи пам'ятаєте ви свій перший день у школі? Що саме? Чи виправдалися ваші очікування від школи в перші дні навчання?». Заслухавши відповіді здобувачів освіти, педагог підводить їх до розв'язання проблемного питання: «Чому ваші очікування не виправдалися в повній мірі?». Цінність такого прийому полягає в тому, що увага здобувачів освіти швидко і невимушено концентрується на навчальній діяльності. Після обговорення їм пропонується самостійно сформулювати тему лекції, записати її та порівняти з темою, наданою програмою навчальної дисципліни. Усі здобувачі освіти швидко розуміють принцип роботи з припущенням і досить вдало озвучують

завдання, які слід розв'язати на занятті. Не всі вони можуть самостійно сформулювати тему лекції, але найбільш поширеними варіантами можуть бути такі: «Готовність дошкільника до навчання в школі», «Підготовка дитини дошкільного віку до школи» тощо. *Робота над ключовими поняттями* побудована таким чином: спочатку на дошці викладач записує по одному поняттю, студенти висловлюють свої припущення про їх значення в контексті теми, коментують їх та записують в зошит. Можна відмітити зацікавленість здобувачів освіти внаслідок тривалого використання цього активного прийому.

На *етапі мотивації* найефективнішим активним прийомом, який дозволяє розкрити здобувачам освіти значущість нового матеріалу для їхньої подальшої професійної діяльності, є інтерактивний прийом *вирішення проблемної ситуації*. Його суть полягає в тому, що викладач не повідомляє знань у готовому вигляді, але ставить перед студентами проблемні завдання, спонукаючи шукати шляхи і засоби їх розв'язання.

Наприклад, при поясненні взаємозв'язку між поняттями «підготовка дітей до школи» і «готовність дітей до школи» викладач ставить перед здобувачами освіти проблемне питання: «Чому ми спостерігаємо недостатній рівень підготовленості окремих дітей до шкільного навчання? У чому причина?». І підводить студентів до висновку: «Тісного зв'язку між закладом дошкільної освіти й школою немає. Потрібно забезпечити реалізацію принципу наступності».

Переваги застосування проблемних запитань:

- розвиток мислення і здібностей здобувачів освіти, розвитку творчих умінь;
- засвоєння здобувачами освіти знань, умінь, здобутих у ході активного пошуку і самостійного вирішення проблем, у результаті чого ці знання, уміння міцніші, ніж при традиційному навчанні;
- виховання активної творчої особистості здобувачів освіти, що вміє бачити, ставити і вирішувати нестандартні проблеми;
- самостійне здобування знань шляхом власної творчої діяльності;
- високий інтерес до навчання;
- розвиток продуктивного мислення;
- міцні і дієві результати навчання тощо.

Для успішної реалізації проблемного навчання слід враховувати наступні умови:

- забезпечення достатньої мотивації, здатної викликати інтерес до змісту проблеми;
- забезпечення посильності роботи з виникаючими на кожному етапі проблемами (раціональне співвідношення відомого і невідомого);
- значимість інформації, одержуваної при вирішенні проблеми;
- необхідність діалогічного доброзичливого спілкування викладача і студентів, коли з увагою і заохоченням ставляться до всіх думок, гіпотез, висловлених здобувачами освіти.

Окрім висловлювання думок щодо проблемного питання індивідуально, доцільно використовувати *прийом обговорення питання або проблеми у загальному колі*. Його метою є прояснення певних положень, привертання уваги здобувачів освіти до складних або проблемних питань навчального матеріалу, мотивація пізнавальної діяльності, актуалізація опорних знань тощо.

Обговорення може будуватися як навколо запланованої, так і імпровізованої теми, яку викладач визначає зрозуміло для всіх перед початком обговорення. Здобувачам освіти ставиться питання чи проблема, пов'язані з темою. Запропонувавши метод уперше, викладач спонукає до участі в обговоренні більшої кількості присутніх. Студенти висловлюються за бажанням. Обговорення триває, поки є бажання висловитися. За потреби викладач також бере участь у обговоренні, висловлює свою думку або підсумовує висловлювання здобувачів освіти.

Ключем до ефективного обговорення під час лекції або семінарського заняття завжди є постановка питань. Викладач уникає закритих питань, тобто таких, на які можна було відповісти коротко («так» чи «ні»), використовуючи *відкриті питання*, що починаються зі слів «як», «чому», «який». Така форма запитань вимагає від студентів високого рівня мислення.

Важливим при створенні сприятливої навчальної атмосфери є *реакція викладача* на запитання та коментарі здобувачів освіти. Викладач має демонструвати увагу до всіх, дякувати кожному учасникові за питання і висловлювання. Це стимулює до обговорення інформації, яку можна вважати нудною, нетиповою чи навіть зайвою. Слід зазначити, що викладач має не дозволяти комусь-небудь домінувати над групою під час обговорення, обмежувати це, сказавши: «А тепер давайте послухаємо, що скаже хтось інший», або «Я б хотіла, щоб усі мали можливість висловитися».

Наприклад, проблемна ситуація формулюється викладачем таким чином: «Які фактори можуть позитивно вплинути на навчання дітей дошкільного віку іноземній мові?». Для студентів така ситуація не виявляється надто легкою. Вони поступово доходять до її правильного вирішення. Іноді починають формулювати свою думку та в ході міркувань заперечувати самі собі та змінювали точку зору. Але в кінцевому результаті студенти доходять висновку, що можна виділити об'єктивні й суб'єктивні фактори, причому всі чинники ще знаходяться під впливом вікових особливостей дошкільників. У результаті використання цього прийому здобувачі освіти розуміють, що вони не мають достатніх науково обґрунтованих знань і потребують детального вивчення нормативної документації з теми, звернутися до міжпредметних зв'язків тощо. Вони можуть спробувати власні сили, застосувати наявні знання для вирішення проблемної ситуації та відчути важливість фактичного матеріалу для майбутньої професійної діяльності.

Але слід враховувати, що велика кількість загальних обговорень стомлює студентів і зловживання цією методикою може призводити до стомлення й нудьги.

На *етапі актуалізації опорних знань* після фронтального опитування викладач може використовувати *вправу «Асоціація»*. Ця навчальна технологія дозволяє мислити вільно, включає кілька етапів, з'єднує думки про предмет або явище. Асоціації можуть бути використані для стимулювання мислення до того, як тема буде ретельно вивченою. Асоціації також можуть бути використані як спосіб підбиття підсумків того, що було вивчено, як спосіб побудови нової асоціації або графічне зображення нового розуміння. У більшості випадків це прийом для отримання доступу до своїх власних знань і переконань.

У той час як група складає асоціації, викладач теж встановлює свої, що дозволяє змодельовати два основних моменти: по-перше, викладач ставиться до завдання серйозно; по-друге, підкреслюється роль викладача під час навчального заняття.

Переваги використання методу асоціацій у тому, що:

- їх можна складати індивідуально або в групах;
- у ході групової діяльності вони можуть служити основою для роботи, яку інші здобувачі освіти отримують з підказок;
- індивідуальні асоціації є доцільними при переході від групової «мозкової атаки», імпульсом для мислення, бо вони дозволяють всім студентам активно займатися процесом мислення.

Наприклад, під час виконання завдання здобувачам освіти пропонується записати в зошити ті асоціації, які викликає певне поняття, наприклад, «наступність». Після цього викладач просить пояснити: «Чому саме такі асоціації виникли?». Під час цієї роботи на дошці робляться записи: послідовність, полегшення, розвиток, співпраця і ін. Цей ланцюжок асоціацій продовжує викладач «суміжні ланки освіти» й «методи, форми навчання». Їх пояснюють самі студенти. Викладач доповнює та уточнює їх думки. Висновком цієї вправи може стати завдання: «З переліку виділити найбільш точні асоціації, що виражають сутність поняття «наступність».

Постановка *проблемних запитань* на етапі вивчення нового матеріалу сприяє актуалізації уваги здобувачів освіти не лише на сприйнятті, але й на первісному осмисленні нового матеріалу, узагальнюючи його та роблячи відповідні висновки. Наприклад, викладач ставить студентам такі проблемні запитання в ході вивчення нового матеріалу:

- У чому переваги та недоліки прямих методів навчання іноземної мови?
- Які фактори, на вашу думку, є найбільш впливовими у становленні майбутнього успішного учня?
- Які ефективні способи взаємодії соціального педагога та батьків ви б обрали для свого місця проживання?

Кожне проблемне питання містить в собі неоднозначні точки зору, відповідь на нього не можна відгадати. Правильну відповідь можна отримати в результаті роздумів та аналізу. Вірогідно, що спершу здобувачі освіти можуть побоюватися відповідати на них, вважаючи, що їхня точка зору може

бути помилковою, але згодом розуміють суть прийому і спокійно та захоплено розмірковують, аргументують власну точку зору.

На етапі вивчення нового матеріалу викладач періодично звертається до *прийому ретроспекції*. Під ретроспекцією в психології розуміють індивідуально-емпіричний огляд минулих подій, рефлексивно-ментально-індивідуальне звертання суб'єкта до минулих фрагментів, ситуацій, епізодів життя, до своїх емоцій, дій, вчинків тощо. Цей прийом використовується з метою віртуального повернення здобувачів освіти до власного дошкільного дитинства. Викладач намагається з'ясувати, під впливом яких головних чинників сформувалось їхнє ставлення до навчання в цілому, до вивчення іноземної мови, до норм та правил міжособистісних стосунків тощо. Наприклад, пропонується наступне завдання: «Пригадайте епізод з власного дитинства, в якому виявилось ваше ставлення до навчання». Здобувачі освіти мають письмово занотувати цей епізод та усно озвучити його за бажанням. Більшість студентів зазвичай висловлюють бажання поділитися спогадами та здебільшого пригадують позитивні епізоди з дитинства, де вони із захопленням чекали дня, коли підуть до школи навчатися, чекали на зустріч з англomовною лялькою Алісою, допомагали дорослим у виконанні повсякденних справ (поливали квіти, годували рибок, хом'яка, захищали менших за себе тощо). Наприклад, «Коли я була маленькою, я мріяла про рожевий портфель, красивий пенал, модну шкільну форму та класну вчительку. Я розпитувала маму, якою буде моя перша вчителька, чи можна її брати за руку, чи буде в мене багато друзів. Ці питання мене дуже хвилювали».

Переваги зазначеного прийому:

- викладач має змогу будувати навчальне заняття, відштовхуючись від цих епізодів, та бути впевненим, що зміст її запам'ятають, оскільки в процесі відтворення матеріалу буде задіяне асоціативне пригадування.
- здобувачі освіти мають змогу встановити більш близький емоційний контакт з викладачем та один з одним, розповідаючи про особисті випадки зі свого дитинства;
- студенти вправляються в оформленні своїх думок письмово та усно;
- кожен здобувач освіти відчуває важливість власного спогаду, підкреслюється важливість кожної особистості в цілому, тим самим підвищується їх самооцінка.

Спостереження за рівнем уважності студентів під час викладу лекційного матеріалу дає змогу відчути потрібний момент для проведення *релаксуючого прийому* під назвою «Пальмінг» (за В. Бейтсом). При діагностуванні прояви втоми та неуважності у здобувачів освіти, що виявлялися у відволіканні на сторонні предмети, спілкуванні з сусідом по парті, часті перепитування в процесі конспектування матеріалу. «Пальмінг» (від англ. Palm), що є самобіофорезом очей (прогрівання зорового тракту

енергією руки), є релаксуючим прийомом, за якого можна досягти найбільшого ступеня розслаблення для очей.

Людина завжди неусвідомлено використовувала свою долоню для полегшення стану очей. Енергією руки можна спрямовано впливати на зорову систему, розслабляти м'язи і підживлювати їх енергією. Учасники мають дотримуватися інструкцій під час пальмінгу: необхідно терти долоні одна одною до тих пір, поки не відчується тепло. Скласти їх під кутом одна на одну. Долоні випрямити так, щоб всередині залишилася ямка, та «одягнути» їх на очі. Центр долоні має бути над центром очного яблука, основа мізинця на переніссі, як місток окулярів. Долоні повинні щільно закривати очі, щоб наступила цілковита темрява, але не давити на них. Лікті необхідно поставити на стіл, сісти зручно, спину тримати прямо, голову не схиляти. Обов'язково потрібно розслабитись. Через секунду-дві можна відчути, як приємне тепло проникає з долонь в очі все глибше і глибше. Викладач супроводжує релаксацію візуалізуючими коментарями: «Тепер можна уявити собі щось дуже приємне». *Візуалізація* – це дуже ефективна справа, що спирається на той факт, що всяка психічна діяльність знаходить відповідний фізичний прояв: якщо, наприклад, уявити, що розмовляєте або навіть просто проговорюєте свої думки словами, в голосовому апараті відбуваються найдрібніші, але цілком вимірні коливання зв'язок. Якщо подумки стиснути і розтиснути кулак, у м'язах відбуваються ледь помітні зміни напруги. Коли дивитися «подумки», очі реагують на це аналогічним чином, правда, реакція очей виявляється куди більш вираженою, ніж, скажімо, м'язів руки, оскільки очі пов'язані з мозком набагато тісніше.

Візуалізація корисна також для розвитку уяви і пам'яті. Подумки здобувачі освіти можуть уявити які-небудь придумані або запам'ятовані сцени і пейзажі, які доставляли їм естетичне задоволення в минулому.

Під час пальмінгу необхідно досягти бачення абсолютного чорного кольору. Це стане можливим лише тоді, коли психіка людина перебуває у спокійному стані. Після проведення пальмінгу необхідно трішки покліпати очима.

Спостереження за реакцією студентів дає змогу побачити, що їм вдається розслабитися, вони стають більш спокійними та зосередженими, відпочили та можуть продовжити працювати далі.

Для засвоєння нового матеріалу та кращого його розуміння здобувачам освіти пропонується короткотривала дискусія з *проблемних запитань*. Мають бути дотримані основні вимоги до проблемних запитань, а саме: запитання мають відповідати темі навчального заняття, бути чітко сформульовані, передбачати не менше двох варіантів відповідей і потребувати самостійного розв'язання. Викладач пропонує їм для короткотривалої дискусії такі проблемні запитання:

- Як заохочувати батьків дітей брати участь у житті дошкільного закладу та групи?

- Як краще визначати зміст знань дітей про оточуючий світ: за програмою навчання в дитячому садку, Базовим компонентом дошкільної освіти чи потребами та інтересами самих дітей?

Можна відмітити значне поживлення у здобувачів освіти, прагнення висловити власну точку зору та відстояти власну думку. Спочатку дискусії спрямовує викладач додатковими запитаннями та спонуканням до висловлювань, але далі студенти самостійно взаємодіють між собою та обмінюються обґрунтованими доказами власної точки зору. Переваги цього прийому:

- студенти мають змогу висловити власну точку зору, проявити свою індивідуальність та неповторність мислення;
- короткотривала дискусія не втомлює, а навпаки, активізує пізнавальну діяльність, концентрує увагу на важливих проблемних питаннях теми, дає змогу зрозуміти, що не може бути єдиної вірної думки і що до всього необхідно підходити всебічно;
- виникає активна взаємодія між викладачем і студентами, та всередині самої студентської аудиторії – один з одним;
- здобувачі освіти вчаться відстоювати власну точку зору, добирати ґрунтовні аргументи та торлєрантно ставитись до точки зору інших.

Для ефективного розподілу навчального матеріалу під час лекції та включення здобувачів освіти у діалог, розкриваючи поняття «загальна готовність до школи», викладач залучає групу студентів, які заздалегідь підготувалися за *інтерактивною технологією «домашні групи»*. Тільки-но викладач озвучує складову поняття, тут же включаються здобувачі освіти, які пояснюють ті чи інші ключові поняття, наприклад, що таке фізична готовність, психологічна, емоційно-вольова тощо.

Основними вимогами успішного навчання в режимі такої інтерактивної технології є:

- позитивна взаємозалежність – члени групи мають розуміти, що загальна навчальна діяльність приносить користь кожному;
- безпосереднє взаємодія – члени групи мають знаходитися в тісному контакті один з одним;
- індивідуальна відповідальність – кожен здобувач освіти має опанувати запропонований матеріал і кожен несе відповідальність за допомогу іншим. Більш здібні здобувачі освіти не мають виконувати чужу роботу;
- розвиток навичок спільної роботи – здобувачі освіти мають освоїти навички міжособистісних відносин, необхідних для успішної роботи, наприклад, розпитування, розподіл, планування завдань;
- оцінка роботи – необхідно виділити спеціальний час для того, щоб група могла оцінити, наскільки успішно вона працює.

У основній частині чи під час підбиття підсумків лекції або семінарського заняття викладач може застосувати *метод «Заверши речення»*

для перевірки рівня засвоєння здобувачами освіти знань. Метою такої роботи є оперативне включення студентів у діяльність, взаємодія, актуалізація опорних знань або мотивація навчальної діяльності, можливість уважно і глибоко працювати над формою висловлення власних ідей, порівнювати їх з іншими, більш вільно говорити на запропоновану тему, відпрацьовувати вміння говорити лаконічно, по суті й переконливо.

Наприклад, здобувачі освіти висловлюються по черзі або, використовуючи умовний мікрофон, викладач формулює незакінчене твердження і пропонує їм висловлюватися, починаючи із запропонованої формули: «На сьогоднішньому занятті я навчився ... (і студент називав 2-3 конкретних аспекти своїх знань або вмінь). Або «ця інформація дозволяє нам зробити висновок, про те, що ...», або «це рішення було прийнято тому, що ...», або «під час колективної діяльності я...» тощо. Кожен наступний здобувач вищої освіти також повинен починати свій виступ із запропонованою формули.

Наприкінці обговорення слово зазвичай бере викладач (якщо вважалось за потрібне) і висловлює свою думку або підсумовує висловлювання студентів.

Запропонована колективна форма роботи щодо *складання порад батькам* майбутніх першокласників (з опорою на публікацію з фахового журналу «Дошкільний навчальний заклад») дозволяє здобувачам освіти перебувати то в ролі батьків, то в ролі вихователів дітей дошкільного віку.

Інтерактивне середовище дозволяє підтримати на занятті *метод асоціативних символів*. Він і його варіанти зустрічаються також під іншими назвами: метод ланцюжка асоціацій, метод асоціативних зв'язків, ланцюговий метод запам'ятовування. Його суть полягає в тому, що між двома словами або об'єктами встановлюється зв'язок. Наприклад, створюючи образ квітки, здобувачі освіти унаочнюють модель майбутнього успішного учня. Таким чином, майбутні фахівці довго не роздумують над формулюванням думки і проявляють свої істинні судження, думки, почуття. Саме в цьому і полягає цінність зазначеного методу.

Порівняльний аналіз програмних розділів «Мова рідна, слово рідне», «Віконечко у природу», «Математична скарбничка» (програма виховання і навчання дітей від двох до семи років «Дитина») і програм для учнів 1-4 класів загальноосвітньої школи з української мови, природознавства і математики з метою встановлення наступності викладач здійснила за допомогою *діаграми Венна* – схематичного зображення всіх можливих пересічних множин. Діаграми Венна (*Venn diagrams*) – загальна назва низки методів візуалізації і способів графічної ілюстрації, що широко використовуються в різних галузях науки; вони показують теоретико-множинні або логічні відносини між множинами або подіями; власне «діаграма Венна» показує всі можливі відносини між множинами або подіями з деякого сімейства. Звичайна діаграма Венна має три множини, викладач на власний розсуд може обрати діаграму Венна, що складалася з двох множин (див. рис. 1).

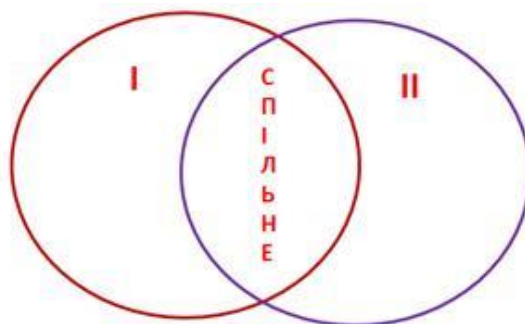

Рис.1 Діаграма Венна

Для перевірки рівня засвоєння студентами знань і ступеню осмислення нового матеріалу викладач використовує інтерактивні прийоми. Одним із них є прийом використання «великого аркуша» для запису думок, фактів, доказів. Мета використання цього прийому – активізація діяльності здобувачів освіти на занятті, надання можливості «висловитись» на папері найбільш мовчазним або мало активним учасникам. Також цей прийом виконує функцію тимчасового переключення уваги з особистості викладача на інший об'єкт, відбувається розслаблення м'язів. Цей прийом використовується у другій частині навчального заняття. За його допомогою викладач має змогу перевірити ступінь усвідомлення студентами навчального матеріалу, показати неоднозначність підходів до одного й того ж процесу, підкреслити оригінальність певних ідей, підвищити самооцінку.

Правила використання інтерактивного прийому: великий аркуш паперу вивіщується на дошці. Вгорі великими літерами написане питання, на яке потрібно дати відповідь. Наприклад: «Особистісні якості педагога, які позитивно впливають на освітній процес у закладі дошкільної освіти». Викладач наголошує, що відповіді можуть бути нестандартними, не співпадати із загальноприйнятими нормами. Викладач відводить 4-5 хвилин часу для запису думок та роздає кожному здобувачеві освіти різнокольорові стікери. Кожен студент записує відповідь на стікері та самостійно кріпить його до великого аркуша. Тобто здобувач освіти має право висловити не лише власну точку зору, а й вибрати місце для свого стікера, підійти до дошки, що виконує додаткову роль фізичної розминки. Майбутні фахівці виокремлюють такі особистісні якості, що позитивно впливають на освітній процес у дошкільному навчальному закладі: «етичність», «доброзичливість», «компетентність», «толерантність», «комунікативність», «гнучкість» тощо.

З метою закріплення вивченого матеріалу використовується *прийом змагання*. Це фронтальний прийом актуалізації та закріплення попередньо отриманих здобувачами освіти знань, що лежать в основі нового матеріалу. Здобувачі освіти об'єднуються у декілька груп, і всім групам дається одне завдання – створити образну модель ідеального закладу дошкільної освіти.

Для прикладу студентам показується декілька екземплярів образних моделей і пояснюється суть завдання. У результаті роботи створюються абсолютно індивідуальні і несхожі творчі образні моделі. Здобувачі освіти презентують власні образні моделі та розповідають про зміст, який вони вкладають в них, вказують на кваліфікацію фахівців, матеріально-технічну забезпеченість закладу, наявність гурткової роботи тощо. Всі здобувачі освіти зазвичай задоволені і процесом, і результатом проведеного змагання, та кожен відчуває себе переможцем, тому що всі моделі високо оцінюються.

Переваги цього інтерактивного прийому навчання:

- допомагає об'єднати здобувачів освіти для досягнення спільної мети, забезпечує їх взаємодію та співпрацю;
- змагання між підгрупами на кращу образну модель дає поштовх для максимального розкриття творчих можливостей здобувачів освіти, стимулює їхню пізнавальну активність;
- цей інтерактивний прийом найкраще використовувати на етапі закріплення виучуваної теми для переведення отриманої нової інформації у зону розуміння та осмислення її самими здобувачами освіти, він допомагає їм зробити власні висновки з опрацьованого матеріалу та представити інформацію у вигляді зрозумілого для них образу, створення асоціацій між теоретичним матеріалом і його образним зображенням;
- розвиває уяву, творче та логічне мислення, пам'ять майбутніх фахівців.

Однією з технологій, що активізують пізнавальну діяльність здобувачів освіти, є *метод кластерів*. Назва технології походить від англійського слова *cluster* (гроно, згусток, пучок) – це графічна форма організації інформації, коли виділяються основні смислові одиниці, які фіксуються у вигляді схеми з позначенням всіх зв'язків між ними. Це зображення, що сприяє систематизації та узагальненню навчального матеріалу. Кластерний аналіз (англ. *cluster analysis*) – багатовимірна статистична процедура, що виконує збір даних, які містять інформацію про вибірку об'єктів, і потім впорядковує об'єкти в порівняно однорідні групи.

Сутність методу – у виділенні смислових одиниць теми та їх графічному оформленні в певному порядку у вигляді «грона»-схеми.

Метод кластерів може застосовуватися на етапі повідомлення теми і мети навчального заняття, для систематизації наявної інформації та виявлення областей недостатнього знання. На цьому етапі здобувачі освіти висловлюють і фіксують усі наявні знання з теми, свої припущення та асоціації, а також структурують навчальний матеріал.

Він служить для стимулювання їх пізнавальної діяльності, мотивації до роздумів до початку вивчення нової теми.

На стадії рефлексії виконує функцію систематизації отриманих знань: поняття групуються і між ними встановлюються логічно-смислові та причинно-наслідкові зв'язки.

Форма роботи при використанні даного методу може бути будь-якою: індивідуальною, груповою та колективною. Вона визначається в залежності від поставлених цілей і завдань, можливостей викладача і здобувачів освіти. Можливе перетікання однієї форми в іншу.

Система кластерів дозволяє охопити великий обсяг інформації. У подальшій роботі, аналізуючи отриманий кластер як «поле ідей», слід конкретизувати напрямки розвитку теми. Наприклад, запропонувати укрупнити або деталізувати смислові блоки (при необхідності), виділити декілька ключових аспектів, на яких буде зосереджено увагу.

Застосування методу кластерів дає такі переваги:

- дозволяє охопити великий обсяг інформації;
- залучає всіх учасників колективу в освітній процес, посилює інтерес до матеріалу, який вивчається;
- здобувачі вищої освіти активні й відкриті, тому що у них не виникає страху помилитися, висловити невірне судження.

У ході даної роботи формуються і розвиваються такі вміння:

- ставити питання;
- виділяти головне;
- встановлювати причинно-наслідкові зв'язки і будувати умовисновки;
- переходити від деталей до спільного, розуміючи проблему в цілому;
- порівнювати й аналізувати;
- проводити аналогії.

Спосіб відтворення навчального матеріалу або його коментування також є обов'язковим при використанні зазначеної технології. Відтворюючи навчальний матеріал, здобувач освіти розвиває вміння говорити, аналізувати, розставляти потрібні акценти в межах нової теми або при її закріпленні.

Залежно від мети навчального заняття викладач організовує індивідуальну або колективну діяльність студентів у вигляді загального спільного обговорення, наприклад, виконуючи *вправо* «*Рухливі шеренги*». Здобувачі освіти вишикуються в шеренгу біля готового кластера та, просуваючись *вправо* чи *вліво*, складають короткі розповіді з використанням слів, словосполучень, речень, що входять до його складу.

При *підбитті підсумків заняття* викладач застосує *метод «інтелектуальна гойдалка»* (дискусійна гойдалка), метою якого є розвиток індивідуальної свідомості через організацію смислотворчості, полілогу, рефлексивної діяльності здобувачів вищої освіти.

«Інтелектуальна гойдалка» – це оперативна дискусія за запропонованою проблемою, актуальним питанням; висловлюючи свою думку, учасники «розгойдують гойдалки»; чим оригінальніше і емоційніше запропонована точка зору, тим інтенсивніше «розгойдуються гойдалки»; учасникам необхідно інтенсивніше «розгойдувати гойдалки» (міркувати, висловлювати оригінальні точки зору).

Звертаючись до того чи іншого конкретного учасника, педагог пропонує йому висловитися за запропонованою проблемою; по ходу висловлювання вона коментує, наскільки інтенсивно учасник «розгойдував інтелектуальні гойдалки». Потім від одного учасника педагог передає естафету «розгойдування гойдалок» іншому і т. д. Наприкінці завдання викладач підбиває підсумок дискусії та узагальнює її результат.

Наприклад, «Чи розв'язана в повному обсязі проблема наступності?». Спільною думкою була така: «За програмами – так».

Не менш результативною та цікавою є застосована вправа «*Все в твоїх руках*», метою якої є висловлювання певної позиції, своєї думки. Для цього викладач пропонує намалювати долоню, кожен палець – це позиція, з якої треба висловити свою думку:

Великий – для мене було важливим і цікавим...

Вказівний – з цього питання я отримав конкретну інформацію...

Середній – мені було важко (мені не сподобалося)...

Безіменний – моя оцінка психологічної атмосфери...

Мізинець – для мене було недостатньо...

Перевагою вправи є структурованість аналітичного мислення здобувачів освіти, формування їх аналітичних умінь.

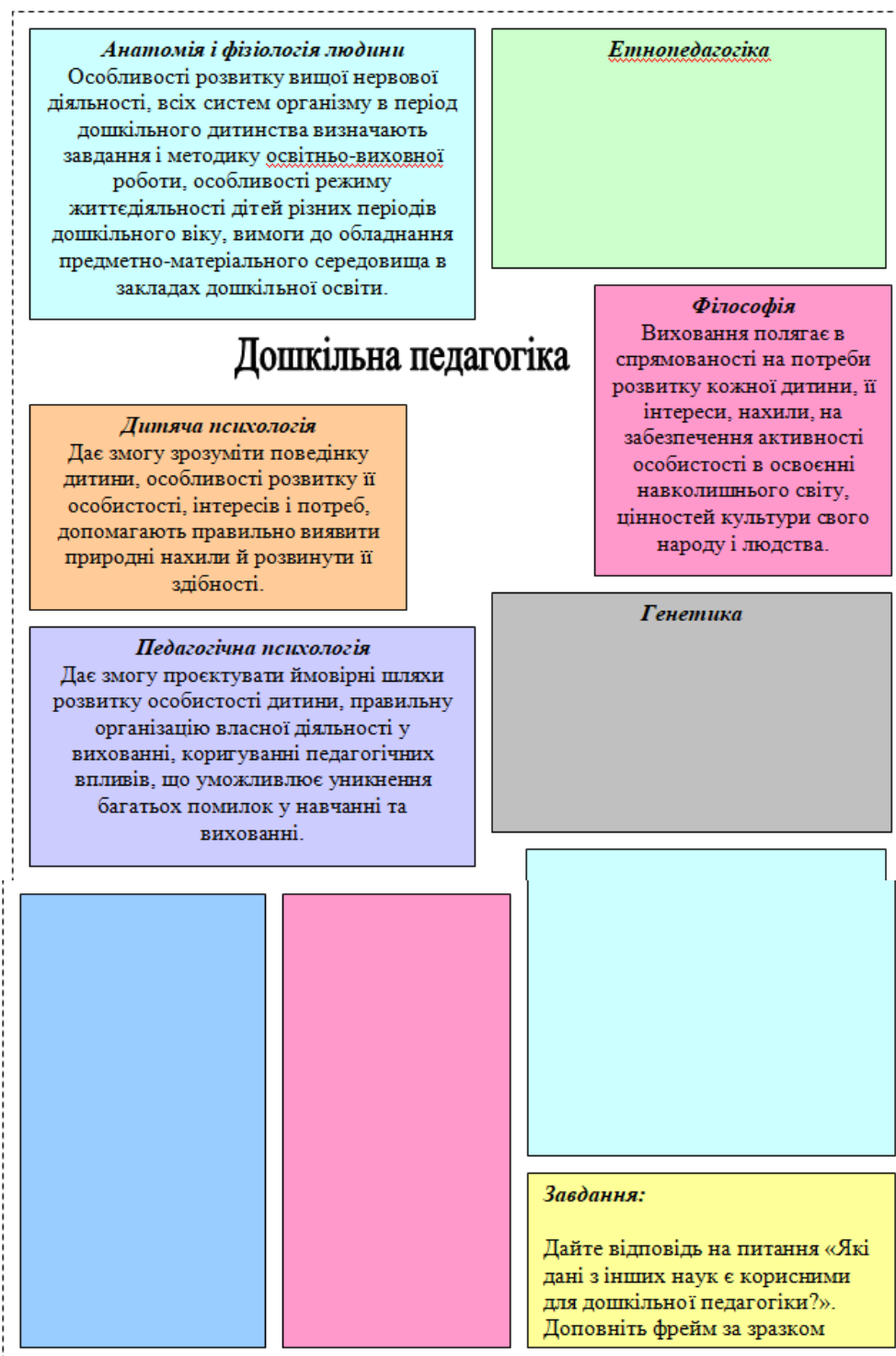
На *етапі повідомлення завдань для самостійної роботи* метою є зорієнтувати здобувачів освіти на необхідність подальшого поглибленого вивчення поданого матеріалу. Найбільш дієвим інтерактивним прийомом можна визнати *створення ситуації вибору*. Сутність його прийому полягає в тому, що здобувач освіти має змогу вибрати із запропонованих завдань таке, яке, на його думку, найкраще відповідає його пізнавальним інтересам та можливостям. Цей прийом дає змогу підкреслити та виявити індивідуальність кожної особистості, розкрити її творчий потенціал.

Сучасне навчальне заняття покликане допомагати зростанню навчально-пізнавальних здібностей здобувачів освіти, слугувати важливим засобом їх професійного розвитку. Основне завдання – вчити мислити, міркувати, аргументувати судження, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, переконливо доводити висунуті положення.

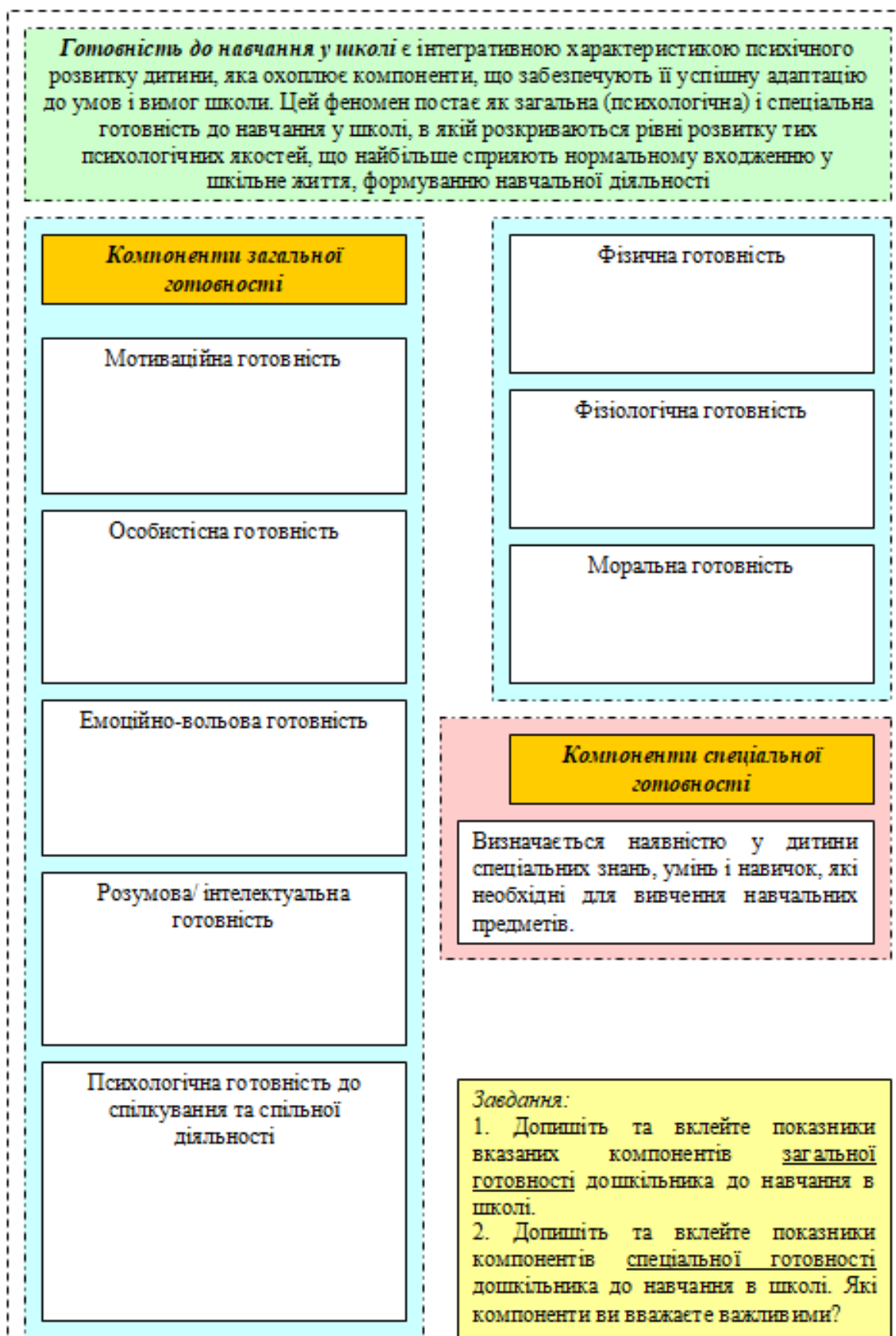
Тільки судження, висновки, зроблені самостійно, сприятимуть активній розумовій діяльності, розвитку пізнавальних здібностей. У ході навчання із застосування інтерактивних методів, прийомів і форм збагачується уява, пам'ять, мова здобувачів освіти, формується науковий спосіб мислення.

Фрейм-схеми з навчальної дисципліни «Дошкільна педагогіка»

Фрейм-схема «Зв'язок дошкільної педагогіки з іншими науками»

Фрейм-схема «Готовність дитини дошкільного віку до школи»

Фрейм-схема «Наступність та спадкоємність у ланці «заклад дошкільної освіти – Нова українська школа»

Наступність між дошкільною та початковою освітою – це забезпечення неперервності здобуття людиною освіти. Наступність в освіті необхідна для створення єдиного освітнього процесу, що логічно продовжується від дитячого садка до школи. Цей процес допомагає досягти цілісного розвитку особистості.

Компетентності у дошкільному віці (за Базовим компонентом дошкільної освіти):

- * здоров'язберігавальна
- * комунікативна
- * предметно-практична
- * ігрова
- * сенсорно-пізнавальна
- * природничо-екологічна
- * художньо-продуктивна
- * мовленнєва
- * соціальна
- * особистісно-оцінна

Компетентності початкової освіти (за Державним стандартом початкової освіти):

- * вільне володіння державною мовою
- * здатність спілкуватися рідною та іноземними мовами
- * математична компетентність
- * компетентності у галузі природничих наук, техніки і технологій
- * інноваційність
- * екологічна, інформаційно-комунікаційна, культурна, громадянські та соціальні компетентності
- * підприємливість та фінансова грамотність
- * навчання впродовж життя

Завдання:

Доповніть фрейм необхідною інформацією для зображення наступності між чинними програмами.

Форми методичної роботи:

- * взаємовідвідування вчителями та вихователями відкритих занять (інших форм організації освітньої роботи) з дітьми старшого дошкільного віку та уроків у початковій школі;
- * анкетування педагогів закладів освіти з питань забезпечення гармонійного розвитку особистості дитини з метою вивчення потреб у підвищенні майстерності;
- * підготовка і проведення спільних педагогічних рад, семінарів-практикумів, засідань «круглих столів», конференцій, консультацій, тематичних виставок тощо;
- * організація роботи спільних методичних об'єднань, творчих груп вихователів закладів дошкільної освіти і вчителів початкової школи;
- * залучення педагогів закладів дошкільної освіти і початкової школи до участі в спільних педагогічних проектах, розроблення методичних рекомендацій і порад;
- * обмін педагогічним досвідом з різних питань щодо реалізації наступності між дошкільною та початковою ланками освіти;
- * сприяння самоосвіті педагогів, підвищення їх фахової майстерності.

Співробітництво між закладом дошкільної освіти і початковою школою:

- * попереднє знайомство вчителів зі своїми майбутніми учнями;
- * відвідування вихователями відкритих уроків, позакласних заходів своїх колишніх вихованців-першокласників з метою спостереження за їх розвитком;
- * проведення екскурсій;
- * організацію спільних тематичних виставок дитячих робіт, вернісажів, конкурсів тощо;
- * проведення спільних заходів для дітей старшого дошкільного віку та учнів початкової школи у закладах дошкільної і загальної середньої освіти (театралізованих вистав, відвідування музеїв тощо);
- * спільну участь школярів і старших дошкільників у проектній діяльності та інше.

Робота з батьками:

- * анкетування з питань особистісного зростання дітей, рівня досягнення дошкільної зрілості для надання консультативної допомоги;
- * ознайомлення з психологічними закономірностями розвитку дитини старшого дошкільного та молодшого шкільного віку;
- * проведення Днів відкритих дверей у закладах загальної середньої освіти;
- * проведення Інтернет-консультацій, вебінарів, форумів для батьків;
- * організацію роботи «педагогічної вітальні» з питань створення психологічно комфортних умов для сприйняття дитиною нової соціальної ролі школяра; батьківських клубів та інших форм взаємодії закладів освіти і батьків вихованців.

Впевнений старт

Типова освітня програма для 1-2 класу НУШ

Фрейм-схема «Орієнтовний самоаналіз заняття»

<i>Питання</i>	<i>Відповідь</i>
Яка тема заняття?	
Чи відповідає моє заняття програмі?	
Чи правильно мною були визначені і розв'язані на занятті навчальні, виховні і розвиваючі завдання?	
Чи оптимально було визначено зміст заняття, чи відповідає він завданням?	
Що було основним, найсуттєвішим на занятті? Чи зумів(да) я акцентувати увагу дітей на його вивченні?	
Чи вдало визначена структура заняття? Чи була організована на занятті робота із формування основних умінь, навичок, інтересів дітей? Як здійснювались <u>внутрішньопредметні</u> і <u>міжпредметні</u> зв'язки?	
Які принципи, методи і засоби навчання були використані на занятті? Чи були вдалими вибір і поєднання?	
Які форми навчання (фронтальні, групові, індивідуальні) домінували на занятті? Чи були вдалими їх вибір і поєднання?	
Чи об'єктивно і коректно оцінені мною знання дітей?	
Чи правильно здійснювався на занятті інструктаж, визначалися обсяг і складність завдань?	
Чи було воно диференційованим?	
Що було зайвим у моїй діяльності і в діях дітей?	
ЗАУВАЖЕННЯ	
РЕКОМЕНДАЦІ щодо підвищення ефективності заняття	

Фрейм-схема «Типи занять в закладі дошкільної освіти» (за К. Крутій)

Комбіновані заняття

Обираються для реалізації спарених (здвоєних) цілей, наприклад: засвоєння нових знань і узагальнення їх із попередніми, що вивчалися впродовж кількох занять.

Комплексні заняття

Складається з декількох взаємопов'язаних між собою частин, що підкоряються єдиній меті, доповнюють одна одну, складають єдине ціле.

Домінантні заняття

Будується на основі комбінованого, коли вихователь приділяє увагу певному питанню, проблемі, розділу, тобто робиться акцент лише на одному (будь-якому) виді діяльності з дітьми (цей вид домінує). Інші види діяльності виступають як допоміжні.

Тематичні заняття

Є узагальнювальним, проводиться в кінці вивчення теми, може бути підпорядкованим одній меті.

Інтегровані заняття

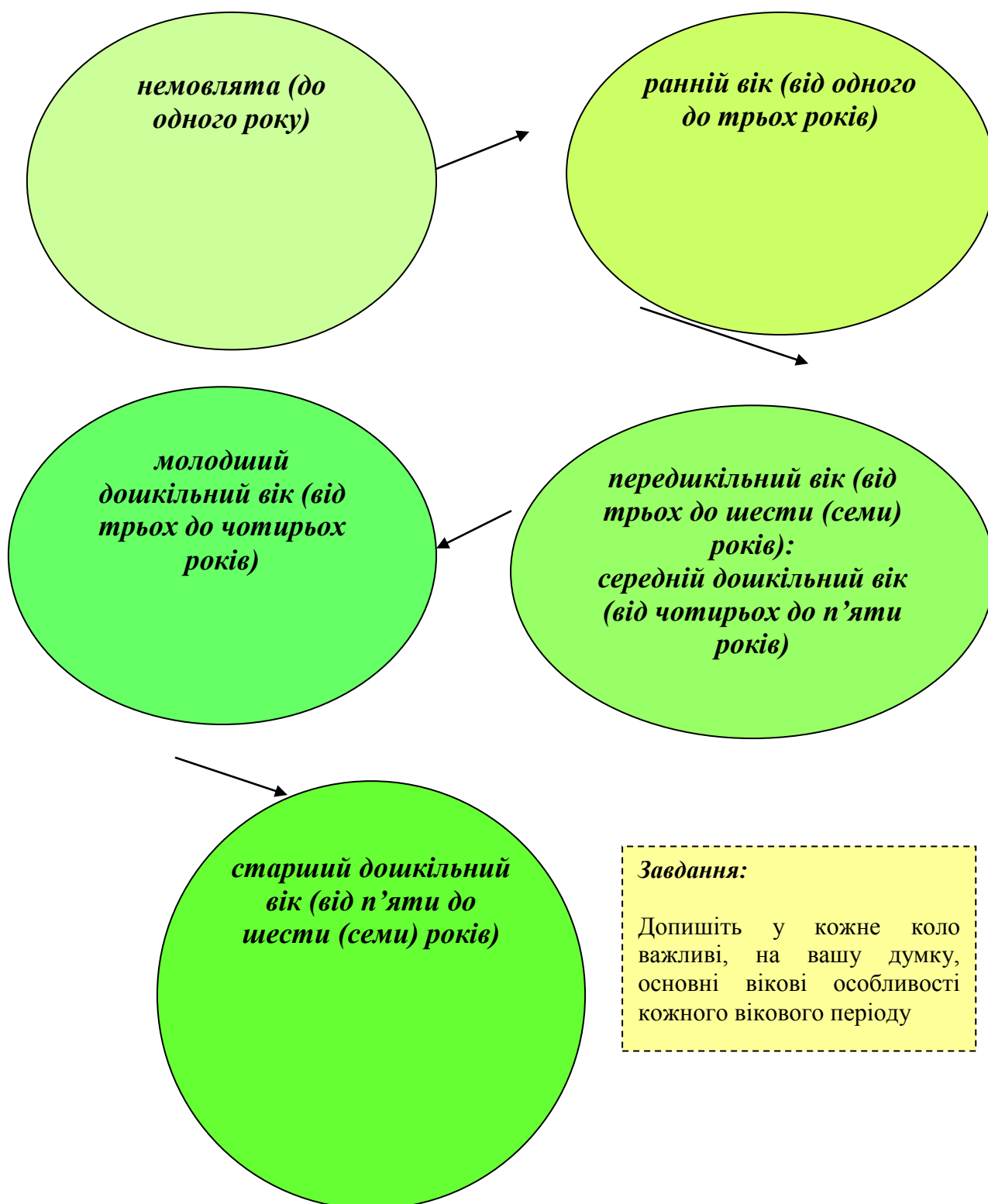
Основний акцент робиться не стільки на засвоєння певного кола знань, скільки на розвиток образного і креативного мислення; дають дитині широке і яскраве уявлення про довкілля, про взаємозв'язок явищ і предметів; об'єднують блоки знань з різних розділів програми навколо однієї теми з метою інформаційного та емоційного збагачення сприймання, мислення, почуттів дітей, що дає їм змогу пізнавати певне явище з різних боків, досягати цілісності знань дітей.

Сюжетно-динамічні заняття

Характеризується тим, що виконання дитиною (або дорослим) будь-яких дій підпорядковане визначеному сюжету – казковому або запозиченому з довкілля.

**ЗРАЗКИ ФРЕЙМІВ З ДИСЦИПЛІН ПРОФЕСІЙНОГО
СПРЯМУВАННЯ**

Фрейм-схема «Вікова періодизація дошкільного дитинства»

Гра – це провідний вид діяльності дитини дошкільного віку; особлива форма освоєння реальної соціальної дійсності шляхом її відтворення; тип символіко-моделюючої дійсності.

Творча гра – це гра, у якій виявляються образи, що містять в собі умовне перетворення навколишнього. Головною ознакою, центром творчої гри є наявність уявленої ситуації, яку створює дитина замість реальної і діє в ній, виконуючи певну роль, відповідно до тих знань, які вона при цьому надає оточуючим предметам

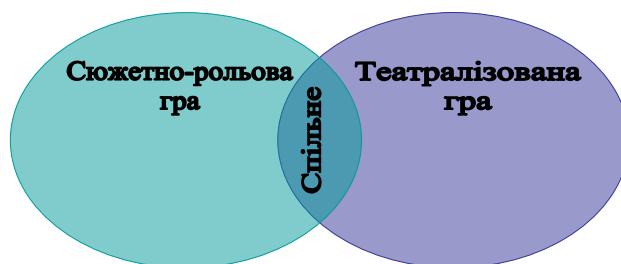
Гра за правилами – це гра, пов'язана з виділенням дитиною прихованих у стосунках між людьми задач і правил людських дій і зрушень мотиву гри з процесу на результат; можливості дошкільника модифікувати такі ігри обмежені

Ознаки творчої гри:

1. Уявлювана ситуація.
2. Творчий характер
3. Наявність ролей.
4. Довільність дій.
5. Специфічні мотиви
6. Соціальні відносини.

Ознаки гри за правилами:

1. Уявлювана ситуація.
2. Правила.
3. Ігрова задача.
4. Ігрові дії.
5. Результат.

Завдання:

Схарактеризуйте кожен вид гри за ознаками. Запишіть у відповідному колі діаграми Венна. На перетині випишіть спільні риси. Поміркуйте над відмінностями.

Завдання:

Схарактеризуйте кожен вид гри за ознаками. Запишіть у відповідному колі діаграми Венна.

На перетині випишіть спільні риси.

Поміркуйте над відмінностями.

Продовжіть порівняння самостійно.

Фрейм-схема «Зміст і методи екологічного виховання дітей дошкільного віку»

Екологічне виховання дітей дошкільного віку – систематична педагогічна діяльність, спрямована на розвиток у дитини культури взаємодії з природою

Мета:

- формувати систему наукових знань, поглядів, переконань, які закладають основи відповідального, дійового ставлення особистості до навколишнього природного середовища.

Зміст:

усвідомлення того, що світ природи є середовищем існування людини, тому вона має бути зацікавлена в збереженні його цілісності, чистоти, гармонії.

Методи:

- спеціальне навчання на заняттях з ознайомлення з природою;
- спостереження;
- бесіди;
- експериментування;
- досліди;
- розгляд картин, ілюстрацій, гербаріїв, моделей тощо;
- перегляд фільмів;
- створення проблемних ситуацій;
- особистий досвід дітей;
- проєкт.

Завдання:

- розвиток естетичного відчуття світу дошкільнят;
- розвиток уявлень про взаємозв'язки у природі;
- засвоєння елементів екологічної культури;
- засвоєння перлин народної мудрості про дбайливе ставлення до природного оточення;
- виховання справжньої любові до природи, бажання піклуватися про рослини і тварин, різко негативне ставлення до їх знищення;
- стимулювання допитливості та зацікавленості у пізнанні природи;
- формування навичок культурної поведінки у довкіллі; формування постійної потреби у зміцненні й збереженні власного здоров'я та здоров'я інших людей.

Засоби:

- екологічні та дидактичні ігри;
- екологічні казки;
- зразок дорослого;
- власна діяльність дітей;
- художні засоби;
- календар природи і погоди.

Пріоритетний напрям виховання:

формування екологічної свідомості, навичок практичного життя, готовності до взаємодії з навколишнім світом; реалізацію проєктної діяльності; наприклад, соціально-екологічного проєкту «Виховання культури сортування сміття та поводження з відходами у всіх учасників освітнього процесу»

Форми:

- екологічні екскурсії;
- цільові прогулянки;
- «екологічна стежина»;
- вікторини, конкурси, КВК;
- екологічні свята;
- праця в природі/ куточку природи/ теплиці/ зимовому саду і т.д.;
- екологічні виставки;
- міні-музей.

Науковці:

Я. Коменський, Й. Песталоцці, К. Ушинський, Є. Водовозова, Є. Тихеева, Л. Шлегер, О. Симонович, С. Русова, Н. Лисенко, Г. Марочко, З. Плохій, Н. Яришева, А. Васильєва, Н. Виноградова, С. Ніколаєва, П. Саморукова.

Готовність до навчання у школі є інтегративною характеристикою психічного розвитку дитини, яка охоплює компоненти, що забезпечують її успішну адаптацію до умов і вимог школи. Цей феномен постає як загальна (психологічна) і спеціальна готовність до навчання у школі, в якій розкриваються рівні розвитку тих психологічних якостей, що найбільше сприяють нормальному входженню у шкільне життя, формуванню навчальної діяльності

Компоненти загальної готовності

Мотиваційна готовність

Особистісна готовність

Емоційно-вольова готовність

**Розумова/ інтелектуальна
готовність**

**Психологічна готовність до
спілкування та спільної
діяльності**

Фізична готовність

Фізіологічна готовність

Моральна готовність

Компоненти спеціальної готовності

Визначається наявністю у дитини спеціальних знань, умінь і навичок, які необхідні для вивчення навчальних предметів.

Завдання:

1. Допишіть та вклейте показники вказаних компонентів загальної готовності дошкільника до навчання в школі.
2. Допишіть та вклейте показники компонентів спеціальної готовності дошкільника до навчання в школі. Які компоненти ви вважаєте важливими?

Фрейм-схема «Портрет дошкільника напередодні вступу до школи»

Анатомо-фізіологічні особливості розвитку дошкільників

Кістково-м'язова система характеризується нерівномірністю розвитку, уповільненням окостеніння кінцівок, швидким розвитком мускулатури ніг, що є причиною високої рухливості.

Органи зору. З причини того, що у цей віковий період відбувається становлення зору, необхідно слідкувати за достатнім освітленням, правильною осанкою дітей.

Серцево-судинна система. У дітей часто порушується ритм серцевих скорочень, внаслідок чого спостерігається часте дихання, некоординованість рухів, почервоніння або блідість обличчя.

Органи дихання характеризуються вузькістю дихальних легеневих шляхів, що призводить до кисневого голодування, наслідком чого є швидка втомлюваність. Необхідно слідкувати за чистотою повітря у місцях перебування дітей.

Органи слуху характеризуються вразливістю, швидким зниженням слуху, втому при шумах, гучній розмові.

Нервова система характеризується перевагою процесів збудження над процесами гальмування, що під час порушення спокійних умов життя призводить до бурхливих емоційних реакцій. Необхідно стежити за тим, щоб діти перебували у спокійній, доброзичливій атмосфері, були оточені повагою.

Психічні особливості розвитку дошкільників

Мова. Збагачуються функції і форми усного мовлення. Словниковий запас складає близько 5000 слів. Діти правильно вимовляють звуки рідної мови.

Уява в основному репродуктивна, поступово набуває творчої форми.

Увага нестійка. Дитина не може зосередитися, якщо їй заважають шум, інші сторонні звуки.

Мислення відокремлене від сприймання, поступово стає самостійним процесом (міркуючим, словесним, хоча переважно є наочно-образним, конкретним, емоційним).

Характер характеризується довірливістю і сором'язливістю, часто неспокою у стосунках з незнайомими.

Завдання: Подумайте, яким чином вихователь має враховувати вказані характеристики дитини старшого дошкільного віку під час підготовки до школи? Запишіть поряд з відповідними характеристиками

Сприймання стає осмисленим, цілеспрямованим, аналітичним. Виділяються довільні дії – спостереження, розглядання, пошук.

Пам'ять. Перевага мимовільної пам'яті над довільною, остання лише формується.

Фрейм-схема «Наступність та спадкоємність у ланці «заклад дошкільної освіти – Нова українська школа»

Наступність між дошкільною та початковою освітою – це забезпечення неперервності здобуття людиною освіти. Наступність в освіті необхідна для створення єдиного освітнього процесу, що логічно продовжується від дитячого садка до школи. Цей процес допомагає досягти цілісного розвитку особистості.

Компетентності у дошкільному віці (за Базовим компонентом дошкільної освіти):

- * здоров'язбережувальна
- * комунікативна
- * предметно-практична
- * ігрова
- * сенсорно-пізнавальна
- * природничо-екологічна
- * художньо-продуктивна
- * мовленнєва
- * соціальна
- * особистісно-оцінна

Компетентності початкової освіти (за Державним стандартом початкової освіти):

- * вільне володіння державною мовою
- * здатність спілкуватися рідною та іноземними мовами
- * математична компетентність
- * компетентності у галузі природничих наук, техніки і технологій
- * інноваційність
- * екологічна, інформаційно-комунікаційна, культурна, громадянські та соціальні компетентності
- * підприємливість та фінансова грамотність
- * навчання впродовж життя

Завдання:

Доповніть фрейм необхідною інформацією для зображення наступності між чинними програмами.

Форми методичної роботи:

- * взаємовідвідування вчителями та вихователями відкритих занять (інших форм організації освітньої роботи) з дітьми старшого дошкільного віку та уроків у початковій школі;
- * анкетування педагогів закладів освіти з питань забезпечення гармонійного розвитку особистості дитини з метою вивчення потреб у підвищенні майстерності;
- * підготовка і проведення спільних педагогічних рад, семінарів-практикумів, засідань «круглих столів», конференцій, консультацій, тематичних виставок тощо;
- * організація роботи спільних методичних об'єднань, творчих груп вихователів закладів дошкільної освіти і вчителів початкової школи;
- * залучення педагогів закладів дошкільної освіти і початкової школи до участі в спільних педагогічних проєктах, розроблення методичних рекомендацій і порад;
- * обмін педагогічним досвідом з різних питань щодо реалізації наступності між дошкільною та початковою ланками освіти;
- * сприяння самоосвіті педагогів, підвищення їх фахової майстерності.

Співробітництво між закладом дошкільної освіти і початковою школою:

- * попереднє знайомство вчителів зі своїми майбутніми учнями;
- * відвідування вихователями відкритих уроків, позакласних заходів своїх колишніх вихованців-першокласників з метою спостереження за їх розвитком;
- * проведення екскурсій;
- * організацію спільних тематичних виставок дитячих робіт, вернісажів, конкурсів тощо;
- * проведення спільних заходів для дітей старшого дошкільного віку та учнів початкової школи у закладах дошкільної і загальної середньої освіти (театралізованих вистав, відвідування музеїв тощо);
- * спільну участь школярів і старших дошкільників у проектній діяльності та інше.

Робота з батьками:

- * анкетування з питань особистісного зростання дітей, рівня досягнення дошкільної зрілості для надання консультативної допомоги;
- * ознайомлення з психологічними закономірностями розвитку дитини старшого дошкільного та молодшого шкільного віку;
- * проведення Днів відкритих дверей у закладах загальної середньої освіти;
- * проведення Інтернет-консультацій, вебінарів, форумів для батьків;
- * організацію роботи «педагогічної вітальні» з питань створення психологічно комфортних умов для сприйняття дитиною нової соціальної ролі школяра; батьківських клубів та інших форм взаємодії закладів освіти і батьків вихованців.

Впевнений старт

Типова освітня програма для 1-2 класу НУШ

Фрейм-схема «Зміст і методи фізичного виховання дітей дошкільного віку»

Фізичне виховання дітей дошкільного віку – систематичний вплив на організм дитини з метою його морфологічного і функціонального вдосконалення, зміцнення здоров'я, формування рухових навичок і фізичних якостей

Фізичний розвиток – процес зміни морфологічних і функціональних ознак організму, основою якого є біологічні процеси, зумовлені спадковими генетичними факторами, умовами зовнішнього середовища і вихованням

Мета:

- зміцнення здоров'я, правильний фізичний розвиток, виховання навичок здорового способу життя;
- морфологічне і функціональне вдосконалення організму, зміцнення здоров'я, формування рухових навичок і фізичних якостей.

Завдання:

- опанування основ особистої гігієни (охайність, чистота тіла, одягу, взуття, гігієна приміщення, режим дня (сон, харчування, раціональна організація активної діяльності й відпочинку);
- загартовування організму (з використанням природних факторів – сонця, повітря, води);
- виконання фізичних вправ.

Методи:

- спеціальне навчання на заняттях фізичною культурою;
- вправління;
- бесіди;
- ігри;
- експериментування;
- розгляд картин та ілюстрацій;
- перегляд фільмів;
- створення проблемних ситуацій;
- аналіз фізичних і моральних якостей;
- знайомство зі знаменитими спортсменами;
- особистий досвід дітей.

Засоби:

- фізичні вправи;
- оздоровчі сили природи;
- раціональний режим життя;
- ігри;
- гігієнічні та соціально побутові чинники;
- повноцінне харчування;
- зразок дорослого;
- власна діяльність дітей;
- художні засоби.

Парціальні програми:

- «Шаховими стежинами»;
- «Юний легкоатлет»;
- «Музично-оздоровчі мандрівки з дітьми п'ятого року життя»;
- «Аква-театр»;
- «Казкова фізкультура»;
- «Дитяча хореографія»;
- «Шкіряний м'яч»;
- «Настільний теніс»

Форми:

- фізкультурно-оздоровча робота в режимі дня (ранкова гімнастика, рухливі ігри, фізичні вправи на прогулянці і т.п.);
- самостійна рухова діяльність дітей;
- активний відпочинок;
- фізкультурні заняття і повсякденне життя.

Науковці:

Я. Коменський,, К. Ушинський, С. Русова, В. Сухомлинський, П. Лесгафт, С. Русова, Л. Чулицька, Ю. Аркін, Т. Осокіна, Е. Вільчковський, Т. Дмитренко, Н. Денисенко, Г. Шалигіна, О. Богініч, М. Єфименко, О. Курок.

Фрейм-схема «Типи занять в закладі дошкільної освіти» (за К. Крутій)

Комбіновані заняття

Обираються для реалізації спарених (здвоєних) цілей, наприклад: засвоєння нових знань і узагальнення їх із попередніми, що вивчалися впродовж кількох занять.

Комплексні заняття

Складається з декількох взаємопов'язаних між собою частин, що підкоряються єдиній меті, доповнюють одна одну, складають єдине ціле.

Домінантні заняття

Будується на основі комбінованого, коли вихователь приділяє увагу певному питанню, проблемі, розділу, тобто робиться акцент лише на одному (будь-якому) виді діяльності з дітьми (цей вид домінує). Інші види діяльності виступають як допоміжні.

Тематичні заняття

Є узагальнювальним, проводиться в кінці вивчення теми, може бути підпорядкованим одній меті.

Інтегровані заняття

Основний акцент робиться не стільки на засвоєння певного кола знань, скільки на розвиток образного і креативного мислення; дають дитині широке і яскраве уявлення про довкілля, про взаємозв'язок явищ і предметів; об'єднують блоки знань з різних розділів програми навколо однієї теми з метою інформаційного та емоційного збагачення сприймання, мислення, почуттів дітей, що дає їм змогу пізнавати певне явище з різних боків, досягати цілісності знань дітей.

Сюжетно-динамічні заняття

Характеризується тим, що виконання дитиною (або дорослим) будь-яких дій підпорядковане визначеному сюжету – казковому або запозиченому з довкілля.

Фрейм-схема «Професіограма вихователя закладу дошкільної освіти»

Основні професійні функції

- діагностико-прогностична;
- плануюча;
- оздоровчо-профілактична;
- комунікативна;
- навчально-розвиваюча;
- виховна;
- організаційно-педагогічна;
- самовдосконалення;
- контролююча;
- просвітницька.

Педагогічна спрямованість

- потреби (матеріальні, духовні);
- бажання;
- прагнення;
- емоційні стани;
- інтереси.

Професійні знання

- психолого-педагогічні знання (визначають сутність професійної підготовки вихователя);
- медико-біологічні знання (з анатомії, фізіології, гігієни);
- спеціальні знання (теоретичні, практичні, методичні).

ВИХОВАТЕЛЬ**Професійно-особистісні якості**

- емоційність;
- товариськість;
- пластичність поведінки;
- здатність розуміти дітей і керувати ними любов та інтерес до дітей;
- емпатія;
- змістовність і яскравість мови;
- педагогічний такт;
- педагогічна вимогливість;
- розподіл уваги та ін.

Професійні уміннягностичні уміння:

- уміння аналізувати досвід інших, власну педагогічну діяльність, професійне спілкування в процесі освітньої діяльності дошкільників;
- уміння самостійно працювати з літературою, аналізувати її.

проектувальні та конструктивні уміння:

- уміння планувати свою діяльність;
- уміння передбачати можливі труднощі в роботі й визначати шляхи їхньої ліквідації;
- уміння доцільно добирати методи, прийоми, матеріал;

організаторські уміння:

- уміння організовувати колективну, групову, індивідуальну діяльність;
- швидко і гнучко застосовувати власні знання і досвід у вирішенні освітніх завдань;
- уміння організовувати власну діяльність.

комунікативні уміння:

- уміння легко встановлювати контакт з дітьми, батьками, колегами;
- уміння створювати в процесі спілкування атмосферу доброзичливості, співробітництва.

Завдання:

Створіть власну професіограму, спираючись на подану

Основні професійні функції

Педагогічна спрямованість

Мої професійні знання

Я-ВИХОВАТЕЛЬ

*Мої професійно-
особистісні якості*

Мої професійні уміння

Приклад семінару педагогічної студії «Оптимізація освітнього процесу»

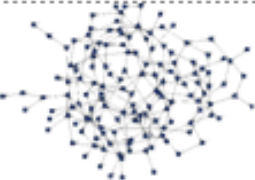
Програма презентаційно-навчального семінару педагогічної студії «Оптимізація освітнього процесу»	Дата: 19.11.20
	Час: 15:00

Тема: Візуалізація та фреймування навчального матеріалу
--

<p>Мета: ознайомити з поняттям «фрейм», «фреймова технологія», «візуалізація», онлайн сервісами візуалізації навчального матеріалу; сприяти інформаційній, методичній та цифровій грамотності присутніх.</p>	
<p>Цільова аудиторія: педагоги професійно зорієнтованих дисциплін, здобувачі освіти, зацікавлені особи</p>	

<p>Обладнання: програми професійно зорієнтованих дисциплін, комп'ютерна презентація, аркуші паперу формату А3 та А4, кольоровий папір, клей, ножиці.</p>

Перебіг семінару:
<p>I. Вступна частина</p> <ul style="list-style-type: none"> * Вступне слово ведучого. * Вправа «Мої очікування» <p>II. Теоретична частина</p> <ul style="list-style-type: none"> * Інтенсифікація та навчальна візуалізація. Візуалізація навчальної інформації на різних етапах заняття. * Що таке фрейм? Фреймове структурування знань. Фреймова технологія. <p>III. Практична частина (робота в групах та індивідуально)</p> <ul style="list-style-type: none"> * Презентація систем візуального структурування знань. топ-5 онлайн сервісів для візуалізації навчального матеріалу. * Практикум: утворення фреймів для використання під час вивчення професійно зорієнтованих дисциплін. * Презентація результатів роботи (груп або індивідуально). <p>IV. Підбиття підсумків. Вправа «Коло вражень»</p>

		
Місце: конференц зала		

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ХАРКІВСЬКА ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ»
ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ

61001, м. Харків, провулок Руставелі, 7, тел/ факс (057) 732-46-30, e-mail hgpa@kharkov.com
 Розрахунковий рахунок UA428201720344200004000032413, UA828201720344291004200032413,
 UA858201720344201004300032413 Держказначейська служба України м.Київ
 МФО 820172, Код 02125591

29.04.2021 № 9-13/279/1

на № _____ від _____

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційної роботи

Зозулі Оксани Вікторівни

на тему «Формування готовності до навчально-пізнавальної діяльності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти засобом фреймової технології», поданої на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти в освітній процес Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради

Упродовж 2018-2021 рр в освітній процес підготовки майбутніх фахівців дошкільної освіти впроваджувались матеріали дисертаційного дослідження Зозулі Оксани «Формування готовності до навчально-пізнавальної діяльності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти засобом фреймової технології».

Розроблена, теоретично обґрунтована та експериментально перевірена автором фреймова технологія формування здатності до навчально-пізнавальної діяльності майбутніх вихователів дітей дошкільного віку була реалізована в освітній діяльності академії.

Матеріали дисертації використовувались під час викладання освітніх компонентів за циклом професійної підготовки «Дошкільна педагогіка», «Методика формування елементарних математичних уявлень», «Методика розвитку мовлення і навчання елементів грамоти», «Вступ до спеціальності», «Методика фізичного виховання», «Методика організації обрешотворчої діяльності дітей», «основи природознавства і методика ознайомлення дітей з природою», а також у самостійній роботі студентів і при підготовці курсових робіт.

Позитивна оцінка науково-педагогічного рівня дослідження Зозулі О.В., зокрема значення його результатів для вдосконалення змісту викладання фахових дисциплін, поглиблення знань майбутніх вихователів, слугує підґрунтям для подальших наукових розвідок щодо означеної проблематики.

Довідка видана для пред'явлена у спеціалізовану вчену раду із захисту дисертаційних робіт зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Результати дослідження розглянуто та схвалено на засіданні кафедри педагогіки, психології, початкової освіти та освітнього менеджменту Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради (протокол № 9 від 20 квітня 2021 року).

Проректор з науково-педагогічної роботи

Іван СТЕПАНЕЦЬ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
 БАЛАКЛІЙСЬКИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ
 КОМУНАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ
 «ХАРКІВСЬКА ГУМАНІТАРНО-ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ»
 ХАРКІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ

64207, Харківська область, м. Балаклія, майдан імені В.Й. Казмірука, 6,
 тел. (05749) 2-07-61, 5-13-33, 5-43-59, 2-03-81 e-mail: balkolleg@gmail.com

26.05.2021 № 01-12/75

ДОВІДКА

**про впровадження результатів дисертаційної роботи
 Зозулі Оксани Вікторівни
 за темою «Формування готовності до навчально-пізнавальної діяльності
 майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти засобом фреймової
 технології», поданої на здобуття наукового ступеня кандидата
 педагогічних наук
 за спеціальністю 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти
 в освітній процес Балаклійського педагогічного фахового коледжу
 Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
 Харківської обласної ради**

Результати дисертаційного дослідження Зозулі Оксани Вікторівни «Формування готовності до навчально-пізнавальної діяльності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти засобом фреймової технології» упроваджувалися в освітній процес Балаклійського педагогічного фахового коледжу Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради упродовж 2012-2020 рр.

Запропонована Зозулею О. В. методика формування готовності до навчально-пізнавальної діяльності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти засобом фреймової технології сприяла оптимізації, інтенсифікації та візуалізації освітнього процесу й віднайшла практичне втілення в системі професійної діяльності педагогічних працівників під час викладання теоретичного матеріалу професійно орієнтованих дисциплін («Вступ до спеціальності», «Дошкільна педагогіка», «Методика розвитку мовлення і навчання елементів грамоти», «Методика фізичного виховання», «Основи природознавства і методика ознайомлення дітей з природою», «Методика навчання іноземної мови» тощо).

Педагогічний колектив відзначає доцільність та ефективність застосування результатів дослідження, практичних розробок, рекомендацій, що містяться в дисертаційній роботі Зозулі О. В., у процесі практичної, науково-дослідної діяльності, самостійної роботи студентів Балаклійського педагогічного фахового коледжу Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради.

Результати впровадження матеріалів наукового дослідження Зозулі Оксани Вікторівни на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти було обговорено на засіданні педагогічної ради Балаклійського педагогічного фахового коледжу Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради (протокол №10 від 14.05.2021 р.)

Директор

Наталія ДЕНИСОВА

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МЕЛІТОПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО**

вул. Гетьманська, 20, м. Мелітополь, Запорізька область, Україна, 72312, тел. (0619) 44-04-64,
факс (0619) 44-05-60 E-mail: rectorat@mdpu.org.ua, www.mdpu.org.ua

код ЄДРПОУ 02125237

27.05.2021 № 01-28/659

На №

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
Зозулі Оксани Вікторівни

за темою «Формування готовності до навчально-пізнавальної діяльності
майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти засобом фреймової
технології», поданої на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних
наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти

Результати наукового дослідження Зозулі Оксани Вікторівни впроваджувались у освітньо-виховний процес факультету педагогічної та соціальної освіти Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького. Матеріали дослідження використовувались у процесі фахової підготовки студентів за спеціальністю «Дошкільна освіта» під час викладання освітніх компонентів циклу професійної підготовки.

Значимою складовою змісту підготовки студентів спеціальності «Дошкільна освіта» вважаємо розроблений спецкурс «Засоби візуалізації навчального матеріалу та фреймова технологія». Викладання його змісту відповідно до розроблених рекомендацій, що містяться в однойменному навчально-методичному посібнику, сприяло вирішенню проблеми оптимізації й інтенсифікації навчального процесу, підготовки висококваліфікованого фахівця, здатного до самостійного цілевизначення, самостійної постановки і рішення особистісних і професійних завдань, ухвалення критичних рішень, до ефективного міжособистісного спілкування, до освоєння і переробки величезних масивів інформації, до діяльності у гранично невизначених ситуаціях.

Результати роботи підтвердили ефективність запропонованої Зозулею О.В. фреймової технології формування готовності до навчально-пізнавальної діяльності майбутніх вихователів дітей дошкільного віку, пройшли апробацію та експериментальну перевірку, обговорювалися на засіданні кафедри дошкільної освіти та соціальної роботи Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (протокол №11 від 18 травня 2021 року), отримали високу оцінку та рекомендовані до впровадження.

Ректор

Анатолій СОЛОНЕНКО

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені А.С. МАКАРЕНКА
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІКИ І ПСИХОЛОГІЇ
вул. Романська, 87, м. Суми, 40002, тел. (0542) 68-59-14
E-mail: irpp@sspu.sumy.ua Код ЄДРПОУ 02125510

28.05.2021 № 795 на № _____ від _____

ДОВІДКА
про впровадження результатів дисертаційної роботи
Зозулі Оксани Вікторівни
за темою «Формування готовності до навчально-пізнавальної діяльності
майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти засобом фреймової
технології», поданої на здобуття наукового ступеня кандидата
педагогічних наук
за спеціальністю 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти
в освітній процес Сумського державного педагогічного університету
імені А.С. Макаренка

Результати наукового дослідження Зозулі Оксани Вікторівни впроваджувались у освітньо-виховний процес кафедри дошкільної і початкової освіти Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка.

Основні теоретичні положення та висновки наукової роботи Зозулі О.В. віднайшли практичне втілення у збагаченні змісту навчальної роботи зі студентами спеціальності 012 «Дошкільна освіта», яка передбачала використання їх під час вивчення студентами навчальних дисциплін за циклом професійної підготовки, під час підготовки різних видів наукових та методичних робіт, а також організації інтерактивних форм для викладачів щодо створення науково-методичного забезпечення освітньо-виховного процесу для формування здатності до навчально-пізнавальної діяльності майбутніх вихователів дітей дошкільного віку засобом фреймової технології.

З'ясовано, що впровадження поданих у дисертаційному дослідженні матеріалів сприяє оптимізації й інтенсифікації навчального процесу, підвищенню фахового рівня студентів шляхом оновлення лекційних курсів, виданні нових навчально-методичних посібників.

Результати впровадження матеріалів дисертації Зозулі О.В. обговорювались на засіданнях кафедри дошкільної і початкової освіти (протокол №13 від 27 травня 2021 року).

Директор Навчально-наукового
інституту педагогіки і психології

С.М. Кондратюк

Міністерство освіти і науки України
ДРОГОБИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
 імені ІВАНА ФРАНКА

82100, м. Дрогобич, вул. Івана Франка, 24; тел. (03244) 1-04-74, факс: (03244) 3-83-76
 р/р 35224001000379 у ВДК м. Дрогобича, МФО-825014, код ЄДРПОУ 02125438
 e-mail: administrator@drohobych.net

№ 533 від 02.06 2021 р.

Довідка

про впровадження результатів дисертаційного дослідження
 Зозулі Оксани Вікторівни
 за темою «Формування готовності до навчально-пізнавальної діяльності майбутніх
 вихователів закладів дошкільної освіти засобом фреймової технології», поданої на
 здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук
 зі спеціальності 13.00.04 - теорія і методика професійної освіти
 в освітній процес Дрогобицького державного педагогічного університету
 імені Івана Франка

Матеріали наукового дослідження Зозулі О.В. упродовж 2018-2021 навчальних років впроваджувалися в освітній процес Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка на кафедрі загальної педагогіки та дошкільної освіти.

Матеріали дисертаційного дослідження «Формування готовності до навчально-пізнавальної діяльності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти засобом фреймової технології» використовуються під час викладання таких курсів як «Дошкільна педагогіка», «Методика формування елементарних математичних уявлень», «Індивідуальний підхід до дітей в умовах закладу дошкільної освіти», «Методика ознайомлення дітей дошкільного віку з довкіллям», «Педагогіка дитячої творчості», «Практикум ігрової діяльності» тощо, у самостійній роботі студентів, а також при підготовці і написанні студентами курсових робіт.

Зазначене дисертаційне дослідження було обговорено на засіданні кафедри кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти. У висновку викладачів підкреслювалося, що використання у освітньому процесі матеріалів дослідження Зозулі О.В. сприяло покращенню підготовки майбутніх педагогів дошкільної освіти.

Зазначене вище дозволяє зробити висновок, що дисертаційне дослідження Зозулі О.В. за темою «Формування готовності до навчально-пізнавальної діяльності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти засобом фреймової технології» має вагомое прикладне значення для підготовки майбутніх педагогів дошкільної освіти. Колективом кафедри були зроблені висновки про доцільність впровадження його результатів у практику освітнього процесу вищих педагогічних закладах освіти.

Результати наукової роботи було обговорено та схвалено на засіданні кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти (протокол №5 від 6 травня 2021р.).

Завідувач кафедри загальної педагогіки
 та дошкільної освіти,
 доктор пед. наук, професор

Чепіль М.М.

Проректор з наукової роботи,
 доктор пед. наук, професор

Пантюк М.П.

